

GÖYLƏRDƏKİ VƏ YERDƏKİ DƏLİLLƏR

DÜŞÜNƏN İNSANLAR ÜÇÜN

Şübhəsiz, möminlər üçün göylərdə və yerdə dəlillər vardır.
Sizin yaradılışınızda və Allahın yer üzünə–yaydığı canlılarda
yəqinliklə inanan bir qövm üçün ibrətlər vardır.

(Casiyə surəsi, 3–4)

HARUN YƏHYA

İÇİNDƏKİLƏR

GİRİŞ

1-Cİ BÖLÜM: QURANDA DIQQƏT ÇƏKİLƏN DÖRD HEYVAN

2-Cİ BÖLÜM: İNSAN

3-CÜ BÖLÜM: CANLILARDAKİ İBRƏTLƏR

4-CÜ BÖLÜM: DÜNYA

5-Cİ BÖLÜM: SON ELMİ KƏŞFLƏR VƏ QURAN

6-Cİ BÖLÜM: TƏKAMÜL NƏZƏRİYYƏSİ

7-Cİ BÖLÜM: MADDƏ VƏ XARİCİ DÜNYA

SON SÖZ

OXUCUYA

Bu kitabda və digər işlərimizdə təkamül nəzəriyyəsinin süqutuna xüsusi yer ayrılmasının səbəbi bu nəzəriyyənin hər cür din əleyhdarı olan fəlsəfənin təməlini meydana gətirməsidir. Yaradılışı və dolayısı ilə, Allahın varlığını inkar edən darvinizm 150 ildir ki, bir çox insanın imanını itirməsinə və ya şübhəyə düşməsinə səbəb olmuşdur. Buna görə də, bu nəzəriyyənin yalan olduğunu gözlər önünə gətirmək əhəmiyyətli imani bir vəzifədir. Bu əhəmiyyətli xidmətin bütün insanlığa çatdırılması isə zəruridir. Bəzi oxucularımız ola bilər ki, yalnız bir kitabımızı oxumaq imkanı tapa bilər. Bu səbəblə, hər kitabımızda bu mövzuya xülasə də olsa yer ayrılması uyğun hesab edilmişdir.

Qeyd edilməsi lazım olan başqa bir xüsüs də bu kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Yazıçının bütün kitablarında imani mövzular Quran ayələri yönündə izah edilir və insanlar Allahın ayələrini öyrənməyə və yaşamağa dəvət edilirlər. Allahın ayələri ilə əlaqədar bütün mövzular oxucuda heç bir şübhə və ya sual buraxmayacaq şəkildə açıqlanmışdır.

Bu mövzuda istifadə edilən səmimi, sadə və səlis üslub isə kitabların hamı tərəfindən rahat başa düşülməsini təmin edir. Bu təsirli və sadə izah sayəsində kitablar "bir nəfəsə oxunan kitablar" ibarəsinə tam uyğun gəlir. Dini qəti şəkildə rədd edən insanlar belə bu kitablarda bildirilən həqiqətlərdən təsirlənir və yazılanların doğruluğunu inkar edə bilmirlər.

Bu kitab və yazıçının digər əsərləri oxucular tərəfindən şəxsən oxuna biləcəyi kimi, qarşılıqlı söhbət şəraitində də oxuna bilər. Bu kitablardan istifadə etmək istəyən bir qrup oxucunun, kitabları bir yerdə oxumaları mövzu ilə əlaqədar öz təfəkkür və təcrübələrini də bir-birlərinə ötürmək baxımından faydalıdır.

Bununla belə, yalnız Allahın razılığı üçün yazılan bu kitabların tanınmasında və oxunmasında iştirak etmək də böyük xidmətdir. Çünki yazıçının bütün kitablarında isbat və razı salıcı yön son dərəcə güclüdür. Bu səbəblə, dini izah etmək istəyənlər üçün ən təsirli üsul bu kitabların digər insanlar tərəfindən də oxunmasının təşviq edilməsidir.

Kitabların arxasına yazıçının digər əsərlərinin təqdimatının əhəmiyyətli səbəbləri vardır. Bu sayədə kitabı nəzərdən keçirən şəxs yuxarıda yazılan xüsusiyyətləri daşıyan və oxumaqdan xoşlandığını ümid etdiyimiz bu kitabla eyni xüsusiyyətlərə sahib daha bir çox əsərin olduğunu görər, imani və siyasi mövzularda faydalana biləcəyi zəngin bir qaynağın mövcudluğuna şahid olacaq.

Bu əsərlərdə digər bəzilərdə görülən, yazıçının şəxsi qənaətlərinə və şübhəli qaynaqlara əsaslanan izahlara, müqəddəsata qarşı lazım olan ədəb və hörmətə diqqət yetirilməyən üslublara, şübhəli və həmçinin incidici yazılara rast gələ bilməzsiniz.

YAZIÇI VƏ ƏSƏRLƏRİ HAQQINDA

Harun Yəhya təxəllüsündən istifadə edən yazıçı Adnan Oktar 1956-cı ildə Ankarada anadan olmuşdur. İbtidai və orta təhsilini Ankarada almışdır. Daha sonra İstanbul Memar Sinan Universitetinin İncəsənət fakültəsində və İstanbul Universitetinin Fəlsəfə bölməsində təhsil almışdır. 1980-ci illərdən bu yana imani, elmi və siyasi mövzularda bir çox əsər hazırlamışdır. Bununla yanaşı, yazıçının təkamülçülərin saxtakarlıqlarını, iddialarının əsassızlığını və darvinizmin qanlı ideologiyalarla olan qaranlıq əlaqələrini ortaya qoyan çox əhəmiyyətli əsərləri vardır.

Harun Yəhyanın əsərləri təxminən 30.000 şəklin olduğu cəmi 45.000 səhifəlik külliyyatdır və bu külliyyat 60 fərqli dilə tərcümə edilmişdir.

Yazıçının təxəllüsü inkarçı düşüncəyə qarşı mübarizə aparan iki peyğəmbərin xatirəsinə hörmət olaraq adlarını yad etmək üçün Harun və Yəhya adlarından götürülmüşdür. Yazıçı tərəfindən kitabların üz qabığında Rəsulullahın (səv) möhürünün olmasının simvolik mənası isə kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Bu möhür Qurani-kərimin Allahın son kitabı və son sözü, Peyğəmbərimizin (səv) xatəmül-ənbiya olduğunun rəmzidir. Yazıçı bütün yayımlarında Qurani və Rəsulullahın sünnəsini özünə rəhbər etmişdir. Bu surətlə, inkarçı düşüncə sistemlərinin bütün təməl iddialarını bir-bir ortadan qaldırmağı və dinə qarşı yönələn etirazları tam susduracaq son sözü söyləməyi əsas almışdır. Böyük hikmət və kamal sahibi olan Rəsulullahın möhüründən bu son sözü söyləmək niyyətinin duası olaraq istifadə edilmişdir.

Yazıçının bütün işlərindəki ortaq hədəf Quranın təbliğini dünyaya çatdırmaq, beləliklə, insanları Allahın varlığı, birliyi və axirət kimi təməl imani mövzular üzərində düşünməyə sövq etmək və inkarçı sistemlərin əsassız təməllərini və azğın tətbiqlərini gözlər önünə çəkməkdir.

Necə ki, Harun Yəhyanın əsərləri Hindistandan Amerikaya, İngiltərədən İndoneziyaya, Polşadan Bosniya-herseqovinaya, İspaniyadan Braziliyaya, Malayziyadan İtaliyaya, Fransadan Bolqarıstana və Rusiyaya qədər dünyanın əlavə bir çox ölkəsində sevilərək oxunur. İngilis, fransız, alman, italyan, ispan, portuqal, urdu, ərəb, alban, rus, boşnaq, uyuğur, İndoneziya, Malay, benqal, serb, bolqar, Çin, Danimarka və İsveç dili kimi bir çox dilə tərcümə edilən əsərlər xaricdə geniş oxucu kütləsi tərəfindən izlənilir.

Dünyanın dörd tərəfində fəvqəladə təqdir toplayan bu əsərlər bir çox insanın iman etməsinə, bir çoxunun da imanında dərinləşməsinə vəsilə olur. Kitabları oxuyub araşdıran hər kəs bu əsərlərdəki hikmətli, dolğun, asan aydın olan və səmimi üslubun, ağıllı və elmi yanaşmanın fərqi olar. Bu əsərlər sürətli təsir etmə, qəti nəticə vermə, etiraz və təkzib edilə bilinməyən xüsusiyyətləri daşıyır. Bu əsərləri oxuyan və üzərində ciddi şəkildə düşünən insanların artıq materialist fəlsəfəni, ateizmi və digər azğın görüş və fəlsəfələrin heç birini səmimi olaraq müdafiə etmələri mümkün deyil. Bundan sonra müdafiə etsələr də, ancaq romantik inadla müdafiə edəcəklər. Çünki fikri dayaqları aradan götürülmüşdür. Dövrümüzdəki bütün inkarçı cərəyanlar Harun Yəhya külliyyatı qarşısında fikirlə məğlub olmuşlar.

Şübhəsiz, bu xüsusiyyətlər Quranın hikmət və ifadə təsirliliyindən qaynaqlanır. Yazıçı bu əsərlərə görə öyünmür, yalnız Allahın hidayətinə vəsilə olmağa niyyət etmişdir. Bundan başqa, bu əsərlərin çap və nəşrində hər hansı bir maddi qazanc güdülür.

Bu həqiqətlər göz önünə gətirildikdə insanların görmədiklərini görmələrini təmin edən, hidayətlərinə vəsilə olan bu əsərlərin oxunmasını təşviq etməyin də çox əhəmiyyətli xidmət olduğu ortaya çıxır.

Bu qiymətli əsərləri tanıtməyin yerinə insanların zehinlərini bulandıran, fikri qarışıqlıq meydana gətirən, şübhə və tərəddüdləri aparmaq və imanı qurtarmaq üçün güclü və iti təsiri olmadığı ümumi təcrübə ilə sabit olan kitabları yaymaq isə əmək və zaman itkisinə səbəb olar. İmanı qurtarmaq məqsədindən çox, yazıçının ədəbi gücünü vurğulamağa yönələn əsərlərdə bu təsirin əldə edilə bilməyəcəyi məlumdur. Bu mövzuda şübhəsi olanlar varsa, Harun Yəhyanın əsərlərinin tək məqsədinin dinsizliyi yox etmək və Quran əxlaqını yaymaq olduğunu, bu xidmətdəki təsir, müvəffəqiyyət və səmimiyyətin açıq şəkildə göründüyünü oxucuların ümumi qənaətindən anlama bilərlər.

Bilmək lazımdır ki, dünyadakı zülm və qarışıqlıqların, müsəlmanların çəkdiyi əziyyətlərin təməl səbəbi dinsizliyin fikri hakimiyyətidir. Bunlardan xilas olmağın yolu isə dinsizliyin fikirlə məğlub edilməsi, iman həqiqətlərinin ortaya qoyulması və Quran əxlaqının insanların qavrayıb yaşaya biləcəkləri şəkildə izah edilməsidir. Dünyanın gündən-günə daha çox büründüyü zülm, fəsad və qarışıqlıq mühiti diqqətə alındığında bu xidmətin mümkün qədər sürətli və təsirli şəkildə edilməsinin lazım olduğu aydındır. Əks halda, çox gec ola bilər.

Bu əhəmiyyətli xidmətdə öndərliyi üzərinə götürən Harun Yəhya külliyyəti Allahın izni ilə 21-ci əsrdə dünya insanlarını Quranda təsvir edilən hüsur, sülh, düzgünlük, ədalət, gözəllik və xoşbəxtliyə daşımağa vəsilə olacaq.

Giriş

Bu gün bir çox cəmiyyətdə, Quran, əsil məqsədindən çox fərqli olaraq dəyərləndirilir. Soruşulduğunda "mən müsəlmanam" deyən insanların əhalinin əksəriyyətini meydana gətirdiyi ölkələrdə və hətta İslam dünyasının daxilində, Quranın içində nələrin yazdığını bilən insan sayı olduqca azdır.

Quran, ümumiyyətlə, evlərin divarlarında bəzəkli bir mühafizə içində asılı dayanır. Və sadəcə, yaşlılar tərəfindən oxunur. Oxuyan kəsləri "qəzadan-bələdan" qoruyacağı ümid edilir. Bu batil inanca görə, bəlalara qarşı bir növ tilsim olaraq görülər.

Halbuki, Quran ayələrində Allah, Quranın göndərilmə məqsədinin bütün bu sayılanlardan çox fərqli olduğunu bizə bildirir. Məsələn, İbrahim surəsinin 52-ci ayəsində; **"Bu Quran insanlar üçün bir bildirişdir. Qoy onunla həm qorxsunlar, həm Allahın Tək İlah olduğunu bilsinlər, həm də ağıl sahibləri düşünüb ibrət alsınlar."** şəklində Allah buyurur. Buna bənzər bir çox ayədə, Quranın nazil olunmasının əhəmiyyətli kəsb edən məqsədinin, insanları düşünməyə dəvət etməkdir olduğu vurğulanır.

Quranda, insanlar, cəmiyyətin verdiyi inanc və dəyərləri kor-koranə qəbul etməkdən imtina etməyə və düşünməyə dəvət edilir; bütün ön mühakimələri, tabuları, insan zehninə tətbiq olunan təzyiqləri bir kənara buraxıb azad şəkildə düşünməyə ...

İnsan, necə var olduğunu, həyatının məqsədinin nə olduğunu, niyə öldüyünü və ölümündən sonra onu nələrin gözlədiyini düşünməlidir. Özünün və içində yaşadığı kainatın necə var olduğunu və var olmağa davam etdiyini nəzərdən keçirməlidir. Bunu edərkən də, özünü bütün təzyiq və ön mühakimələrdən qurtarmalıdır.

Beləcə, vicdanını bütün sosial, ideoloji və psixoloji təzyiqlərdən qurtararaq düşünən insan, həm özünün, həm də kainatın üstün bir güc tərəfindən var edilmiş olduğunu rahatlıqla qavrayacaq. Yalnız öz bədənini və ya təbiətdəki hər hansı bir şeyi araşdırdığında, böyük bir uyğunluq, plan və ağıl görəcək.

Məhz bu mərhələdə insanın rəhbəri yenə Qurandır. Quranda insana, nələr üzərində düşünməli, nələri araşdırmalı olduğu bildirilir. Allahın varlığına inanan bir insan, Quranda verilən düşüncə üsulları sayəsində, Allahın yaratmasındakı mükəmməlliyi, sonsuz ağıl, məlumat və gücü daha yaxşı anlayacaq. Allahın varlığına inanan bir insan, Quranda verilən üsulla düşünməyə başlayınca, bütün kainatın Onun güc və sənətinin bir göstəricisi olduğunu fərq edər. Çünki "təbiət bir sənətdir; sənətçi ola bilməz" və hər sənət əsəri, o əsəri hazırlayanın üstün qabiliyyətini sərgiləmək və vermək istədiyi mesajları ötürmək üçün vardır.

Quranla bütün insanlar, Allahın varlığına, birliyinə və sifətlərinə açıq şəkildə şahidlik edən bir çox hadisə və canlı üzərində ətraflı düşünməyə dəvət edilir. Və Quranda bütün bu şahidlik edən varlıqlara, "sübutlu dəlil, qəti məlumat və həqiqəti ifadə edən" mənasını verən "ayə" adı verilir. Buna görə, Allahın ayələri, kainatın hər tərəfində Allahın

varlığını və xüsusiyyətlərini göstərib–bildirən bütün varlıqları əhatə edir. Ağılla baxan bir göz isə, əslində bütün varlıq aləminin yalnız Allahın ayələrindən meydana gəldiyini görəcək.

Məhz insanın vəzifəsi budur, Allahın ayələrini görmək ... Beləcə, özünü və bütün digər varlıqları yaradan Rəbbimizi tanıyacaq, Ona yaxınlaşacaq, varlığının və həyatının mənasını biləcək və qurtuluşa çatacaq.

Şübhəsiz, insanın aldığı nəfəsdən, sosial və siyasi inkişafına, kainatdakı böyük uyğunlaşmadan, bütün varlıqların elementi olan atoma qədər hər şey Allahın bir dəlilidir və Onun qoyduğu qaydalarla, Onun idarəsi və məlumatı daxilində fəaliyyət göstərir. Bu səbəblə, Allahın ayələrini bilib–tanımaq, hər insanın edə biləcəyi bir işdir. Hər kəs, öz ağılı və vicdanı dərəcəsində Allahın ayələrini bilib–tanıyacaq.

Əlbəttə, hər mövzuda olduğu kimi, bu nöqtədə də insanın yol göstəricisi Qurandır. İnsan, bütün kainatın Allahın yaratdığı şeylərin tamamı olduğunu qavrayacaq düşüncə quruluşuna qovuşmaq üçün, Quranda xüsusilə diqqət çəkilən müəyyən mövzuları araşdırma bilər.

Məhz bu kitab, Allahın Quranda diqqət çəkdiyi və üzərində düşünülməsi istədiyi bəzi mövzuları gündəmə gətirmək üçün yazılmışdır. Allah, təbiətdəki ayələrin əhəmiyyətini, Quranın Nəhl surəsində belə xəbər verir:

Göydən suyu endirən Odur. Bu, həm sizin içməyiniz, həm də içində mal–qaranızı otardığınız otların bitməsi üçündür. Allah onunla sizin üçün dənli bitkilər, zeytun, xurma, üzüm və başqa meyvələrin hamısından yetişdirir. Həqiqətən, bunda anlayan adamlar üçün dəlillər vardır. O, gecəni və gündüzü, günəşi və ayı sizə xidmət etməyə yönəltdi. Ulduzlar da Onun əmri ilə ram edilmişdir. Sözsüz ki, bunlarda anlayan insanlar üçün əlamətlər vardır. Yer üzündə sizin üçün yaratdığı müxtəlif rəngli şeyləri də sizə ram etdi. Şübhəsiz ki, bunda düşünüb ibrət alan insanlar üçün dəlillər vardır. O, dənizi də sizin xidmətinizə verdi ki, ondan yemək üçün təzə balıq və taxmaq üçün bəzək şeyləri əldə edəsiniz. Sən gəmilərin dənizi yara–yara üzdüyünü görürsən. Bütün bunlar Allahın lütfündən sizə nəsib olanları axtarıb tapmağınız və şükür etməyiniz üçündür. O, sizi silkələməsin deyə, yer üzündə möhkəm dağlar və düzgün səmt götürəsiniz deyə, çaylar və yollar yaratdı. Əlamətlər yaratdı. İnsanlar ulduzlar vasitəsilə də getdikləri yolu müəyyənləşdirirlər. Heç yaradan da yarada bilməyən kimi ola bilərmə? Düşünüb ibrət götürməyəcəksinizmi? (Nəhl surəsi, 10–17)

Quranda, ayrıca ağıl sahiblərini Allah, digər insanların heç düşünmədiyi –ya da "təkamül", "təsadüf", "təbiət möcüzəsi" kimi "quru adlar" la saxta şərhələrlə üzərini örtməyə çalışdıqları– mövzular üzərində düşünməyə dəvət edir:

Doğrusu, göylərin və yerin xəlq edilməsində, gecə ilə gündüzün bir–birini əvəz etməsində ağıllı adamlar üçün dəlillər vardır. O kəslər ki, ayaq üstə olanda da, oturanda da, uzananda da Allahı yad edir, göylərin və yerin yaradılması haqqında düşünür və deyirlər: “Ey Rəbbimiz! Sən bunları əbəs yerə xəlq etməmişən. Sən pak və müqəddəssən. Bizi Odun əzabından qoru! (Ali İmran surəsi, 190–191)

Bu ayələrdə də görüldüyü kimi ağıl sahiblərinin məsuliyyəti, Allahın ayələrini görmək və gördükləri bu mükəmməllikləri əsas alaraq Allahın sonsuz bilik, güc və sənətini qavramağa çalışmaqdır.

Çünki Allahın elmi sonsuz, yaratması qüsursuzdur ...

Və düşünən insanlar üçün, ətraflarındakı hər şey bu yaradılışın bir dəlilidir ...

1-Cİ BÖLÜM: "QURANDA DIQQƏT ÇƏKİLƏN DÖRD HEYVAN"

Ağcaqanad

Kitabın giriş hissəsində də vurğuladığımız kimi, Quranda Allah insanları, təbiəti araşdırmağa və burada yaradılmış olan "ayələri" görməyə çağırır. Çünki kainatdakı canlı-cansız bütün varlıqlar, "yaradılmış" olduqlarını göstərən işarələrlə doludur və özlərini Yaradanın güc, elm və sənətini göstərmək üçün vardırırlar. İnsan, aqlını istifadə edərək bu işarələri görmək və Allahı tanımaqla məsuldur. Quranda ayrıca Allahın xüsusi olaraq diqqət çəkdiyi bəzi canlılar da vardır. Ağcaqanad, bunlardan biridir. Bəqərə surəsinin 26-cı ayəsində ağcaqanaddan Allah belə bəhs edir:

Həqiqətən, Allah ağcaqanadı və (istər böyüklükdə, istərsə də kiçiklikdə) ondan da üstün olanı məsəl çəkməkdən utanmaz. İman gətirənlər bilirlər ki, bu, onların Rəbbindən gələn haqdır. Küfr edənlər isə deyirlər: "Bu məsəllə Allah nə demək istədi?" Halbuki O bununla bir çoxlarını azdırır və bir çoxlarını da haqq yoluna yönəldir. Lakin O, bununla yalnız fasiqləri yoldan çıxarır. (Bəqərə surəsi, 26)

Dəyərsiz və adi bir canlı kimi görünən ağcaqanad belə əslində Allahın ayələrini üzərində daşması baxımından diqqət edilməli, araşdırılmalı, üzərində düşünülməli olan bir heyvandır. Məhz bu səbəblə də, Allah "ağcaqanadı və ondan da üstün olanı məsəl çəkməkdən utanmaz."

AĞCAQANADIN FÖVQƏLADƏ SƏRGÜZƏŞTLƏRİ

Ağcaqanadlarla əlaqədar olaraq ümumiyyətlə məlum olan, onların qansoran varlıqlar olduqları və qanla qidalandıqlarıdır. Halbuki, bu tam olaraq doğru bir məlumat deyil. Çünki ağcaqanadların hamısı deyil, yalnız dişiləri qan sorar. Ayrıca, dişilərin qan sorma səbəbləri qidalanma ehtiyacları üçün deyil. Həm dişi, həm də erkəklərin qidaları çiçək tozlarıdır. Dişilərin erkəklərdən fərqli olaraq qan sormalarının tək səbəbi, daşdıqları yumurtaların yetkinləşmək üçün qanda olan zülallara ehtiyac duymalarıdır. Başqa bir sözlə, dişi ağcaqanad yalnız növünün davamını təmin etmək üçün qan sorar.

Buradakı əhəmiyyətli nöqtə isə, Allahın ayədə "dişi ağcaqanadlara" diqqət çəkməsidir. Daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi qan soran və erkəyə görə daha üstün xüsusiyyətlərə sahib olanlar, yalnız dişi ağcaqanadlardır. Quranın endirildiyi dövrdə bu əhəmiyyətli incəliyin bilinməməsinə baxmayaraq, Allahın ayədə xüsusilə "dişi" ağcaqanada diqqət çəkməsi əlbəttə, olduqca mənalıdır.

Ağcaqanadın ən fəvqəladə və heyranlıq oyandırıcı xüsusiyyətlərindən biri inkişaf müddətidir. Bir canlının kiçik bir qurddan çox fərqli mərhələlər keçirərək ağcaqanada çevrilməsinin qısa tarixi belədir:

Qanla bəslənən və yetkinləşən ağcaqanad yumurtaları, yaz ya da payız aylarında, nəmli yarpaqların üzərinə və ya qurumuş gölməçələrə dişi ağcaqanad tərəfindən buraxılırlar. Ana ağcaqanad əvvəlcə qarnının altındakı həssas qəbuledicilərin köməyiylə torpaqda yumurtalar üçün uyğun şərtlər axtarar. Lazım olan xüsusiyyətlərə sahib bir yer tapdığında yumurtlamağa başlayar. Uzunluqları 1 millimetərə də çatmayan yumurtalar tək-tək ya da qruplar halında olmaqla sırayla düzülər. Bəzi növlər isə yumurtalarını bir sal meydana gətirərcəsinə bir-birinə yapışmış şəkildə buraxırlar. Bu yumurta qruplarının bəzilərinə 300-ə qədər yumurta olar.

Ana ağcaqanadın diqqətlə yerləşdirdiyi ağ rəngli yumurtalar dərhal tündləşməyə başlayar və iki saat içində tamamilə qapqara olurlar. Bu tünd rəng, böcəklərin və quşların fərq etmələrinə maneə törətdiyindən yumurtalar üçün əhəmiyyətli bir qoruma təmin edər. Yumurtalardan başqa bəzi sürfələr də olduqları məkana görə rəng dəyişməsinə uğrayırlar və bunun sayəsində qorunurlar.

Müxtəlif amillərdən faydalanaraq rəng dəyişdirmək olduqca kompleks kimyəvi proseslərin nəticəsində baş verər. Əlbəttə ki, ağcaqanadların müxtəlif mərhələlərindəki rəng dəyişikliyinə nə yumurtaların, nə sürfələrin, nə də ana ağcaqanadın xəbəri yoxdur. Bu canlıların belə bir sistemi özlərinin meydana gətirməsi, ya da bu sistemin təsadüfən ortaya çıxmış olması da mümkün deyil. Ağcaqanadlar ilk ortaya çıxdıqları andan etibarən bu sistemlərlə birlikdə yaradılmışlar.

YUMURTADAN ÇIXIŞ

Kürt dövrü tamamlandığında sürfələr demək olar ki, eyni zamanda yumurtadan çıxmağa başlayırlar. Aralıqsız bir şəkildə bəslənən sürfələr sürətlə böyüyürlər. Qısa zaman içində dəriləri daha çox böyümələrinə maneə törədəcək qədər gərginləşər. Bu, ilk dəri dəyişməsi zamanının gəldiyinin göstəricisidir. Bu mərhələdə, olduqca sərt və kövrək olan dəri asanca qırılır. Ağcaqanad qurduğu inkişafını tamamlayana qədər iki dəfə də dəri dəyişdirəcək.

Sürfələrin bəslənməsi üçün yaradılmış olan üsul olduqca maraqlıdır. Sürfələr, tüklərdən yaranan yelpik formasındaki iki bıçcıqla su içində kiçik burulğanlar meydana gətirərək, bakteriya və digər mikroorqanizmlərin ağızlarına doğru axmalarını təmin edirlər. Su içində başaşağı dayanan sürfələrin tənəffüsü isə dalğıcıların istifadə etdiyi "hava borusu" kimi bir hava xortumuyla təmin edilir. Bədənlərinin ifraz etdiyi yapışqan bir ifrazat da, suyun hava dəliklərindən içəri girməsinə maneə olar. Görüldüyü kimi bu canlı, bir çox həssas tarazlığın bir yerdə fəaliyyət göstərməsi sayəsində yaşayır. Hava xortumu olmasa ağcaqanad qurduğu yaşaya bilməyəcək, yapışqan ifrazat olmasa xortum suyla dolacaqdır. Bu iki sistemin bir-birindən fərqli zamanlarda meydana gəlməsi ağcaqanadın bu mərhələdə ölməsi deməkdir. Bu da ağcaqanadın bütün sistemləriylə əskiksiz olaraq ortaya çıxdığını, yəni yaradıldığını sübut edir.

Sürfələr dərilərini bir dəfə də dəyişdirmişlər. Son dəri dəyişdirmə digərlərindən olduqca fərqlidir. Bu mərhələdə sürfələr artıq həqiqi ağcaqanad olmaq üçün son mərhələ olan "pup" dövrünə girmişlər. İçində olduqları örtük yaxşı şəkildə gərginləşmişdir. Bu da pupun artıq bu örtükdən xilas olma zamanının gəldiyini göstərir. Örtüyün içindən elə fərqli canlı çıxar ki, bunların eyni canlılığın fərqli inkişaf mərhələləri olduğuna inanmaq həqiqətən çətindir. Göründüyü kimi bu dəyişmə, nə qurduğun, nə anasının, nə də bir başqa canlılığın hazırlaya bilməyəcəyi qədər mürəkkəb və həssas bir əməliyyatdır.

Bu son dəyişmə əsnasında bir boru vasitəsilə suyun üstünə uzanmış olan tənəffüs dəlikləri bağlanacağından, canlı havasız qalma təhlükəsiylə üz-üzə gəlir. Amma yeni çıxan canlılığın tənəffüsü artıq bu kanaldan deyil, baş tərəfində meydana gələn iki boru vasitəsilə ediləcək. Buna görə örtük dəyişdirməyə başlamazdan əvvəl bunlar su üzünə çıxar. Pup baramasının içindəki ağcaqanad artıq yaxşı şəkildə inkişaf etmişdir. Bir antena formasındaki bıçcıqları, xortumları, ayaqları, sinəsi, qanadları, qarnı və başının böyük hissəsini örtən gözləri ilə ağcaqanad artıq uçmağa hazırdır. Pupun baraması baş tərəfdən cırılar. Bu mərhələdəki ən böyük təhlükə baramanın içinə su girməsidir. Ancaq cırılan baramanın baş tərəfi, ağcaqanadın başının su ilə təmasına maneə törədəcək bir yapışqan mayeyle örtülmüşdür. Bu an çox əhəmiyyətlidir, ən kiçik bir külək belə suya düşüb ölməsinə yol açacağı üçün ağcaqanad suya yalnız ayaqları dəyərək çıxmaq məcburiyyətindədir. Bunu bacarar.

Görəsən, ilk ağcaqanad belə bir çevriliş edəcək "qabiliyyətə" necə nail olmuşdur? Bir qurduq, öz-özünə, üç dəfə dəri dəyişdirib bir ağcaqanada çevrilməyə "qərar" mı vermişdir?

Əlbəttə xeyr, aydındır ki, Allah nümunə olaraq verdiyi bu canlılığı xüsusi olaraq bu şəkildə yaratmışdır.

Ağlasıgmaz "Qan sorma" texnikası

Ağcaqanadın "qan sorma" texnikası isə insanları çox təəccübləndirəcək qədər təfərrüatlı quruluşların birlikdə fəaliyyəti ilə meydana gələn mürəkkəb bir sistemə bağlıdır.

Hədəf üzərinə qonan ağcaqanad, xortumundakı dodaqcıqlar vasitəsilə əvvəl bir nöqtə seçər. Ağcaqanadın şprisə bənzəyən iynəsi xüsusi bir örtüklə qorunmuşdur. Qan sorma əməliyyatı əsnasında bu örtük iynədən sıyrılır.

Dəri, sanıldığı kimi iynənin batırılması üsuluyla dəşilməz. Buradakı əsas vəzifə bıçaq itiliyindəki üst çənə və üzərində geriye doğru meyilli dişlərin olduğu alt çənəyə düşür. Alt çənə mişar kimi irəli-geri hərəkət edər və dəri üst çənənin köməyiylə sanki kəsilər. Açılan yarıqdan içəri girən iynə qan damarına çətinca deşmə əməliyyatına son verilir. Ağcaqanad artıq qan sormağa başlayacaq.

Ancaq bilindiği kimi insan bədəni, damarlardakı ən kiçik bir zədələnmə qarşısında qanı anında laxtalanaraq, o bölgədəki qan axışını dayandıran bir fermentə malikdir. Əslində, bunun ağcaqanad üçün böyük bir problem yaratması lazımdır. Çünki onun açdığı kiçik dəliyə də bədən anında reaksiya verəcək, dərhal qan laxtalanacaq və təmir prosesi başlayacaq. Təbii, bu da ağcaqanadın heç qan sora bilməməsi deməkdir.

Amma ağcaqanad üçün bu problem tamamilə ortadan qaldırılmışdır. Ağcaqanad qan sormağa başlamazdan əvvəl, bədəninə ifraz etdiyi xüsusi bir mayeni insan damarında açdığı dəliyin içinə buraxır. Bu maye, qandakı laxtalanmanı həyata keçirən fermenti təsirsiz hala gətirər. Beləcə, laxtalanma problemi olmadan, ağcaqanad qidasına çata bilər. Ağcaqanadın sancdığı yerdəki qaşınmaya və şişməyə səbəb olan da bu laxtalanmanı əngəlləyən mayedir.

Bu, şübhəsiz fəvqəladə bir əməliyyatdır və qarşımıza bu sualları çıxarar:

1) Ağcaqanad insan bədəninə bu cür bir laxtalandırıcı ferment olduğunu haradan bilir?

2) Bu fermentə qarşı öz bədəninə bir ifrazat inkişaf etdirməsi üçün, fermentin tərkibini bilmək məcburiyyətindədir. Bu necə ola bilər?

3) Belə bir məlumatı əldə etsə belə, necə olub da öz bədəninə belə bir ifrazat çıxarıb, bunu iynəsinə köçürəcək "texniki təchizat"ı meydana gətirə bilər?

Əslində bütün bu sualların cavabı sadədir: Ağcaqanad bunların heç birini bacara bilməz. Nə bunun üçün lazımlı ağıla, nə kimya elminə, nə də ifrazatı çıxaracaq "laboratoriya" təchizatına malikdir. Bəhs etdiyimiz varlıq, bir neçə millimetr böyüklüyündə heç bir şüuru olmayan bir ağcaqanaddır, bu qədər!...

Ağcaqanadı belə inanılmaz, fəvqəladə və heyranedicu bir sistemə sahib edən isə, "göylərin, yerin və hər ikisi arasındakıların Rəbbi olan" Allahdır.

Bal arısı

Arıların çıxardığı bal dediyimiz maddənin insan bədənini üçün nə cür əhəmiyyətli bir qida maddəsi olduğunu artıq demək olar ki, hər kəs bilir. Lakin bu qiymətli qida maddəsini çıxaran arının fəvqəladə xüsusiyyətləri çox az adam tərəfindən bilinir.

Arıların qida qaynağı bilindi ki kimi çiçək tozlarıdır. Ancaq qış aylarında çiçək tozu tapmaları mümkün deyil. Bu səbəblə, yığıqları çiçək tozlarını bədənlərindəki xüsusi ifrazatlarla birləşdirərək, yeni bir qida maddəsini, yəni balı çıxarar və bunu qış üçün saxlayırlar.

Burada diqqət çəkən nöqtə, arıların, ehtiyaclarından daha çox bal hazırlamalarıdır. Təbii ki, ağıla gələn ilk sual, arı üçün lazımsız zaman və enerji itkisi kimi görünən bu "həddindən artıq istehsal" dan nə üçün vaz keçilə bilmədiyidir. Sualın cavabı isə Allahın Quranda bildirdiyi "vəhy" də gizlidir.

Arılar, yaradılışları səbəbilə yalnız özlərinə deyil, insanlara da bal hazırlayırlar. Yer üzündəki bir çox canlı kimi arılar da insanların xidmətinə təqdim edilmişlər. Eynilə hər gün özünə çox faydası olmamasına baxmayaraq, ən az bir yumurta verən toyuq və ya balasının ehtiyacından daha çox süd verən inək kimi...

ŞAN İÇİNDƏKİ MÜKƏMMƏL TƏŞKİLAT

Arıların şan içi həyatları və bal istehsalları da son dərəcə heyranlıq oyandırıcı təfərrüatlar ehtiva edər. Biz, çox təfərrüata girmədən, arıların "ictimai həyat" larının əsas xüsusiyyətləriylə tanış olaq. Arıların şanda etməli olduqları çox sayda "iş" vardır və mükəmməl bir təşkilatla bu işlərin öhdəsindən gəlirlər.

Rütubətin nizamlanması və ventilyasiya: Bala əhəmiyyətli dərəcədə qoruyucu xüsusiyyət qazandıran şan içindəki rütubət nisbəti daim müəyyən bir sərhəddə olmalıdır. Şanın içindəki rütubətin normadan az və ya çox olması vəziyyətində bal, həm qidalandırıcı, həm də qoruyucu xüsusiyyətini itirəcək, yəni məhv olacaq. Eyni şəkildə, şanın istiliyi də 10 ay müddətində tam 32°C olmaq məcburiyyətindədir. Şandakı istilik və rütubətin davamlı olaraq lazımlı sərhədlərdə saxlanması üçün xüsusi bir "ventilyator qrupu" vəzifələndirilmişdir.

İsti bir gündə arıların şanlarını havalandırdıqları asan şəkildə görülə bilər. Şanın girişi arılarla dolar; yerin taxtasına sanki yapışar və qanadlarıyla şanı yelpiklərlər. Standart şanda hava, bir tərəfdən girib o biri tərəfdən çıxması üçün məcbur edilir. Şanın içindəki əlavə yelpikləyənlər də havanı dörd bir tərəfə yayırlar.

Şan içi ventilyasiya sisteminin bir başqa faydası da, şanı tündən və havadakı çirklilikdən qorumaqdır.

Sağlamlıq sistemi: Arıların balın xüsusiyyətinin pozulmaması üçün göstərdikləri səy yalnız istilik və rütubət nizamı ilə məhdud deyil. Şanda, bakteriya törəməsinə səbəb olan bütün hadisələri nəzarət altında saxlamaq üçün mükəmməl bir sağlamlıq sistemi fəaliyyət göstərir. Bu sistem ilk olaraq bakteriya istehsalı ehtimalı olan maddələrin aradan qaldırılmasını hədəfləyir. Sağlamlıq sisteminin əsas prinsipi xarici maddələrin şana girməsinə maneə törətməkdir. Bu səbəblə, şanın girişində daim iki növbətçi saxlanılır. Bu tədbirə baxmayaraq, içəri yad bir böcək ya da cisim girmişsə, bunun ən qısa zamanda şandan uzaqlaşdırılması üçün arılar səfərbər olurlar və bunu dərhal çölə atırlar.

Şanın xaricinə atıla bilməyən böyüklükdəki xarici cisimlər üçün isə başqa bir təhlükəsizlik mexanizmi dövrəyə girir: Arılar bu xarici cisimləri "mumiyalar" lar. Arılar belə hallar üçün "propolis (arı qatranı)" adı verilən bir maddə istehsal edər və bununla mumiyalama əməliyyatını reallaşdırırlar. Şam, qovaq, akasiya kimi ağaclardan yığıqları qatranlara bəzi xüsusi ifrazatlar əlavə edərək istehsal edilən arı qatranı şan içindəki çatlaqların yamanmasında da istifadə edilir. Arılar tərəfindən çatlaq üzərinə sürtülən qatran hava ilə təmasa keçdiyində quruyaraq sərt bir səth meydana gətirir, beləcə hər cür xarici təsirləri əngəlləyir. Arılar bir çox işlərində bu maddəni istifadə edirlər.

Bu nöqtədə ağıla bir çox sual gələcəkdir. Propolisin xüsusiyyəti, içində bakteriya saxlamamasıdır. Bu da propolisi mumiyalama işi üçün ideal bir maddə halına gətirir. Arılar bu maddənin mumiyalama üçün ideal bir maddə olduğunu haradan bilirlər? Müəyyən səviyyədə kimya elmi ilə, laboratoriyalarda və texnologiya istifadə edilərək istehsal edilən bir maddəni arılar necə istehsal edirlər? Bir böcək öldüyündə bakteriya törədəcəyini və bunun mumiyalama əməliyyatı ilə qarşısının alınma biləcəyini necə bilirlər?

Arının bu mövzu haqqında nə bir məlumatının, nə də bədənində laboratoriyası olmadığı açıqdır. Arı yalnız 1–2 cm.-lik bir böcəkdir və yalnız Allahın özünə ilham etdiyi şəkildə davranır.

ƏN AZ VƏSAİT İLƏ ƏN ÇOX BAL TOPLAMA

Bal arıları kiçik bal mumu parçalarına şəkil verərək, 30.000 arının yaşaya biləcəyi və birlikdə işləyə biləcəyi şanlar inşa edə bilirlər.

Şan, hər bir üzündə yüzlərlə kiçik pətək gözü olan bal mumu divarlı pətəklərdən meydana gəlir. Bütün pətək gözləri tamamilə eyni böyüklükdədir. Bu mühəndislik möcüzəsi, minlərlə arının birlikdə fəaliyyəti ilə hazırlanır. Arılar, bu gözləri qida yığmaq və gənc arıların baxımı üçün istifadə edirlər.

Bal arıları, pətək gözlərini milyonlarla ildir (100 milyon il əvvələ aid arı fosili (daşlaşmış qalıntı) tapılmışdır) altıbucaqlı şəkildə inşa edirlər. Görəsən, niyə səkkizbucaqlı və ya beşbucaqlı kimi həndəsi fiqurlar deyil də, xüsusilə altıbucaqlı seçilmişdir? Bu sualın cavabını riyaziyyatçılar verir: Vahid sahənin maksimum istifadəsi üçün ən uyğun həndəsi şəkil altıbucaqlıdır. Pətəklər altıbucaqlı əvəzinə başqa bir şəkildə inşa edilsəydi, istifadə edilməyən bölgələr ortaya çıxacaq, beləcə daha az bal yığıla biləcək və şandan daha az sayda arı faydalana biləcəkdə.

Dərinlikləri eyni olduğu müddətcə üçbucaq və dördbucaqlı hüceyrələrdə də altıbucaqlı hüceyrələrdəki qədər bal yığıla bilərdi. Ancaq bu fiqurlardan çevrəsi ən qısa olan altıbucaqlıdır. Eyni həcmə sahib olmasına baxmayaraq, altıbucaqlı hüceyrələr üçün istifadə edilən vəsait üçbucaq və ya dördbucaqlı üçün istifadə ediləndən daha azdır.

Bu vəziyyətdə bu nəticəyə gəlinər: Altıbucaqlı pətək gözü, ən çox miqdarda bal yığarkən, inşası üçün ən az bal mumu tələb edən şəkildir. Mürəkkəb həndəsə əməliyyatları ilə ortaya çıxan bu nəticə, əlbəttə arılar tərəfindən hesablanmış deyil. Bu kiçik heyvanlar, altıbucaqlını, yaradılışlarına uyğun olaraq, yalnız özlərinə öyrədildiyi, bir başqa sözlə "vəhy edildiyi" üçün istifadə edirlər.

Arıların altı bucaqlı pətək gözləri hər istiqamətdən rahat dizayndır. Pətək gözlər bir-birinə uyğun və divarları ortaqdır. Bu, yenə ən az bal mumuyla ən çox qida yığmanı təmin edir. Pətək gözlərinin divarları olduqca incə olmalarına baxmayaraq öz ağırlıqlarının bir neçə qatını daşıya biləcək gücdədirlər.

Arılar pətək gözlərin yan səthləri ilə yanaşı, dib tərəflərini də edərək ən çox qənaət prinsipini nəzərlərində saxlayırlar.

Pətəklər, arxa–arxaya vermiş iki sıralı bir dilim şəkildə hazırlanır. Bu vəziyyətdə iki pətək gözünün birləşmə nöqtələri problemi yaranacaq. Bu problem, pətək gözünün döşəmələrinin, üç kvadratı birləşdirərək inşa edilməsiylə həll edilmişdir. Pətəyin bir üzündə üç pətək gözü hazırlanması, döşəmənin o biri üzündəki bir pətək gözü döşəməsinin hazır edilmiş olması deməkdir.

Döşəmə kvadrat şəkildəki bal mumu təbəqələrindən meydana gəldiyindən, bu üsulla edilən pətək gözlərin dibində aşağıya doğru bir dərinləşmə görülür. Bu pətək gözünün həcmnin və buna görə də yığılacaq balın miqdarının artması deməkdir.

PƏTƏK GÖZLƏRİNİN DİGƏR XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Bal arılarının pətək inşası əsnasında diqqət yetirdikləri bir başqa xüsusiyyət, gözlərin meyilliyidir. Pətək gözləri hər iki yana doğru 13 dərəcə yüksəldilərək yerə tam paralel olmaları əngəllənər. Beləcə bal, ağız qismindən axıb getməz.

İşçi bal arıları işləyərkən bir-birlərinə halqalar şəklində asılaraq salxım formasında toplanırlar. Bundakı məqsəd, bal mumu istehsalı üçün lazım olan 35°C-lik istiliyin təmin edilə bilməsidir. Arılar qarınlarındakı torbacıqlardan şəffaf bir maye çıxarırlar. Bu maye, çölə sızar və ağ incə bal mumu təbəqələrini sərtləşdirər. Arılar da bal mumunu ayaqlarındakı kiçik qarmaqlarla toplayırlar. Daha sonra bal mumunu ağızlarına qoyar, ağızlarında yumşalana qədər işləyərlər və pətəklərdə onu şəkilləndirirlər. Bir çox arı birlikdə hərəkət edərək, bal mumunun yumşaq və işlənə bilən halda qalması üçün iş yerinin tam istənilən istilikdə olmasını təmin edər.

Pətəyin inşasında çox maraqlı bir nöqtə daha vardır: Pətəyin inşa edilməsinə şanın üst qismindən başlanar və eyni anda iki-üç silsilə aşağıya doğru hörülər. Bir pətək dilimi hər iki yana doğru genişləyərkən, əvvəl ehtiva etdiyi iki sıranın döşəmələri birləşər. Bu iş çox uyğun və nizamlı bir şəkildə reallaşar. Belə ki, pətəyin fərqli iki ya da üç parçadan meydana gətirildiyini fərq etmək mümkün deyil. Eyni anlarda dəyişik uclardan edilən pətək dilimləri o qədər düzgündür ki, yüzlərlə bucaq ehtiva etməsinə baxmayaraq, birdəfəlik edilən quruluş təəssüratı verir.

Bunun meydana gələ bilməsi üçün, arıların başlanğıc və birləşmə nöqtələri arasındakı uzaqlıqları əvvəlcədən hesablayıb, gözlərin ölçülərini ona görə planlamaları lazımdır. Minlərlə arının bu qədər həssas bir hesabı düzgün bilməsi elm adamlarını heyretlər içində buraxır.

İnsanların belə altından qalxa bilməyəcəyi bu işi arıların təşkil edə biləcəklərini düşünmənin ağıllı olmadığı ortadadır. O qədər incə bir hesab və təfərrüatlı bir təşkilat vardır ki, bunu öz-özlərinə bacarmaları mümkün deyil. Elə isə arılar bunu necə bacarırlar? Təkamül tərəfdarlarının bu mövzuda söyləyəcəkləri tək şey, hadisənin "instinkt" sayəsində bacarıldığıdır. Amma bu instinkt deyilən, necə bir şeydir ki, eyni anda minlərlə arıya xitab edir və onların kollektiv bir iş etmələrini təmin edir? Çünki arıların hər birinin öz "instinktləri" ilə belə bir işə istiqamətləndirilmələri mümkün deyil; etdikləri işin bir-biriylə uyğun olması da lazımdır. Bu səbəblə, eyni mərkəzdən gələn bir "instinkt" ilə istiqamətləndirilməlidirlər. Fərqli nöqtələrdən şanı inşa etməyə başlayan, ən sonunda da heç bir açıqlıq qalmadan və bütün altıbucaqlılar bərabər olacaq şəkildə inşa etdiklərini birləşdirən arılar, heç şübhəsiz ki, eyni mərkəzdən "instinkt" mesajları almalıdırlar! ...

Etdiyimiz şərhə istifadə etdiyimiz "instinkt" sözü əslində Allahın Yusif surəsinin 40-cı ayəsində **"Sizin Allahdan başqa ibadət etdikləriniz, Allahın özləri haqqında heç bir dəlil nazil etmədiyi, sizin və atalarınızın ad olaraq adlandırdıklarınızdan başqası deyil."** hökmüylə xəbər verdiyi adlardan başqa bir şey deyildir. Belə açıq-aşkar həqiqətləri örtbasdır edə bilmək narahatlığıyla "quru adlar" üzərində israr etmənin bir faydası yoxdur. Arılar, topluca tək bir yerdən istiqamətləndirilir və bu şəkildə əsla öz başlarına edə bilməyəcəkləri işləri bacarırlar. Onları buna yönəldən də adı qoyulmuş, lakin heç bir tərifi olmayan instinktlər deyil, Nəhl surəsində Allahın bildirdiyi üzrə, "vəhy" dir. Bu kiçik heyvanlar, özlərini müəyyən bir vəzifə üçün yaratmış olan Allahın, özlərinə verdiyi "proqram" ı tətbiq etməkdən başqa bir şey etmirlər.

İSTIQAMƏTLƏRİNİ NECƏ TƏYİN EDİRLƏR?

Arılar çox vaxt yemək tapa bilmək üçün uzaqlara gedərək geniş sahələri axtarmaq məcburiyyətində qalarlar. Şanlarının 800 m. kənarına qədər uzanan bir sahə içərisində, çöl çiçəklərindən bal nektarı və çiçək tozu toplayarlar. Çiçəkləri tapan arı, bunların yerini xəbər vermək üçün şanına dönər. Ancaq bu arı, şandakı yoldaşlarına çiçəklərin yerini necə izah edəcək?

Rəqs yoluyla!... Şana dönən arı müxtəlif rəqslər etməyə başlayar. Bu rəqs, digər arıların, çiçəklərin yerini tapa bilmələri üçün istifadə edilən bir izahat yoludur. Arının etdiyi təkrarlanan rəqs, digər arılara hədəfə çatmaq üçün lazım olan istiqamət, məsafə kimi bütün məlumatları əskiksiz olaraq verir.

Rəqs, arının davamlı olaraq çəkdiyi "8" şəkildən ibarətdir. Arı, səkkizin ortasını, quyruq qismini titrədən ziq-zaqlar halında çəkər. Ziq-zaqlı yolun Günəş-şan arasındakı istiqamətlə etdiyi bucaq, çiçək qaynağının tam istiqamətini verir.

Qaynağın istiqamətini bilmək də tək başına bir işə yaramaz. İşçi arılar bal nektarı yığa bilmək üçün, nə qədər uzağa getmələri lazım olduğunu da "bilməli"dirlər. Şana dönən arı, digər arılara, yenə müəyyən bədən hərəkətləriylə çiçək tozcuqlarının olduğu uzaqlığı "izah edər". Bunu gövdəsinin alt qismini yelləyib ani hava axınları meydana gətirərək ifadə edər. Digər arılar da antenaları ilə bu axınları qəbul edərək gedəcəkləri qida qaynağının uzaqlığını təsbit edərlər. Məsələn, 250 metr uzaqlıqdakı yeri "təsvir etmək" üçün yarım dəqiqəlik bir müddət içində bədəninin alt qismini 5 dəfə yelləyər. Beləcə, ifadə edilən bucaq və uzaqlıqla hədəfin yeri qəti olaraq ifadə edilmiş olar.

Amma qaynağa gediş-gəliş müddəti uzun sürən uçuşlarda, arını yeni bir problem gözləyər: Qida qaynağını yalnız Günəşə görə təsvir etmə qabiliyyətinə sahib olan arı, şana dönənə qədər, günəş hər 4 dəqiqədə bir 1 dərəcə yer dəyişdirər. Buna görə arının, yolda keçirdiyi hər 4 dəqiqə üçün yoldaşlarına verdiyi istiqamətdə bir dərəcə səhv etməsi lazım

olarkən belə bir problem heç yaşamaz. Çünki gözü yüzlərlə kiçik altıbucaqlı lupadan meydana gələr. Hər lupa eynilə bir teleskopda olduğu kimi çox dar bir sahəni görər. Günün müəyyən bir anında Günəşə doğru baxan bir arı, uçarkən davamlı olaraq yerini tapa bilər. Ayrıca, arının bu hesabı, zamana görə Günəş işığının dəyişməsindən faydalanaraq etdiyi təxmin edilir. Nəticədə arı, günəş irəlilədikcə şanda verəcəyi istiqamətdə düzəliş edərək hədəfin istiqamətini səhv olmadan təyin edər.

ÇİÇƏK İŞARƏLƏMƏ ÜSULU

Bal arıları, bir çiçəyin nektarının daha əvvəl başqa arılar tərəfindən toplandığını qonar-qonmaz anlayar və dərhal çiçəyi tərk edirlər. Bunun sayəsində həm vaxt, həm də enerji itkisindən xilas olurlar. Bəs, arı çiçək üzərində araşdırma etmədən nektarın bitdiyini haradan bilir?

Çünki çiçəkdən faydalanan və nektarı istehlak edən yoldaşları o çiçəyi, xüsusi qoxulu bir damla buraxaraq işarələyərlər. Onlardan sonra gələn hər hansı bir arı çiçəyə qonar-qonmaz əvvəlcədən buraxılan qoxunu alar və çiçəyin işə yaramaz olduğunu anlayaraq dərhal başqa bir çiçəyə yönəlməyə başlayırlar. Bu şəkildə birdən çox arının eyni çiçəklə zaman itirmələri əngəllənmiş olar.

BAL MÖCÜZƏSİ

Allahın kiçik bir heyvan kanalıyla insanlara təqdim etdiyi balın nə cür əhəmiyyətli bir qida qaynağı olduğunu bilirsinizmi?

Bal, fruktoza və qlükoza kimi şəkərlərlə yanaşı, maqnezium, kalium, kalsium, natrium xlor, kükürd, dəmir və fosfor kimi minerallara malikdir. Nektar və tozcuq qaynaqlarının xüsusiyyətlərinə görə dəyişməklə yanaşı, balda B1, B2, C, B6, B5 və B3 vitaminləri vardır. Həmçinin mis, yod, dəmir və sink də az miqdarlarda olur. Balın tərkibində bunlardan əlavə bəzi hormonlar da vardır.

Bal, Quran ayəsində xəbər verildiyi kimi, "insanlara şəfa" vermə xüsusiyyəti daşıyır. 20–26 sentyabr 1993–cü ildə Çində edilən Dünya Arıçılıq Konqresində elm adamlarının bal haqqındakı şərhləri də bunu təsdiqləyir:

Konqresdə, arı məhsulları ilə müalicə mövzusu üstünlük təşkil etdi. Xüsusilə ABŞ–lı elm adamları bal, arı südü, tozcuq və arı qatranının (propolis) bir çox xəstəliyi müalicə etdiyini bildirdilər. Rumıniyalı bir həkim balı katarakta xəstələri üzərində sınağını və

2094 xəstədən 2002–sinin (95%) bal sayəsində tam olaraq yaxşılaşdığını açıqladı. Polşalı həkimlər isə arı qatranının hemoroid, dəri xəstəlikləri, qadın xəstəlikləri kimi bir çox xəstəliyə yaxşı gəldiyini təsbit etdiklərini bildirdilər. (Hürriyyət Gazetesi, 19 oktyabr 1993)

Elmdə ən ön sıraları alan ölkələrdə arıçılıq və arı məhsulları artıq başlı–başına bir araşdırma sahəsi vəziyyətindədir. Balın digər faydaları isə belə sıralana bilər:

Asan şəkildə həzm edilir: İçindəki şəkərlərin bir başqa cins şəkərə (fruktozanın qlükozaya) çevrilə bilmə xüsusiyyəti sayəsində bal, yüksək miqdarda turşu ehtiva etməsinə baxmayaraq ən həssas mədələr tərəfindən belə asanlıqla həzm edilir. Eyni zamanda bağırsaqların və böyrəklərin daha yaxşı işləməsinə köməkçi olar.

Sürətlə qana qarışar: Bal ilıq suyla qarışdırıldığında 7 dəqiqə içində qana qarışar. Ehtiva etdiyi sərbəst şəkərlərdən ötrü beynin fəaliyyəti asanlaşar.

Qanın yaranmasına kömək olar: Bal, qanın yaranması üçün bədənin ehtiyac duyduğu enerjinin əhəmiyyətli bir hissəsini qarşılayar. Ayrıca, qanın təmizlənməsinə də köməkçi olar. Qan dövranını həm təşkil edici, həm də asanlaşdırıcı istiqamətdə təsiri vardır. Damar sərtliyinə qarşı əhəmiyyətli bir qoruyucudur.

İçində bakteriya sığına bilməz: Balın bakteriya sığınmasına imkan verməyən xüsusiyyəti "öldürücü təsir" olaraq adlandırılır. Edilən təcrübələr sulandırılmış balın bakteriya öldürücü xüsusiyyətinin saf bala görə iki qat artdığını göstərmişdir. İşin maraqlı tərəfi isə, arı koloniyasına yeni daxil olacaq tırtılların, özlərinə baxmaqla vəzifəli arılar tərəfindən –sulandırılmış balın bu xüsusiyyətini bilirmişcəsinə– sulandırılmış balla bəslənməsidir.

Arı südü: Arı südü, şandakı işçi arıların çıxardığı bir maddədir. Çox bəsləyici olan arı südündə şəkər, zülal, yağ və bir çox vitamin olur. Bədənin qüvvətsiz düşdüyü vəziyyətlərdə və toxuma yaşlanmalarından irəli gələn nasazlıqlarda istifadə edilir.

Arıların ehtiyaclarından çox çıxardıqları balı, insanlar üçün və insanlara uyğun olaraq etdikləri açıqdır. Bu inanılmaz vəzifəni "öz başlarına" edə bilməyəcəkləri də ...

DƏVƏ

Məgər onlar dəvənin necə yaradıldığını görmürlər? Göyün necə yüksəldiyini görmürlər? Dağların necə yerə sancıldığını görmürlər? Yerin necə döşədildiyini görmürlər? Onlara nəsihət ver! Sən yalnız nəsihətçisən. (Ğaşiyyə surəsi, 17–21)

Bütün varlıqları sahib olduqları xüsusiyyətlərlə yaradan Rəbbimizin sonsuz gücünü və elmini göstərdiklərinə heç bir şübhə yoxdur. Allah, Qurandakı bir çox ayədə bu

həqiqəti bildirir, Allahın hər yaratdığıнын bir ayə, yəni „bir dəlil və ibrət“ olduğuna davamlı diqqət çəkir.

Ğaşıyə surəsinin 17–ci ayəsində də üzərində diqqətlə düşünəlməli və ibrət götürəlməli olan bir heyvandan, "dəvə" dən bəhs edilir.

Bu hissədə, Allahın Quranda "baxmırlarmı o dəvəyə necə yaradıldı" ifadəsiylə diqqət çəkdiyi bu canlıny araşdıracağıq.

Dəvəni "xüsusi bir canlı" edən, ən ağır şəraitlərdən belə təsirlənməyən bədən quruluşudur. Bu elə bir bədəndir ki, aclıq və susuzluğa günlərlə dayanar, günlər boyu, kürəyində yüzlərlə kilo ağırlıqla yol qət edə bilər.

Dəvənin, təfərrüatını sonrakı səhifələrdə görəcəyiniz xüsusiyyətləri, onun, quraq mühitlər üçün xüsusi bir yaradılışla var edildiyini və insanın xidmətinə verildiyini göstərir. Və bu də düşünən insanlar üçün açıq bir yaradılış dəlilidir.

"Allahın göylərdə və yerdə yaratdıqlarında Allahdan qorxan insanlar üçün dəlillər vardır." (Yunis surəsi, 6)

Aclıq və susuzluğa fəvqəladə dözmə qabiliyyəti:

Dəvə, 50°C istilikdə 8 gün ac–susuz qala bilər. Bu müddət içində ümumi çəkisinin 22%–ni itirər. İnsan, bədənində olan suyun 12%–ni itirdiyində ölərkən, dəvə, bədənindəki suyun 40%–ni itirdiyi halda ölməz. Dəvənin susuzluğa dözümlülüyünün digər bir səbəbi də, gündüz bədən istiliyini 41°C–yə qədər qaldıran bir mexanizmə sahib olmasıdır. Bunun sayəsində, gündüz həddindən artıq səhra istisində su itkisini minimum səviyyədə saxlaya bilər. Soyuq səhra gecələrində isə bədən istiliyini 30°C–yə qədər sala bilər.

Mükəmməl su istifadə etmə modulu:

Dəvələr, 10 dəqiqədə ağırlıqlarının üçdə biri nisbətində su içərlər. Bu miqdar bəzən 130 litr ola bilər. Bununla yanaşı, dəvə, insana nisbətə 100 qat daha geniş sahəni əhatə edən burun selikli qişasına malikdir. Heyvan, çox böyük və qıvrımlı burun selikli qişası sayəsində, havadakı nəmin 66%–ni tuta bilər.

Qidalardan və sudan maksimum istifadə:

Heyvanların çoxu, böyrəklərində yığılan sidik cövhəri qana qarışdığı anda zəhərlənərək ölür. Halbuki, dəvə, bədənində yaranan sidik cövhərini dəfələrlə qaraciyərdən keçirərək, sudan və qidalardan maksimum dərəcədə istifadə edə bilər.

Dəvənin qan və hüceyrə quruluşu da, səhra şərtlərində uzun müddət susuz yaşaya bilməsini təmin edə biləcək şəkildədir.

Hüceyrə divarları, hüceyrələrin çox su itirməsini maneə törədəcək bir quruluşdadır. Qan quruluşu isə, dəvənin bədənində su minimuma endiyində belə qan axışında bir ağırlaşma yaratmayacaq formadadır. Ayrıca qanında, susuzluğa dözümlüyü artıran alüminium fermenti, digər canlılardan fərqli olaraq, daha çox miqdardadır.

Dəvənin bir başqa dəstəkləyicisi də hürgücdür. Hürgüclərdə dəvənin bədən ağırlığının beşdə biri qədər yağ yığılmışdır. Dəvədə yağın tək bir nöqtədə toplanması, – yağa bağlı olaraq– bədən hər yerində çoxlu miqdarda su sərfinə mane olar. Bu da dəvənin suyu minimum nisbətdə istifadə etməsinə səbəb olar.

Bir hürgüclü dəvə, normal olaraq, gündə 30–50 kq. qida ala bilərkən, çətin şərtlərdə gündə yalnız 2 kq. quru otları bir ay boyunca yaşaya bilir. Dəvənin ağız və dodaq quruluşu, ayaqqabı dərisini deşəcək qədər iti tikanları belə rahatlıqla yeyə biləcəyi şəkildədir. Dörd kameralı mədəsi və həzm sistemi isə önünə çıxan hər şeyi üyüdə biləcək qədər güclüdür. Dəvə adi halda, yemək qrupuna daxil olmayan kauçuk kimi maddələrdən belə istifadə edə bilər. Quraq mühitlərdə bu xüsusiyyətin nə qədər qiymətli olduğu açıqdır.

Tornadolara və tufanlara qarşı tədbir:

Dəvənin gözləri iki qat kirpiklikdir. Kirpiklər, tələ kimi iç–içə keçərək, gözü şiddətli qum tufanlarına qarşı tam qoruyar. Dəvələr ayrıca, burun dəliklərini də qum girməsinə maneə törətmək üçün bağlaya bilərlər.

Yandırıcı istiyə və dondurucu soyuğa qarşı tədbir:

Bütün bədənini örtən sıx tüklər səhranın yandırıcı günəşinin heyvanın dərisini yandırmasına mane olar. Bunlar eyni zamanda soyuqda da heyvanın isinməsinə təmin edərlər. Səhra dəvələri 70°C–lik istiliyin təsiri olmaksızın, cüt hürgüclü dəvələr mənfi 52°C–lik soyuqda yaşaya bilərlər. Bu tip dəvələr, 4.000 metrlik yüksək yaylalarda belə həyatını davam etdirə bilərlər.

Qızmar qumlar üçün tədbir:

Ayaqlarına nisbətən son dərəcə böyük olan pəncələri də xüsusi olaraq yaradılmış, heyvan quma batmadan gedə bilsin deyə genişləndirilib yayılmışdır. Ayaq dabanlarındakı xüsusi qalın dəri isə qızmar səhra qumlarına qarşı alınmış tədbirdir. Bütün bu məlumatların əsasında düşünək:

Dəvə, öz bədənini səhra mühitinə görə özü nizamlamışdır? Burunun selikli qişasını özü meydana gətirib, belindəki hürgücü özü meydana gətirmişdir? Ya da tornado və tufana qarşı göz və burun quruluşunu özü hazırlamışdır? Qan və hüceyrə quruluşunu, “su sərf etməmək əsası” üzərinə özü təşkil etmişdir? Bədənindəki tüklərin toxumasını dəvənin özü seçmişdir? Özü özünü "səhra gəmisini" nə çevirmişdir?

Dəvə –hər hansı bir başqa canlı kimi– əlbəttə, bunları edə bilməz, öz-özünü insanlara faydalı hala gətirə bilməz. **"Baxmırlar, o dəvəyə, necə yaradıldı?"** ayəsi, həqiqətən də bu fəvqəladə heyvanın mövcudluğunu ən yaxşı şəkildə açıqlayır. Dəvə də, digər bütün varlıqlar kimi yaradılmış, müxtəlif xüsusiyyətlərlə bəzənmiş və Allahın yaratmasındakı üstünlüyün bir dəlili olaraq yer üzünə yerləşdirilmişdir.

Dəvə, bu cür üstün fiziki xüsusiyyətlərlə yaradılarkən, insana xidmət etməklə vəzifələndirilmişdir. İnsan isə, bütün varlıq aləminin içindəki buna bənzər yaradılmış möcüzələrini görmək və bütün varlıqların yaradıcısı olan Allahı bilib–tanımaqla...

II BÖLÜM: "İNSAN"

Bətnlərdəki yaradılış

Əgər insan, ağılı istifadə edib "mən necə var oldum?" sualına səmimi bir cavab tapmağa çalışmazsa, ümumiyyətlə "necə oldumsa oldum! ..." kimi bir məntiqə qapılacaqdır. Bu məntiqə qapılınca onsuz da, ona bu cür mövzular üzərində bir daha düşünməyə vadar etməyəcək həyat tərzini mənimsəyəcək.

Halbuki, ağıl sahibi insana düşən, necə var olduğu üzərində düşünmək və həyatın mənasını buna görə təyin etməkdir. Bunu edərkən də, bəzilərinin etdiyi kimi, əldə edəcəyi nəticənin "mən yaradılmışam" şəklində çıxmasından qorxmamalıdır. Çünki danışdığımız insanlar, özlərini Yaradıcıya qarşı məsul hiss etmək istəməzlər. Yaradılmış olduqlarını qəbul etdiklərində, həyat təzlərini, təşkilat nizamlarını və ya bağlı olduqları ideologiyalarını tərk etmək məcburiyyətində qalmaqdan çəkinirlər. Ya da özlərini Yaradana boyun əyməkdən qaçarlar. Bu psixologiyaları daşıyanlar, Quranda Allahın bildirdiyi kimi **"vicdanları qəbul etdiyi halda, zülm və təkəbbür üzündən"** (Nəml surəsi, 14) Allahı inkar edənlərdir.

Varlığını "zülm və təkəbbürlənmə"yə qapılmadan, ağıl və vicdan ölçüsündə qiymətləndirən insan isə, özündə Allahın yaratdığından başqa bir şey görməyəcək. Varlığının, özünün yaratmadığı və idarə edə bilmədiyi minlərlə mürəkkəb sistemin uyğunlaşmasına bağlanmış olduğunu fərq edəcək. "Yaradılmış" olduğunu qavrayacaq və Yaradanımız olan Allahı tanıyıb Onun özünü hansı məqsədə görə yaratdığını anlamağa yönələcək.

İnsan "yaradılmış" olduğunu izləyərkən, ona rəhbərlik edən bir qaynaq var: Quran. Bu kitabı, Yaradıcımız olan Allah ona və digər insanlara endirmişdir. Quran bütün insanlar üçün bir "yol göstəricidir". Yaradılış hadisəsinin eynilə Quranda tərif edildiyi kimi reallaşmış olması da, ağıl sahibi insanlara mühüm mesajlar verir. Sonrakı səhifələrdə, ağıl və vicdan sahiblərinə necə "yaradıldıqlarını" və bu yaradılışın içindəki möhtəşəmliyi göstərən məlumatlara yer verilmişdir.

İnsanın yaradılışının əhvalatı, bir-birindən çox uzaq iki ayrı yerdə başlayar. İnsan, qadın və kişi bədənində bir-birindən tamamilə müstəqil olaraq yaranan, amma bir-biriylə tamamilə uyğun olan iki ayrı mayenin birləşməsiylə həyata addım atar. Kişi bədənində yaranan spermanın kişinin istəyi ya da idarəsi ilə meydana gəlmədiyi ortadadır, eynilə qadın bədənində yaranan yumurtanın qadının istəyi və ya nəzarəti ilə meydana gəlmədiyi kimi. Onların bu hadisələrdən xəbəri belə yoxdur.

Sizi Biz yaratdıq. Bəs nə üçün dirildiləcəyinizi təsdiq etmirsiniz? Axıtdığınız nütfəni gördünüz mü? Onu siz yaradırsınız, yoxsa Biz? (Vaqiə surəsi, 57–59)

Əslində, çox açıqdır ki, kişidən gələn maye də, qadından gələn maye də, bir-birlərinə uyğun olaraq yaradılmışlar. Bu iki mayenin yaradılışı da, birləşməsi də, inkişaf edib insan halına çevrilməsi də əslində böyük bir möcüzədir.

XAYALAR VƏ SPERMALAR

Yeni bir insanın yaradılmasının ilk mərhələsi olacaq spermalar kişi bədəninin "xaricində" istehsal olunur. Bunun səbəbi, istehsalın ancaq bədən istiliyinin təxminən 2°C-dən aşağı temperaturda reallaşa bilməsidir. Bu istiliyin sabitləşməsi üçün də xaya üstünə yerləşdirilmiş xüsusi dəri işləyər. Bunun funksiyası soyuqda büzüşərək, istidə isə genişləyib tərləyərək lazım olan istiliyi sabit tutmaqdır. Görəsən, bu həssas tarazlığı kişinin özü "nizamlayıb" təşkil edir? Əlbəttə ki, xeyr. Kişinin bundan xəbəri belə yoxdur. Yaradılışı rədd etməkdə müqavimət göstərənlər, bunun ancaq "insan bədəninin kəşf edilməmiş bir funksiyası" olduğunu söyləyə bilirlər. Bu "kəşf edilməmiş funksiya" sözü isə "əsassız adlandırma" dan başqa bir şey deyil.

Xayalarda, dəqiqədə orta hesabla, 1.000 ədəd çıxarılan spermalar kişinin xayalarından qadının yumurtalarına doğru edəcəyi səfər üçün xüsusi bir yaradılışa malikdir; sperma, baş, boyun və quyruqdan meydana gəlir. Quyruğu ilə bir balıq kimi ana bətnində irəliləyəcək.

Körpənin genetik şifrəsinin bir hissəsini ehtiva edən baş qismi xüsusi bir qoruyucu zirehlə örtülmüşdür. Bu zirehin faydası ana bətninin girişində bilinir: Buradakı mühit – olduqca turşuludur. Spermanın, bu turşunun varlığını bilən "birisi" tərəfindən qoruyucu zirehlə örtüldüyü isə son dərəcə açıqdır. (Bu turşu mühitin də səbəbi ananın mikroblardan qorunmasıdır)

Kişidən uşaqlığa atılan yalnız milyonlarla sperma deyil. Toxumluq bir-birindən fərqli mayələrin qarışığından əmələ gəlir. Allah Quranda bu həqiqəti belə vurğulayır:

Doğrudanmı insanın heç kimə məlum olmadığı bir dövr hələ də ötüb keçməmişdir? İnsanı qarışdırılmış nütfədən yaradaraq onu sınaqdan keçirmək məqsədilə eşidən və görən etdik. (İnsan surəsi, 1-2)

Toxumluq içindəki bu mayələr spermaların ehtiyac duyduğu enerji tələbatını ödəyəcək şəkəri ehtiva edir. Ayrıca, bəzi xüsusiyyəti ilə ana bətni girişindəki turşuları neytrallaşdırmaq, spermanın hərəkət edəcəyi sürüşkən vəziyyəti təmin etmək kimi vəzifələri də vardır. Burada da yenə iki ayrı və müstəqil varlığın bir-biriylə qüsursuz bir harmoniya içində yaradıldığını görürük.

Spermalar yumurtaya çatana qədər ananın bədənində çətin bir səfər keçirərlər. Özlərini nə qədər müdafiə edirlərsə etsinlər, 200–300 milyon spermadan yumurtaya çatanların sayı mindən çox ola bilməz.

YUMURTA

Sperma yumurtaya uyğun olaraq təşkil edilərkən, çox ayrı və fərqli bir mühitdə də yumurta həyata toxum olmağa hazır hala gətirilir ... Qadının xəbəri belə yoxkən, yumurtalıqlarda yaranan bir yumurta əvvəl qarın boşluğuna buraxılar və dərhal sonra, ana bətninin uşaqlıq borusu deyilən uzantılarının ucunda yer alan qollar sayəsində tutular. Ardınca, yumurta uşaqlıq borusunun daxili səthindəki tüklərin hərəkətiylə irəliləməyə başlayır. Böyüklüyü isə bir duz dənəsinin yarısı qədərdir.

Yumurta–sperma görüşməsinin yeri uşaqlıq borusudur. Burada yumurta xüsusi bir maye ifraz etməyə başlayar. Məhz bu maye sayəsində spermalar yumurtanın yerini taparlar. Diqqət yetirək: Yumurta "ifraz etməyə başlayır" deyərkən bir insandan və ya şüurlu bir varlıqdan söz etmirik. Bu kiçik zülal yığınının, "öz-özünə" belə bir şeyə "qərar verməsi", daha sonra da spermanı özünə çəkəcək bir kimyəvi birləşmə "hazırlayıb" ifraz etməsi təsadüflə açıqlana bilməz. Ortada açıq bir dizayn vardır.

Qısacası, bədən çoxalma sistemi xüsusilə yumurtayla spermanı görüşdürəcək şəkildə hazırlanmışdır. Və qadın çoxalma sistemi spermalara, spermalar da qadın bədənindəki mühitə uyğun olaraq yaradılmışdır.

SPERMA VƏ YUMURTA GÖRÜŞMƏSİ

Yumurtanı mayalandıracaq sperma yumurtaya yaxınlaşdığında, yenə yumurtanın ifraz etməyə "qərar verdiyi" (!) və sperma üçün xüsusi olaraq hazırlanmış bir maye, spermanın qoruyucu zirehini əridir. Bunun nəticəsində də, bu dəfə spermanın ucunda olan və yenə xüsusi olaraq yumurta üçün hazırlanmış olan əridici ferment kisəcikləri ortaya çıxar. Sperma yumurtaya çatdığında bu fermentlər yumurtanın pərdəsini deşərək spermanın içəri girməsini təmin edərlər. Yumurtanın ətrafını əhatə edən spermalar içəri girmək üçün böyük bir yarışa başlayarlar. Ancaq yumurtanı ümumiyyətlə, tək bir sperma mayalandırar.

Allahın Quranda bu mərhələ ilə əlaqədar olaraq verdiyi məlumatlar son dərəcə diqqət çəkicidir. Allah Quranda, insanın mayesinin, yəni toxumluğun özündən meydana gətirildiyini belə bildirir:

Sonra onun nəslini bir damla dəyərsiz sudan əmələ gətirdi (Səcdə surəsi, 8)

Allahın ayədə bildirdiyi kimi, yumurtanı spermaları daşıyan mayenin özü deyil, içində daşdığı tək bir sperma, hətta onun da "əsas" olan xromosomlar mayalandırır. Tək bir spermanı içəri alan yumurtaya artıq bir başqa spermanın girməsi mümkün deyil. Bunun səbəbi, yumurtanın ətrafında bir elektrik sahəsi olmasıdır. Yumurtanın ətrafı (-) elektrik yüklüdür və ilk sperma yumurtaya girər girməz bu potensial (+) olar. Beləcə, çöldəki spermalarla eyni elektrik yükünü daşıyan yumurta, bu dəfə onları itələməyə başlayar.

Yəni bir-birindən ayrı və müstəqil olaraq yaranan iki əsasın elektrik yükləri də bir-birləriylə uyğunlaşır.

Sonunda, spermadakı kişinin DNT-siylə qadının DNT-si birləşir. Artıq ananın qarınında yad, yeni bir hüceyrə (ziqot), yeni insanın ilk toxumu vardır.

UŞAQLIĞA YAPIŞAN ƏLƏQ...

Kişidən gələn sperma və qadındakı yumurta yuxarıda toxunduğumuz şəkildə birləşdiyində, doğulacaq uşağın ilk özəyi əmələ gəlmiş olur. Biologiyada "ziqot" olaraq adlandırılan bu tək hüceyrə, heç zaman itirmədən bölünərək çoxalacaq və getdikcə bir "ət parçası" halına gələcəkdir.

Ancaq ziqot bu böyüməsini boşluqda həyata keçirmir. Uşaqılıq divarına yapışır, sahib olduğu çıxıntılar sayəsində torpağa yapışan köklər kimi oraya yapışar. Bu əlaqə sayəsində də inkişafı üçün ehtiyac duyduğu maddələri ananın bədənindən ala bilər.

Şübhəsiz ki, belə bir tərərriat, çox yaxşı bir tibb məlumatı olmadan bilinə bilməz. Bundan 14 əsr əvvəl insanların belə bir məlumata sahib ola bilməyəcəyi də açıqdır. Amma nə maraqlıdır ki, Allah Quranda ana qarınında böyüməyə başlayan ziqotdan bəhs edərkən, onu həmişə "ələq" olaraq təyin edir:

Yaradan Rəbbinin adı ilə oxu. O, insanı ələqdən (asılıb yapışan şeydən) yaratdı. Oxu, Rəbbin ən böyük kərəm sahibidir. (Ələq surəsi, 1-3)

Bəlkə insan özbaşına qoyulacağını güman edir? Məgər o, kişi toxumundan axıdılan bir damla nütfə deyildimi? Sonra laxtalanmış qan oldu. Allah onu yaradıb kamil bir görkəmə saldı. Ondan da bir cüt kişi və qadın yaratdı."(Qiyamət surəsi, 36–39)

Bu "Ələq" sözünün ərəb dilindəki mənası isə, "bir yerə asılıb yapışan şey"dir. Hətta söz əslində bədənə yapışıb oradan qan soran zəli üçün istifadə edilir. Bu sözün, uşaqlıq divarına yapışıb oradan həyatı üçün lazımlı şeyləri soran ziqotu təsvir etmək üçün istifadə edilən ən uyğun söz olduğu isə açıqdır.

Allahın Quranda ziqot haqqında verdiyi məlumatlar bununla da bitməz. Döl yatağına tam mənasıyla yapışmış olan ziqot inkişafa başlayar. Ana bətni isə, ziqotu əhatə edən və "amnion mayesi" deyilən bir maye ilə doludur. Körpənin içində böyüdüyü amnion mayesinin diqqət çəkən ən əhəmiyyətli xüsusiyyəti, kənardan gələcək zərbələrə qarşı körpənin təhlükəsizliyini təmin etməsidir. Quranda bu həqiqəti də Allah belə bildirir:

Məgər Biz sizi dəyərsiz bir sudan (nütfədən) xəlv etmədikmi? Biz onu etibarlı bir yerdə yerləşdirdik. (Mürsəlat surəsi, 20–21)

İnsanın əmələ gəlməsi ilə əlaqədar olaraq verilən məlumatlar, Quranın bu yaradılışı ən incə təfərrüatına qədər bilən bir qaynaqdan gəldiyini bizə göstərir. Bu vəziyyət, bizlərə Quranın Allahın sözləri olduğunu bir dəfə daha isbatlayar.

Həmçinin, zaman keçdikcə, başlanğıcda jelatini xatırladan döldə böyük bir dəyişmə görülər. İlk başdakı o yumşaq quruluşun içində bədənin dik dayanmasını təmin edəcək bərk sümüklər meydana gəlməyə başlayar. Belə ki, başlanğıcda eyni quruluşa sahib olan hüceyrələr fərqliləşərək, bəziləri işığa qarşı həssas göz hüceyrələrini, bəziləri istisi, soyuğu və ya ağrını qəbul edən sinir hüceyrələrini və ya səs titrəmələrini qəbul edən hüceyrələri meydana gətirər. Bu fərqliləşməyə hüceyrələr qərar verir? Öz-özlərinə, insan gözünü və ya ürəyini meydana gətirməyə qərar verib, bu ağılsız işi onlar bacarır? Yoxsa onlar bu işə uyğun olaraq yaradılmışlar? Ağıl və vicdan şübhəsiz ikinci variantı qəbul edəcək.

Bütün bu izah edilən əməliyyatların sonunda, körpə anasının qarınıdakı inkişafını tamamlamış və dünyaya gəlmişdir. Bu halıyla ana qarınıdakı halından 100 milyon qat böyük, 6 milyard dəfə də ağırdır ... Burada izah edilənlər, başqa hər hansı bir canlının deyil, bizim həyata başlanğıc hekayəmizdir. İnsan üçün, belə mürəkkəb, fəvqəladə bir hadisənin qaynağını tapmaqdan daha əhəmiyyətli nə ola bilər?

Bütün bu mürəkkəb əməliyyatların "öz-özünə" meydana gəldiyini düşünmək ağılsızlıqdır. Heç kim öz-özünü ya da başqa bir insanı və ya hər hansı bir maddəni

yaratma gücünə sahib deyil. İzah edilən mükəmməl sistemlərin hamısını Allah yaradır. Həm də hər anını, hər saniyesini və hər mərhələsini ...

Allah sizi torpaqdan, sonra nütfədən yaratmış, sonra da sizi cütləşdirmişdir. Onun xəbəri olmadan heç bir dişi nə hamilə olar, nə də daşdığı yeri qoya bilər. Uzunömürlünün uzun ömür sürməsi də, onun ömrünün qısaldılması da ancaq Yazıda (Lövhi-məhfuzda) yazılmışdır. Həqiqətən, bu, Allah üçün çox asandır. (Fatir surəsi, 11)

"Axıdılan bir nütfədən" insana çevrilən bədənimiz milyonlarla həssas tarazlıq ehtiva edir. Biz hiss etməsək də, orqanizmədə yaşamağımızı təmin edən son dərəcə mürəkkəb və həssas sistemlər var. Bütün bu sistemləri, insanın, özünün "yaradıldığını" anlaması üçün, hər şeyin tək sahibi, Yaradıcımız və Rəbbimiz olan Allah var edir.

İnsan Allahın yaratdığı bir varlıqdır. Yaradıldığına görə, "özbaşına və məsuliyyətsiz" buraxılacaq deyildir.

ANA SÜDÜ...

Spermadan körpəyə çevrilən yeni insanın qidalanması da özü özlüyündə bir möcüzədir. Körpə üçün xüsusi olaraq hazırlanan və nə ananın, nə də başqasının hazırlanmasında iştirakı olmadığı ana südü, olduqca yaxşı qidadır.

Ana südü tərkibindəki maddələr sayəsində həm yeni doğulan körpə üçün mükəmməl bir qida qaynağı, həm də körpənin və ananın xəstəliklərə qarşı müqavimətini artıran bir maddədir. Həkimlər süni olaraq istehsal edilən mamaların ancaq südün kifayət etmədiyi halda istifadə edilməsi, uşağın xüsusilə ilk aylarda qəti olaraq ana südüylə bəslənməli olduğu mövzusunda eyni fikirdədirlər. Ana südünü bir az tanıyaq:

1. Ana südünün ən maraqlı xüsusiyyəti, körpənin inkişaf dövrlərinə görə qarışıqlığının dəyişməsidir. Südün kalori miqdarı və qida tarazlığı, körpənin erkən və ya zamanında doğulmuş olmasına görə də dəyişikliklər göstərir. Körpə erkən doğumla dünyaya gəlmişə, ana südünün ehtiva etdiyi yağ və zülal miqdarı normal olan uşağa nisbətən daha çoxdur. Çünki erkən doğulan körpənin yüksək kaloriyə ehtiyacı vardır.

2. Uşağın ehtiyacı olan müdafiə sistemi elementləri, yəni anticisimlər və müdafiə etmə hüceyrələri, ana südünün içində körpəyə hazır şəkildə verilir, sanki pullu əsgərlər kimi aid olmadıqları bir bədəni müdafiə edər və körpəni düşmənlərindən qoruyurlar.

3. Antibakterialdır. Otaq istiliyində altı saat qalan südlərdə bakteriyalar inkişaf edərək südü xarab etdiyi halda, bu müddət ərzində ana südüdə bakteriya meydana gəlməz.

4. Körpəni damar sərtiliyindən qoruyar.

5. Körpə tərəfindən qısa müddətdə həzm edilir.

Müasir laboratoriyalarda qidalanma mütəxəssisləri tərəfindən hazırlanan mamaların heç birinin ana südü qədər faydalı olmadığını bilirik. Bu körpə mamalarından daha üstün olan körpə südünün, bir laboratoriyada deyil, insan bədənində və ananın xəbəri belə yoxkən kimin tərəfindən çıxarıldığı sualı necə açıqlana bilər? Açıqdır ki, ana südünü, o südə ehtiyacı olan körpəni də yaradan Allah var etmişdir.

Bədənimizdəki mexanikalar

Allah, Quranın bir çox ayəsində insanın yaradılışına diqqət çəkmiş və insanları bu yaradılış üzərində düşünməyə dəvət etmişdir:

Ey insan! Səni öz Səxavətli Rəbbinə qarşı qoyan nədir? O ki, səni yaradıb kamilləşdirdi və sənə gözəl bir surət verdi. Səni istədiyi şəklə saldı. (İnfitar surəsi, 6–8)

İnsanı, Allah müəyyən bir nizam içində yaratmışdır. İnsan təbiətdəki ən mükəmməl, ən mürəkkəb və ən fəvqəladə sistemlərə sahib olan canlılardan biridir. İnsan bədəni, orta hesabla, 60–70 kiloluq ət və sümük yığınıdır. Bilindiyi kimi ət təbiətdəki ən davamsız vəsaitlərdən biridir. Açıq şəkildə qaldığında bir neçə saatda xarab olar, bir–iki gün içində qurdlanır və dözülməz bir qoxu yaymağa başlayar. Bu çürük vəsait, insanın bədəninin böyük hissəsini meydana gətirər. Amma onu bəsləyən qan dövranı və çöldəki bakteriyalardan qoruyan dəri sayəsində, 70–80 il boyunca, xarab olmadan, çürümədən saxlanar.

Bədənin qabiliyyətləri isə heyranlıq vericidir. Məsələn, beş duyğu, ayrı–ayrılıqda bir möcüzədir. İnsan xarici dünyanı bu duyğu üzvləri sayəsində tanıyar, bu duyğulardakı bütünlük sayəsində rahat şəkildə həyatını davam etdirə bilər. Görmə, iyləmə, toxunma, eşitmə, dad alma duyğuları araşdırıldığında qarşılaşılan təfərrüatlar, ortaya çıxan qüsursuz dizaynlar bir Yaradıcının varlığını sübut edən dəlillər olaraq qarşımıza çıxar.

İnsan bədənindəki möcüzəvi strukturlar yalnız beş duyğu ilə məhdud deyil. Həyatı bizə asanlaşdıran bütün orqanların hamısı ayrı bir möcüzədir. Hamısı tam ehtiyacı ödəyəcək funksiyalara malikdir. Əlsiz olaraq yaradılmış olsaq, nə qədər çətin yaşayardıq bir düşünək. Ayaqlarımız olmasa, bədənımız dəriylə deyil tikanlarla, pulcuqlarla və ya qabıqla bağlı olsaydı nələr olardı?

Bu sayılanlarla yanaşı, insan bədəninin içindəki tənəffüs, bəslənmə, çoxalma, müdafiə etmə kimi kompleks sistemlərin varlığı və insan bədəninin estetikası da ayrı-ayrı möcüzələrdir.

Görüldüyü kimi, insan bədəni içində çox sayda həssas tarazlıqlar vardır. Bir-biri ilə tamamilə bağlı işləyən sistemlərin, bədəndəki digər sistemlərlə olan qüsursuz əlaqəsi sayəsində insan, vacib funksiyaları heç bir əksiklik olmadan reallaşdırma bilir.

Üstəlik, bunları, xüsusi səy göstərmədən, heç bir çətinliklə qarşılaşmadan edir. Hətta bütün bunlar olub bitərkən çox vaxt insanın bunlardan xəbəri belə olmaz. Mədəsindəki həzm prosesinin nə vaxt başlayıb nə vaxt bitdiyindən, ürəyinin ritmindən, qanın bədəndəki lazımlı yerlərə tam da ən lazım olan maddələri daşımından, görməsindən eşitməsinə qədər çox şeydən insanın xəbəri belə olmaz.

İnsan bədənində qüsursuz bir sistem qurulmuşdur və mükəmməl bir şəkildə işləyir. Bu göydən yerə kimi hər işi dəyişdirib nizama qoyan Allahın yaratmasıdır. Allah kainatdakı hər şeyi, hər incəliyi bütün canlıları lazım olan xüsusiyyətlərə sahib olaraq yaratmışdır. İnsan bədəni də təfərrüatlı araşdırıldığında fərq edilən dizayn Allahın yaratma sənətindəki qüsursuzluğun və bənzərsizliyin bir dəlili olaraq qarşımıza çıxar.

Allah kainatdakı qüsursuzluğa Mülk surəsində belə diqqət çəkər:

... Sən Mərhəmətli Allahın yaratdığına qətiyyənlə bir uyuşmazlıq tapmazsan. Bir başını qaldırıb göyə diqqət yetir, heç onda bir çat görürsənmi? Sonra göz gəzdirib təkrar bax. Göz zəlil və yorğun halda özünə tərəf dönəcəkdir. (Mülk surəsi, 3–4)

İnsan bədəni içindəki bu saysız həssas tarazlıqdan bir neçəsi belədir:

Beş duyğu, tam insanın ehtiyacına istiqamətli olaraq təşkil edilmişdir. Məsələn, qulaq ancaq müəyyən sərhədlər arasında gələn səs titrəşmələrini qəbul edər. Çox daha geniş sərhədlər içində eşitmək ilk başda üstünlük kimi görünə bilər. Ancaq, "duyğu eşiyi" olaraq adlandırılan bu qəbul sərhədləri, müəyyən bir məqsədə istiqamətli olaraq nizamlanmışdır. Əgər çox həssas bir qulağa sahib olsaydıq, ürəyimizin döyünərkən çıxardığı səsdən, yerdəki mikroskopik böcəklərin çıxardığı səslərə qədər bir çox səsə hər an əlaqədar olmaq vəziyyətində qalacaqdıq. Bu da bizim üçün olduqca narahatlıq verəcək bir vəziyyət meydana gətirəcəkdi.

Eyni "həssas nizam" toxunma duyğusu üçün də keçərlidir. İnsan dərisinin altında yer alan toxunmağa həssas sinirlər, olduqca ən yaxşı şəkildə həssaslaşdırılmış və bədəne

paylanmışlar. Ən çox sinir ucu barmaq uclarında, dodaqlarda və cinsi orqanda olar. Buna qarşı olaraq, daha "əhəmiyyətsiz" bölgələrdə, məsələn, kürək bölgəsində olduqca az sayda sinir ucu vardır. Bu insana böyük üstünlüklər təmin edər. Bunun əksinin olduğunu düşünək: Barmaq uclarının son dərəcə duyğusuz olduğunu, bütün sinir uclarının kürəkdə toplandığını fərz edək. Bu şübhəsiz, olduqca sıxıntı verici olardı; əlimizi doğru düzgün istifadə edə bilməzəkən, kürəyimizə təmas edən ən kiçik maddəni belə –məsələn, paltarımızın qıvrımlarını belə– hiss edərdik.

Bədənimizdəki digər quruluşların inkişafı da "həssas tarazlıq" nümunəsidir, misal olaraq, saç və kirpiklər: Hər ikisi də nəticədə bir "tük" olmasına baxmayaraq, keçən zamanda bərabər olaraq uzanmazlar. Kirpiklərin saç qədər uzanıb gözlərimizin önünə düşdüyünü bir düşünün. Həm görməyimizi əngəlləyəcək, həm də gözə girərək bizim üçün həyati əhəmiyyət daşıyan bu orqanımıza zərər verəcəkdilər. Kirpiklərin müəyyən bir uzunluğu vardır və bu uzunluq sabit qalar. Yanma və oxşar bir qəza nəticəsində kirpiklərimiz qısalarsa, yenidən köhnə "ideal" uzunluğa gələndə qədər uzanar və yenə dayanarlar.

Hətta kirpiklərin şəkilləri də çox əhəmiyyətlidir. Azca yuxarıya doğru qıvrıq olmaları səbəbiylə həm gözün görmə sahəsini daraltmaz, həm də son dərəcə estetik bir görünüş qazandırarlar. Kirpiklər göz qapağının ucundan çıxarkən burada olan xüsusi vəzilər tərəfindən yağlanaraq örtülərlər. Məhz kirpiklərin fırça kimi sərt və düz olmaması bu xüsusi örtmə sayəsindədir. İnsan bədəninin hər nöqtəsində, qəti olaraq tam "incə dizayn" vardır...

Bu ölçülü yaradılış, yeni doğan bir körpədə də, inkişaf dövründəki insanlarda da özünü təəccüblü bir şəkildə ortaya qoyar. Məsələn, yeni doğulan bir körpənin kəllə sümükləri çox yumşaqdır. Və bu sümüklər, bir-birlərinin üzərində az da olsa hərəkət edə bilərlər. Bu elastiklik sayəsində körpənin başı doğumda bir zərər görməz. Əgər kəllə sümükləri doğum əsnasında sərt bir quruluşda olsaydılar, ana qarnından çıxarkən çatlaya bilər, hətta qırılıra qürpənin beynində böyük zərərlərə yol açardılar.

Eyni qüsursuzluqla, inkişaf dövründəki bir insanda bütün orqanlar, bir-birinə uyğun olaraq böyüyər. Məsələn, inkişaf edən baş quruluşunda, beynlə birlikdə onu əhatə edən kəllə də böyüyür. Beyinə nisbətən daha yavaş genişləyən bir kəllə qutusu olsaydı, beyni sıxışdıracaq və qısa müddətdə insanın ölümünə səbəb olacaqdı.

Eyni tarazlıq ürək və ağciyərlərlə sinə qəfəsi, göz ilə göz çuxuru kimi başqa orqanlar üçün də keçərlidir.

Bu səbəblə, yaradılışdakı sənəti və qüdrəti görə bilmək üçün öz bədənimizdəki fəvqəladə strukturları araşdırmaqda fayda vardır. Üstün bir texnologiya ilə təchiz edilmiş və ən inkişaf etmiş fabriklərdən daha qüsursuz bir quruluşa sahib olan bu bədənin hər parçası, Allahın bənzərsiz yaradışını göstərərək, Onun bütün bədənimiz üzərindəki üstünlüyünü isbat edir.

İnsan bədənindəki sistemlər və orqanlar araşdırıldığında qüsursuz və ölçülü bir yaradılışın dəlilləri daha yaxından görülməkdir.

HƏZM

Həzmin dərhal əvvəlində dövrəyə girən tüpürcək ifrazatı, qidaları isladaraq dişlər tərəfindən üyüdülmələrini və yemək borusundan aşağı sürüşmələrini asanlaşdırır. Bir başqa xüsusiyyəti kimyəvi quruluşu sayəsində nişastanı şəkərə çevirməsidir. Yaxşı, ağızda belə əhəmiyyətli bir maddə olan tüpürcəyin ifraz olunmadığını düşünün. Belə bir vəziyyətdə nə yediklərimizi uda bilər, nə də ağız quruluşundan ötrü doğru dürüst danışa bilərdik. Bərk olan heç bir qida yeyə bilməz, yalnız maye və yumşaq maddələrlə qidalana bilərdik.

Mədədəki sistemdə də mükəmməl bir tarazlıq vardır. Qidaların mədədəki həzmi, bu orqanın içindəki hidroxlorik turşu tərəfindən reallaşdırılır. Ancaq bu turşu o qədər güclüdür ki, tək qidaları deyil, mədə divarını belə əridə biləcək gücdədir. Lakin bunun həlli yaradılmışdır əlbəttə: Həzm əsnasında ifraz olunan mukus adlı bir maddə mədənin bütün divarlarını örtər və turşunun parçalayıcı təsirinə qarşı mükəmməl bir qoruma təmin edər. Bu şəkildə, mədənin öz-özünü yox etməsi əngəllənmiş olar. Mukusun tərkibindəki bir səhv onun qoruyucu xüsusiyyətini poza bilər. Halbuki, istər mədənin həzm üçün istifadə etdiyi turşuda, istərsə də o ifrazatdan mədəni qorumaq üçün ortaya çıxan mukusda qüsursuz bir uyğunlaşma vardır.

Mədə boşkən, zülalları, yəni ət kimi heyvan qidalarını parçalamaqla məsul olan ifrazat mədədə olmaz. Daha doğrusu, mədə boşkən bu ifrazat tamamilə fərqli, parçalayıcı xüsusiyyəti olmayan bir maddə olaraq mədədə mövcuddur. Zülal ehtiva edən bir qida mədəyə gəldiyində, mədəyə ifraz olunan HCL, bu təsirsiz maddəni çox güclü bir zülal parçalayıcısı halına gətirər. Beləcə, mədə boş qaldığında bu güclü zülal parçalayıcı, zülallardan hazırlanmış mədəyə zərər verməz.

Burada diqqət yetirilməli olan, bəhsi keçən sistemi təkamülün heç bir şəkildə açıqlaya bilmədiyidir. Çünki təkamül, kiçik quruluş dəyişikliklərinin, pillə–pillə üst–üstə əlavə olunmasıyla, ibtidai canlılardan bu günkü mürəkkəb orqanizmlərin meydana gəldiyini müdafiə edər. Halbuki, açıq şəkildə görüldüyü kimi, mədədəki sistemin pillə–pillə meydana gəlməsinə imkan yoxdur. Tək bir amilin olmaması canlının məhvinə səbəb olar. Təkamülün əsassızlığını daha yaxşı anlamaq üçün bir nümunə kafi olar. Mədəsində çıxardığı turşuyla, öz mədəsini əridən bir canlı düşünün; ağrılar içində əvvəlcə mədəsi parçalanar, daha sonra digər daxili orqanları bu turşu tərəfindən məhv olar. Öz-özünü, canlı–canlı yeyərək ölər.

Mədədəki mayenin, qida gəldiyində parçalayıcı xüsusiyyət qazanması, bir sıra kimyəvi əməliyyat nəticəsində reallaşar. Saxta təkamül müddəti içində, mədəsində belə planlı kimyəvi çevrilmə edilə bilməyən bir canlı düşünün. Mədəsindəki maye heç cür parçalayıcı xüsusiyyət qazanmayan canlı, yediklərini həzm edə bilməyəcək, qarnında həzm edilməmiş bir yemək kütləsi olduğu halda, qidasızlıqdan öləcəkdi.

Mövzuya bir başqa tərəfdən baxaq. Mədə turşusunu ifraz edən mədə hüceyrələridir. Bu hüceyrələr də, bədənin hər hansı bir yerindəki digər hüceyrələr də (məsələn, göz hüceyrələri) eyni hüceyrənin ana qarnında bölünməsiylə meydana gəlmiş qardaş hüceyrələrdir. Həmçinin, hər ikisi də eyni genetik məlumata sahibdirlər. Yəni hər iki hüceyrənin məlumat bankında həm gözün ehtiyacı olan zülalların, həm də mədədə istifadə edilən turşunun genetik məlumatı olar. Lakin haradan gəldiyi bilinməyən bir əmrə uyan göz hüceyrəsi, milyonlarla məlumat içində yalnız gözə aid məlumatları, mədə hüceyrəsi də mədəyə aid məlumatları istifadə edir. Yaxşı, gözə aid zülalları nə üçün çıxardığını belə bilmədiyimiz göz hüceyrələri, bir gün mədə turşusunu çıxarmağa başlasalar –ki mədə turşusunun necə çıxarılacağına aid məlumatlara həqiqətən sahibdirlər– nəticə nə olar? İnsan öz gözünü olduğu yerdə əridər və həzm edir.

Öz içimizdəki mükəmməl tarazlığı araşdırmağa davam edək:

Həzm əməliyyatının davamı da eyni dərəcədə planlıdır. Qidaların həzm sistemi tərəfindən parçalanmış, işə yarayan qisimləri, incə bağırsağ divarları tərəfindən sorularaq qana qarışar. İncə bağırsağın daxili səthi eninə qıvrımlarla bağlı olub burulmuş bir parçanı xatırladar. Hər qıvrımın üzərində “villus” adı verilən daha kiçik qıvrımlar vardır. Bu qıvrımlar sayəsində sorma əməliyyatını edən bağırsağ səthləri böyük bir şəkildə artar. Villusların üzərindəki hüceyrələrin üst qisimlərində də “microvillus” deyilən mikroskopik uzantılar olar. Bu uzantılar bir nasos kimi işləyərək qidaları sorarlar. Hətta bu nasosların içləri, fərqli qidalar üçün fərqli çatdırma yollarıyla döşənilmiş qüsursuz bir çatdırma sistemiylə qan dövranı sisteminə bağlanmışlar. Beləcə, bu nasosların sorduqları qidalar, qan dövranı sistemiylə bədənin hər yanına çatdırırlar.

Hər bir villus təxminən, 3000 mikrovillusa malikdir. İncə bağırsağın daxili divarında bir kvadrat millimetrlik sahə, 200 milyona qədər mikrovillusla örtülüdür. Bir kvadrat millimetr sahədə 200 milyon nasos hər an insanın həyatını davam etdirməsi üçün yorulmadan, pozulmadan işləyir. Bu qədər çox nasos, çox böyük və geniş bir səthi tutaraq, çox kiçik bir yerə sıxışdırılmışdır. Bu sistem, qəbul etdiyimiz qidalardan bədənimizin maksimum dərəcədə faydalanmasını, nəticə olaraq da həyatımızın davam etməsini təmin edir.

TƏNƏFFÜS

Tənəffüs həssas tarazlıqlarla qurulmuşdur. Tənəffüs edərkən ciyərlərimizə çəkdiyimiz havanın soyuq və çirkli olması sağlamlığımızı mənfi istiqamətdən təsir edər. Buna görə hava, əvvəlcədən təmizlənmiş və isidilmiş olmalıdır. Burnumuz tam şəkildə bu işə uyğun olaraq yaradılmışdır; burun divarlarında olan tüklər və içəridəki yapışqan maddə, içəri girən havadakı tozları udaraq süzmə işini reallaşdırır. Ayrıca hava, burun içindəki qıvrımlardan keçərək isinər. Burun sümükləri içində elə xüsusi bir quruluş vardır ki, içəri daxil olan hava, burun içində ancaq bir neçə dövr keçdikdən və isindikdən sonra ciyərlərə gedə bilər. Kiçik bir sümüyün içində hava axınına bir neçə dövr etdirəcək quruluş ancaq xüsusi bir dizayn sayəsində ortaya çıxar bilər. Çünki havanın hərəkətini istiqamətləndirmək bir sıra hesab və planlaşdırmanın nəticəsində reallaşdırıla bilər. Belə xüsusi bir quruluşun, bir başqa sistemin ehtiyacına cavab vermək –ciyərlərə gedən havanı isitmək və təmizləmək– üçün var olması hər iki sistemin də eyni Yaradıcı tərəfindən, xüsusi olaraq yaradıldığının dəlilidir. Bütün bu saydığımız pillələr nəticəsində içəri girən hava nəmləndirilmiş və tozlardan təmizlənmiş şəkildə nəfəs borusuna gəlir.

SKELET

Skelet tək başına mühəndislik möcüzəsidir. Bədənin quruluşca dəstək sistemidir. Eyni zamanda beyin, ürək, ağciyər kimi həyati orqanların qoruyar, daxili orqanlara dəstək olar. İnsan bədəninə, heç bir süni maşın tərəfindən təqlid edilə bilməyən üstün bir hərəkət qabiliyyəti verir. Hətta sümük toxuması çox kimsənin zənn etdiyi kimi cansız deyil. Sümük toxuması bədənin kalsium, fosfat və bir çox əhəmiyyətli mineralının bankıdır. Bədənin ehtiyacına görə bu mineralları toplayar və ya daha əvvəldən yığıqlarını bədəne verir. Bütün bunlarla yanaşı, qırmızı qan hüceyrələrinin istehsalı sümüklər tərəfindən hazırlanar.

Skelet tam olaraq mükəmməl bir funksiyaya sahib olması ilə yanaşı, skeleti meydana gətirən sümüklər də üstün bir quruluşa sahibdirlər. Bədənin daşınması və qorunması kimi əhəmiyyətli bir vəzifəni boynuna götürən sümüklər, bu işi rahatlıqla yerinə gətirə biləcək qabiliyyətdə və möhkəmlikdə yaradılmışlar. Bədənin qarşılaşacağı çətin vəziyyətlər də nəzərə alınmışdır. Məsələn; bud sümüyü, şaquli vəziyyətdə bir ton ağırlığı qaldıra biləcək gücdədir. Necə ki, atılan hər addımda bu sümüyümüzə, bədən ağırlığımızın üç misli qədər yük düşür. Hətta dirəklə yüksək atlama edən bir atlet yerə enərkən omba sümüyünün hər kvadrat santimetri 1400 kiloluq bir təzyiqə məruz qalar. Yaxşı, sümük deyilən və bir tək hüceyrənin bölünməsi nəticəsində ortaya çıxan bu quruluşu, bu qədər qüvvətli edən nədir? Sualın cavabı sümüklərin bənzərsiz yaradılışında gizlidir.

Mövzunu daha yaxşı anlamaq üçün müasir texnologiyadan bir nümunə vermək yerində olacaq. Böyük və yüksək strukturların inşasında qəfəs sistemləri istifadə edilir.

Bu inşaat texnikasında quruluşun daşıyıcı işçiləri, tam bitişik quruluşda deyil, bir-birinin içinə keçmiş, qəfəs şəklində çubuqlardan meydana gəlir. Ancaq kompyuterlərin edə biləcəyi mürəkkəb hesablar sayəsində, böyük körpülər və sənaye tikililəri çox daha möhkəm və daha ucuz tikilirlər.

Məhz sümüklərin daxili quruluşu da, insanların binalarda və körpülərdə istifadə etdiyi bu qəfəs quruluşu sistemiylə bənzər bir quruluşdadır. Əhəmiyyətli bir fərqlə; sümük içindəki sistem, insanların inkişaf etdirdiyindən çox daha üstün və mürəkkəbdir. Bunun sayəsində sümüklər, həm son dərəcə möhkəm, həm də rahatlıqla istifadə edilə biləcək yüngüllükdədirlər. Əgər əksinə olsaydı, yəni sümüklərin içi, xarici kimi sərt və tamamilə dolu olsaydı, həm sümük ağırlığı insanın daşıya biləcəyinin həddən çox olardı, həm də sümüyün quruluşu kövrək və sərt olub ən kiçik bir zərbədə çatlama və qırılma ilə qarşılaşardı.

Sümüklərimizin bu mükəmməl dizaynı, bizim son dərəcə rahat bir həyat sürməyimizi, çox çətin hərəkətləri asanlıqla və heç ağrı duymadan edə bilməyimizi təmin edir. Sümüyün quruluşunun bir başqa xüsusiyyəti də bədənin lazımlı bölgələrində elastik bir quruluşa sahib olmasıdır. Məsələn, döş qəfəsi; ürək və ağciyər kimi həyati orqanları qoruyarkən, bir tərəfdən də ağciyərlərə havanın dolmasını və boşalmasını təmin edəcək şəkildə genişləyər və büzülər.

Sümüklərin elastiklikləri zamanla dəyişə bilər. Məsələn, qadınlarda çanaq qurşağı sümükləri, hamiləliyin son aylarına doğru boşalar və bir-birlərindən bir az ayrılırlar. Bu son dərəcə əhəmiyyətli bir təfərrüatdır, çünki bu boşalma sayəsində körpənin başı doğum əsnasında əzilmədən çölə çıxma bilər.

Sümükdəki möcüzələr bunlarla da məhdudlaşmaz. Sümüklər elastiklikləri, möhkəmlikləri və yüngüllükləri ilə yanaşı, özlərini təmir etmə xüsusiyyətinə də sahibdirlər. Bu da bədəndəki bir çox əməliyyat kimi, milyonlarla hüceyrənin birlikdə işləməsiylə reallaşar.

Skeletin hərəkət qabiliyyəti də üzərində dayanılmalı olan əhəmiyyətli bir təfərrüatdır. Hər addım atdıqımızda onurğamızı meydana gətirən onurğalar bir-birinin üstündə hərəkət edərlər. Bu davamlı hərəkət və sürtünmə, onurğaların aşınmasına səbəb olacaqdən bu təhlükənin qarşısını almaq üçün hər bir onurğa arasına disk deyilən möhkəm qıvrıqlar yerləşdirilmişdir. Bu disklər amortizator vəzifəsini görürlər. Hətta hər addım atdıqında, bədən ağırlığından qaynaqlanan bir reaksiya qüvvəsi yerdən bədəne gəlir. Bu qüvvət, onurğanın sahib olduğu amortizatorlar və "qüvvə paylayıcı" qıvrımlı şəkli sayəsində, bədəne zərər verməz. Əgər reaksiyanı azaldan elastiklik və xüsusi quruluş olmasaydı, ortaya çıxan qüvvə birbaşa kəlləyə çatdırılırdı və onurğanın üst ucu, kəllə sümüklərini parçalayaraq beynin içinə girərdi.

Sümüklərin bir-birlərinə bitişdikləri yerlərdə də yaradılışın dəlilləri görülür. Oynaqlar bir ömür boyunca hərəkət etdikləri halda yağlanılmağa ehtiyac duymazlar. Bioloqlar bunun səbəbini araşdırdılar: Oynaqlardakı sürtünmə necə ortadan qalxırdı?

Elm adamları, hadisənin "tam bir yaradılış möcüzəsi" olaraq xarakterizə edilə biləcək bir sistemlə həll edildiyini gördülər: Oynaqların sürtünmə səthləri, incə və məsaməli bir qıvrıqda təbəqəsiylə örtülmüşdür və bu təbəqələrin altında yapışqan və sürüşkən bir maye olar. Sümük, oynağın bir yerinə təzyiqdə olsa bu maye məsamələrdən çölə fısqırar və oynaq səthinin "yağ kimi" sürüşməsinə təmin edər.

Bütün bunlar insan bədəninin çox mükəmməl bir dizaynın, daha doğrusu üstün bir yaradışın məhsulu olduğunu göstərir. İnsan bu mükəmməl dizayn sayəsində bir-birindən çox fərqli hərəkətləri böyük bir sürət və rahatlıq içində yerinə yetirər.

Hər şeyin bu qədər mükəmməl olmadığını məsələn, bütün ayağımızın tək bir uzun sümükdən meydana gəldiyini düşünün. Getmək böyük bir problem halına gələcək, son dərəcə kobud və hərəkətsiz bir bədənimiz olacaqdı. Bir yerə oturmaq belə çətinləşəcək, bu cür hərəkətlər sırasındakı məcbur etmələr səbəbiylə ayaq sümüyü asanlıqla qırıla biləcəkdə. Halbuki insanın skeleti, bədəninin hər hərəkətinə asanlıqla icazə verəcək bir quruluşdadır.

Skeletin sahib olduğu bütün xüsusiyyətləri Allah yaratmışdır və hələ də yaradır. Allah, yaratdığı insanı bu həqiqət üzərində düşünməyə isə belə dəvət edər:

... Sümüklərə bax, gör Biz onları necə bir-birinə birləşdirir, sonra da onların üstünü ətlə örtürük... (Bəqərə surəsi, 259)

İnsana düşən bu həqiqəti düşünmək və özünü yaratmış olan Allahın gücünü təqdir edib, ONA şükür etməkdir. Bunu etməyi təqdirdə isə böyük bir itkiyə uğrayacaq. Sümükləri ilk dəfə yaradıb sonra da onlara ət geydirən Allah, bunu dilədiyi zaman dilədiyi şəkildə etməyə qadirdir. Allah bu həqiqəti Quranda belə bildirər:

Məgər insan onu nüfədən yaratdığımızı görmür? Budur, o indi açıq-aşkar mübahisə edir. O Bizə bir məsəl çəkdi, lakin yaradılışını unutdu. O dedi: "Çürümüş sümükləri kim dirildə bilər?" De: "Onları ilk dəfə yaradan Özü onları dirildəcəkdir. O, hər bir məxluquna yaxşı bələddir. (Yasin surəsi, 77-79)

BƏDƏNDƏKİ KOORDİNASIYA

İnsan bədənində, müəyyən bir məqsəd üçün, yəni bədənə canlılığının davam etməsi üçün, bütün sistemlər bir yerdə, əlaqəli şəkildə və tam bir uyğunlaşma içində

işləyər. Hər gün etdiyimiz çox kiçik hərəkətlər, məsələn nəfəs almaq, gülmək belə insan bədənindəki qüsursuz koordinasiyanın nəticəsidir.

Daxilimizdə hər an işləyən, ağılaşmaz mürəkkəblikdə və böyüklükdə bir koordinasiya şəbəkəsi vardır. Məqsəd canlılığı davam etdirməkdir. Bu koordinasiya xüsusilə bədən hərəkət sistemində görülür. Çünki ən kiçik hərəkət üçün belə skelet sistemi, əzələlər və sinir sistemi mükəmməl əməkdaşlıqla işləmək məcburiyyətindədir.

Bədəndəki koordinasiyanın ilk şərti doğru məlumat təminatıdır. Ancaq doğru məlumatların əldə edilməsiylə, yeni qiymətləndirilmələr edilə bilər, bunun üçün də son dərəcə inkişaf etmiş xəbər alma şəbəkəsi mövcuddur.

Koordinasiya edilmiş hər hansı hərəkəti edə bilmək üçün hər şeydən əvvəl o hərəkətlə əlaqədar bədən orqanlarının mövqeləri və bir-birləriylə əlaqələri bilinməlidir. Bu məlumat beyinə; gözlərdən, daxili qulaqdakı tarazlıq mexanizmindən, əzələlərdən, oynaqdan və dəridən gəlir. Hər saniyə milyardlarla məlumat işlənir, qiymətləndirilir və bunlara görə yeni qərarlar verilir. İnsanın isə öz bədənində reallaşan bu fəvqəladə sürətdəki əməliyyatlardan xəbəri belə yoxdur. O yalnız hərəkət edir, gülür, danışır, qaçar, yemək yeyər, düşünür. Bu əməliyyatların edilməsi üçün heç bir səy göstərməz. Məsələn, sadə bir gülümsəmə üçün belə on yeddi əzələnin eyni anda fəaliyyəti lazımdır. Bu əzələlərdən birinin işləməməsi və ya səhv işləməsi üz ifadəsini tamamilə dəyişdirir. Gəzə bilmək üçün isə ayaqlarda, pəncələrdə, ombada, qasıqlarda və kürəkdə əlli dörd ayrı əzələ uyğunlaşma içində işləməlidir.

Əzələlər və oynaqların içində, bədənə o anki mövqeyinə aid məlumatları verən milyardlarla kiçik, mikroskopik qəbuledici vardır. Bu qəbuledicilərdən gələn mesajlar, mərkəzi sinir sisteminə çatır və burada edilən qiymətləndirməyə görə, əzələlərə yeni əmrlər göndərilir.

Bədəndəki koordinasiyanın mükəmməlliyi bu örnəklə daha yaxşı aydın olacaq: Təkcə əlinizi havaya qaldırmanız üçün çiyinizin bükülməsi, "biceps" və "triceps" deyilən ön və arxa qol əzələlərinizin sırayla sıxılıb boşalmaları, dirsəyiniz və biləyiniz arasında olan əzələlərin biləyi çevirmələri lazımdır. Hərəkətin hər mərhələsində, bu əzələlərin içindəki milyardlarla qəbuledici, hər an əzələlərin mövqelərini mərkəzə bildirir. Mərkəzdən də əzələlərə bir an sonra nə etmələri lazım olduğu çatdırılır. Təbii ki, insan bütün bunların fərqi nə varmaz, yalnız əlini qaldırmaq istəyər və qaldırar.

Məsələn, bədənə dik dayanması üçün, ayaq əzələlərində, ayaqlarda, kürəkdə, qarında, sinədə, boyunda olan milyardlarla qəbuledicidən gələn məlumat qiymətləndirilir və bu əmrlərin hamısı hər saniyə əzələlərə çatdırılır.

Danışmaq üçün də xüsusi bir səy göstərmərik. İstədiyimiz sözlərin ağızımızdan çıxmaları üçün, səs tellərinin hansı açıqlıqda, nə qədər titrəməsi lazım olduğunu, ağızımızdakı, dilimizdəki, boğazımızdakı yüzlərlə əzələdən hansılarını, hansı sıra ilə neçə dəfə, hansı nisbətdə sıxılıb boşaldacağımızı, ciyərlərimizə neçə kub santimetr hava alıb, bu havanı hansı sürət və aralıqlarla boşaltacağımızı lazım olduğunu oturub hesablamırıq.

İstəsək də bunu edə bilmərik! Çünki ağzımızdan çıxan tək sözün meydana gəlməsi, insanın tənəffüs sistemindən sinir sisteminə, əzələlərindən sümüklərinə qədər uzanan bir çox quruluşun müvafiq işinin nəticəsidir.

Bu koordinasiya bir axsaqlıq olması vəziyyətində nələr olar? Gülümsəmək istəyərkən üzümüzdə başqa bir ifadə meydana gələ bilər ya da danışmaq istədiyimizdə bacarmaya bilərik, gəzməyə bilərik. Halbuki, nə vaxt istəsək gülərik, danışarıq, gəzə bilərik, heç bir axsaqlıq olmaz. Çünki burada izah edilən hər şey "sonsuz qüdrət" tələb edən yaradılış nəticəsində reallaşar.

Bu səbəblə insan, hər zaman bütün həyatını və varlığını, özünü yaradan Allaha borclu olduğunu bilməlidir. İnsanın, öyünəcək, lovğalanacaq heç bir şeyi yoxdur. Sahib olduğu güc, sağlamlıq ya da gözəllik, özünün əsəri deyil və özünə əbədi olaraq verilmiş də deyil. Mütləq yaşlanacaq, mütləq sağlamlığını və gözəlliyini itirəcək. Allah Quranda bu həqiqətə belə diqqət çəkir:

Sizə verilən hər şey ancaq dünya həyatının keçici zövqü və onun bərbəzəyidir. Allah yanında olanlar isə daha xeyirli və daha sürəklidir. Məgər başa düşürsünüz? (Qəsas surəsi, 60)

Əgər bunlardan daha üstün olanı, əbədi olaraq, axirətdə əldə etmək istəyirsə; Allahın özünə verdiyi nemətə şükür etməli və Onun istədiyi şəkildə həyatına istiqamət verməlidir.

Bu nümunələrdə də görüldüyü kimi, insan bədənindəki orqanların və sistemlərin hamısı "möcüzəvi" xüsusiyyətlərə malikdir. Bu xüsusiyyətlər araşdırıldığında insan, varlığının nə cür incə hesablara əsaslandığını və yaradılışındakı möcüzələri görəcek və Allahın sonsuz elmini və insan üzərindəki qüsuruz sənətini bir dəfə daha qavrayacaq.

QARACİYƏR

Qarın boşluğunun sağ üst qismində yerləşən qaraciyər, qan dövranı içində mükəmməl süzgəc vəzifəsini boynuna götürmüşdür. Suda həll edilə bilən, bədəndəki artıq olan sadə maddələr böyrəkdə təmizlənərkən, dərmanlar və hormonlar kimi mürəkkəb quruluşlu tullantıları qaraciyər təmizləyər.

Müdafiə etmə sistemini məntiqi istiqamətdən dəstəkləyər: Qaraciyər yalnız bəslənmə və maddələr mübadiləsi tullantıları üçün süzgəc olaraq deyil, həmçinin

immunitet maddələri olan qlobulinləri və damarın təmir qrupları olan fermentləri də istehsal edir.

Bakteriyaları təmizləyər: Qaraciyərdə olan Kupffer hüceyrələri, buradan keçən, xüsusilə də bağırsaqlardan gələn qandakı əhəmiyyətli miqdarda olan bakteriyaları udurlar. Kupffer hüceyrələri qandakı parçacıqların ya da digər yan məhsulların artması vəziyyətində, bunları qandan süzə bilmək üçün öz saylarını da artırurlar.

Bədənin enerji qaynaqlarını istehsal edər: Qaraciyərin xüsusiyyətlərindən biri də bədənin ən əhəmiyyətli enerji qaynağı olan qlükozanı istehsal etməsidir.

Normal bəslənmə əsnasında alınan qlükoza, qlikogenə çevrilərək qaraciyərdə yığılar. Qaraciyər qandakı qlükoza nisbətində həmişə nəzarət edər. Yemək aralarında qida alınmadığı və qandakı qlükoza miqdarı düşməyə başladığı zaman, qaraciyər yığıdığı qlikogeni təkrar qlükozaya çevirərək qana verər. Beləcə, qandakı qlükoza səviyyəsinin həddən çox düşməsi əngəllənmiş olar. Qaraciyər həmçinin, yağ turşuları və amin turşularından da qlükoza istehsal edə bildiyi kimi, enerji istehsalında istifadə edilməsi mümkün olmayan digər karbohidratları da qlükozaya çevirə bilər.

Qanı yığıb toplayar: Qaraciyər, genişləyə bilən və ya kiçilə bilən bir quruluşa malikdir. Bu xüsusiyyəti sayəsində qan damarlarındakı qanı yığa bilər və ya sala bilər.

Qaraciyər sağlam bir bədəndə, ümumi qanın 10%-ni, yəni 450 ml qanı bünyəsində saxlayar. Bəzi vəziyyətlərdə, məsələn ürək çatmazlığı olduqunda bədəndə dolaşan qan miqdarı, ürəyin işləmə tempinə çox gələcəkdir. Bu vəziyyətdə qaraciyər qan saxlama həcmi iki qat daha artıraraq, 1 litr qanı artıq yığar. Beləcə ürəyin, qaldıra biləcəyi tempdə işinə fürsət yaradar.

Bədəndə qan ehtiyacı artdığında isə (məsələn, ağır məşqlər əsnasında) qaraciyər, bünyəsində yığıdığı qanı dövrəyə verərək qan ehtiyacını aradan qaldırar.

Qənaətlə işləyər: Əzələlərdə qlükoza sərf edilməsi əsnasında, maddələr mübadiləsinin artığı olan süd turşusu ortaya çıxar. Süd turşusu əzələdə qaldığı müddətcə ağrı verər və işinə mane olar. Qaraciyər bu turşunu əzələlərdən toplayar və yenidən qlükozaya çevirə bilər.

Ölü qırmızı qan hüceyrələrinin yenilərini istehsal edər: Qaraciyər və dalaq, ölən qırmızı qan hüceyrələrinin yerinə yenilərinin istehsal edildiyi, zülalın böyük bir qisminin parçalandığı və amin turşuları olaraq yenidən fərqli məqsədlər üçün istifadə edildiyi

yerdir. Qaraciyər ayrıca, bədəndə əhəmiyyətli funksiyaları olan dəmirin də toplandığı orqandır.

Bu halıyla bədənin ən inkişaf etmiş anbarıdır. Bütün mineralları, zülalları, az miqdarda yağ və vitaminləri qaraciyərə yığar. Ehtiyac duyulduğunda, yığıdığı maddəni ən qısa yolla lazımlı bölgəyə verir. Bədənin lazım olan enerjiyə sahib olub-olmadığına həssas şəkildə nəzarət edir, bunun üçün xüsusi xəbərləşmə sistemi inkişaf etdirmişdir. Bədəndəki bütün orqanlar qaraciyər ilə əlaqəlidir.

Öz-özünü bərpa edə bilər: Qaraciyərin öz-özünü təmir etmə qabiliyyəti də vardır. Bir qismi məhv olsa, qalan digər hüceyrələr dərhal çoxalaraq əskik qismi tamamlayarlar. Hətta orqanın üçdə ikisi alınsa belə, qalan qisim qaraciyəri tam olaraq yenidən meydana gətirə bilər.

Orqan öz-özünü bərpa edərkən, ölən və zədələnən hüceyrələrini mühitdən uzaqlaşdırır və yerinə yenilərini qoyar. Bir qaraciyər hüceyrəsi, təxminən 500-dən çox əməliyyatı edə biləcək qabiliyyətdədir. Bu əməliyyatları, bir-birinin arxasınca deyil, çoxunu eyni zamanda bacarır.

DƏRİ

Metrlərlə uzunluqda amma tək parçadan ibarət olan bir toxuma düşünün; bu həm istilənməni, həm də sərinləməyi təmin edəcək xüsusiyyətlərə eyni anda sahib olan; möhkəm amma eyni zamanda çox estetik, hər cür xarici təsirə qarşı çox təsirli qoruma təmin edən bir toxuma olsun.

İnsan bədənini və digər bütün canlıların bədənlərini növlərə görə bəzi dəyişikliklər göstərərək örtən dəri toxuması yuxarıdakı xüsusiyyətlərin hamısına malikdir.

Dəri toxuması da, digər bir çox quruluş kimi, əskik olarsa insanın həyatını təhlükəyə atacaq qədər əhəmiyyətli orqandır. Dərinin yalnız bir hissəsinin belə məhv olması əvvəlcə bədəndə əhəmiyyətli su itkisinə səbəb olacağı üçün ölümə gətirib çıxarar. Bu xüsusiyyətiylə dəri tək başına təkamül nəzəriyyəsini çürüdən orqandır. Çünki hər orqanı tamamlanmış, amma dərisi hələ təkamülləşməmiş və ya qismən təkamülləşmiş bir canlının həyatda qala bilməsi mümkün deyil. Bu da bizə insanların da, heyvanların da bütün bədən parçalarının əskiksiz və qüsursuz olaraq birlikdə ortaya çıxdığını, yəni yaradılmış olduqlarını göstərir.

Bir-birindən tamamilə fərqli quruluşlardan meydana gələn dərinin alt qismində yağdan ibarət olan bir təbəqə vardır. Bu yağ təbəqəsi istiliyə qarşı izolyasiya funksiyası yerinə yetirir. Bu təbəqənin üstündə dəriyə elastiklik xüsusiyyətini verən və böyük qismi zülallardan ibarət olan başqa bir hissə vardır.

Dərimizin 1 cm altını qaldırdığımızda qarşılaşacağımız mənzərə; məhz bu yağların və zülalların meydana gətirdiyi, çox müxtəlif damarların da olduğu estetik olmayan, hətta ürküdücü belə sayılacaq görünüş olacaq. Dəri, bütün bu quruluşları örtücü xüsusiyyəti sayəsində həm bədənimizə çox əhəmiyyətli bir estetik görünüş verir, həm də bütün xarici amillərdən qorunmamızı təmin edər ki, yalnız bu xüsusiyyəti belə dərimizin varlığının nə qədər əhəmiyyətli olduğunu göstərməyə yetər.

Dərinin bütün funksiyaları vacibdir. Məhz bunlardan bir neçəsi:

Bədənin su tarazlığının pozulmasını əngəlləyər: Üst dərinin hər iki tərəfi də su keçirməz bir quruluşa malikdir. Dərinin bu xüsusiyyəti sayəsində bədəndəki su miqdarının idarəsi təmin edilir. Dəri, qulaqdan, burundan hətta gözdən belə əhəmiyyətli orqandır. Digər duyğu orqanlarımız olmadan yaşaya bilərik. Amma dəri olmadan insanın həyatını davam etdirməsi mümkün deyil. Çünki insan bədəninin ən vacib mayesi olan "su"yun dəri olmadan bədəndə saxlanması mümkün deyil.

Möhkəm və elastikdir: Üst dəri səthindəki hüceyrələrin əhəmiyyətli bir qismi ölüdür. Alt dəri isə canlı hüceyrələrdən meydana gəlir. Üst dəri hüceyrələri bir müddət

sonra hüceyrə xüsusiyyətlərini itirməyə başlayarlar və “keratin” adını verdiyimiz sərt maddəyə çevrilirlər. Ölən bu hüceyrələri keratin maddəsi bir yerdə saxlayar və bədəni qoruyucu bir zireh kimi meydana gətirər. Dərinin daha sərt və qalın olması halında qoruyucu xüsusiyyətinin artacağı düşünülə bilər. Ancaq bu yanlışdır. Əgər bir filin ya da kərgədanınkı qədər sərt və qalın bir dəriyə sahib olsaydıq, olduqca hərəkətli olan bədənimiz bu qabiliyyətini itirəcək və ağırlaşacaqdı.

Onsuz da hansı canlı növü olursa olsun dəri heç bir zaman lazım olduğundan qalın olmaz. Dərinin quruluşunda çox ölçülü, çox idarəli plan vardır. Üst dəri hüceyrələrinin daima öldüyünü və bu əməliyyatın müəyyən bir yerdə dayanmadığını düşünək. Bu vəziyyətdə dərimiz qalınlaşmağa davam edəcək bir müddət sonra timsah dərisi kimi qalın bir vəziyyətə çevriləcəkdə. Amma heç bir zaman belə olmaz, dəri həmişə lazım olduğu qalınlıqdadır. Yaxşı, bu necə olar? Dəri hüceyrələri harada dayanacaqlarını necə bilirlər?

Dəri toxumasını meydana gətirən hüceyrələrin harada dayanacaqlarını öz-özlərinə tapdıqlarını ya da bu sistemin təsadüfi bir şəkildə meydana gəldiyini iddia etmək son dərəcə məntiqsiz və gülməli bir iddia olacaqdır. Dərinin quruluşunda açıq-aşkar bir dizayn vardır. Bu dizaynı meydana gətirən də şübhəsiz ki, aləmlərin Rəbbi olan, Tək və Bir olan Allahdır.

İsti havalarda bədənin sərinləməsini təmin edən mexanizmləri ehtiva edər: Alt dəri çox kiçik kapilyar damarlar əhatə etmişdir. Bunlar sadəcə dəriyə bəsləməzlər, eyni zamanda dəridəki qan miqdarına da nəzarət edirlər. Bədən istiliyi artdığında damarlar genişləyərək gərəyindən çox isti olan qanın bədənin nisbətən sərin olan xarici qismindən keçməsinə və istiliyin çölə verilməsinə təmin edər. Bədəni sərinlədən bir başqa mexanizm də tədrir. İnsan dərisi "məsamə" adı verilən dəliklərlə doludur. Məsamələr tər vəzilərinin olduğu alt dəriyə qədər uzanarlar. Bu vəzilər qandan aldıkları suyu məsamələrdən keçirərək bədənin xaricinə atırlar. Çölə atılan maye buxarlaşımaq üçün bədənin istiliyini istifadə edər, bu da bir sərinləmə yaradır.

Soyuq havalarda bədən istiliyini qoruyar: Soyuq havalarda dəridəki tər vəziləri işlərini yavaşladar və qan damarları daralar. Beləcə, dəri altında qan dövrənə azalacağından bədən istiliyinin çölə çıxmasına maneə törədilmiş olar.

Bütün bunların bizə göstərdiyi nəticə, insan dərisinin həyatımızı asanlaşdırmaq üçün xüsusi olaraq hazırlanmış mükəmməl bir orqan olduğudur. Dəri həm qoruyar, həm "kondisioner" funksiyası yerinə yetirər, həm də elastikliyi sayəsində hərəkət asanlıq təmin edər. Üstəlik, son dərəcə estetikdir.

Bu cür bir dərinin əvəzinə sərt, qalın və kobud bir dərimiz ola bilərdi. Elastik olmayan, bu səbəblə bir az kökələndə çatlayıb yarılaçaq bir dərimiz də ola bilərdi. Ya da yayın istisindən huşumuzu itirməyimizə, qışda asan şəkildə donmağımıza səbəb olacaqdı dəriyə də sahib ola bilərdik. Ancaq bizi yaradan Allah, ən rahat, ən asan və ən estetik

şəkildə dəriylə bədənimizi örtmüşdür. **Çünki O, "...Yaradandır, qüsursuzca var edəndir, şəkil və surət verəndir."** (Həşr surəsi, 24)

ÜRƏK

İnsan bədənindəki 100 trilyon hüceyrəni tək-tək dövr edən qan dövrəsinin ən əhəmiyyətli elementi, heç şübhəsiz ki, ürəkdir. Ürək; çirkli və təmiz qanın bir-birlərinə qarışmadan bədənin fərqli bölgələrinə vurulmasını təmin edən dörd fərqli kamerasıyla, təhlükəsizlik klapanı vəzifəsini yerinə yetirən qapaqcıqlarıyla son dərəcə həssas tarazlıqlar üzərinə qurulmuş dizayna malikdir.

Heç bir müdaxiləmiz olmamasına baxmayaraq həyatımız boyunca müəyyən bir tempdə, heç ara vermədən döyünən ürəyimiz, Yaradılışın açıq dəlillərindən biridir.

Hələ ana bətnindəyərkən döyünməyə başlayan ürək, dəqiqədə 70–100 dəfə atan templə həyat boyunca heç ara vermədən işləyər; yalnız hər atma arasında yarım saniyə dincələr və bir gün içində təxminən 10.000 dəfə atar. Bu rəqəmi insan ömrünün uzunluğunu nəzərə alaraq qiymətləndirsək, qarşımıza hesablamaqda olduqca çətinlik çəkəcəyimiz bir rəqəm çıxacaq.

Fəaliyyətində son dərəcə həssas nizam olan ürəkdəki bütün quruluşlar xüsusi olaraq hazırlanmışdır. Ürəkdə; təmiz və çirkli qanın bir-birlərinə qarışmamasından, bədən təzyiqinin nizamlanmasına, qidaların bütün bədənə daşınması üçün lazım olan əməliyyatlardan, qanı lazım olduğu qədər nasosla vuran sistemlərə qədər hər incəlik üçün fərqli bir xüsusiyyət düşünülmüş və ürək buna görə dizayn edilmişdir.

Dizayn möcüzəsi olan ürəkdə; qəti olaraq təsadüflərlə meydana gələ bilməyəcək mürəkkəblikdə bir sistem vardır. Bu xüsusiyyətlərin hamısı da onları hazırlayanı; yəni aləmlərin Rəbbi olan, qüsursuz və nümunəsiz Yaradan Allahı bizə tanıdır.

Məhz ürəyin xüsusiyyətlərindən bir neçəsi;

Ürək, bədənin ən etibarlı yerlərindən birinə yerləşdirilmişdir: Ən əhəmiyyətli orqanlardan olan ürək, yenə xüsusi dizaynla döş qəfəsinin içində yer alaraq, kənardan gələcək zərbələrə qarşı olduqca yaxşı qorunmuşdur.

Təmiz və çirkli qan heç bir şəkildə bir-birinə qarışmaz: Ürəkdə təmiz və çirkli qan həmişə hərəkətdədir. Xüsusi bir toxuma sayəsində ürək 4 fərqli xüsusiyyətdə olan kameralara bölünmüşdür. Sol və sağ qulaqcıqdan ibarət olan üst iki hissə dolma

kameralarıdır. Onlara gələn qanı altdakı qarınıqlara yollayrlar. Buradakı həssas nizam sayəsində qanlar bir–birlərinə qətiyyən qarışmazlar.

Qan təzyiqini orqanlara zərər verməyəcək şəkildə nizamlayar: Ürəyimiz tək bir nasos kimi deyil, yan–yana dayanan iki nasos kimi işləyər. Hər nasosun öz qulaqcığı və qarınıcığı vardır. Bu bölünmə eyni zamanda qan dövranını da iki yerə ayırır. Ürəyin sağ tərəfi çirkli qanı nisbətən alçaq təzyiqlə ağciyərlərə yollayar. Sol tərəf isə təmiz qanı yüksək təzyiqlə bütün bədənə vurur. Bu təzyiq nizamı bədən üçün çox əhəmiyyətlidir, çünki əgər ağciyəərə gedən qan, bədənə yayılan qanla eyni təzyiqdə vurulmuş olsaydı, ağciyərlər bu təzyiqə dözə bilməyərək parçalanardılar. Ürəkdəki mükəmməl tarazlıq sayəsində ağciyərlərdə heç bir zaman belə bir problem olmaz. Çünki ürəkdə qüsursuz bir dizayn vardır.

Bədənin ehtiyac duyduğı, bir çox maddənin orqanlara çatdırılmasını təmin edər: Ürəkdən gələn təmiz qan, aorta yoluyla toxumalara göndərilər və bütün hüceyrələrə çatan damarlar vasitəsilə daşdığı oksigeni toxumalara buraxar. Qan; kapilyarlardakı bu dövran əsnasında oksigendən başqa ehtiva etdiyi hormon, qida və digər növdən olan maddələri də toxumalara paylayar.

Qanın axın istiqamətini nizamlayan və son dərəcə düzgün işləyən qapaqcıqlara malikdir: Ürəkdə hər kameranın ağzında yer alan və qanın axın istiqamətinin tərsinə dönməsinə maneə törədən qapaqcıqlar vardır. Qulaqcıqlarla qarınıqlar arasındakı bu qapaqcıqlar lifvari toxumalardan meydana gələr. Bunlar çox incə əzələlər tərəfindən tutulur. Bu əzələlərdən təkçə biri işləməsə qulaqcıqlara doğru çox qan axacağından, bu vəziyyətdə insanı ölümə qədər aparın ağır ürək çatışmazlığı ortaya çıxardı. Belə bir problemlə ancaq xəstəlik vəziyyətində qarşılaşarıq. Əks vəziyyət heç bir zaman mümkün olmaz.

Dəyişən şərtlərə görə, lazım olduğı qədər qan vurur: Ürəyin vurduğı qan miqdarı bədənin ehtiyacına görə dəyişər. Normal şərtlərdə ürək dəqiqədə 70 dəfə atar. Yorucu məşqlər əsnasında isə əzələlərimiz daha çox oksigenə ehtiyac duyduğı üçün, ürək iş tempini dəqiqədə 180 dəfəyə qədər yüksəldərək vurduğı qan miqdarını artırır. Belə olmasaydı nə olardı? Bədənin daha çox enerjiyə ehtiyac duyduğı bir anda, ürək normal bir tempdə işləsəydi, tarazlığı pozulacağından bədəndə zərərlər meydana gələrdi. Halbuki, ürəyin sahib olduğı mükəmməl quruluş sayəsində belə bir şey olmaz. Bizim bir nizamlama etməyimizə ehtiyac qalmadan ürək, vurulacaq qan miqdarını özü nizamlayar.

İdarəmiz xaricində, amma lazım olduğu qədər işləyər: Ürəyin vuracağı qan miqdarına xüsusi bir sinir sistemi nəzarət edər. İstər yuxuda olaq, istərsə də oyaq olaq, sinir sistemimiz vurulmalı olan qan miqdarı və qan vurma sürətini özbaşına nizamlayar. Harada, nə vaxt, nə qədər qan lazım olduğunu heç bir müdaxilə olmadan nizamlayan ürəkdəki quruluş bir sözlə qüsursuzdur. Bu sistemi ürək öz-özünə meydana gətirə bilməyəcəyinə ya da bu mükəmməl sistem təsadüfən meydana gələ bilməyəcəyinə görə, ürək yaradılmışdır. Sonsuz elm sahibi olan Allah ürəyimizi də ola biləcək ən qüsursuz şəkildə yaratmışdır.

Özünə xas olan elektrik sistemiylə işləyər: Ürəyin atmasını təmin edən və ürək əzələsi deyilən əzələ, bədənimizdə olan digər əzələlərin hamısından fərqlidir. Bədəndəki əzələ hüceyrələri yalnız sinir sistemi xəbərdarlıq edincə sıxırlar. Halbuki ürək əzələlərinin hüceyrələri öz-özlərinə sıxırlar. Bu hüceyrələrdə öz elektrik axınlarını başlatma və yayma xüsusiyyəti vardır. Hər bir hüceyrənin bu qabiliyyəti olmasına qarşılıq heç biri bir-birindən müstəqil olaraq sıxılmaz və özlərini nəzarət edən elektrik sisteminin təlimatına zidd hərəkət etməz. Yəni biri sıxılarkən digəri boşalmaq surətiylə ürəyin işini çətinliyə uğradacaq bir qarışıqlığa düşməzlər. Bir zəncir halında dayanan bu hüceyrələr elektrik sistemindən gələn əmrlə birlikdə hərəkət edirlər. Yenə qüsursuz bir uyğunlaşma vardır.

Bütün xüsusiyyətlərində də görüldüyü kimi ürəkdəki quruluş da bizə ondakı qüsursuz dizaynı yəni "yaradılmışlığı" göstərər və özünü hazırlayan üstün güc sahibi Allahın sənətini tanıdar. Allah bir ayədə Özündən başqa İlah olmadığını belə xəbər verir:

Budur sizin Rəbbiniz olan Allah. Ondən başqa ibadətə layiq olan məbud yoxdur. Hər şeyin Yaradıcısı Allahdır! Elə isə Ona ibadət edin! O, hər şeyi Qoruyandır. (Ənam surəsi, 102)

ƏLLƏRİMİZDƏKİ TƏQLİD EDİLƏ BİLMƏYƏN DİZAYN

Bir çayı qarışdırmaq, qəzetin səhifələrini çevirmək, yazı yazmaq kimi adi gördüyümüz əməliyyatları icra edən əlimiz həqiqətdə inanılmaz bir mühəndislik möcüzəsi olaraq işləyir.

Əlin ən əhəmiyyətli xüsusiyyəti, tamamilə standart bir quruluşu olmasına baxmayaraq bir-birindən çox fərqli istifadə sahələrində böyük bir səmərə ilə işləməsidir. Çox sayda əzələ və sinirə sahib olan qollarımız, şərtlərə görə əlimizin qüvvətli və ya yumşaq qavramasında köməkçi olurlar. Məsələn, insan əli, yumruq sıxılmamış haldaykən

belə hər hansı bir obyektin üzərinə 45 kilo ağırlığında bir güclə zərbə endirə bilər; digər tərəfdən də baş barmaq və işarə barmağı arasına aldığı, millimetrin onda biri incəliyindəki bir kağız parçasını da hiss edə bilər.

Göründüyü kimi, bu iki əməliyyat da bir-birindən tamamilə fərqli xüsusiyyətlərə sahib əməliyyatlardır. Biri çox incə bir nizam tələb edərkən, digəri tam tərsinə böyük bir güc tələb edir. Amma biz, kağızı götürərkən də, yumruq atarkən də 1 saniyə belə necə etmək lazım olduğunu düşünmürük, ikisi arasındakı güc fərqi nizamlaşdırmağı da düşünmürük. "İndi bir kağız götürəcəyəm, ən yaxşısı 500 qramlıq bir güc tətbiq edirəm, indi də su dolu vedrəni qaldıracağam, bunun üçün də 40 kiloluq bir güc tətbiq edirəm" demərik. Bunlar ağılımıza belə gəlməz.

Çünki insan əli bütün bu əməliyyatları eyni anda edə biləcək şəkildə hazırlanmışdır. Əl, bütün xüsusiyyətləriylə birlikdə, özünə bağlı bütün strukturlarla birlikdə eyni anda yaradılmışdır.

Əldəki bütün barmaqlar, funksiyalarına görə ən uyğun uzunluqdadırlar və ən uyğun yerdədirlər, ayrıca bir-birlərinə mütənasıbdırlar. Məsələn, normal baş barmağa sahib bir əllə atılan yumruğun gücü, normaldan daha qısa bir baş barmağa sahib əlin atdığı yumruğun gücündən daha çoxdur. Çünki baş barmaq, özü üçün seçilən uyğun uzunluq sayəsində digər barmaqların üzərinə qıvrıla bilir, beləcə onları dəstəkləyərək güc artımını təmin edir.

Əlin quruluşunda çox incə təfərrüatlar vardır; məsələn, əzələ və sinirlərlə yanaşı bəzi kiçik quruluşları da ehtiva edir. Məsələn, barmaqlarımızın ucundakı dırnaqlar qətiyyənlə lazımsız aksesuarlar deyil. Yerə düşmüş bir iynəni götürərkən, barmaqlarımız qədər dırnaqlarımızın da köməyinə müraciət edirik. Əlimizdəki barmaq izlərini meydana gətirən əyriliklər və dırnaqlar sayəsində də kiçik şeyləri rahatlıqla qavrayırıq. Hamısından əhəmiyyətli dırnaqlar, barmaqların tutduqları cismə tətbiq etmələri lazım olan həssas təzyiqlin nizamlanması böyük rol oynayırlar.

Əlimizi digər orqanlarımızdan ayıran bir başqa xüsusiyyəti də yorulmamasıdır.

Tibb və elm dünyasının ən böyük səylərindən biri; insan əlinin bir bənzərini süni olaraq istehsal edə bilməkdir. Hazırlanan robot əllər; güc baxımından insan əliylə eyni performansla sahibdirlər, ancaq insan əlində mövcud olan toxunmadakı həssaslıq, mükəmməl maneə qabiliyyəti və dəyişik işlər edə bilmə qabiliyyətləri mövzusunda eyni şeyi söyləmək mümkün deyil.

Necə ki, bir çox elm adamı, insan əlinin bütün funksiyalarına sahib robot əlin hazırlana bilməyəcəyini düşünür. "Karlsruhe Əli" olaraq adlandırılan robot əli hazırlayan mühəndis Hans J. Schneebeli bu mövzuda, *"Robot əllər üzərində nə qədər çox işləyirəmsə, insanların sahib olduqları əllərə də o qədər çox heyran oluram. İnsan əlinin etdiyi işin bir qisminə çata bilməyimiz üçün daha çox zamanın keçməsi lazımdır"* deyir.

Digər tərəfdən əl ümumiyyətlə, gözün ortaqlığıyla işləyən bir orqandır. Gözün qəbul etdiyi siqnallar beyinə çatdırılır və beyindən gələn yeni bir əmrlə; əl, edəcəyi işə

uyğun olaraq hərəkətə keçər. Təbii ki, bunlar çox qısa müddətdə və bizim bu iş üçün xüsusi bir səy sərf etməyimizə gərək qalmadan reallaşar. Robot əllər isə, ancaq ya görmə ya da toxunma xüsusiyyətini əsas alaraq hərəkət edə bilirlər. Edəcəkləri hər əməliyyat üçün fərqli əmrlər verilməsi lazımdır. Ayrıca robot əllər fərqli-fərqli funksiyaları da yerinə yetirə bilməzlər. Məsələn, piano çala bilən robot əl, çəkic tuta bilməz. Çəkic tutan robot əl isə yumurtanı qırmadan tuta bilməz. Çoxsaylı tədqiqatlar nəticəsində yeni-yeni istehsal edilməyə başlayan bəzi robot əllər, bu əməliyyatların 2-3-nü bir yerdə edə bilir, amma bu, əlin qabiliyyətlərinə görə son dərəcə səthi qalır.

Bütün bunlarla yanaşı; insanda iki əlin eyni anda, mükəmməl bir uyğunlaşma ilə işlədiyi də əlavə olununca, əldəki dizaynın qüsursuzluğu daha dəqiq ortaya çıxır.

Allah əli insanlar üçün xüsusi olaraq hazırlamışdır. Hər xüsusiyyətiylə Allahın yaratma sənətindəki qüsursuzluğu və nümunəsizliyi bizlərə göstərir.

NƏTİCƏ

İnsan bədəninin sahib olduğu bu mükəmməl mexanizmlər, demək olar ki, biz fərqiində olmadan işləyir. Ürəyimizin döyünməsi, qaraciyərin funksiyaları, dərinin özünü yeniləməsi bizim məlumatımız xaricindədir. Burada toxunmadığımız yüzlərlə orqan eyni vəziyyətdədir. Böyrəklərin qanı süzdüyündən, mədənin yediklərimizi həzm etdiyindən, bağırsaqların hərəkətlərindən, ya da nəfəs almağımızı təmin edən ağciyərlərin düzgün işindən xəbərimiz belə olmaz.

İnsan, özünə verilmiş olan bu bədən adlı mükəmməl mexanizmin dəyərini, ancaq xəstələndiyində, hansısa orqanı funksiyasını yerinə yetirə bilməyəndə anlayır.

Yaxşı, içində yaşadığımız bu mükəmməl mexanizm necə var olmuşdur? Ağıl və vicdan sahibi bir insan üçün, bu bədən "yaradılmış" olduğunu anlayıb hiss etmək çətin deyil şübhəsiz.

Bu bədən təsadüflər nəticəsində var olduğunu qarşıya qoyan təkamülçülərin iddiası son dərəcə gülüncdür. Çünki, təkamülçülər, təsadüflərin bir-biri üzərinə əlavə olunaraq bir orqanizm var etdiyini qarşıya qoyarlar. Halbuki, insan bədənini, ancaq bütün orqanları birdən var olduğunda işləyə bilər. Böyrəksiz, ürəksiz, bağırsaqsız bir insan yaşaya bilməz. Bu orqanlar var olsa da, əgər vəzifələrini tam yerinə yetirmirlərsə, yenə insan həyatı davam etməz.

Buna görə, insan bədənini, yaşaya bilmək və nəslini davam etdirə bilmək üçün, tam olaraq əskiksiz bir şəkildə var olmuş olmalıdır. İnsan bədəninin, "bir anda, tamamilə əskiksiz bir şəkildə var olması"nın digər bir söyləniş tərzində "yaradılmış olması"dır. Allah bu həqiqəti Vaqiə surəsində belə xəbər verir:

Sizi Biz yaratdıq. Bəs nə üçün dirildiləcəyinizi təsdiq etmirsiniz? Axıtdığınız nütfəni gördünüzmü? Onu siz yaradırsınız, yoxsa Biz? Sizin aranızda ölümü Biz müəyyən etdik və heç nə Bizim qarşımızı ala bilməz. Sizi bənzərləriniz ilə əvəz etməyə və sizi özünüz bilmədiyiniz başqa bir şəkildə yaratmağa Bizə mane olan tapılmaz. (Vaqiə surəsi, 57–61)

MÜDAFİƏ SİSTEMİMİZ

Bilindiyi kimi, ölkələrin varlıqlarını davam etdirə bilmələri üçün ən çox əhəmiyyət vermək məcburiyyətində olduqları mövzu müdafiədir. Daxildən və xaricdən gələ biləcək hər cür təhdid, hücum, döyüş və terror vəziyyətinə qarşı daim hazır olmaq məcburiyyətindədirlər. Buna görə dövlət büdcələrinin böyük bir hissəsi müdafiə xərclərinə ayrılır. Ordular ən qabaqcıl texnologiya məhsulu olan təyyarələr, gəmilər, silahlarla təchiz edilərək müdafiə gücü həmişə yüksək səviyyədə saxlanılır.

İnsan bədənini də bir çox düşmən və təhlükə mərkəzi ilə ətraflı əhatə edilmiş vəziyyətdədir. Bu düşmənlər bakteriyalar, viruslar və buna bənzər mikroskopik canlılardır. Düşmənlər, tənəffüs edilən havadan, içilən suya, yeyilən yeməkdən olduğu mühitə qədər hər yerdə olar.

Əksər insanın heç fərqi yox olmadığı bir həqiqət isə, insan bədəninin düşmənlərə qarşı döyüşən üstün bir orduya, müdafiə sistemə sahib olmasıdır. Bu, müxtəlif vəzifədəki bir çox "əsgər" və "zabit"dən ibarət olan, xüsusi öyrədilmiş, yüksək texnologiya istifadə edən, fiziki və kimyəvi silahlarla vuruşan həqiqi bir ordudur.

Bu ordu ilə düşmən qüvvələri arasında hər gün, hətta hər dəqiqə xəbərimiz belə olmadan döyüş yaşanır. Bu döyüş, kiçik yerli qarşıdurmalar halında davam etdiyi kimi, bütün bədənini topluluqla döyüşə girdiyi və həyəcana keçdiyi böyük vuruşmalar şəklində də meydana gələ bilər. Bu böyük həcmli döyüşləri, biz "xəstəlik" olaraq adlandırırıq.

Bu döyüşün ümumi məntiqi heç dəyişməz; bədənə sızan düşmənin özünü kamuflaj edərək qarşı tərəfi yanıltmağa çalışması, müdafiə etmə güclərinin düşməni məhv etmək məqsədiylə xüsusi təhsilli kəşfiyyat qolu göndərməsi, düşmənin təsbiti və düşməni məhv edəcək uyğun silahların istehsalı, qızgın təmas, düşmənin məğlub olması, atəşkəs, döyüş sahəsinin təmizlənməsi və yenilən düşmənin təkrar hücum etmə ehtimalına qarşı, düşmən haqqındakı hər cür məlumatın fayllanması...

İndi bu maraqlı döyüşü bir az daha yaxından araşdıraq.

ƏHATƏ EDİLMİŞ QALA: İNSAN BƏDƏNİ

İnsan bədənini düşmənlərlə əhatə edilmiş bir qalaya bənzədə bilərik. Düşmənlər hər an bu qalanı işğal etmək üçün bir yol axtarırlar. Məhz insan dərisi də bu qalanın sədləri mövqeyindədir.

Dəri hüceyrələrində olan keratin maddəsi bakteriya və göbələklər üçün keçilməsi çox çətin maneə meydana gətirir. Dəri üzərinə gələn yad canlılar bu divarı keçib içəri girə bilməzlər. Hətta keratin ehtiva edən xarici dəri həmişə tökülər və altdan gələn dəri ilə

təzələnər. Beləcə, dəri arasına sıxışan istənilməyən qonaqlar, dərinin bu daxildən xaricə doğru yenilənmə hərəkəti sayəsində, ölü dəri ilə birlikdə bədəndən uzaqlaşdırılırlar. Düşmənin içəri girməsi, yalnız dəri üzərində açılan bir yara ilə mümkün olar.

Ön cəbhə

Virusların bədənə girmək üçün istifadə etdikləri yollardan biri də havadır. Düşmən, tənəffüs edilən bu hava sayəsində bədənə girməyi sınayar. Ancaq burun mukozasında olan xüsusi bir ifrazat və ağciyərlərdə olan hüceyrə udan müdafiə etmə işçiləri (faqositlər), bu düşmənləri qarşılayar və çox zaman təhlükə böyümədən vəziyyəti ələ alırlar. Yeməklər yoluyla bədənə girməyə çalışan mikrobların çox böyük hissəsi də mədə turşusu və incə bağırsaqdakı həzm fermentləri tərəfindən xaric edilirlər.

Düşmənlərin qarşısının alınması

İnsan bədəninin müxtəlif bölgələrinə (dəri, dəri qırıqları, ağız, burun, göz, yuxarı tənəffüs yolları, həzm kanalı, cinsiyyət orqanları) yerləşən ancaq xəstələnməyimizə səbəb olmayan bəzi mikroblar vardır.

Bu mikroblar hər hansı bir xarici mikrobu bədənə girməsiylə birlikdə, yaşadıkları bölgələr də işğal altına girmiş olacağından –öz yaşayış sahələrini yad olanlara "verməmək" üçün– var gücləriylə döyüşürlər. Bunları bədən üçün işləyən pullu əsgərlər olaraq da təyin edə bilərik. Mənfəət qarşılığında olduqları bölgəni qorumağa çalışırlar. Beləcə, bədənimizdəki kompleks orduya, bir də bu mikro dəstəkçilər əlavə olunmuş olar.

Qızğın döyüşə addım–addım

Bədənə girən yad mikroorqanizm, növbətçi müdafiə işçiləri və pullu əsgər kimi vəzifə yerinə yetirən bakteriyalardan sovuşsa, döyüşün başlamasına səbəb olar. Artıq bədən nizamlı ordusuyla bu xarici orduya qarşı mükəmməl bir hücum–müdafiə döyüşü edəcək. Müdafiə sistemimizin döyüşü dörd əhəmiyyətli hissədən meydana gəlir;

- 1– Düşmənin təsbiti və ilk müdaxilə,
- 2– Müdafiənin gücləndirilməsi və hücum silahlarının hazırlanması,
- 3– Hücum və qarşıdurma,
- 4– Normal vəziyyətə dönmə.

Düşmən birliklərini ilk qarşılayan hüceyrələr "faqositoz edən" yəni düşməni udan makrofaq hüceyrələridir. Bu hüceyrələr düşmənlə qızğın təmasda olub, sinə–sinəyə bir mübarizə aparırlar. Eynilə düşmən birlikləriylə süngü döyüşü aparan və ordunun ən ön tərəflərində olan piyada əsgərləri kimi.

Hətta makrofaqlar ordunun kəşfiyyat bölməsi, bir mənada gizli xidməti kimi də işləyirlər. Parçaladıqları düşmənin bir parçasını saxlayarlar. Bu parça düşmənin şəxsiyyətinin tanınmasına və xüsusiyyətlərinin təsbit edilməsinə yarayacaq. Makrofaqlar əllərindəki bu parçanı digər bir kəşfiyyat bölməsi olan mesajçı-T hüceyrələrinə çatdırırlar.

Ümumi həyəcan

Bir ölkə döyüşə girdiyində ölkə miqyasında səfərbərlik elan edilir. Bütün təbii qaynaqlar və büdcə birinci planda döyüş xərcləri üçün sərf edilir. İqtisadiyyat tamamilə bu fəvqəladə vəziyyətə görə başdan nizamlanır və ölkə bütünlüklə bir hərəkətə keçər. Bədənin müdafiə etmə ordusunun bütünlüklə qatılacağı döyüşdə də mütləq səfərbərlik elan edilir. Necə?

Hücuma keçən süvari birlikləri (makrofaqlar), əgər düşmən gözlədiklərindən daha çox isə xüsusi bir maddə ifraz edirlər. Bu maddənin adı "projen"dir və bir növ həyəcan vəziyyətinə keçmə çağırışıdır. "Projen" uzun bir yolu qət edərək beyinə çatır və beyinin temperatur yüksəldici mərkəzini xəbərdar edir. Bu xəbərdarlığın ardından beyin, bədəni həyəcan vəziyyətinə keçirir və insanın hərəkəti yüksəlir. Temperaturu yüksələn xəstə, təbii olaraq istirahətə ehtiyac hiss edir. Beləcə müdafiə ordusunun ehtiyacı olan enerji başqa sahələrə sərf edilməmiş olur. Görüldüyü kimi, ortada inanılmaz dərəcədə mürəkkəb planlaşdırma və dizayn vardır.

Nizamlı ordu fəaliyyətdə

Bədənə girən yad mikroorqanizm ilə müdafiə sistemi arasındakı döyüş, "səfərbərlik" elanından –yəni sizin yatağa düşmənidən– sonra daha da mürəkkəb hala gəlir. Piyadalar (faqositlər) və süvarilər (makrofaqlar) kifayət etməmiş, bütün bədən ümumi həyəcana keçmiş və döyüş tam mənasıyla qızıışmışdır. Məhz bu mərhələdə əməliyyata limfositlər (T və B hüceyrələri) girir.

Süvarilər (makrofaqlar) düşmən haqqında ələ keçərdikləri məlumatı köməkçi-T hüceyrələrinə verirlər. Bu hüceyrələr də döyüş sahəsinə öldürücü-T hüceyrələrini və B hüceyrələrini çağırırlar. Bunlar, müdafiə sisteminin ən təsirli döyüşçüləridir.

Silah istehsalı

B hüceyrələri düşmənlə əlaqədar məlumatı alan kimi "anticisim" adlı silahların istehsalına başlayırlar. Bu silahlar, idarə olunan bir mərmə kimi, yalnız haqqında məlumat verilən düşməni vurmaq üçün hazırlanır. Bu istehsal o qədər mükəmməldir ki, bədənə girən yad orqanizmin üçölçülü quruluşuyla, istehsal edilən silahın üçölçülü quruluşu tam

olaraq bir-birlərinə oturar. Bu uyğunlaşma eynilə açarla kilid arasındakı uyğunlaşmaya bənzəyər.

Anticisimlər düşmənin üzərinə gedib birləşərlər. Bu mərhələdən sonra düşmən, palitraları, topu və tufəngi işləməyən məhv olmuş bir tank kimi təsirsiz hala gətirilər. Daha sonra müdafiə sisteminin başqa işçiləri gəlib təsirsiz hala gətirilmiş düşməni tamamilə ortadan qaldırırlar.

Burada diqqət yetirilməli olan çox əhəmiyyətli bir nöqtə vardır: Müdafiə sisteminin qarşılaşacağı milyonlarla növ düşmən vardır. Düşmən hər kim olursa olsun, B hüceyrələri bu düşməyə uyğun silah istehsal edə bilərlər. Bu, o deməkdir: Müdafiə sistemi, milyonlarla növ kilidə uyğun açarı doğuşdan hazırlaya biləcək məlumat və bacarığa sahibdir. Şüursuz hüceyrələrin milyonlarla növ anticisim hazırlayacaq qabiliyyətə sahib olub, bu qabiliyyəti müvəffəqiyyətli bir şəkildə istifadə etmələri, çox üstün bir güc sahibinin reallaşdırdığı yaradılışın varlığını isbat edir.

Qaldı ki, sistem daha da mürəkkəbdir. B hüceyrələri istehsal etdikləri idarə olunan silahlarla düşməni məhv edərkən, öldürücü T hüceyrələri də düşməyə qarşı çətin bir döyüş aparırlar. Bəzi viruslar bir hüceyrənin içinə girdiklərində, B hüceyrələrinin çıxardığı silahlardan gizlənə bilərlər. Məhz öldürücü T hüceyrələri, kamuflyaj etmiş bu düşmənin gizləndiyi xəstə hüceyrələri tapar və məhv edərlər.

Zəfərin ardından

Düşmənin məğlubiyyətə uğradılmasından sonra fəaliyyətə zəiflədici T hüceyrələri girər. Bu hüceyrələr müdafiə ordusuna atəşkəs əmri verər, öldürücü T və B hüceyrələrinin fəaliyyətlərini dayandırmalarını təmin edərlər. Beləcə, bədən lazımsız yerə səfərbərlik vəziyyətini davam etdirməz. Döyüş bitdikdən sonra, döyüş üçün isehsal edilən T və B hüceyrələrinin çoxu ömürlərini tamamlayar və ölür. Ancaq aparılan bu çətin döyüş unudulmayacaq. Döyüşün əvvəlində düşmən tanınıb, lazım olan hazırlıqlar edilənə qədər bir az müddət keçmişdir. Ancaq düşmən bir daha gəlicə bədən daha çox hazır olacaq. Düşmənin xüsusiyyətlərini tanıyan bir qrup yaddaş hüceyrəsi, bundan sonra müdafiə sistemində daima vəzifə yerinə yetirəcək. Ola biləcək hücum təkrarında, müdafiə sistemi, yaddaş hüceyrələrindəki məlumat sayəsində düşmən güclənmədən reaksiya vermə imkanına sahib olacaq. Bir dəfə qulaqdibi xəstəliyi ya da qızılça olduqdan sonra bir daha olmamağımız, yəni "immunitet" qazanmağımız, müdafiə sisteminin bu yaddaşından qaynaqlanar.

Bu mükəmməl sistem necə var olmuşdur

Araşdırdığımız bütün bu məlumatların ardınca, həyatımızı borclu olduğumuz bu mükəmməl müdafiə sisteminin necə var olduğu sualı üzərində bir az dayanıb düşünməyimiz lazımdır. Ortada qüsursuz bir plan vardır. Lazım olan hər şey bu planın

işləyə bilməsi üçün əskiksiz olaraq bir yerdədir; makrofaqlar, projen maddəsi, beyinin temperaturu yüksəltmə mərkəzi, bədənin temperatur yüksəltmə mexanizmləri, B hüceyrələri, T hüceyrələri, silahlar... Yaxşı, bəs bu mükəmməl sistem necə ortaya çıxmışdır?

Canlıların təsadüflərlə ortaya çıxdığını qarşıya qoyan təkamül nəzəriyyəsi, əlbəttə, bu son dərəcə mürəkkəb sistemin necə ortaya çıxdığını açıqlaya bilməz. Təkamül nəzəriyyəsinin iddiası, canlıların və canlı sistemlərinin kiçik təsadüflərin bir-birinə əlavə olunması sayəsində mərhələ-mərhələ meydana gəldiyidir. Halbuki müdafiə sisteminin "mərhələ-mərhələ" meydana gəlməsi mümkün ola bilməz. Çünki sistemi meydana gətirən amillərdən tək biri belə olmasa ya da funksiyasını yerinə yetirməsə, sistem işləyə bilməz və insan, həyatını davam etdirə bilməz. Sistemin əskiksiz və qüsursuz bir şəkildə, bütün parçaları ilə tam olaraq ortaya çıxması lazımdır. Bu həqiqət, "təsadüf" anlayışını mənasızlaşdırır.

Yaxşı, bu planı edən kimdir? Bədənin istiliyinin yüksəlməli olduğunu, ancaq beləcə müdafiə ordusunun ehtiyacı olan enerjinin başqa yerlərə xərclənməyəcəyini bilən kimdir? Makrofaqlarmı? Makrofaqlar yalnız kiçik hüceyrədirlər. Düşünmə qabiliyyətləri yoxdur. Ancaq qurulmuş yüksək sistemə itaət edən və vəzifələrini görən canlılardır.

İnsanmı? Xeyr. İnsan öz bədənində belə mükəmməl bir sistemin işlədiyindən xəbərdar belə deyil. Halbuki fərqində olmadığı bu sistem onu mütləq bir ölümdən qoruyar. Açıqdır ki, müdafiə sistemini yaradan, bütün insan bədənini yaradan, üstün məlumat və güc sahibi bir Yaradıcıdır. Məhz o Yaradıcı, insan bədənini "bir damla sudan" yaradan Allahdır.

III HİSSƏ: "CANLILARDAKI İBRƏTLƏR"

Peşəkar ovçular

Hud surəsinin 6-cı ayəsi ilə Allah, bütün canlıların "ruzi"lərini, yəni yaşamalarını təmin edən qidaların hamısını Özünün yaratdığını bildirir:

Yer üzündə elə bir canlı yoxdur ki, onun ruzisini Allah verməsin. Allah onların qərar tutduqları yeri də, qorunub saxlanıldıkları yeri də bilir. Bunların hamısı açıq-aydın Yazıdadır (Lövhi-məhfuzdadır). (Hud surəsi, 6)

İnsan, ağıl və vicdan gözüylə ətrafına baxdığında, Allahın bütün canlılara necə "ruzi verdiyini" asanlıqla görə bilər. Yeyib-içdiklərimizin hamısı "yaradılmış" maddələrdir. İçilən su, yeyilən çörək, tərəvəz və meyvələr, hamısı xüsusi yaradılışın nəticəsidir.

Bir meyvəni, misal olaraq, bir portağalı düşünsək... Bu meyvə, əslində taxta kütləsindən başqa bir şey olmayan bir ağacın budağında meydana gəlmişdir. Ağac, torpaqdan su və mineral alacaq, bunu günəşdən aldığı enerjiylə birləşdirəcək. Nəticədə ortaya, yalnız insanın istifadə edəcəyi, insan bədənini üçün son dərəcə faydalı, son dərəcə ləzzətli və gözəl qoxulu bir məhsul çıxacaq. Həm də çox estetik və sağlam qablaşdırmada.

Ağac, belə bir məhsul necə ortaya çıxarır? Bu məhsul niyə insan bədənini üçün son dərəcə faydalıdır? Niyə bütün meyvələr tam olaraq yetişdikləri mövsümlərə görə lazımlı vitaminləri ehtiva edirlər? Niyə son dərəcə ləzzətlidir, acı da ola bilməzdimi? Niyə gözəl qoxuludur, olduqca pis iy verə bilməzdimi?

Şübhəsiz, ağac ancaq taxta kütləsidir və "öz-özünə" bir meyvə istehsal etməsi, üstəlik bunu insan üçün lazımlı xüsusiyyətlərlə təchiz etməsi mümkün deyil.

Eynilə insan kimi digər bütün canlılara da Allah ruzi verir. Sonrakı sətirlərdə bəzi canlıların ruzilərinə çatmaq üçün istifadə etdikləri təəccüblü və heyretləndirici ovlama sistemlərini araşdıracağıq.

Canlıların qidalarına çata bilmək üçün sahib olduqları sistemləri ağıl, məntiq və vicdan ölçüləri içində qiymətləndirən bir insan üçün Allahın güc və qüdrətini anlamaq son dərəcə asandır. Bu hissədə yer verdikimiz hər bir heyvan Allahın yer üzündə yaydığı böyük dəlillərdəndir. Məsələn, yandakı şəkillərdə gördüyünüz balığın "ovlama texnikası" heyretləndiricidir. Bu balıq nə ovunu qovar, nə də qayalar ardına gizlənib ovunun üzərinə atılmağı gözləyər. Balığın ilk baxışda digərlərindən fərqi yoxdur. Amma üzgəcini

qaldırır–qaldırmaz birdən–birə kürəyində "saxta balıq" meydana çıxar. Digər balıqlar üzgəcin sahibini fərq etməyib, kiçik saxta balığı ovlamaq üçün yaxınlaşdıqlarında isə ovçu balığa olduqca asan bir yem olurlar...

Görəsən, bu balıq üzgəcinə balıq görünüşünü özü vermişdir? Yoxsa təsadüflər təsadüflərə əlavə olunub balığa təsadüfən belə bir xüsusiyyət qatmışlar? Əlbəttə, belə şüurlu hərəkətin və planın bir balıq tərəfindən edilə bildiyini iddia etmək mümkün deyil. Şübhəsiz, canlıların sahib olduğu bütün xüsusiyyətlər qarşımıza tək həqiqəti qoyur: Təbiətdə mövcud olan üstün ağılı və dizaynın tək sahibi, Rəbbimiz olan Allahdır.

SİÇRAYAN HÖRÜMÇƏK

Bilindiği kimi, hörümçəklər ovlamaq üçün tor hörər və buna ilişəcək heyvanı gözləyərlər. Buna qarşı olaraq, sıçrayan hörümçək, digərlərinin əksinə, ovuna özü getməyi üstün tutar. Ovuna çatmaq üçün çox ustalıqla sıçrayış edər. Yarım metr kənarından keçən bir milçəyi, sıçrayaraq havada tuta bilər.

Hörümçək, çaşdırıcı sıçrayışını, hidrolik təzyiq qanunlarına əsaslanan 8 ayağı ilə edər və hücum sahəsindəki ovunun üzərinə bir anda çökərək güclü mənqənələrini ovuna keçirər. Bu atlayış çox vaxt bitkilər arasındakı mürəkkəb mühitlərdə reallaşar. Heyvan, müvəffəqiyyətli bir atlayış üçün ən uyğun bucağı hesablamaq, tutmaq istədiyi ovunun sürət və istiqamətini də nəzərə almaq məcburiyyətindədir.

Daha da maraqlı olan, ovunu tutduqdan sonra ölməkdən necə xilas olduğudur. Hörümçək ölə bilər, çünki ovunu tutmaq üçün atlarkən təbii olaraq özünü də boşluğa atır və olduğu yüksək məsafədən (əksərən bir ağacın təpəsindədir) yerə çırpıla bilər.

Amma, hörümçək belə bir sonla qarşılaşmaz. Çünki sıçramadan dərhal əvvəl ifraz etdiyi və olduğu budağa yapışdırdığı iplik, onu yerə düşməkdən qurtarar, havada asılı qalar. Bu iplik həm özünü, həm də tutduğu ovunu daşıyacaq qədər möhkəmdir.

Bu hörümçəyin digər bir maraqlı xüsusiyyəti qurbanına yeritdiyi zəhərin, tutduğu heyvanın toxumalarını maye halına gətirməsidir. Çünki hörümçəyin qidası, ovunun mayeləşmiş toxumalarından başqa bir şey deyil.

Şübhəsiz, heyvanın sahib olduğu bu xüsusiyyətlər, təsadüflərin ona hədiyyəsi deyildir. Çünki həm sıçrama, həm də özünü düşməkdən qoruyacaq tor hazırlama qabiliyyətini eyni anda qazanmış olması lazımdır; əgər sıçraya bilməsəydi, ac qalar və ölərdi, tor hazırlaya bilməsə və ya toru kifayət qədər möhkəm olmasa bu dəfə də yerə çırpılırdı. Heyvanın həm sıçramağa uyğun bir bədən quruluşu olmalı, həm də özünü və ovunu daşıya biləcək gücdə kəndir ifraz edə biləcəyi sistemi olmalıdır.

Qaldı ki, hörümçək yalnız iplik çıxaran və sıçrayan bir mexanizm deyil, bütöv bir canlıdır və bütün xüsusiyyətləriylə eyni anda var olmaq məcburiyyətindədir. Biri sonraya qala bilməz. Məsələn, həzm sistemi tamamlanmamış bir hörümçək düşünə bilərsinizmi?...

QARIŞQALARIN KAMUFLYAJ TEXNİKASI

Üstdəki şəkildə nə gördüyünüz soruşulsa, təbii olaraq, "yarpağın altında və üstündə bir neçə qarışqa var" deyərsiniz.

Halbuki, şəkildəkilərdən yarpağın altında olan, canlı qarışqaları ovlaya bilmək üçün pusquda gözləyən sıçrayan hörümçəkdir. Sıçrayan hörümçəyin bu növü, qarışqalara o qədər bənzər ki, qarışqalar belə onu özlərindən biri sanarlar.

Qarışqayla hörümçəyi ayırd edən tək xüsusiyyət ayaqlarının sayıdır. Hörümçək 8 ayaqlı, qarışqa isə 6 ayaqlıdır.

Sıçrayan hörümçək, asan şəkildə tanınmasını təmin edəcək bu "fərqi" aradan qaldırmaq üçün, öndəki iki ayağını daha da önə uzadar və havaya qaldırar. Bunun sayəsində, bu iki ayağı eynilə qarışqaların antenalarına bənzəyər.

Amma kamuflyaj bundan ibarət deyil. Heyvanın, bir də özünü qarışqa kimi göstərəcək bir göz motivinə ehtiyacı vardır. Çünki öz gözləri, qarışqanın kimi böyük və qara nöqtə şəklində deyil. Amma, yaradılışındakı bir xüsusiyyət, bu problemi həll edər. Başının iki yanında iki böyük qara xal vardır. Bu iki xal, eyni qarışqa gözlərinə bənzər. (Üstdəki şəkildə yarpağın altında dayanan hörümçəyin başının yanındakı xallara diqqət yetirin.)

ZINQIROVLU İLAN

Bu ilan növünün başının ön qismindəki üz çuxurlarında olan istilik qəbulediciləri, ətrafındakı ovun bədən istiliyinin səbəb olduğu infraqırmızı şüasını təyin edər. Bu təyin etmə, mühit istiliyindəki 1/300–lik bir dərəcə artımını təsbit edə biləcək qədər həssasdır. İlan, iyilmə orqanı olan çəngəl dilinin köməyiylə, zülmət qaranlıqda yarım metr uzaqlıqda yerə çöməlmiş hərəkətsiz bir sincabın dayandığını anlaya bilər. Ovunun yerini səhv olmadan təsbit edən ilan əvvəl onu səssizcə sancar, hücum məsafəsinə girər, ardından boynunu yay kimi gərər və ovunun üzərinə böyük bir sürətlə atılır. Bu sırada, artıq 180 dərəcə açıla bilən güclü çənəsindəki dişlərini ovuna keçirmişdir.

Bütün bunlar, bir avtomobilin yarım saniyə içində sıfırdan 90 km/saat sürətə çatması ilə bərabər sürətdə olub bitər. İlanın, ovunu təsirsiz hala gətirmək üçün istifadə etdiyi ən böyük silahı olan "zəhər diş"lərinin uzunluğu 4 sm qədərdir. Bu dişlərin içi oyuqdur və zəhər vəzilərinə bağlıdır. Vəzi əzələləri, ilan dişlədiyi anda büzülər və zəhəri əvvəl diş kanalına, oradan da ovun dəri altına təzyiqlə püskürdər. İlan zəhəri, ya ovun mərkəzi sinir sistemini iflicə uğradar ya da qanını laxtalandıraraq ölümünə səbəb olar. Bəzi ilanların 0.028 qramlıq zəhəri, 125.000 siçanı öldürəcək qədər güclüdür. Zəhər, ovun ilana bir zərər verməsinə maneə törədəcək qədər tez təsir edər. Artıq ilanın edəcəyi iş, iflicə uğramış ovunu son dərəcə elastik olan ağızıyla udmaqdır.

İlanın zəhərli olması hər kəs tərəfindən bilinən mövzu olduğundan, heç kim bunun necə ola bildiyi üzərində düşünməz. Halbuki, bir heyvanın başqa bir heyvanı zəhərləyərək öldürmə kimi bir "texnologiya"ya sahib olması, həqiqətən də təəccüblü və fəvqəladədir.

Allahın varlığını inkar etməkdə israr edənlər, əlbəttə ki, ilanın necə belə fəvqəladə bir qabiliyyətə sahib olduğunu açıqlaya bilməzlər. Çünki ilanın ağızında yer alan zəhər sistemi, son dərəcə mürəkkəb və hesablı bir sistemdir. Bu sistemin işləməsi üçün heyvanın içləri oyuq xüsusi "zəhər dişləri"nin olması, bu dişlərə bağlı zəhər vəzilərinin olması, bu vəzilərin içində düşmənlərini anında iflic edəcək qədər güclü bir zəhərin meydana gəlməsi və heyvan ovunu sancdığı anda bu sistemi işlədəcək bir refleksin olması lazımdır. Bu çox parçalı sistemin tək bir parçası olmasa, sistem işləməz. Bu da ilanın ovlamaq üçün seçdiyi heyvanlara yem olmasıyla nəticələnəcək. Heyvanın istilik dəyişikliklərini və qoxuları qəbul etmədəki fəvqəladə qabiliyyətləri də qarşı-qarşıya olduğumuz dizaynın nə cür təfərrüatlı olduğunu göstərir.

Ortada vərdiş olmayan və ancaq "möcüzə" terminiylə ifadə edilə biləcək fəvqəladə bir hadisə vardır. Təbiətin isə, "fəvqəltəbii" olan möcüzəni yaratması mümkün ola bilməz. Təbiət, ətrafımızda gördüyümüz nizamın hamısına qoyulmuş bir addır. Bu nizamı quran da əlbəttə, bu nizamın özü deyil. Təbiət qanunları Allahın qoyduğu və yaratdıqları arasındakı əlaqələri təşkil edən qanunlardır. Anlayışları doğru təyin etmək həqiqətləri ortaya çıxarar. Anlayışları qarışdırmaq isə inkar edənlərin bir xüsusiyyətidir. Bunu da həqiqətləri ört-basdır etmək, dəyişdirmək məqsədiylə edərlər.

FƏRQLİ BİR OVÇU: MİLÇƏKQAPAN BİTKİSİ

Bitkilər arasında ovlayanlar, ət ilə qidalananlar vardır. Bir-birindən təəccüblü üsullarla ovlayan bitkilərdən biri isə milçəkqapan bitkisidir.

"Milçəkqapan", üzərində gəzən böcəkləri tutar və bunlarla qidalanar. Bu bitkinin ovlama sistemi son dərəcə mürəkkəbdir. Müxtəlif bitkilər ətrafında gəzişərək özünə yemək axtaran milçək, birdən-birə olduqca cazibədar bir bitki ilə, yəni milçəkqapan ilə

qarşılaşar. Bir çanağı əyilmiş əllərə bənzəyən bu bitkini cazibədar edən şey, yarpaqlarının diqqət çəkici qırmızı rəngi və daha da əhəmiyyətli, bu yarpaqların ətrafındakı vəzilərdən ifraz olunan şəkər qoxulu məhluldur. Qoxunun dözülməz cazibəsinə görə milçək çox tərəddüd etmədən bu maraqlı bitkinin üzərinə qonar. Yemək qaynağına doğru irəliləyərkən bitki üzərindəki zərərsiz görünən tüklərə də istər-istəməz toxunar. Məhz bunun üzərində bitki qəflətən bağlanır. Milçək, qəflətən üzərinə sıx bağlanan bir cüt yarpağın arasında sıxışib qalar. Milçəkqapan bitkisi bir az sonra "ət əridici" mayesini ifraz etməyə başlayacaq və qısa bir müddət içində milçəyi bir növ jeleyə çevirəcək, sonra da soraraq bitirəcəkdir.

Bitkinin milçəyi tutmaqda sürəti son dərəcə təsirlidir. Bitkinin bağlanma sürəti, insan əlinin maksimum bağlanma sürətindən daha çoxdur (əliniz açıqkən ortasına qonan milçəyi tutmağı sınısanız, böyük ehtimalla bacara bilməzsiniz, amma bitki bu işi bacarır). Bəs, əzələləri, sümükləri olmayan bir bitki necə belə ani bir hərəkət edə bilir?

Tədqiqatlar milçəkqapan bitkisinin içində elektrik sistemi olduğunu ortaya qoymuşdur. Sistem belə işləyər: Bitkinin tükcüklərində milçəyin dəyməsiylə yaranan mexaniki təsir, tükcüklərin altındakı qəbuledicilərə çatdırılır. Əgər mexaniki itələmə kifayət qədər güclüdürsə, qəbuledicilərdən eynilə hovuzdakı dalğalar kimi bütün yarpaq boyunca elektrik siqnalları göndəriləcək. Siqnallar yarpaqları ani şəkildə hərəkət etdirən mühərrik hüceyrələrə çatır və milçəyi udacaq mexanizm hərəkətə keçər.

Bitkinin xəbərdarlıq sistemi ilə yanaşı, yarpaqlarının bağlanmasını təmin edən mexaniki sistem də son dərəcə mükəmməl yaradılışdır. Bitki içindəki hüceyrələr elektrik xəbərdarlığını alan kimi bünyələrindəki su tarazlıqlarını dəyişdirirlər. Yarpaqların meydana gətirdiyi tələnin iç tərəfindəki hüceyrələr bünyələrindəki suyu buraxıb çökərlər. Bu hadisə havası boşaldılmış şarın balacalaşmasına bənzəyər. Tələnin xaricindəki hüceyrələr isə həddindən artıq su alaraq şişər. Beləcə, insanın qolunu hərəkət etdirməsi üçün bir əzələnin boşalarkən o birinin sıxılmasına bənzər şəkildə, tələ bağlanır. İçəridə həbs olunan milçək isə hər çırpınmasında tüklərə təkrarən dəyərək, elektrik təkanının təkrar meydana gəlməsinə və buna görə də yarpağın daha möhkəm bağlanmasına səbəb olur.

Bu zaman, tələnin səthindəki həzm vəziləri də xəbərdar edilir. Xəbərdarlıq nəticəsində vəzilər milçəyi yavaş şəkildə əridəcək mayeni ifraz etməyə başlayırlar. Beləcə bitki, zülal baxımından xeyli zəngin şorba vəziyyətinə gələn milçəyin jelesini istifadə edərək qidalanır. Həzmin sonunda isə, tələnin bağlanmasını təmin edən mexanizm tərsinə işləyərək tələnin açılmasını təmin edər.

Ayrıca, sistemin maraqlı bir xüsusiyyəti də vardır: Tələnin hərəkətə keçməsi üçün tüklərə üst-üstə iki dəfə toxunulması şərtidir. İlk toxunma elektrik potensialını meydana gətirir, lakin tələ bağlanmır. Tələ ancaq ikinci dəfə toxunmaqla elektrik potensialının müəyyən bir boşalma səviyyəsinə çatması nəticəsində bağlanır. Milçək tələsi bu cüt hərəkətli mexanizm sayəsində lazımsız yerə bağlanmaz. Məsələn, bitkinin içinə bir yağış damlasının düşməsi vəziyyətində tələ hərəkətə keçməz.

İndi bu heyrət verici ovlama sistemi üzərində düşünək. Bitkinin ovunu tuta bilməsi və həzm edə bilməsi üçün bütün sistemin var olması lazımdır. Bir parçanın əskikliyi belə bitki üçün ölüm deməkdir. Məsələn; yarpaq içindəki tüklər olmasa böcək içəridə gəzməsinə baxmayaraq, reaksiya heç bir zaman başlaya bilməyəcəyindən bitki bağlana bilməyəcək. Və ya bağlanma sistemi olsa, ancaq böcəyi həzm edəcək ifrazat olmasa, bütün sistem boşa gedəcək. Bitki milçəkləri cəzb edəcək qoxu ifraz etməsə, bu dəfə tələ özünə ov tapa bilməyəcək.

Bir siçan tələsi gördüyünüzdə, bunun bir dizayn nümunəsi olduğunu bilərsiniz. Çünki həssas mexanizmin hər parçası, siçanı tutmaq üçün xüsusi olaraq nizamlanmışdır. Ağcaqanad tutan bu bitki isə, siçan tələsindən çox daha mürəkkəb və incə dizayndır.

Ortada elə böyük bir dizayn və qüsursuz bir planlaşdırma vardır ki, bunun sahibinin həm milçəkqapan bitkisini, həm də bütün təbiəti yaratmış olan Allah olduğu açıq-aşkar həqiqətdir.

MÜDAFİƏ ETMƏ TEXNİKALARI

Aşağıdakı şəkildə görünən heyvan ilan deyil, sadəcə kiçik bir tırtıldır. Bu heyvan ilana bənzərliyi sayəsində düşmənlərindən qorunur. Bu kiçik varlıq, düşmən hücumuna uğradığında böyük bir soyuqqanlıqla quyruğunu düşməninə çevirir və şişirdir. Məhz o anda düşmənin qarşısında qorxunc bir ilan olur... Təbii ki, düşməni üçün artıq qaçıb canını qurtarmaqdan başqa bir variant yoxdur...

Tırtılın sahib olduğu bu quyruq ilana o qədər bənzəyir ki, ilan gözünü əvəz edən qara ləkələrin içindəki göz parıltıları da əskik buraxılmamışdır. Son dərəcə yavaş hərəkət edən və bu səbəblə düşmənləri üçün çox asan ov olan tırtıl, bədənindəki bu fəvqəladə xüsusiyyət sayəsində bir çox təhlükədən xilas olmağı bacarır.

Yaxşı, tırtıl necə belə bir xüsusiyyətə sahib olmuşdur? Bu cür təəccüblü bir "dizayn" əlbəttə doyurucu bir şərh tələb edir. İndi sualın cavabıyla əlaqədar olaraq, irəli sürülə biləcək ssenarilərə nəzər salaq:

Ssenari 1: Uzun illər əvvəl düşmən hücumlarından qorunmanın çarəsini axtaran "tırtıl" ətrafını diqqətlə müşahidə etməyə başlayar. Bir gün bütün rəqiblərinin ilandan qorxduğunu bilər. O anda bədənini nəzərdən keçirər və özünü ilana "bənzətməyə" qərar verər. (Bədənini necə olub da ilana "bənzədə biləcəyi", xarici görünüşünü, dərisinin rəngini və bədəninin şəklini necə nizamlayacağı sualına hər hansı bir şərh gətirə bilmirik! "Özünü məcbur edər, bir şey edər" deyək!...) Amma "dəyişmək" üçün vaxtı məhduddur. Həyatın kiçik hissəsini tırtıl olaraq keçirəcək sonra kəpənək olub uçacaqdır.

Bədənini "dəyişdirərkən" əskik bir şey qalmaması çox əhəmiyyətlidir. Çünki yeni quyruğunu sınamaq üçün tək bir imkanı vardır. İlk sınaq müvəffəqiyyətli olmazsa və düşməni aldada bilməzsə, bütün əməkləri boşa gedəcək, üstəlik canından da olacaq. Təbii ki, bu yenidən əmələ gəlmə müddəti içində həyatını da davam etdirmək məcburiyyətindədir. Düşmənlərindən qorunaraq sonunda çətini bacarar və quyruğunu ilana "bənzədən".

Ssenari 2: Ağac, çiçək, böcək, səma, su, yağış, günəş və s. yəni dünyada həyat sürən bütün varlıqlar ortaq şəkildə hərəkət edərək özlərinə bir sistem qurmuşlar, bu sistem içində tırtıla da bir quyruq əlavə etmişlər!

Təməldə təkamül nəzəriyyəsinə əsaslanan bu ssenarilərin tutarlı olmadığını anlamaq üçün çox da ağıllı olmağa ehtiyac yoxdur! Nə tırtıl ayıq bir müşahidəçi və ya dizaynerdir, nə də dünya üzərində, hazırlama və mövcud etmə qabiliyyətinə sahib bir sistem vardır. Digər bir sözlə; nə bir canlı istədiyi zaman bədənini müdaxilə edərək üstün xüsusiyyətlər qazana bilər və ya özünü dəyişdirərək yeni bir canlıya çevrilə bilər, nə də kənardan bunu edə biləcək bir mexanizm vardır.

Əslində təbiəti bir baxışla üstün qabiliyyətli bir maşın olaraq görüb "təbiət icad etdi", "təbiət möcüzəsi", "təbiət ana" və s. kimi şərhlərə yönələn də çox yaxşı bilirlər ki, "təbiət" olaraq adlandırdıqları şey, hava, su, torpaq, ağac, çiçək, böcək qısaca, dünyanı və dünyanın içində olduğu Günəş sistemini ifadə edir. İnsanlara bütün canlıları, bütün gözəllikləri "dünya etdi" və ya bunlar "torpağın əsəri" deyilmiş olsa, hər halda gülüb keçərdilər. Amma "təbiət" kimi sözlərlə edilən geniş miqyaslı təbliğatlar, insanların təbiəti demək olar ki, şüur sahibi bir güc olaraq görməyə başlamalarına səbəb ola bilər. Halbuki, unutmamalıyıq ki, təbiət, gördüyümüz fəvqəladə nizamlı və mükəmməl sistemin adıdır, bu sistemi quran və ona daimi olaraq həyat verənin deyil! Dünya üzərində həyatını davam etdirən hər canlıyı Allah yaratmışdır və Allah onları hansı xüsusiyyətlərlə yaratdısa, həmin xüsusiyyətlərlə də varlıqlarını davam etdirirlər.

Bu həqiqətin əsasında, təbiətdəki bəzi canlıların sahib olduqları müdafiə sistemlərini araşdıraq. Bunu edərkən ağılınızda tutmalı olan ən əhəmiyyətli nöqtə, təbiətin canlılar arasında həmişə davam edən ovlama–ovlanma əlaqəsi üzərinə qurulduğudur. Bu əlaqə elə həssas bir tarazlıqdır ki, milyonlarla ildir, milyonlarla növ canlı bir başqasını yeyərək qidalanır, amma bu canlılar yox olmur. Əgər ovlama–ovlanma zəncirindəki əhəmiyyətli növlərdən birinin nəslə tükənsə, böyük bir nizamsızlıq ortaya çıxar. Məsələn, dünyadakı qarışaqyeyənlərin nəslə tükənsə, qarışqalar qısa müddətdə böyük torpaqları zəbt edə bilirlər.

Canlılar arasındakı bu ovlama–ovlanma əlaqəsi, insan oğlunun zərərli müdaxilələri olmadığı müddətcə, böyük bir uyğunlaşma içində davam edir. Bu tarazlığın davam etməsini təmin edən ən əhəmiyyətli sistem isə, canlıların sahib olduqları ovlama ya da müdafiə etmə sistemləridir. Əvvəlki sətirlərdə, bəzi canlıların son dərəcə fəvqəladə ovlama sistemləri ilə birlikdə yaradıldıklarını və bunun sayəsində onlara "ruzi verildiklərini" gördük. Amma təbiətdə yalnız bu cür hücum sistemlərinə sahib canlılar olsaydı, yem olmağa namizəd canlıları həddindən artıq şəkildə tükənib, nəsillərinin yox olmasına səbəb olardılar. Bu canlılar yox olunca, onları yeyənlər də ac qalacaq və təbiət məhvə məhkum olacaqdı.

Amma Allahın qurduğu böyük tarazlıq içində bu problem də həll edilmişdir. Çünki "ovçu" heyvanlar mükəmməl hücum sistemləriylə təchiz edilərkən, "yem" statusundakı heyvanlar da yenə mükəmməl müdafiə etmə sistemləriylə təchiz edilmişlər. İki tərəfin qabiliyyətləri bir–birini tarazlaşdırır. Və bu fəvqəladə qabiliyyətlər insana, bu qabiliyyətləri yaradan Allahın sonsuz güc, ağıl və məlumatını az da olsa tanıma fürsəti verir.

Hər canlı, özünü müdafiə etmək üçün fərqli qabiliyyətlərlə birlikdə var edilmişdir. Bəziləri çox sürətli və çevikdir; canını qaçaraq qurtarar. Bəziləri yerindən tərpənə bilməz; amma möhkəm zirehlərlə örtülüdür. Bəziləri əvvəlki səhifədə yer alan tırtıl kimi fəvqəladə "qorxutma" bacarıqlarına malikdir. Bəziləri, zəhərli, yandırıcı ya da pis qoxulu qazlar püskürdər. Digərləri, ölü təqlidi edə biləcək qabiliyyətdə yaradılanlar. Bədənləri kamuflyaj üçün fəvqəladə dərəcədə uyğun olaraq yaradılmışlar da vardır. Amma unutmamaq

lazımdır ki, bunlar yalnız bir nümunədir və canlılar, burada toxuna bilmədiyimiz, hətta insan oğlunun hələ kəşf edə bilmədiyi daha minlərlə maraqlı sistemlə təchiz edilmişlər. Bütün bu sistemlər, Allahın yaratdığı kainatda heç bir "ziddiyyət və uyğunsuzluq" olmadığını və Onun güc, ağıl və elminin sonsuz olduğunu göstərir. Allah bu həqiqəti Quranda belə xəbər verir:

"... Sən Mərhəmətli Allahın yaratdığında qətiyyənlə bir uyuşmazlıq tapmazsan. Bir başını qaldırıb göyə diqqət yetir, heç onda bir çat görürsənmi? Sonra göz gəzdərək təkrar bax. Göz zəlil və yorğun halda özünə tərəf dönəcəkdir. (Mülk surəsi, 3–4)

KİMYƏVİ SİLAHLAR

Bəzi canlılar, istehsalı üçün çox qabaqcıl texnologiya lazım olan olduqca mürəkkəb kimyəvi tərkibləri öz bünyələrində laboratoriya həssaslığında və son dərəcə asan şəkildə çıxara bilirlər. Məhz bunlardan bəziləri:

BOMBARDİMAN BÖCƏYİ

Yandakı şəkildə gördüyünüz heyvanın adı "Bombardıman böcəyi"dir. Bu böcəyin müdafiə etmə üsulu digər heyvanlara çox bənzəməz. Heyvan, düşmən hücumuna uğradığı anda, bədəninin alt tərəfində bir-birindən ayrı iki bölmədə yığılan iki kimyəvi maddəni (hidrogen peroksid və hidrokino) "yandırma otağı" olaraq adlandırılan xüsusi bölmədə birləşdirər. Eyni anda bu "yandırma otağı"nın divarlarından ifraz olunan xüsusi bir katalizator (peroksidaz) maddənin sürətləndirici təsiriylə, qarışıq 100°C-lik qorxunc bir kimyəvi silaha çevirər. Təzyiqlə fısqırdılan bu çox isti kimyəvi maddəylə qaynadılan düşmən isə, çaxnaşmaya düşərək ovdan imtina edər.

"Bu son dərəcə mürəkkəb müdafiə etmə mexanizmi necə var olmuşdur?" sualına cavab axtardığımızda isə, böcəyin bu mexanizmi "öz-özünə" yaratmasının qeyri-mümkün olduğunu görürük.

Bir böcək, bir-birinə qarışdığı anda partlayacaq iki ayrı kimyəvi maddənin düsturunu necə meydana gətirə bilər? Fərz edək meydana gətirdi, bunları necə öz bədənində ifraz edib yığa bilər? İfraz etdi deyək, bunlar üçün öz bədənində iki ayrı "gözləmə" və bir də "yanma" otağı necə meydana gətirə bilər? Bütün bunları "bacarsa" belə, iki maddənin reaksiyasını sürətləndirəcək bir katalizator olan maddənin düsturunu

necə hesablayıb bunlara əlavə edə bilər? Üstəlik, bütün bunların ardından bir də, öz-özünü yandırmamaq üçün, “yanma otağı”nın və qarışığı püskürtdüyü borunun divarlarını yanmaz aşqarla “izolyasiya” etməlidir!

Böcəyin “etdiyi” bu əməliyyatları, kimyagərlərdən başqa, heç kim edə bilməz. Kimyagərlər də bu əməliyyatı öz bədənlərinin içində deyil, ancaq laboratoriyada edə bilirlər.

Böcəyin belə üstün bir kimya mütəxəssisi olduğunu və öz bədənini, edəcəyi reaksiyaya görə çevirib–nizamlayacaq qabiliyyətə sahib möcüzəvi dizayner olduğunu qəbul etmək əlbəttə ağıldankənardır. Aydınır ki, böcək, bu inanılmaz əməliyyatları, tərkibinin fərqi olmadan, yalnız refleks olaraq edir. Təbiətdə belə üstün gücə və ağıla sahib bir varlıq yoxdur. İnsan da belə bir canlıyı var edə bilməz. Nəinki belə mürəkkəb bir canlıyı var etmək, həmçinin, elm adamları canlılığın ən sadə təməli olan zülal belə – əllərində nümunəsi olduğu halda–edə bilmiş deyildirlər. Açıqdır ki, bu böcəyi, son dərəcə üstün biliyə və gücə sahib olan Allah yaratmışdır. “Bombardıman böcəyi”, yaradılmış milyardlarla canlı kimi, Rəbbimizin sonsuz gücünün və bənzərsiz yaratmasının bir nümunəsidir.

TƏƏCCÜBLƏNDİRİCİ MEMARLAR

Kitabın əvvəlki səhifələrində, bal arılarının fəvqəladə xüsusiyyətlərini araşdırmışdıq. Arı koloniyasının, böyük bir mühəndislik möcüzəsi sayılan şanı necə inşa etdiyini, şanın inşasında çox incə və həssas hesabların istifadə edildiyini görmüş və insanların belə bacarmaqda çətinlik çəkəcəyi əməliyyatların arılar tərəfindən avtomatik olaraq edildiyini təyin etmişdik.

Arılar, mövzunu araşdırarkən də vurğuladığımız kimi, bu fəvqəladə çətin işi, insanlardan daha ağıllı olduqlarından deyil, özlərinə elə "vəhy edildiyi" üçün edirlər. Əks halda, minlərlə şüursuz heyvanın, tək bir mərkəzdən idarə tələb edən o cür çətin və mürəkkəb bir əməliyyatı bacarmaları mümkün ola bilməzdi.

Amma təbiətdəki qüsursuz memarlar, yalnız arılar deyil. Sonrakı səhifələrdə, yenə arılarınkı qədər çətin və mürəkkəb "inşaat" işlərini böyük ustalıqla bacaran heyvanlara nəzər salacağıq. Bu heyvanlar da, eynilə arılar kimi özlərinə "vəhy edilən" məlumatı istifadə edərək, yaradılışlarında özlərinə verilən bəzi maraqlı xüsusiyyətlərin köməyiylə memarlıq möcüzələr meydana gətirirlər.

Təbiətdəki qüsursuz memarlardan ağıla ilk gələn qunduzlardır. Bu heyvanlar, yuvalarını durğun bir gölməçenin içində düzəldirlər. Ancaq bu gölməçenin xüsusiyyəti, qunduzların dərə üzərində tikdikləri bir anbar ilə süni olaraq yaradılmış olmasıdır.

Qunduz, suyun önünü kəsmək və özünə yuva düzəldə biləcəyi durğun bir gölməçə meydana gətirə bilmək üçün anbar tikməyə başlayar. Bunun üçün, ilk olaraq qalın budaqları dərə yatağının içinə itələyər. Ardından daha incə budaqları, daha ağır olanların üzərinə yığar. Amma qarşısına çıxan ən böyük problem axan suyun bu kütləni götürüb aparma təhlükəsidir. Əgər anbar dərə yatağına möhkəm şəkildə birləşə bilməzsə, axan su qısa müddətdə onu korlayacaq. Anbarın su tərəfindən dağıdılmaması üçün ediləcək ən gözəl şey, əvvəl dərə yatağına payalar vurmaq və bu payalar üzərində anbarı tikməkdir. Bu səbəblə, qunduzlar, anbarlarını inşa edərkən əsas daşıyıcı olaraq böyük payalar istifadə edirlər. Amma bu payaları dərə yatağına salmaqla məşğul olmazlar, onların etdiyi paya olaraq istifadə edəcəkləri parçaları daşlarla ağırlaşdıraraq su içinə yatırmaqdır. Qunduzlar, ən son olaraq yığdıqları budaqları, gil və ölü yarpaqlardan hazırladıqları xüsusi bir məhlulla bir-birlərinə yapışdırırlar. Bu məhlul su keçirmədiyi kimi, suyun məhvedici gücünə qarşı da çox dayanıqlıdır.

Qunduzun inşa etdiyi anbar, suyun önünü tam 45 dərəcəlik bir bucaqla kəsər. Yəni heyvan anbarını, budaqları suyun önünə təsadüfi ataraq deyil, tamamilə planlı bir şəkildə tikir. Burada maraqlı olan müasir hidroelektrik stansiyalarının hamısının bu bucaqla tikilməsidir. Qunduzlar, bununla yanaşı, suyun önünü tamamilə kəsmək kimi səhv də etməzlər. Anbarı istədikləri yüksəklikdə su tuta biləcək şəkildə tikər, suyun çoxunun axması üçün xüsusi kanallar buraxırlar.

TERMITLƏRİN GÖYDƏLƏNLƏRİ

Təbiətdəki memarlar arasında termitlərin yeri mübahisə edilməzdir. Görünüş olaraq qarışıqlara çox bənzəyən böcək növü olan termitlər, torpaqdan inşa etdikləri görkəmli yuvalarda yaşayırlar. Bu yuvaların yüksəklikləri 6 metrə, genişliyi isə 12 metrə çatır. İşin ən maraqlı tərəfi isə, bu heyvanların kor olmalarıdır.

Yuvanın quruluş vəsaiti işçilərin tüpürcəklərini torpaqla qarışdıraraq etdikləri, sərt və möhkəm bir məhluldur. Termitlərin inşa etmə sənətinin ən fəvqəladə xüsusiyyəti isə, koloniyaya nizamlı hava və təəccübləndirəcək bir sabitlikdə istilik və rütubət təmin etməsidir. Torpaqdan hazırladıqları göydələnlərin qalın və sərt divarları, yuvanın iç qisminin çöldəki istidən uzaq tutulmasına yarayar. Havanın dəyişməsi üçün yuvanın daxili divarları boyunca uzanan xüsusi koridorlar edirlər. Digər tərəfdən məsamələr havanı həmişə təmizləyər.

Orta boydakı bir yuvanın sakinlərinin ehtiyac duyduğu oksigen üçün, hər gün 1500 lt hava lazımdır. Əgər bu hava birbaşa içəri alınsa, yuvada yaranan istilik termitlər üçün son dərəcə təhlükəli ölçülərə çıxacaq. Ancaq termitlər başlarına gələcəyini bilirmişcəsinə bunun tədbirini almışlar.

Həddindən artıq istiləşməyə qarşı yuvanın altında rütubətli zirzəmilər düzəldirlər. Böyük Səhrada yaşayan növlər isə torpağın 40 metrə qədər dərinliyində su xətti qazıb, yuxarıdakı yuvaya suyun buxarlaşıaraq çatmasını təmin edər. Göydələnin qalın divarları isə içəridəki rütubətin qorunmasına köməkçi olar.

İstilik idarəsi də rütubət kimi böyük həssaslıqla edilir. Xaricdəki hava, yuvanın səthində hazırlanmış incə kanallardan keçərək rütubətli zirzəmilərə girir və buradan yuvanın ən üstündəki deşiyə uzanır; orada hava, böcəklərin bədənləriylə təmas edib istilənərək yüksəlir. Beləcə, sadə bir fizika qanunu yoluyla, koloniya işçilərinin davamlı olaraq nəzarət etdiyi hava dövrəni sistemi təmin edilmiş olar.

Ayrıca, yuva xaricində, su basqınlarına qarşı meyilli bir dam və novlar gözə dəyər. Görmə qabiliyyətindən məhrum, bir kub milimetrdən belə kiçik bir beyinə sahib olan bu canlılar, bu qədər mürəkkəb inşaatı necə bacarırlar?

Termitlərin etdiyi bu iş, açıqdır ki, heyvanlar arasındakı kollektiv işin nəticəsidir. Çünki "heyvanlar bir-birlərindən ayrı tunellər qazırlar və bunlar təsadüfən bir-birinə uyğun çıxır" demək yalnız boş sözdür. Amma bu nöqtədə belə bir sualla qarşılaşırıq: Heyvanlar bu mürəkkəb işi edərkən bir-birləriylə necə uyğun işləyə bilirlər? Bu cür bir inşaat insanlar tərəfindən edildiyində, inşaatın bir memar tərəfindən əvvəldən çəkildiyini, sonra planlarının işçilərə paylandığını və bütün inşaatın bir tikintidə təşkil edildiyini

bilirik. Amma aralarında bu cür ünsiyyət olmayan, üstəlik, kor olan termitlər, necə belə nəhəng inşaatı uyğunlaşma içində bacarmışlar?

Mövzuyla əlaqədar edilmiş olan bir təcrübə, yuxarıda soruşduğumuz suala cavab tapılmasını asanlaşdırmışdır.

Təcrübədə, inşasına başlanan bir termit evi, daha ilk mərhələdə ikiye ayrılmışdır. İnşaat boyunca iki qrup termitin bir-birləriylə təmaslarına maneə törədilmişdir. Nəticə olduqca təəccüblüdür. Ortaya iki ayrı yuva deyil, bir yuvanın iki parçası çıxmışdır. Parçalar bir yerə gətirildiyində, düzəldilən bütün kanal və yolların bir-birini tutduğu görülmüşdür.

Bu hadisə necə açıqlana bilər? Əvvəlcə, termit evinin, tam olaraq inşası haqqında lazım olan məlumatın bütün termitlərdə olmadığı açıqdır. Fərd olaraq bir termit daxil edildiyi müddətin ancaq bir qismini belə bilər. Bu səbəblə, bütün məlumatların qorunduğu yerin termitlər birliyi olduğu nəticəsinə gələ bilərik. Bu vəziyyətdə biz məlumatdan, daha doğrusu böyük məlumatdan bəhs edə bilərik. Belə bir məlumat ancaq eyni növə aid fərdlər birliyi olduğu halda var olar. Qaldı ki, bu nümunə tək deyil. Məsələn, çayırtkələr, toplu şəkildə uçduqları zaman əksərən təyin olunmuş bir istiqamətə uçarlar. İndi bu birlikdən bir çayırtkəni ayıraraq bağlı bir qutuya qoysaq, hərəkət istiqamətini o anda itirər və çaxnaşma içində hər tərəfə uçmağa çalışar. Əgər bu qutunu uçan sürünün ortasına qoysaq qutunun içindəki çayırtkə birdən-birə doğru olan istiqaməti tapar və indi ancaq bir istiqamətə, yəni sürünün uçduğu istiqamətə sürətlə uçmağa başlayar!

Qısacası, fərdi orqanizmlərin toplu olaraq meydana gətirdikləri əsərlərə və təşkilata aid məlumat, ancaq birlik səviyyəsində ortaya çıxar. Fərdlərdə ayrı-ayrı mövcud deyil. Bir başqa sözlə, termit və arı kimi kollektiv "inşaat"lar edən heyvanlar, fərdi olaraq nə etdiklərinin fərqində deyildirlər. Ancaq hamısının kənarında, hamısına nəzarət edən və hamısının etdiyi işi bir yerə gətirərək mükəmməl nəticəni var edən bir başqa ağıl vardır.

Quranda bal istehsalının arılara "vəhy edildiyi"ni əvvəlki səhifələrdə araşdırmışdıq. Eyni şey termitlər və digər bütün heyvanlar üçün də keçərlidir.

Şübhəsiz, bu mükəmməl əməliyyatlar, heyvanlara "öyrədilmiş" və heyvanlar bu işi edəcək şəkildə proqramlaşdırılmışlar. Çünki etdikləri inanılmaz inşaatı, insanlar ancaq illərcə memarlıq təhsili gördükdən sonra və bir çox texniki alət istifadə edərək reallaşdırı bilərlər. İnsan kimi ağıl və şüur sahibi olmayan bu canlıların, bu işi edəcək şəkildə xüsusi olaraq yaradıldıkları və beləcə özlərini Yaradanın sonsuz məlumat və gücünü göstərməyə vasitə olduqları açıq-aşkar ortadadır.

Etdikləri böyük memarlıq möcüzələrinin nəticəsində, tərifiyənməyə və heyran olunmağa layiq olan, şübhəsiz bu kiçik varlıqlar deyil, onları bu qabiliyyətlə var edib-yaradan Allahdır.

HEYVANLARIN ÇOXALMASINDAKI SİRLƏR

Canlıların nəsilərini davam etdirə bilmələri, sahib olduqları çoxalma sistemlərinin qüsursuz olmasıyla mümkün olur. Ancaq insan və heyvanlarda çoxalma sistemlərinin var olması kafi deyil; çoxalmağı cazibədar görmələri üçün xüsusi bir meyil də (cinsilik meyli) lazımdır. Əks halda, çoxalma imkanları olmasına baxmayaraq, çoxu bu işə cəhd etməyəcək. Digər tərəfdən doğum və ya yumurtlama və sonra kürt dövrünün çətinliklərini fərq etdiklərində bunlara səbəb olan cəhddən qəti olaraq çəkinərlər.

Bununla yanaşı canlılar cütləşib dünyaya yeni bir canlı gətirənlər belə, əgər ona baxma, onu qoruma istəyinə sahib olmazlarsa, növləri tükənə bilər. Əgər, canlı növlərinin çoxunun sahib olduğu ana-ata şəfqəti olmasaydı, növlər yox olacaqdı. Burada, təkamül məntiqindəki kəslər "nəsiləri davam etdirmə şüuru"ndan bəhs edirlər. Onlara görə necə hər fərd, özünü müdafiə etmək üçün fəvqəladə səy göstərsə, nəslinin davamı üçün də səy göstərir. Halbuki, bir heyvanın "məndən sonra nəslim davam etməli, onun üçün də lazım olanları etməliyəm" deyə düşünə bilməyəcəyi açıqdır. Heyvan nəyə ümid edərək və ya gələcəklə əlaqədar mənfəət güdməsiylə deyil, elə var olduğu üçün balasını qoruyub mühafizə edir.

Buna qarşı olaraq, bəzi canlılar dünyaya gətirdikləri balalarını buraxıb gedərlər, amma bu canlılar bir dəfədə çox bala dünyaya gətirir və heç bir qoruma olmadan da bunların bəziləri sağ qala bilər. Əgər bunları qorumağa çalışacaq şəkildə yaradılmış olsalardı, bu dəfə növlərində böyük çoxalma partlayışı yaşanar və təbiətin tarazlığı pozulardı.

Qısacası, canlılığın davam etməsinin birinci şərti olan çoxalma, canlılığın davam etməsi üçün Allahın yaratdığı sistemdir. Allah, "həyat verən"dir. Canlıları var edən də Odur, var etdiklərindən yeni canlılar yaradan da Odur. Bütün canlılar Allahın diləməsiylə yaşayırlar. Həyatlarını, ana, atalarını özlərini və hər şeyi yaradan Allaha borcludurlar. Allah Quranda, bu mövzuda belə buyurur:

Sizi yer üzündə yerləşdirən Odur. Siz Onun hüzuruna toplanılacaqsınız. (Muminun surəsi, 79)

Sonrakı səhifələrdə, Allahın bəzi canlılara verdiyi çoxalma sistemlərinə toxunacağıq. Bu canlılar, növlərinin davamını təmin edə bilmək üçün böyük çətinliklərə dözürlər. Və şübhəsiz bunları, "növümüzün davamını təmin etməyimiz lazımdır" kimi bir məntiq icra etdiklərindən deyil, Allahın onlara verdiyi şəfqət və mərhəmət çağırışları ilə edirlər.

Bəzi təəccüblü sistemlərə sahib olan bu canlılar yalnız nümunədir. Əslində hər canlılığın törəməsi, tək başına bir möcüzədir.

QÜTB İQLİMİNƏ GÖRƏ YARADILAN PİNQVIN

Pinqvinlərin yaşadığı qütb dairəsində havanın istiliyi -40°C -yə qədər düşür. Pinqvinlərin bu cür soyuq bir mühitdə həyatlarını davam etdirə bilmələri üçün bədənləri qalın yağ təbəqəsiylə örtülmüşdür. Bundan başqa, qidaları çox sürətli parçalayan həzm sistemində sahibdirlər. Bu iki ünsür bir yerə gəldiyində orta hesabla $+40^{\circ}\text{C}$ -lik bədən istiliyinə qovuşan pinqvinlər üçün soyuğun çox əhəmiyyəti qalmaz.

HƏR ŞEY BALA PİNQVİNLƏR ÜÇÜN

Pinqvinlərin kürtə yatdıqları dövr qütb qışına düşər. Üstəlik, kürtə yatan da dişi deyil, erkək pinqvindir. Pinqvin cütünün həyatını, bu zamanda -40°C -yə qədər düşən şaxtayla yanaşı, bir də buz dağları çətinləşdirəcək. Qış boyunca buzlaqlar getdikcə böyüyəcək, kürt yeri ilə ən yaxın qida qaynaqlarının olduğu dəniz sahili arasındakı məsafə çox artacaq. Bu məsafə bəzən 100 km.-i keçir.

Dişi pinqvinlər yalnız bir yumurta yumurtlayar və kürt vəzifəsini erkəklərinə təhvil verib dənizə dönərlər. Erkək kürtə yatdığı dörd ay boyunca sürəti zamanla 120 km.-i keçən qütb fırtınalarına etiraz etmək məcburiyyətindədir. Bu müddət içində həmişə yumurtaların başındadır, buna görə ovlama imkanı da tapa bilməz. Onsuz da ən yaxın yemək qaynağı bir neçə günlük məsafədədir. Dörd ay boyunca heç bir şey yemədən yatan erkək bu müddət ərzində çəkisinin yarısını itirər. Amma əsla yumurtanı tərk etməz. Aylarla ac qalmasına baxmayaraq özü üçün ov tapmağa çıxmaz, aclığa dözər.

Dörd ayın sonunda yumurtalar qırılmağa başladığında birdən dişi meydana çıxar. Bu dörd ay boyunca boş dayanmamışdır, daim balası üçün işləmiş, qursağında yemək yığmışdır.

Ana yüzlərlə pinqvinin arasından yoldaşı və balasını çətinlik çəkmədən tapar. Ana keçən zaman içərisində daima ovladığından olduqca dolu qursaqla gəlmişdir. Qursağıdakıları boşaldaraq qulluq işini boynuna götürər.

Bahar gəldiyində buzlaq əriməyə başlamış və buz təbəqəsi üzərində dənizin ortaya çıxdığı dəliklər meydana gəlmişdir. Artıq ana və ata bu dəliklərdən balıq ovlayaraq bəslənəcək, balalarını da eyni yeməklə bəsləyəcəklər.

Balaya baxmaq olduqca zəhmətli işdir; onun bəslənməsi üçün valideynlər bəzən uzun müddət heç bir şey yeməzlər. Ayrıca, hər yerin buzlarla örtülü olduğu mühitdə yuva

qurma imkanı yoxdur. Ana ilə atanın, balanı buzun soyuğundan qorumaq üçün edə biləcəkləri tək şey, balanı ayaqlarının üstünə qoyub, qarınlarıyla isindirməkdir.

Heyvanların yumurtlama zamanları da olduqca əhəmiyyətlidir.

Görəsən nə üçün pinqvinlər yazda deyil, qışda yumurtlayarlar? Bunun tək səbəbi vardır: əgər yazda yumurtlamış olsa, balanın böyüməsi qışa düşəcək o zaman da ətrafdakı dənizlər donmuş olacaqdı. Bu vəziyyətdə həm hava şərtləri çox ağır olduğundan, həm də qida qaynağı olan dəniz çox uzaqlarda qaldığından valideynlər balanı bəsləyəcək qidanı çətin tapacaqdılar.

FÖVQƏLADƏ DOĞUM HEKAYƏSİNİN QƏHRƏMANI: KENQRU

Kenquruların çoxalma sistemi digər məməlilərdən olduqca fərqlidir. Kenquru embrionu, normalda bətnə keçirməli olan sistemin bir qismini bətnin xaricində tamamlayar.

Döllənmədən qısa bir müddət sonra, hələ bir santimetr boyunda olan kor kenquru balası dünyaya gəlir. Ümumiyyətlə, hər dəfəsində tək bala doğular. Bu mərhələdəki balaya "neonat" adı verilir. Bu mərhələni bütün məməlilər ana qarınında keçirərkən, kenquru balası daha bir santimetr boyundaykən dünyaya gəlir. Hələ doğru dürüst inkişaf etməmişdir; ön ayaqları anormal bir halda və arxa ayaqları da kiçik çıxıntılardan ibarətdir.

Əlbəttə, bu haldaykən anasından ayrılması mümkün deyil. Bətnədən çıxan neonat ön ayaqlarıyla özünü çəkərək anasının kürkünün içində hərəkət etməyə başlayar və təxminən üç dəqiqəlik səfər sonunda anasının kisəsinə çatar. Digər məməlilər üçün ana bətni nədirsə, kiçik kenquru üçün də bu kisə odur. Amma əhəmiyyətli bir fərq vardır. Digərləri dünyaya körpə olaraq gələrkən, kenquru balası, bətnədən çıxdığında şəkil etibarilə tam bir embriondur. Ayaqları, üzü və daha bir çox üzvü hələ son halını almamışdır.

Ana kisəsinə çatan bala dörd məmə ucundan birinə yapışar və süd əmməyə başlayar.

Məhz tam bu dövrdə ana yenidən cütləşmə müddətinə girmiş, bətnində yeni bir yumurta meydana gəlmişdir. Dişi yenidən cütləşər və yeni yumurta döllənər.

Ancaq bu dəfə yumurta dərhal inkişafa başlamaz. Bu əsnada, Orta Avstraliyada həmişə olduğu kimi quraqlıq varsa, bətnədəki döllənmiş yumurta quraqlıq bitənə qədər yenə inkişaf etməmiş olaraq qalar. Amma tam tərsinə yağışlar boldursa və yaxşı yetişmiş otlaqlar olarsa yumurtanın inkişafı yenidən başlayar.

Təbii ki, burada qarşımıza, bu hesabı kimin etdiyi, yumurtanın inkişafını, çöldəki şərtlərə görə kimin nizamladığı sualı çıxır. Bu nizamlamağı, əlbəttə yumurtanın özü edə bilməz; o onsuz da hələ tam bir canlı deyil, şüuru yoxdur, çöldəki hava vəziyyətindən isə

heç xəbəri yoxdur. Bu nizamlamağı, ananın özü də edə bilməz, çünki o da digər canlılar kimi, bədəninin içindəki inkişafı nəzarət etmə imkanına sahib deyil. Bu fəvqəladə hadisəyə, şübhəsiz yumurtanı da, ananı da yaradan Allah nəzarət edir.

Hava şərtləri uyğun olduğunda, döllənmədən 33 gün sonra paxla böyüklüyündəki yeni neonat, ananın bətni ağızından qıvrılaraq çıxar və eyni qardaşı kimi sürünərək kisəyə çatar.

Bu vaxt kisədə olan ilk neonat da bir xeyli böyümüşdür. Kisədəki 1 sm.-lik qardaşına heç bir zərər vermədən həyatını davam etdirər. 190 günlük olduğunda, kisədən çıxaraq ilk səfərini edəcək yetkinliyə çatmışdır. Bundan sonra zamanını daha çox kisə xaricində keçirəcək, doğumunun 235-ci günündə isə kisəni tamamilə tərk edəcək.

Dişi ikinci balanın doğumundan qısa müddət sonra bir daha cütləşər. Beləcə, dişi özündən asılı olan üç körpəyə sahib olar. Birincisi gənc, özü ot yeyə bilən, ancaq arada süd əmməyə geri dönmən, ikincisi məmədən süd əməmək inkişaf edən kiçik bala, üçüncüsü ondan çox daha kiçik olan neonat.

Müxtəlif inkişaf müddətindəki üç balanın anaya asılı olmasından daha da maraqlı olan, 3 balanın da böyüklüklərinə görə fərqli xüsusiyyətdəki südlə bəslənməsidir.

Bir bala kisə içindəki məməyə çatdığı anda əmməyə başladığı süd rəngsiz və aydın ikən, gedərək ağlaşmağa və həqiqi süd görünüşünü almağa başlayar. Südün tərkibindəki yağ və digər birləşmələr balanın böyüməsinə paralel olaraq zamanla artar.

Bu bala öz bünyəsinə görə hazırlanmış südü əmməyə davam edərkən dərhal ardından doğan ikinci balanın əmduyi məmədən də həzmi asan olan süd verilməyə başlanar. Beləcə, ana bədəni eyni anda iki dəyişik xüsusiyyətdə süd çıxarmağa başlayar. Üçüncü bala dünya gəldiyində isə, fərqli xüsusiyyətdə çıxarılan südlərin sayı üçə çıxar. Böyüklər üçün yüksək qida dəyərlili, kiçiklər üçün daha az yağ və qida nisbətində sahib üç dəyişik süd çıxarılar. Burada diqqət çəkici bir başqa nöqtə də hər doğan balanın özünə hazırlanan məməni tapa bilməsidir. Əks halda bədəninə zərərli olacaq tərkibdəki südü əməmək və əmduyi süd özünə zərər verəcək.

Bu bəslənmə sistemi də fəvqəladədir və xüsusi bir yaradılışın əsəri olduğu çox açıqdır. Ananın bu işi şüurlu olaraq tənzimləmə imkanı yoxdur. Bir heyvan, necə olar ki, müxtəlif böyüklüklərdəki balaların ehtiyacı olan südün tərkibini hesablayar? Hesablasa belə, bunu necə öz bədəninə çıxara bilər? Bu üç ayrı süd, üç ayrı kanaldan necə verə bilər?

Şübhəsiz, kənquru bunların heç birini etmir, onun, bədəninədən çıxan südün üç ayrı növü olduğundan xəbəri belə yoxdur. Bu, fəvqəladə əməliyyat, şübhəsiz Allahın üstün yaradılışından qaynaqlanır.

TİMSAH NECƏ ANADIR?

Çayların vəhşi varlığı timsahın balasına göstərdiyi diqqət olduqca təəccüblüdür.

Heyvan, yumurtalarının inkişafı üçün bir çuxur qazar. Ancaq bu çuxurda istilik heç bir zaman 30⁰ C-ni keçməməlidir. Çünki bu istiliyin bir az artması yumurta içindəki balaların həyatını təhlükəyə atacaq. Timsah, bu iş üçün əvvəldən bir tədbir görmüş və yumurtalarını yerləşdirdiyi çuxurların yerini çox günəş düşməyəcək şəkildə nizamlamışdır. Ancaq bu tək başına kafi bir tədbir olmaya bilər. Ana timsah bu ehtimaldan xəbərdarmışcasına yumurtalarını sabit istilikdə tuta bilmək üçün fəvqəladə bir səy göstərir.

Bəzi timsah növləri isə çuxur qazmaq yerinə (yan səhifədəki şəkildəki kimi) sərin suyun üzərinə otdan yuva tikir. Bu tədbirə baxmayaraq əgər yuvadakı istilik yüksəlsə, bu dəfə üzərinə sidik cövhəri səpərək mühiti sərinlədirlər. Yumurtaların qırılma mərhələsində yuvadan olduqca qüvvətli səslər gəlməyə başlayar. Bu səslər ana üçün kritik anın gəldiyini bildirən xəbərdarlıqdır. Ana timsah dərhal yumurtaları ortaya çıxardır. Balaların çölə çıxmasına dişlərini sanki bir maqqaş kimi istifadə edərək kömək edər. Doğulan balalar üçün ən etibarlı yer, analarının ağızında olan və xüsusi olaraq bu iş üçün yaradılmış olan və təxminən yarım düjün balanı saxlaya biləcək həcmdəki qoruyucu kisədir.

Bura qədər verilən bir neçə nümunədə də görüldüyü kimi bütün canlılar arasında köməkləşmə və fədakarlıq vardır. Şüurlu bir insan üçün təbiətdə görülən mükəmməl uyğunlaşma, üstün bir Yaradıcının varlığının dəlillərini açıqca ortaya qoyar. Yəni göylərdəki və yerdəki hər şeyin Yaradıcısı olan Allahın açıq-aşkar varlığının dəlillərini...

MEQAPOD QUŞUNUN İSTİLİK TEXNOLOGİYASI

Sakit okean adalarında yaşayan meqapod adlı quş, balaları üçün maraqlı bir "kürt maşını" hazırlayar.

Dişi meqapod, yaz mövsümü boyunca hər 6 gündən bir yumurta yumurtlayar. Ancaq meqapodun yumurtaları öz ölçüsünə görə olduqca böyük, demək olar ki, dəvəquşu yumurtası boydadır. Bu səbəblə də, ana meqapod, ancaq birinin üzərində kürtə yata bilər. Bu vəziyyətdə, irəliləyən hər 6 gündən bir ananın yumurtlayacağı yeni yumurtalar, açıqda qalma, bu səbəbdən də istilik azlığından ölmə təhlükəsiylə qarşı-qarşıya qalar. Halbuki, meqapod üçün bu bir problem deyil. Çünki az əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, bu problem, bir növ kürt maşını sayəsində həll edilir. Ata meqapod, təbiətdə ən asan olan materiallardan, yəni qum və torpaqdan istifadə edərək, kürt maşını istehsal edəcək qabiliyyətdə yaradılmışdır.

Bunun üçün ata meqapod, daha yumurtlama dövrü başlamadan 6 ay əvvəl, nəhəng pəncələrlə 5 m. diametrində və 1 m. dərinliyində bir çuxur qazmağa başlayar. Sonra çuxuru yaş otlar və yarpaqlarla doldurar. Bundakı məqsəd, çürüyən bitkilərdəki bakteriyaların çıxardığı istiliyi, yumurtalar üçün istifadə etməkdir.

Ancaq bu əməliyyatın reallaşması üçün əlavə tənzimləmələr də lazımdır. Çünki bitkilərin çürümələrinin və istilik ortaya çıxarmalarının əsil səbəbi, meqapodun bitki yığını içində etdiyi qıf formasındakı dəlikdir. Bu dəlik qış boyunca yağışın içəri sızmasını və üzvi maddələrin nəmli tutulmasını təmin edər. Beləcə, nəm səbəbiylə üzəri qumla örtülmüş olan bitkilərdə çürümə başlayar və istilik ortaya çıxar.

Yazın, yəni Avstraliya üçün quraq mövsümün başlamasından az əvvəl erkək, çürümüş bitki təbəqəsini havalandırmağa başlayar. Bu istilik tarazlığının qorunması üçündür. Dişi quş da hərdənbir çuxurun yanına gələrək kişinin işləyib–işləmədiyinə nəzarət edər. Sonunda dişi, çürüyən bitkilərin üzərindəki quma yumurtlayar.

HƏSSAS BİR TERMOMETR; ERKƏK MEQAPOD

"Kürt maşını"nın üstündəki balaların inkişaf edə bilməsi üçün, istilik (+) 33°C–də sabit tutulmalıdır. Erkək, bunu təmin edə bilmək üçün, termometr kimi həssas dimdiyi ilə tez–tez qumların istiliyini ölçər. Lazım olsa yüksələn istiliyi salmaq üçün ventilyasiya dəlikləri açar. Belə ki, çöldən qum koması üzərinə 1–2 ovuc torpaq atılacaq olsa, erkək meqapod dərhal artıq qumu ayaqlarıyla çölə ataraq, istilikdəki ən kiçik dəyişməni belə əngəlləyər. Bu qoruma altında balalar dünyaya gəlir. Dünyaya yeni gələn balalar o qədər inkişaf etmişdir ki, yumurtadan çıxdıqdan bir neçə saat sonra uça bilirlər.

İnsan oğlunun belə etməkdə çətinlik çəkdiyi bu cür işi, bu heyvanlar milyonlarla ildir necə bacarır? Heyvanlarda, insan kimi bir şüur olmadığını bildiyimizə görə, bu hadisənin tək şərhini, heyvanın bu iş üçün "proqramlaşdırılmış", əvvəldən bu işi edəcək şəkildə yaradılmış olduğunu deyir. Əks halda, nə bu iş üçün 6 ay əvvəldən hazırlıq etməsi, nə də mürəkkəb kimyəvi əməliyyatın quruluşunu bilməsinin açıqlanması mümkün deyil. Niyə yumurtaları qorumaq üçün belə bir zəhmətə girişdiyi maraqlı sualdır. Tək cavabı isə, Allahın canlılara verdiyi çoxalma və balaları qoruma istəyində gizlidir.

QUQU QUŞU

Ququ quşunun, başqa quşların yuvalarına yumurtlayıb, balalarını bu yuvalardakı valideynlərə baxdırdığını bilirdinizmi?...

Dişi ququ, yumurtlama vaxtı gəldiyində sanki zamanla yarışar. Həmişə ayıq və diqqətli olan quş, yarpaqlar arasında gizlənərək, yuva quran cütləri gözləyər. Daha əvvəldən yaxşı tanıdığı quş növünün yuva qurduğunu görüncə nə vaxt yumurtlamalı olduğuna qərar verər. Artıq, balaya baxacaq quş müəyyən olunmuşdur.

Ququ, baxıcı quşun yumurtlamağa başladığını görən kimi hərəkətə keçər. Quş yumurtladıqdan sonra yuvadan ayrılan kimi, heç vaxt itirmədən yuvaya gedər və öz yumurtasını qoyar. Amma burada çox ağıllı olaraq, yuvanın həqiqi yumurtalarından birini aşağı atar. Bu, yuvanın sahibi olan quşun şübhələnməsinə maneə törədəcək.

Ana ququ quşu, balasının təhlükəsiz bir həyata atılması üçün təəccüblənəcək qədər mükəmməl bir strategiya və zaman müəyyən edir. Çünki dişi ququ bir mövsümdə 1 deyil, tam 20 yumurta qoyar. Buna uyğun olaraq, çox sayda baxıcı valideynlər təyin edib, bunları müşahidə etməsi və yumurtlama zamanlarını yaxşı bilməsi lazımdır. Ana ququların iki gündən bir yumurtlamaları və hər yumurtanın yumurtalıqda beş gündə meydana gəlməsi səbəbindən, quşun itirəcək bir dəqiqəsi yoxdur.

12 günlük kürt dövrü keçirib yumurtadan çıxan ququ balası, 4 gün sonra gözlərini ilk dəfə açdığında, ona çox şəfqətli davranan –amma əslində özünün olmayan– valideynləri ilə qarşılaşar. Yumurtasından çıxan kimi ilk işi də, valideynlərin olmadığı bir zamanda, yuvadakı digər yumurtaları aşağı atmaqdır. Baxıcı valideynlər özlərinin sandıqları balanı böyük diqqətlə bəsləyərlər. Balanın yuvadan ayrılacağı 6-cı həftəyə doğru qarşımıza kiçik iki quşun (valideynlərin) doyurduğu böyük quşun, yəni ququnun maraqlı görünüşü çıxar.

Ququ quşunun, balalarını başqa quşların himayəsinə verərək tərk etməsi üzərində düşünək. Görəsən ana ququ, balalarına baxmağa tənbellik etdiyindən və ya yuva qurmağı heç cür bacara bilmədiyindənmi belə bir yola müraciət etmişdir? Yoxsa, daha əvvəllər yuva qurub balasına baxdığı halda, bunun olduqca zəhmətli bir iş olduğunu fərq etmiş, ardından bu üsulu kəşf etmişdir? Sizcə, bir quş öz başına belə bir plan qura bilərmə? Əlbəttə ki, bu fərziyyələrin heç biri doğru deyil. Bu canlıya nələr edəcəyi ilham edilir. Ququ quşları da digər bütün varlıqlar kimi Allahın özlərinə əmr etdiklərini edirlər.

EŞŞƏKARISI "PEPSİS"İN TARANTUL İLƏ DÖYÜŞÜ

Nəhəng eşşəkərisi "pepsis" çoxalma mövsümü boyunca, digər bir çox heyvanın əksinə, yuva qurmaq, kürtə yatmaq kimi işlərlə məşğul olmaz. Çünki yaradılışında ona verilən çoxalma mexanizmi çox fərqlidir. Çöl arısı, dünyanın ən iri və ən zəhərli hörümçəyi olan tarantuldan istifadə edərək yumurtalarını bəsləyib–qoruyacaqdır.

Tarantullar ümumiyyətlə, torpaq altında qazdıqları tunellərdə gizlənərlər. Ancaq eşşəkərisi, tarantulun qoxusuna həssas xüsusi qəbuledicilərlə təchiz edilmişdir və bu səbəblə ovunu tapması çox da çətin olmaz. Ancaq tarantul sıx rast gəlinəcək növ heyvan deyil. Buna görə eşşəkərisinin tək bir tarantul tapmaq üçün saatlarla torpaq üzərində gedər. Bu səfər əsnasında antenalarının həssaslıqlarını itirməməsi üçün onları tez-tez təmizləməyi də unutmaz.

Tarantul tapıldığında isə böyük bir döyüş başlayar. Tarantulun əsil silahı öldürücü olan qorxunc zəhəridir. Mübarizənin ilk əvvəlində tarantul dərhal arını sancar. Amma bu eşşəkərisi (pepsis) tarantulun zəhərinə qarşı xüsusi bir padzəhlə qorunmuşdur. Bədənlərindəki xüsusi bir ifrazat sayəsində hörümçəyin qüvvətli zəhərindən təsirlənməzlər.

Bu vəziyyətdə hörümçəyin arıya qarşı edə biləcəyi bir şey yoxdur. Sancma sırası arıya gəlmişdir. Hörümçəyi qarnının sol üst tərəfindən sancan arı zəhərini bura boşaldar. Hörümçəyin bədəninin bu qisminin seçilməsi son dərəcə maraqlıdır; çünki hörümçəyin ən həssas yeri bu bölgədir. Hadisənin ən maraqlı tərəfi bu mərhələdən sonra başlayar: Arının zəhəri, tarantulu öldürmək üçün deyil, onu iflic etmək üçün bədəninə vurulmuşdur.

Hərəkətsiz qalan tarantulu sürüyərək uyğun bir yerə daşıyan eşşəkərisi, burada bir çuxur qazar və tarantulu çuxurun içinə daşıyar. Bundan sonra tarantulun qarnında bir dəlik açan eşşəkərisi arısı bura tək bir yumurta buraxar.

Bir neçə gün içində yumurtadan pepsisin balası çıxar. Bala dəyişmə keçirəcəyi barama dövrünə qədər tarantulun ətini yeyərək bəslənəcək və onun bədəni içində qorunacaq.

Eşşəkərisi, çoxalma mövsümü boyunca buraxacağı 20 yumurtanın hər biri üçün, bir tarantul tapmaq məcburiyyətindədir.

Bu inanılmaz üsula baxdığımızda görünən, arının çoxalma sisteminin xüsusi olaraq tarantula nizamlanmış şəkildə yaradıldığıdır. Əks halda, arının bədəninə tarantul zəhərinə qarşı padzəhlə olması, ya da tarantulu iflic edəcək xüsusiyyətdə bir maye ifraz etməsi heç bir şəkildə açıqlana bilməz.

QUŞLARIN KÖÇMƏ SİRLƏRİ

Quranda Allah, "Məgər onlar başları üzərində dəstə-dəstə pərvazlanıb uçan, hərdən də qanadlarını yığan quşları görmürlərmi? Onları havada ancaq Mərhəmətli Allah saxlayır. Şübhəsiz ki, O, hər şeyi görür." (Mülk surəsi, 19) ayəsiylə, quşların uçuşlarına diqqət çəkir. Bu hissədə, xüsusilə köçəri quşlar qələmə alınmış, bunların göylərdə nə cür mükəmməl tarazlıqlarla səfər etdikləri və bədənlərinin sahib olduğu sistemlər izah edilərək, Allahın onları "göydə tutması" ilə əlaqədar sirlərinin əsas xətlərinə yer verilmişdir.

KÖÇ ZAMANINI NECƏ TƏYİN EDİRLƏR?

Quşların necə və niyə köç etməyə başladıkları, "köç qərarı"nı nəyə əsaslanaraq aldıkları əsrlərdir maraqlı olan mövzudur. Bəzi elm adamları köçün səbəbini mövsüm dəyişikliklərinə, bəziləri də yemək axtarışına bağlayarlar. Əhəmiyyətli olan, bu uzun məsafəli uçuşların öz bədənlərindən başqa heç bir qorunmaya, texniki təchizata və təhlükəsizliyə sahib olmayan bu heyvanlar tərəfindən necə reallaşdırıldığıdır. Çünki köç hadisəsi istiqaməti tapma, qida yığıma, uzun müddət uça bilmə kimi bacarıqlar tələb edir. Bu xüsusiyyətlərə sahib olmayan bir heyvanın birdən-birə köç edən heyvana çevrilməsi mümkün deyil.

Bu mövzuya cavab vermək üçün edilən təcrübələrdən biri belədir: Bağça bülbülləri, istilik və işıq kimi daxili şərtləri dəyişdirilə bilən bir laboratoriyada təcrübələrə tabe edilmişdir. İçəridəki şərtlər çöldəkilərdən fərqli olaraq təşkil edilmişdir. Məsələn, çöldə qış mövsümü yaşanarkən, laboratoriyada bahar mühiti təmin edilmişdir, buna görə quşlar içəridəki şərtlərə görə bədənlərindəki tənzimləmələri etmişlər. Eynilə köç vaxtının yaxınlaşdığı zamanlarda etdikləri kimi, yanacaq üçün yağ yığmışlar. Lakin quşlar, süni mövsümə görə özlərini nizamlayıb, erkəndən köç edəcəkmış kimi hazırlansalar da, köç hərəkətinə vaxtından əvvəl başlamamışlar. Quşlar çöldəki mövsümə uyumuşlar. Bu nəticə quşların köçə başlama qərarını mövsüm şərtlərini müşahidə edərək almadıqlarının isbatıdır.

Görəsən, quşlar köç vaxtını nəyə əsaslanaraq təyin edirlər? Elm adamları bu problemin cavabını hələ tapa bilməmişlər. Bu səbəblə, canlılarda, bağlı bir mühitdə zamanı təyin edə bilməyi və mövsüm dəyişikliklərini ayırd edə bilməyi təmin edən bir "daxili saat"ın var olduğunu düşünürlər. Amma, "quşların daxili saati var, bunun sayəsində köç vaxtını bilirlər" cavabı elmdən kənar bir cavabdır. Bu necə bir saatdır, bədənin hansı orqanına bağlı olaraq işləyir və necə meydana gəlmişdir? Bu saatin pozulması, geri qalması vəziyyətində nə olar?

Eyni sistemin yalnız tək köçəri quş üçün deyil, bütün köç edən canlılar üçün keçərli olduğunu düşünsək bu sualların cavabları daha da əhəmiyyət qazanar.

Bilindiyi kimi, köçəri quşlar eyni yerdən köçə başlamazlar, çünki hər biri eyni yerdə deyil. Bir çox növ, əvvəl müəyyən bir yerdə toplanar, sonra birlikdə köçə başlayarlar. Yaxşı, bu planlaşdırmanı necə edirlər? Necə olur ki, quşların sahib olduqları qəbul edilən "saat"lar, bir-biriylə bu cür uyğundur? Bu cür nizamlı bir sistemin öz-özünə meydana gəlməsi düşünülə bilərmə?

Köç kimi planlı bir hərəkətin öz-özünə meydana gəlməsi qeyri-mümkündür. Ayrıca, quşlarda və köç edən digər bütün canlılarda nə növdə olursa olsun bir saat yoxdur. Köç edən bütün canlılar bunu hər il öz təyin etdikləri zamanlarda edirlər, amma bunu daxili saata uyaraq edirlər. Bəzi kəslərin daxili saat olaraq xarakterizə etdikləri şey; Allahın bu canlılar üzərindəki idarəetməsidir. Kainatdakı hər şey kimi köç edən canlılar da Allahın əmrlərinə uyurlar.

ENERJİ İSTİFADƏSİ

Quşlar uçmaq üçün böyük bir enerji sərf edirlər. Buna görə də quru və dənizdəki bütün canlılardan daha çox yanacağa ehtiyac duyarlar. Məsələn, 3.000 km.-lik Havay-Alaska məsafəsini qət edə bilmək üçün bir neçə qramlıq "sarısaxım quşu", səfəri boyunca 2.5 milyon dəfə qanad çırpmaq məcburiyyətindədir. Buna baxmayaraq, 36 saat kimi uzun bir müddət havada qala bilir. Bu səfəri sırasındakı sürəti isə saatda orta hesabla 80 km.-dir. Bu qədər yorucu bir uçuş əsnasında, quşların qanındakı turşu miqdarı həddindən artıq dərəcədə artar və yüksələn bədən istiliyi səbəbiylə də quş huşunu itirmə təhlükəsiylə qarşı-qarşıya qalar. Bəzi quşlar bu təhlükəni quruya enərək əngəlləyərlər. Yaxşı, geniş dənizlərin üzərindən köç edənlər necə xilas olacaq? Quş alimləri bu vəziyyətdə quşların qanadlarını mümkün olduğu qədər açıb, özlərini buraxaraq sərinlədiklərini müşahidə etmişlər.

Köçəri quşların maddələr mübadiləsi də, bu işi qaldıracaq qədər güclüdür. Məsələn, köç edən ən kiçik quş olan "kolibri"nin bədənindəki maddələr mübadiləsi hərəkəti, bir filinkindən 20 qat daha çoxdur. Quşun bədən istiliyi 62°C-yə çatır.

UÇUŞ TEXNİKALARI

Quşlar, belə çətin uçuşlar üçün uyğun bir tərzdə yaradılmış olmaları ilə yanaşı, bir də əlverişli küləklərdən faydalanmalarını təmin edəcək qabiliyyətlərlə təchiz edilmişlər.

Məsələn, leylək, yüksəlməkdə olan ilıq hava axınlarıyla 2.000 m.-ə qədər çıxar, ardından qanad çırpmadan bir sonrakı ilıq hava axınına doğru süzər.

Quş dəstələrinin bir başqa uçuş texnikası isə "V" şəklindəki uçuşdur. Bunun sayəsində, qabaqda gedən qüvvətli və böyük quşlar, hava axınına qarşı bir növ qalxan meydana gətirərək, daha zəif olanların işlərini asanlaşdırırlar. Təyyarə mühəndisi Dietrich Hummel bu şəkildə bir təşkilatın dəstə daxilində 23% qazanc əldə etdiyini isbat etmişdir.

YÜKSƏK HÜNDÜRLÜKDƏ UÇUŞ

Köçəri quşların bir hissəsi çox yüksək hündürlükdə uçarlar. Məsələn, qazlar 8.000 m. yüksəklərdə uça bilirlər. Atmosferin, 5.000 m.-də belə dəniz səviyyəsi ilə müqayisədə 63% daha az təzyiq olduğu xatırlandığında qazların uçduğu yüksəkliyin nə cür ağlasığmaz olduğu aydın olur. Çünki, atmosferin bu cür seyrək olduğu bir yüksəklikdə uçan quş, daha sürətli qanad çırpmaq və buna görə də, daha çox oksigen almaq məcburiyyətindədir.

Ancaq bu heyvanların ciyərləri, hündürlükdəki oksigendən maksimum dərəcədə faydalana biləcək şəkildə yaradılmışdır. Məməli heyvanlarından fərqli bir şəkildə işləyən ağciyərlər, quşların seyrək havadan normadan çox enerji almalarını təmin edər.

MÜKƏMMƏL DUYMA QABİLİYYƏTİ

Quşlar köçləri əsnasında hava hadisələrinə də diqqət yetirirlər. Məsələn, yaxınlaşan bir fırtınanın mərkəzinə girməmək üçün yollarını dəyişdirirlər. Quşların bu xüsusiyyətini araşdıranlardan ornitoloq Melvin L. Kreithen bəzi quşların atmosferdə çox uzaq məsafələrə yayılan son dərəcə kiçik tezlikli səsləri eşitdiklərini təyin etmişdir. Bunun sayəsində, köçəri quş, olduğu yerdən çox uzaqdakı bir dağın üzərində partlayan fırtınanı və ya yüzlərlə kilometr irəlində, dənizin üzərindəki göy gurultusunu eşidə bilir. Ayrıca, quşların köç yollarını, hava şərtlərinin ümumiyyətlə təhlükəli olduğu bölgələrdən uzaq tutduqları da bilinir.

İSTİQAMƏTİN AŞKARLANMASI

Quşlar, minlərlə kilometrlik uçuşları əsnasında, kompas, xəritə ya da buna oxşar istiqamət təyin edicilərdən məhrum olaraq, necə doğru istiqaməti tapırlar?...

Bununla əlaqədar olaraq ilk qarşıya qoyulan nəzəriyyə, quşların yer şəkillərini əzbərlədikləri və beləcə, yolu çaşmadan qət edə bildikləri şəkildə idi. Amma edilən təcrübələr, bu nəzəriyyənin səhv olduğunu göstərmişdir.

Mövzuyla əlaqədar olaraq göyərçinlər üzərində edilən bir təcrübədə, heyvanların gözlərinə ətrafı görmələrini maneə törədən donuq linzalar taxılmışdır. Ancaq, beləcə yer üzünü görmələri əngəllənmiş göyərçinlər, dəstələrindən bir neçə kilometr kənarında buraxılıbsalar belə, yenə gedəcəkləri yolu tapa bilmişlər.

Daha sonra edilən tədqiqatlarda, dünyanın maqnit sahəsinin xüsusilə quş növləri üzərində təsirli olduğu aydın olmuşdur. Aparılan müxtəlif işlərlə, quşların yerin maqnit sahəsindən faydalanaraq istiqamətlərini tapmalarını təmin edən olduqca inkişaf etmiş bir "maqnitometr" (maqnit sahə qəbuledicisi) sisteminə sahib olduqları ortaya qoyulmuşdur. Bu sistem sayəsində, quşlar, köç əsnasında dünyanın dəyişən maqnit sahəsini hiss edərək, istiqamətlərini təyin edirlər. Təcrübələr, köçəri quşların, maqnit sahəsindəki 2%-lik bir dəyişməni belə qəbul etdiklərini göstərmişdir.

Bəziləri, quşların bədənində bir cür kompas olduğunu söyləyərək, mövzunu açıqladıqlarını zənn edirlər. Ancaq, əsil böyük sual bu nöqtədən doğulur.

Sual budur: Quşlar necə olub ki, "təbii kompas" ilə təchiz edilmişlər? Kompasın, "icad" edilən bir şey olduğunu, insan ağılı tərəfindən edildiyini bilirik. Yaxşı, insanın məlumat təcrübəsiylə ortaya çıxardığı cihaz olan kompas, quşların bədənində necə var olmuşdur? Görəsən, illər əvvəl, bir quş növü, istiqamət taparkən dünyanın maqnit sahəsindən yararlanmanın faydasını düşünmüş və öz bədənini üçün bir "maqnitometr" icad etmişdir? Yoxsa yenə illər əvvəl, bir quş növü "təsadüfən" belə bir mexanizm ilə bəzənmişdir? Şübhəsiz xeyr...

Nə quşun özü, nə də bir təsadüf, bədənə son dərəcə inkişaf etmiş bir kompas əlavə edə bilməz. Quşun bədən quruluşu, ağciyəri, qanadları, həzm sistemi və s. kimi, istiqamət tapma qabiliyyətləri də Allahın qüsursuz yaradışının nümunəsidir:

Onlar dedilər: "Allah Özünə övlad götürmüşdür!" Halbuki O, pakdır, müqəddəsdir! Həqiqətən, göylərdə və yerdə nə varsa, Ona məxsusdur. (Bəqərə surəsi, 116)

MONARX KƏPƏNƏKLƏRİNİN HEYRƏT VERİCİ SƏFƏRİ

Cənub–şərqi Kanadada yaşayan Monarx kəpənəklərinin köç əhvalatı isə, quşlarınkindən daha da mürəkkəbdir.

Monarx kəpənəkləri, normalda, tırtıl olmaqdan xilas olub tam bir kəpənək olduqdan sonra ancaq 5–6 həftə yaşayalar. Bir il içində, 4 monarx nəslə yaşayar. Bu dörd nəslin üçü, yaz və yay aylarında yaşayar.

Payız gəldiyində vəziyyət dəyişər. Çünki payızla birlikdə, köç başlayacaq və bu köçü boynuna götürəcək olan monarx nəslə, eyni il içində gəlib–keçmiş olan digər nəsilərdən çox daha uzun yaşayacaq. Köç edəcək olan monarxlar, mövsümün dördüncü nəsil kəpənəkləridir.

Köç, çox maraqlı bir şəkildə, tam olaraq payızda gecə ilə gündüz bərabərləşdiyi gecədə başlayar. Cənuba köçən bu kəpənəklər, əvvəlki digər üç nəsilədən altı ay daha çox yaşayacaqlar. Çünki çıxdıqları səfəri tamamlayıb geri dönə bilmələri üçün bu qədər müddət yaşamaları şərtidir.

Cənuba enən kəpənəklər, Şimal tropikini keçib soyuqları geridə buraxdıqlarında dağılmazlar. Qitənin yarısını aşan bir köçdən sonra milyonlarla kəpənək Meksikanın ortasında yerləşər. Bura, üzəri zəngin bitki örtüyü ilə əhatələnmiş vulkanik dağların arxalarıdır. 3000 m. yüksəklikdəki bu yer kəpənəklərin yaşaya biləcəyi qədər istidir. Burada, dekabrda marta qədər 4 ay boyunca heç bir şey yeməzlər. Həyatlarını bədənlərindəki yağ ehtiyatlarıyla davam etdirərkən, yalnız su içərlər.

Yazda açmağa başlayan çiçəklər monarxlar üçün əhəmiyyətlidir. 4 aylıq bir gözləmədən sonra ilk dəfə bal tozcuğu ziyafəti edərlər. Artıq Şimali Amerikaya dönüş üçün lazım olan enerjini yığmışlar. 2 aylıq həyat müddətini səkkiz aya uzadılmış olaraq yaşayan bu nəslin başqa tərəflərdən digər nəsilərdən heç bir fərqi yoxdur. Martın sonunda yola düşməzdən əvvəl cütləşərlər. Tam gecə ilə gündüz bərabərləşdiyi gün koloniya şimala uçmağa başlayar. Səfərlərini tamamlayıb Kanadaya çatdıqdan az sonra da ölərlər. Ancaq, ölməzdən əvvəl, soylarının davamı üçün lazım olan nəslə də dünyaya gətirərlər.

Yeni doğan nəsil, ilin ilk nəslidir və təxminən yarım ay yaşayacaq. Daha sonra ikinci və üçüncü nəsil... Dördüncü nəsilə gəldiyində köç yenə başlayacaq, bu nəsil yenə digərlərindən altı ay daha çox yaşayacaq və zəncir belə davam edəcək...

Bu maraqlı sistem, ağıla bir çox sual gətirir: Necə olur ki, hər dörd nəsilədən biri altı ay daha uzun yaşayacaq şəkildə doğulur? Necə olur ki, bu uzun yaşayan nəsil minlərlə ildir tam qış aylarına uyğun gəlir? Necə olur ki, kəpənəklər köçə tam gecə ilə gündüz bərabər olduğu gündə başlayır, bu incə hesabı dəqiq bilir, yoxsa təqvimdən istifadə edirlər?

Şübhəsiz, bu sualların təkamül ya da buna oxşar nəzəriyyələrin içində heç bir cavabı ola bilməz. Çünki, kəpənəklər bu maraqlı xüsusiyyətləri var olduqları andan bəri

daşimalıdırlar. Əgər dünya üzərindəki ilk dördüncü monarx nəslə uzun yaşama xüsusiyyətinə sahib olmasaydı, bütün kəpənəklər o qış içində ölərdi və heyvanların nəslə tükənərdi.

Monarxlar, var edildikləri andan etibarən bu fəvqəladə xüsusiyyəti daşimalıdırlar. "Təsadüf"lər, heyvanın nəslini köçə görə nizamlaşma kimi bir qabiliyyətə şübhəsiz sahib deyil. Kəpənəklər, belə düşünüb, dördüncü nəsillərini uzun yaşatmağa qərar vermiş, sonra da maddələr mübadilələrini, DNT-lərini, genlərini buna görə nizamlaşmış da ola bilməzlər.

Açıqdır ki, monarxlar, belə bir xüsusiyyətə sahib olaraq yaradılmışlar. Hər şeydən xəbərdar olan Allah yaratma sənətinin bənzərsizliyini monarxların həyatlarında bir daha bizə göstərir.

TƏBİƏT VƏ TEXNOLOGİYA

İnsanoğlu hər keçən gün texnologiyada yenilikləri qeyd edir, dizayn və istehsalda möcüzələr meydana gətirir. İnsan, özünə Allahın verdiyi qabiliyyətlərlə yeni məhsullar hazırlaya bilir və istehsal edə bilir. Lakin bu nöqtə çox əhəmiyyətlidir; çünki bu qabiliyyəti özünə Allah vermişdir. Bu səbəblə, adamın qürurlanmağa ya da böyüklənməyə haqqı yoxdur.

Bunun belə olduğunun bir dəlili də təbiətdir. Ətrafına diqqətli gözlə baxan hər insan Allahın təbiəti saysız möcüzələrlə təchiz etdiyini görəcək. Bitkilərdən, heyvanlara, qurulardan dənizlərə qədər hər yer və hər canlı təaccüblü xüsusiyyətlərlə təchiz edilmişdir. Məhz texnologiyaya nümunə olan canlıların tanıdığı bu hissənin bir məqsədi də, insanın öz bacarığıyla çatdığını sandığı şeylərin, təbiətdə onsuz da var olduğunu göstərmək və insanın öz-özünü öyünməsinin nə cür böyük bir səhv olacağını xatırlatmaqdır.

İnsanlığın böyük bir məlumat təcrübəsi, illərlə sürən tədqiqatlar, məşğuliyyətlər və texnoloji inkişaf nəticəsində istehsal etdiyi bəzi şeylər təbiətdə milyonlarla ildir var. Bunu bilən elm adamları çox uzun müddətdir ki, təbiəti müşahidə edir və kəşflərində təbiətdən faydalanırlar. Yenə təbiətdəki nümunələrə baxaraq yeni modellər inkişaf etdirməyə başlamışlar. Öz istifadə etdikləri texnikalarla təbiətdəki mükəmməl texnikalar arasında çox böyük bir fərq olduğunu da heyrətlə fərq etmişlər. Bu da onları təbiətə hakim olan üstün bir ağıl sahibinin varlığına aparmışdır. Çünki bütün bu incəliklərin təsadüflərlə meydana gəlməsinin qeyri-mümkün olduğunu görürlər. Elm yoluyla qavradıqları bu üstün ağılın sahibi, şübhəsiz göylərin və yerin Rəbbi olan Allahdır.

Misal olaraq, əvvəllər "V" formalı hazırlanan gəmi burunlarına, delfinlər araşdırıldıqdan sonra, "delfin burnu" adı verilən bir çıxıntı yerləşdirilmişdir. Çünki, delfinlərin burun dizaynlarının, suyun ən mükəmməl şəkildə yarılması üçün ideal olduğu aydın olmuşdur. Əlbəttə, delfinin yalnız burun quruluşu deyil, daşdığı bütün xüsusiyyətlər özü üçün idealdır, çünki hər biri "qüsursuzca yaradan" (Həşr surəsi, 24) Allahın əsəridir.

Bu hissədə, delfin nümunəsində olduğu kimi təbiətdən təqlid edilərək edilən modellərə yer verəcək və Allahın yaradışındakı üstünlüyə diqqət çəkəcəyik. Canlılardakı hər biri dizayn möcüzəsi olan bu xüsusiyyətlər, Allahın böyüklüyünü təqdir etmək baxımından əhəmiyyətlidir. Burada yer verilən canlıların xüsusiyyətləri milyonlarla ildir, yəni yaradıldıqları andan bəri vardır. Halbuki, insanoğlu bunları ancaq son bir-iki əsrdir təqlid edə bilir. Allahın ucalığını görə bilənlər üçün, təbiətdəki hər şey belə xüsusiyyətlərlə təchiz edilmişdir. Bu vəziyyəti Allah bir ayədə belə xəbər verir:

**Bunu, Allaha üz tutan hər bir qul üçün ibrət və öyüd–nəsihət olsun deyə belə etdik.
(Qaf surəsi, 8)**

Təyyarə dizaynerləri quş qanadlarını nümunə götürür

Quşlar uçarkən qanadlarını məruz qaldıqları şərtlərə görə ən yaxşı şəkildə istifadə edərlər. İstilik və külək kimi dəyişikliklərə görə lazım olan dəyişiklikləri avtomatik olaraq edəcək bir şəkildə yaradılmış olduqları üçün də ən yaxşı uçucu olaraq qəbul edilərlər. Hal–hazırda təyyarə texnologiyasına istiqamət verən firmalar quşların bu yaradılış xüsusiyyətlərindən faydalanaraq layihələr hazırlayırlar.

NASA, Boeing şirkəti və ABŞ Hava qüvvələri, təyyarəyə yerləşdirilmiş bir kompyuterdən gələn məlumatlara görə forma dəyişdirmə qabiliyyəti daşıyan, şüşə liflərdən hazırlanmış elastik qanad hazırlamışlar. Bəhsi keçən kompyuter eyni zamanda uçuş şərtlərini (istilik, külək qüvvəsi) bildirən ölçü cihazlarının verdiyi məlumatları işləmə qabiliyyətinə də sahib olacaq. Kompyuter bu şəkildə aldığı məlumatlara görə, qanadların əyriliyini ən uyğun şəkildə dəyişdirə biləcək.

Bu mövzuda işləyən bir başqa firma da Airbusdur. Airbus da təyyarənin qanadlarına, eynilə quşlarınki kimi uçuş şərtlərinə görə şəkil ala bilmə xüsusiyyəti qazandıracaq uyğunlaşan qanadlar (adaptive wings) hazırlamağa çalışır. Məqsədləri isə yanacaq sərfini ən aza endirməkdir.

Qısacası, quşların uçuş şəkilləri və qanad quruluşları tam mənasıyla dizayn möcüzəsidir. Quşlardakı bu bənzərsiz dizayn illərdən bəri təyyarə mühəndislərinin ilham qaynağı olmuşdur. Allah bu canlıları uçmağa ən əlverişli sistemlərlə təchiz etmişdir.

**Həqiqətən, ev heyvanlarında da sizin üçün ibrət var. Biz onların bətnində olandan sizlərə içirdirik. Sizin üçün onlarda başqa faydalar da var. Üstəlik onlardan yeyirsiniz də.
(Mumunun surəsi, 21)**

Quşların qanad quruluşları dizayn möcüzəsidir. Quş, eyni qanad quruluşuyla həm istidə, həm də soyuqda uça bilər. Küləkdə ya da sakit havada da eyni qanadlarla uçar. Quş dəyişən şərtlərə qarşı qanadını ən müvəffəqiyyətli şəkildə istifadə edərək uça bilər. Quşların bu üstün xüsusiyyəti elm adamlarının diqqətini çəkmiş və dəyişən şərtlərə görə forma dəyişdirə bilən qanadlar hazırlamağı məqsəd qoymuşlar. Şəkildə bu məqsədlə hazırlanan bir qanadın hissəsi görülür.

Köpək balığı dərindən nümünə götürülərək

hazırlanan çimərlik geyimləri və suyun səth müqaviməti

1/100 saniyənin qızıl medalı müəyyən etdiyi olimpiya yarışmalarında, yarışçılara görə suyun bədənlərinin üzərində meydana gətirdiyi sürtünmə qüvvəsi olduqca əhəmiyyətlidir. Bu səbəblə, bir çox üzgüçü, sürtünmə qüvvəsini ən az endirəcək yeni çimərlik geyimləri seçir.

Bu çimərlik geyimləri üzgüçüdə olduqca geniş bir səthi əhatə edər və bədəne sıx yapışar. Çimərlik geyiminin parçası, şaquli qatran zolaqlar üzərində köpək balığı dərindən xüsusiyyətlərini daşıyan toxumadan ibarətdir.

Köpək balıqları üzərində skan edən elektron mikroskopuyla edilən tədqiqatlarda, balığın dərindən zolaqlarla ehtiva edildiyi görülmüşdür. Zolaqlar, şaquli su girdəbləri və ya su spiralları meydana gətirərək suyu balığın bədənində daha çox yapışdırar və suyun üzümə qarşı müqavimətini azaldar. Zolaqların bu təsiri "Ribblet təsiri" olaraq bilinər və bu mövzu ilə əlaqədar NASA-nın Langley Tədqiqat Mərkəzində Ribblet dəri tədqiqatları aparılır. Son on ildir ki, bu təsir çimərlik geyimləri üzərində tətbiq olunur.

Yeni liflər və yeni toxuma texnikaları ilə hazırlanan çimərlik geyimləri, üzgüçünün bədənini əhatə edərək suya ən az müqavimət göstərəcək şəkildə istehsal edilir. Necə ki, aparılan tədqiqatlar bu çimərlik geyimlərinin digər çimərlik geyimi tiplərinə nisbətən sürtünmə qüvvəsini 8% nisbətində azaltdığını göstərmişdir.

İNSAN ÜÇÜN YARADILAN PLANET

Materialist fəlsəfə, kainatdakı nizam və tarazlıq qarşısında tək bir şərh irəli sürər: Təsadüf...

Bu iddiaya görə bütün kainat təsadüflərlə şəkil almışdır.

Halbuki, kainatı bir az araşdırdığımızda belə bu iddianın tamamilə həqiqətdən uzaq olduğunu görürük. Çünki təsadüflər ortaya yalnız qarışıqlıqlar çıxarar, kainatda isə qarışıqlıq deyil, nizam vardır. Bu nizam da bizə, kainatı yoxdan var etmiş və sonra da şəkilləndirmiş olan Allahın varlığını və sonsuz gücünü isbatlayar.

Kainatı araşdırmağa çalışdığımızda saysız nizam nümunələriylə qarşılaşırıq. Yaşadığımız Dünya da bunlardan biridir. Dünya sahib olduğu bütün xüsusiyyətlərlə, canlılığın davam etdirilə bilməsinə uyğun olacaq şəkildə son dərəcə həssas tarazlıqlar üzərində yaradılmışdır.

Dünyanın Günəşə olan uzaqlığı, oxunun orbitinə olan meyilliyi, atmosferdəki tarazlıqlar, Dünyanın öz ətrafında və Günəş ətrafındakı fırlanma sürətləri, Dünya üzərindəki okeanların, dağların funksiyaları, canlıların sahib olduqları xüsusiyyətlər və bunların bir-birləriylə olan əlaqələri bu ekoloji tarazlığın parçalarından yalnız bir neçəsidir.

Kainatdakı digər planetlər və Dünya ilə müqayisə edildiyində Dünyanın insan üçün xüsusi olaraq hazırlandığı daha da aydınlaşar. Məsələn, su kosmosda çox nadir rast gəlinən tərkibdir. Maye halındakı su Günəş sistemində yalnız bizim planetimizdə vardır. Üstəlik, Dünyanın 70% hissəsi sularla örtülüdür. Milyonlarla növ canlı bu mühitdə həyatlarını davam etdirər. Suyun donması, istiliyi çəkmə və saxlama tutumunun olması, okeanlar kimi son dərəcə geniş su kütlələrinin varlığı və istiliyin bunun sayəsində Dünya üzərində tarazlı şəkildə dağılması, hamısı Dünyaya xas xüsusiyyətlərdir. Başqa heç bir planetdə belə daim çevrilmə halında olan bir maye kütləsi yoxdur.

Dünyanın oxu orbitinə 23 dərəcəlik bir bucaqla meyillik edər. Mövsümlər bu meyillik sayəsində meydana gəlir. Bu meyillik indiki ölçüsündən daha çox ya da daha az olsaydı, mövsümlər arasındakı istilik fərqi həddindən artıq ölçülərə çatacağından yer üzündə dözülməz istilikdə yazlar və həddindən artıq soyuq qışlar yaşanardı.

Dünyanın öz ətrafında fırlanması da canlılar üçün ən uyğun sürətdədir. Günəş sistemindəki digər planetlərə baxdığımızda bunların da gecəni və gündüzü yaşadıklarını görürük. Ancaq zaman fərqləri dünyakından çox daha uzun olduğu üçün gündüz və gecə arasındakı istilik fərqləri də çoxdur. Digər planetlərin atmosferindəki şiddətli küləklər, bu tarazlı fırlanma sayəsində Yer atmosferində yaşanmaz.

Atmosferi meydana gətirən qazların növləri və atmosferdəki miqdarları da yalnız insanın deyil, yer üzündəki bütün canlıların varlığı üçün son dərəcə əhəmiyyətlidir.

Atmosferdəki qazların Dünya üzərində tam lazım olduğu nisbətlərdə meydana gəlməsi və bu nisbətlərin sabit qalması da bir çox həssas tarazlığın bir yerdə olmasıyla reallaşar.

Bu saydığımız xüsusiyyətlərdən əlavə daha yüzlərlə maddə çıxarıla bilər. Ancaq bura qədər verilən nümunələr belə, bizlərə qəti bir həqiqəti göstərir.

Üzərində yaşadığımız Dünya, canlı həyatı üçün çox xüsusi bir şəkildə inşa edilmişdir. Təsadüflərin deyil, tamamilə şüurlu bir tənzimləmənin məhsuludur.

Bütün kainata da hakim olan bu qüsursuz nizam bizi tək bir nəticəyə aparar. Kainatı sonsuz güc və ağıl sahibi olan bir Yaradıcı, yəni aləmlərin Rəbbi olan Allah yaratmışdır.

ATMOSFERDƏKİ BÖYÜK TARAZLIQ

Dünyanın atmosferində dörd əsas qaz olar. Bunlar azot (78%), oksigen (21%), arqon (1%-dən az) və karbon dioksiddir (0.03%). Atmosferdə olan qazlar "reaksiyaya girən" və "reaksiyaya girməyən" olaraq iki əsas sinfə ayrılırlar. Reaksiyaya girən qazları araşdırdığımızda bunların girdikləri reaksiyaların həyat üçün zəruri olduğunu, digər qazların isə reaksiyaya girmələri vəziyyətində canlılığı yox edəcək tərkiblər meydana gətirdiklərini təyin edə bilərik. Məsələn, arqon və azot passiv qazlardır, bunlar çox az kimyəvi reaksiyaya daxil ola bilərlər. Ancaq bunlar məsələn, oksigen kimi asanlıqla reaksiyaya girə bilsəydilər, okeanlar nitrat turşusu halına gələrdi.

Digər tərəfdən oksigen digər atomlarla, təbii birləşmələrlə və hətta qayalarla belə reaksiyaya girər. Bu reaksiyalar su kimi, karbon dioksid kimi həyatın varlığı üçün ən əsas molekulları meydana gətirərlər.

Qazların reaksiyaya girib–girməmə xüsusiyyətləri ilə yanaşı, mövcud nisbətləri də canlı həyatı üçün son dərəcə kritikdir.

Məsələn, oksigeni araşdıraq. Oksigen atmosferimizdə ən sıx olan reaktiv qazdır. Atmosferimizdəki bol oksigen bizi digər planetlərdən də ayıran bir xüsusiyyətdir, çünki Günəş sistemindəki digər planetlərdə oksigen qazına rast gəlinməmişdir.

Atmosferdə indikindən daha çox oksigen olsaydı, yanma reaksiyaları daha sürətlə reallaşacaq, qayalar və metallar çox tez aşınacaqdı. Buna görə yer üzünü sürətlə aşınıb əriyəcək və canlı həyatı üçün böyük bir təhlükə meydana gələcəkdi. Əgər bundan daha az oksigenimiz olsaydı, tənəffüs çətinləşəcək, daha az ozon qazı istehsal ediləcəkdi. Ozon miqdarındakı dəyişmələr də canlılıq üçün ölümcül olacaqdı. İndikindən daha az ozon, Günəşin ultrabənövşəyi şüalarının Dünyaya daha şiddətlə çatmasına və canlıların yox olmasına səbəb olacaqdı. İndikindən daha çox ozon isə Günəş istiliyinin Dünyaya çatmasına maneə törədəcəyindən öldürücü təsirə sahib olardı.

Karbon dioksid də buna bənzər həssas tarazlıqlara malikdir. Bitkilər bu qaz sayəsində Günəşin radiyasını alar, onu suyla qarışdırar, bunun nəticəsində də qayaları əridən bikarbonatı meydana gətirər və onu okeanlara buraxarlar. Yenə bu qazı ayıraraq oksigeni atmosfərə geri verərlər. Canlıların zəruri ehtiyacı olan oksigen bunun sayəsində atmosfərə həmişə verilir. Digər tərəfdən yenə bu qaz sayəsində Dünya bir "istixana təsiri" yaşayaraq indiki istiliyini mühafizə edər.

Əgər daha az karbon dioksid olsaydı, qurudakı və dənizdəki bitkilərin miqdarı azalacaqdı, beləcə heyvanlar üçün daha az qida çıxarılmış olacaqdı. Okeanlarda isə daha az bikarbonat olacaq, bunun nəticəsində də turşu nisbəti artacaqdı. Atmosferdəki karbon dioksidin artması isə qitələrin kimyəvi olaraq aşınmasını sürətləndirəcək, okeanlarda zərərli qələvi mühit meydana gələcəkdi. Digər yandan istixana təsiri artacağından Dünyanın səth istiliyi yüksələcək və həyat yox olacaqdı. Görüldüyü kimi, Dünyadakı həyatın davamlılığı baxımından atmosferin varlığı son dərəcə əhəmiyyət daşıyır. Atmosferin varlığının reallaşması üçün bəzi astrofizik şərtlərin bir yerdə olması lazımdır.

A) Yer səthi müəyyən bir istilikdə, davamlı və mülayim ölçülər içində qalmalıdır: Bunun təmin edilməsi üçün:

1– Dünya Günəşə müəyyən bir uzaqlıqda olmalıdır. Çünki bu uzaqlıq Günəşdən Dünyaya çatan istilik enerjisinin miqdarında rol oynayacaq. Dünyanın bu gün Günəş ətrafında izlədiyi orbitdən, bir az yaxınlaşma ya da uzaqlaşma şəklindəki dəyişiklik, Günəşdən Dünyaya çatan istilik enerjisinin miqdarında böyük dəyişmələrə səbəb olacaq. Hesablamalara görə Dünyaya çatan günəş enerjisindəki 13%-lik bir azalma yer üzünün 1000 metr qalınlığında buzlaq təbəqəsiylə örtülməsiylə nəticələnər. Enerjinin bir az artması halında isə bütün canlılar qovrularaq öləcəklər.

2– Yer kürəsindəki istiliyin homogen olması lazımdır. Bu məqsədlə Dünyanın öz ətrafında müəyyən bir sürətdə (Ekvator da 1670 km/saat) dönməsi lazımdır. Əgər Dünyanın fırlanması müəyyən sürətdən daha çox olsa, atmosfer çox isinəcəyindən qaz molekullarının Dünyadan qaçış sürətləri artacaq, bu səbəblə də atmosfer kosmosa dağılaraq yox olacaqdı. Dünyanın fırlanma sürəti lazım olandan daha az olsaydı, bu səfər Dünyadan qaçış sürətləri azalan qaz molekulları, cazibənin təsiriylə torpaq tərəfindən əmilərək yox olacaqdı.

3– Dünyanın oxunun 23° 27'–lik meyilliyi, qütblərlə ekvator arasındakı atmosferin meydana gəlməsində maneə meydana gətirə biləcək həddindən artıq istiliyin qarşısını alar. Əgər bu meyillik olmasaydı, qütb bölgələriylə ekvator arasındakı istilik fərqi daha çox artacaq və yaşana biləcək atmosferin mövcud olması qeyri-mümkün olacaqdı.

B) Yaranan istiliyin dağılmasının qarşısını alacaq bir təbəqəyə ehtiyac vardır:

Dünyanın səth istiliyinin sabit qalması üçün xüsusilə gecələri istilik itkisinin qarşısı alınmalıdır. Bunun üçün atmosferdə istiliyin əks olunmasına maneə törədən qarışığa ehtiyac vardır. Bu ehtiyac, atmosferə karbon dioksid əlavə edilərək aradan qaldırılmışdır. Bu qaz, yer üzünü sanki bir yorğan kimi örtərək istiliyin kosmosa dağılıb yox olmasını əngəlləyər.

C) Yer üzündə, qütblər ilə ekvator arasındakı istilik fərqi tarazlaşmasını təmin edən quruluşlar vardır:

Bilindiyi kimi, Dünyanın ekvatoru ilə qütbləri arasında 120°C-lik istilik fərqi vardır. Əgər belə bir istilik fərqi çox nahamarlıqlar olmayan bir səthdə reallaşmış olsaydı, burada elə şiddətli bir atmosfer hərəkəti olardı ki, sürəti saatda 1000 km.-ə çatan fırtınalar Dünyanı alt-üst edərdi. Bu fırtınalar nəticəsində, qısa müddətdə atmosferdəki statik tarazlıq yox olar və atmosfer dağılardı.

Halbuki yer üzü, istilik fərqiindən ötrü ortaya çıxması ehtimal olunan qüvvətli hava axınlarının qarşısını alacaq nahamarlıqlarla təchiz edilmişdir. Bu nahamarlıqlar, Çində Himalay dağlarıyla başlayar, Anadoluda Tavr dağlarıyla davam edər və Avropada Alp dağlarına qədər sıra dağlar şəklində uzanaraq qərbdə Atlantik okeanı, şərqdə Sakit okeanla birləşər. Okeanlarda isə ekvator da yaranan istilik, mayelərin istilik fərqiini dərəcəli bir şəkildə tarazlaması sayəsində şimala və cənuba doğru ötürülər.

Görüldüyü kimi, həyatın ən əhəmiyyətli təməllərindən biri olan havanın varlığı minlərlə fiziki və ekoloji tarazlığın qurulması sayəsində təmin edilmişdir. Üstəlik, Dünya üzərində canlılığın davam etməsi üçün planetimizdəki şərtlərin tək başına reallaşmış olması da kafi deyil. Dünya, geofizik quruluşundan kosmosdakı hərəkət şəkillərinə qədər bu günkü halıyla var olsa, ancaq olduğu qalaktikadakı mövqeyi fərqlilik göstərsə, lazım olan tarazlıqlar yenə alt-üst olacaqdı.

Məsələn, Günəşin yerində daha kiçik bir ulduzun var olması, Dünyanın həddindən artıq dərəcədə soyumasına, böyük bir ulduzun var olması isə Dünyanın istidən qovrulmasına səbəb olardı.

Dünyanın bəzi təsadüflərin əsəri olmadığını anlamaq üçün kosmosdakı milyonlarla ölü planetə baxmaq belə kifayətdir. Həyat üçün lazım olan şərtlər, əsla və əsla "özbaşına" meydana gələ bilməyəcək qədər mürəkkəbdir və yalnız Dünya, həyat üçün xüsusi bir yaradılışla yaradılmışdır.

AZOT TARAZLIĞI VƏ BAKTERİYALAR

Dünyanın insan həyatı üçün yaradıldığının bir başqa göstəricisi də, yer üzündəki azot dövrəsidir. Azot bütün canlıların toxumalarında olan ən əsas elementlərdən biridir. Atmosferin 78%-ni meydana gətirdiyi halda havadakı azot, insanlar və heyvanlar tərəfindən birbaşa alın bilməz. Azot ehtiyacının qarşılınmasında ən əhəmiyyətli vəzifə bakteriyalara verilmişdir.

Azot dövrəsi havadakı azot qazı (N_2) ilə başlayır. Bəzi bitkilərdə yaşayan bakteriyalar, havadakı azotu ammoniyaka (NH_3) çevirirlər. Başqa cins bakteriyalar isə ammoniyakı nitrata (NO_3) çevirirlər. (Havadakı azotun ammoniyaka çevrilməsində ildırımlar da əhəmiyyətli rol oynayır)

Bir sonrakı mərhələdə nitrat, yaşıl bitkilər kimi qidasını özü hazırlayan canlılar tərəfindən əmilər. Öz qidalarını hazırlaya bilməyən insan və heyvanlar ancaq bu bitkiləri yeyərək azot ehtiyaclarını qarşılayırlar.

İnsanlar və heyvanlardakı azotun yenidən təbiətə dönməsi isə, bu canlıların tullantıları və cəsədlərinin yenə bakteriyalar tərəfindən parçalanması ilə reallaşır. Bakteriyalar bu işi edərkən yalnız təmizlik işi etməklə qalmaz, azotun təməl qaynağı olan ammoniyakı da təkrar ortaya çıxarırlar. Ammoniyakın bir qismi başqa bakteriyalar tərəfindən karbona çevrilərək təkrar havaya qarışarkən, digər bir qismi də yenə başqa növ bakteriyalar tərəfindən nitrata çevrilir. Bunlardan bitkilər faydalanır və dövrə belə davam edir.

Diqqət yetirilsə, bu dövrənin içində tək cə bakteriyaların olmamasının belə həyatın sonunu gətirəcəyi aydın olacaq. Çünki bakteriyalar olmadan bitkilər karbon ehtiyaclarını qarşılaya bilməyəcək və yox olacaqlar. Bitkilərin olmadığı bir mühitdə isə əlbəttə həyat mümkün ola bilməyəcək.

DÜNYANIN QORUNMUŞ TAVANI: ATMOSFER

Biz əksərən çox fərqiində olarıq, amma hər planetə olduğu kimi Dünyaya da çox sayda meteorit düşür. Digər planetlərə düşdüklərində nəhəng kraterlər açan bu meteoritlərin Dünyaya zərər verməmələrinin səbəbi, planetimizi əhatə edən atmosferin düşən meteoritlərə qarşı böyük müqavimət göstərməsidir. Meteorit bu müqavimətə çox dayana bilməz və sürünmədən ötrü yanaraq böyük bir kütlə itkisinə uğrayır. Beləcə, böyük fəlakətlərə yol açma biləcək bu təhlükə, atmosfer sayəsində sovuşdurulmuş olar. Quranda, atmosferin yaradılışındakı bu xüsusiyyəti Allah belə bildirir:

Göyü mühafizə olunan bir tavan etdik. Onlar isə oradakı dəlillərimizdən üz çevirirlər. (Ənbiya surəsi, 32)

Səmanın "qorunmuş bir tavan" olmasının ən əhəmiyyətli nümunələrindən biri Dünyanı əhatə edən maqnit sahədir. Atmosferin ən üst təbəqəsi "Van Allen" adı verilən maqnit qurşağından meydana gəlir. Bu qurşaq Dünyanın nüvəsinin sahib olduğu xüsusiyyətlər səbəbiylə ortaya çıxmışdır.

Nüvə, dəmir və nikel kimi maqnit xüsusiyyəti olan ağır elementləri ehtiva edir. Ancaq bunlardan daha əhəmiyyətli nüvənin iki fərqli quruluşdan meydana gəlmiş olmasıdır: Daxili nüvə bərk, xarici nüvə isə maye haldadır. Nüvənin bu iki layı bir-biri ətrafında hərəkət edir. Bu hərəkət ağır metallar üzərində bir növ maqnit təsiri yaradaraq maqnit sahəsini meydana gətirir. Məhz Van Allen qurşaqları bu maqnit sahəsinin, atmosferin ən uzağına qədər uzanan hissəsidir. Bu maqnit sahə sayəsində Dünya, kosmosdan gələcək təhlükələrə qarşı qorunmuş olar.

Bu təhlükələrin ən əhəmiyyətlilərindən biri, "Günəş küləkləri"dir. Günəş, Dünyaya istilik və işıqdan başqa, radiasiya ilə birgə saatdakı sürəti 1.5 milyard kilometr olan, proton və elektronlardan ibarət olan külək də göndərir. Günəş küləkləri, Dünyanın 40.000 mil uzaqlığında maqnit halqalar əmələ gətirən Van Allen qurşaqlarından keçə bilməzlər. Zərrəcik yağışı şəklindəki Günəş küləyi, bu maqnit sahə ilə qarşılaşar və ayrılaraq bu sahənin ətrafından axar. Günəşdən gələn X və ultrabənövşəyi şüalarının böyük hissəsi isə atmosfer tərəfindən sorulur. Bu sorulma olmadan, yer üzündə həyatın olması isə mümkün deyil.

Ətrafımızı əhatə edən atmosfer qurşaqları, yalnız zərərsiz nisbətdəki şüalar, radio dalğaları və görünən işığın Dünyamıza çatmasına imkan verəcək keçiriciliyə sahibdirlər. Əgər atmosferimiz bu keçiricilik xüsusiyyətindən məhrum olsaydı, nə xəbərləşmə dalğalarını istifadə edə bilər, nə də canlılığın təməli olan gün işığını görə bilərdik.

Dünyanı əhatə edən ozon təbəqəsi də Günəşdən gələn və canlılar üçün zərərli olan ultrabənövşəyi şüaların yerə qədər çatmasının qarşısını alır. Günəşdən gələn ultrabənövşəyi şüaları yer üzündəki bütün canlıları öldürəcək qədər enerji yüklüdürlər. Bu səbəblə, Dünyada həyatın var ola bilməsi üçün, səmanın "qorunmuş tavan"ına həmçinin ozon təbəqəsi əlavə olunmuşdur.

Ozon, oksigendən çıxarılır. Oksigen qazının (O_2) molekullarında 2 oksigen atomu olarkən, ozon qazının (O_3) molekullarında 3 oksigen atomu olar. Günəşdən gələn ultrabənövşəyi şüaları, oksigen qazına bir atom daha əlavə edərək ozonu meydana gətirirlər. Və ultrabənövşəyi şüalar sayəsində yaranan ozon təbəqəsi, öldürücü ultrabənövşəyi şüaları tutaraq yer üzündə həyatın ən əsas şərtlərindən birini meydana gətirir.

Qısacası; əgər Dünya nüvəsinin maqnit sahə meydana gətirəcək bir xüsusiyyəti olmasaydı, atmosfer zərərli şüaları süzəcək quruluş və sıxlıqda olmasaydı, şübhəsiz Dünya üzərində həyat mümkün ola bilməzdi. Və şübhəsiz heç bir insanın ya da başqa bir canlılığın bunları tənzimləməsi də mümkün deyil. Açıqdır ki, insanın həyatı üçün "olmazsa

olmaz" şərtlər olan bu qoruyucu xüsusiyyətlərin hamısını Allah var etmiş və səmanı, "qorunmuş bir tavan" olaraq yaratmışdır.

Başqa planetlərin bu cür "qorunmuş tavan"lardan məhrum olması, Dünyanın insan həyatı üçün xüsusi olaraq yaradıldığıнын bir başqa göstəricisidir. Məsələn, Mars planetinin nüvəsi qatıdır və bu səbəblə, ətrafında da maqnit olan qoruma mümkün deyil. Marsın böyüklüyü Dünyanınkı qədər olmadığı üçün nüvədə maye qismi meydana gətirəcək qədər təzyiq yarada bilməmişdir. Ayrıca, planetin uyğun böyüklükdə olması da maqnit sahə üçün kafi deyil. Məsələn, Veneranın diametri təxminən Dünyanınkı qədərdir. Kütləsi Dünyanınkindən təkcə 2% daha azdır və ağırlığı da demək olar Dünyanınkına bərabərdir. Buna görə, həm təzyiq baxımından, həm də digər səbəblərlə Venerada da metal maye nüvə qisminin meydana gəlməsi zəruridir. Buna baxmayaraq, Venerada da maqnit sahə yoxdur. Bunun səbəbi Veneranın Dünyaya görə olduqca yavaş dönməsidir. Dünya öz ətrafındakı dövrünü 1 gündə tamamlayarkən Venera bir dövrü 243 gündə tamamlayar.

Dünyanın "qorunmuş tavan"ını meydana gətirən maqnit sahəsinin var olması üçün, Ayın və qonşu planetlərin böyüklükləri və Dünyaya uzaqlıqları da əhəmiyyətlidir. Qonşu planetlərdən birinin indikindən böyük olması, o planetə böyük cazibə qüvvəsi qazandıracaqdı. Qonşu planetin sahib olacağı bu böyük cazibə qüvvəsi, Dünyanın nüvəsindəki qatı və maye qisimlərdəki hərəkət sürətini dəyişdirəcək, bu günkü şəkildə maqnit sahəsinin meydana gəlməsinə mane olacaqdı. Qısacası, Dünya göyünün "qorunmuş tavan" xüsusiyyətinə sahib olması, Dünyanın nüvəsinin quruluşu, dönmə sürəti, planetlərarası uzaqlıq və planetlərin kütlələri kimi bir çox dəyişikliyin ən uyğun nöqtədə birləşməsinə tələb edir.

SU DÖVRANI VƏ HƏYAT

Hər an milyonlarla kub metr su, okeanlardan atmosferə, oradan da quru ərazilərə daşınar. İnsan həyatı, ancaq bu nəhəng su dövrəni sayəsində davam edir. Əgər bu dövrəni biz təşkil etməyə çalışsaydıq, şübhəsiz Dünyanın bütün texnologiyasını bir yerə gətirsək belə bacara bilməzdik. Ancaq buxarlanma yoluyla, həyatımızın birinci şərti olan su, bizə məsrəfsiz və zəhmətsiz bir şəkildə verilir. Hər il okeanlardan 45 milyon kub metr su buxarlanır. Buxarlanan su buludlar halına gəlib küləklər vasitəsilə quru ərazilərə daşınar. Və beləcə hər il 3–4 milyon kub kilometr su, okeanlardan quruya, yəni bizə çatmış olar.

Qısacası, bizim heç bir şəkildə dövrəni idarə edə bilmədiyimiz və onsuz bir neçə gündən çox yaşaya bilməyəcəyimiz su, bizlərə xüsusi olaraq göndərilir. Quranda, bunun insanın "şükür etməsi" üçün ən açıq işarələrdən biri olduğunu Allah belə xəbər verir:

İçdiyiniz suyu gördünüzmü? Onu buluddan siz endirirsiniz, yoxsa Biz? Əgər istəsəydik, onu acı edərdik. Bəs nə üçün şükür etmirsiniz? (Vaqiə surəsi, 68–70)

YAĞIŞDAKI ÖLÇÜ

Quranda yağış haqqında verilən bir başqa məlumat isə, yağışın müəyyən bir ölçü ilə endirildiyidir. Zuxruf surəsində belə buyrulur:

Göydən lazım olduğu qədər su endirildi. Biz onunla ölü bir diyarı diriltdik. Siz də beləcə dirildilib çıxarılacaqsınız. (Zuxruf surəsi, 11)

Yağışdakı bu ölçü də, yenə dövrümüzdəki tədqiqatlarla təsbit edilmişdir. Hesablamalara görə, yer üzündən bir saniyədə 16 milyon ton su buxarlanır. Bir ildə bu miqdar 505 trilyon tona çatar. Bu, eyni zamanda bir ildə Dünyaya yağan yağış miqdarıdır. Yəni su, həmişə tarazlıq içində, "bir ölçüyə görə" dövrən edir. Yer üzündəki həyatın davamı da, bu su dövrü sayəsində təmin edilir. İnsan sahib olduğu bütün texnoloji imkanları istifadə etsə də bu dövrü əsla süni olaraq reallaşdırma bilməz.

Əgər bu miqdarda çox kiçik bir dəyişiklik olsa belə, qısa bir zaman sonra böyük bir ekoloji balanssızlıq ortaya çıxacaq və bu da həyatın sonunu gətirəcək. Lakin heç bir zaman belə olmaz; yağış, Quranda bildirildiyi kimi, yer üzünə hər il eyni miqdarda düşməyə davam edər.

Yağışdakı ölçü yalnız miqdarında deyil, eyni zamanda yağış damlalarının düşmə sürətində də mümkündür. Yağış damlası nə qədər böyük olursa olsun, yer üzünə düşmə sürətləri müəyyən bir sərhəddən çıxmaz.

Nobel mükafatı laureatı Alman fiziki Philipp Lenard, təcrübələri nəticəsində yağış damlalarının diametrləri genişlədikcə, düşmə sürətlərinin artdığını təsbit etmişdir. Ancaq düşmə sürətindəki bu artım, yağış damlasının diametri 4.5 mm. olana qədər davam etməkdə idi. Daha böyük yağış damlalarında isə, düşmə sürətləri saniyədə 8 m.-i keçir. (<http://www.islandnet.com/~see/weather/history/lenard.htm>) Bunun səbəbi damlaların düşərkən aldıkları şəkildir. Yağış damlalarının bu xüsusi şəkli, atmosferin sürtünmə təsirini artırır və damlaların müəyyən bir sürət limitini aşmalarının qarşısını alır.

Görüldüyü kimi Quranda, yağışın endirilməsi ilə əlaqədar, 1400 il əvvəl bilinməsi mümkün olmayan həssas bir nizama diqqət çəkilir.

YAĞIŞIN MEYDANA GƏLMƏSİ

Yağışların meydana gəlməsi üçün lazım olan mərhələlərin nələr olduğu ancaq hava radarlarının kəşfiylə ortaya çıxarıldı. Buna görə yağış 3 mərhələdən keçərək meydana gəlirdi: Birincisi, küləyin meydana gəlməsi, ikincisi, buludların meydana gəlməsi, üçüncüsü, yağış damlacıqlarının ortaya çıxışı. Quranda yağışın meydana gəlməsi ilə əlaqədar olaraq verilənlər də, bəhsi keçən kəşflərlə böyük bir paralellik göstərir:

"Allah küləkləri göndərər (1-ci mərhələ), beləcə bir bulud qaldırır və onu necə diləsə göydə yayıb paylayar və onu parça-parça edər (2-ci mərhələ); nəhayət onun arasından yağışın axıb çıxdığını görərsən (3-cü mərhələ). Sonunda Öz qullarından dilədiyinə verincə dərhal sevincə qapılırlar." (Rum surəsi, 48)

BİRİNCİ MƏRHƏLƏ: "Allah küləkləri göndərər..."

Okeanlardakı köpüklənmə ilə yaranan saysız hava qabarcığı daima partlayır və su damlacıqları daima səmaya atılır. Duzla zəngin olan bu damlacıqlar daha sonra küləklərlə daşınar və atmosferdə yuxarıya doğru yol alırlar. Aerozol adı verilən bu kiçik parçacıqlar, su tələsi funksiyası daşıyır və yenə dənizlərdən yüksələn su buxarını öz ətraflarında kiçik damlalar halında yığaraq bulud damlalarını meydana gətirirlər.

İKİNCİ MƏRHƏLƏ: "...beləcə bir bulud qaldırır və onu necə diləsə göydə yayıb paylayar və onu parça-parça edər..."

Duz kristallarının ya da havadakı toz zərrəciklərinin ətrafında sıxlaşan su buxarı sayəsində buludlar meydana gəlir. Bu buludlar içərisindəki su damlacıqları çox kiçik olduqlarından (0.01 ilə 0.02 mm. diametrində) havada asılı qalarlar və göyə yayılırlar. Beləcə, göy buludlarla örtülər.

ÜÇÜNCÜ MƏRHƏLƏ: "...nəhayət onun arasından yağışın axıb çıxdığını görərsən."

Duz kristallarının və ya toz zərrəciklərinin ətrafında bir yerə gələn su parçacıqları sıxlaşar, yağış damlalarını meydana gətirirlər. Beləcə, havadan daha ağır bir mövqeyə gələn damlalar buluddan ayrılırlar və yağış şəklində düşməyə başlayırlar.

YAĞIŞIN ŞİRİN OLARAQ YARADILMASI

Quranda, yağışın "şirin" olmasına da Allah belə diqqət çəkir:

İçdiyiniz suyu gördünüzmü? Onu buluddan siz endirirsiniz, yoxsa Biz? Əgər istəsəydik, onu acı edərdik. Bəs nə üçün şükür etmirsiniz? (Vaqiə surəsi, 68–70)

"...sizə şirin sulardan içirtmədikmi?" (Mürsəlat surəsi, 27)

Göydən suyu endirən Odur. Bu, həm sizin içməyiniz, həm də içində mal–qaranızı otardığınız otların bitməsi üçündür. (Nəhl surəsi, 10)

Bilindiyi kimi, yağış suyunun qaynağı buxarlanmadır və buxarlanmanın 97%-i "duzlu" okeanlarda olur. Halbuki, yağış suyu şirindir. Yağışın şirin olmasının səbəbi Allahın qoyduğu başqa bir qanundur. Bu qanuna görə, su, istər duzlu dənizlərdən, istər minerallı göllərdən, ya da palçıqların içindən buxarlansın, yanında başqa heç bir yad maddə daşımaz.

"Biz, göydən tərtəmiz su endirdik..." (Furqan surəsi, 48) hökmünə görə, duru və tərtəmiz bir şəkildə yerə enər.

ÖLÜ DİYARI CANLANDIRAN YAĞIŞLAR

Quranda Allah, yağışın "ölü bir diyarı diriltmə" funksiyasına bir çox ayədə diqqət çəkər:

"Küləkləri Öz mərhəməti önündə yağışdan qabaq müjdəçi olaraq göndərən Odur. Biz göydən tərtəmiz su endirdik ki, onunla ölü bir diyarı canlandıraraq, yaratdığımız neçə–neçə heyvanlara və neçə–neçə insanlara ondan içirdək." (Furqan surəsi, 48–49)

Yağışın, canlılar üçün zəruri ehtiyac olan suyu yer üzünə yağması ilə yanaşı həmçinin gübrələmə xüsusiyyəti vardır.

Dənizlərdən buxarlanaraq buludlara çatan yağış damlları, ölü torpağı "canlandıracaq" bəzi maddələr ehtiva edirlər. Bu "canlandırıcı" xüsusiyyətli yağış

damlalarına “səthi gərginlik damlaları” adı verilər. Səthi gərginlik damlaları, bioloqların dəniz səthinin mikro layı dedikləri üst qisimdə meydana gəlirlər; millimetrin onda birindən daha incə olan bu səthi pərdədə, mikroskopik yosunun və zooplanktonun pozulmasından gələn bir çox üzvi qalıqlar vardır. Bu qalıqların bəziləri, dəniz suyunda çox az olan fosfor, maqnezium, kalium kimi elementləri və ayrıca mis, sink, kobalt və qurğuşun kimi ağır metalları seçib ayıraraq, öz içlərində toplanırlar. Yer üzündəki toxum və bitkilərin yetişmələri üçün ehtiyac duyulan çox saydakı mineral duzlar və elementlər məhz bu yağış damlalarında olurlar.

Quranda, bir başqa ayədə Allah bu hadisəni bizə belə bildirir:

Biz göydən bərəkətli su endirdik, onunla bağlar və biçilən taxıl dənələri bitirdik. (Qaf surəsi, 9)

Yağışlarla torpağa enən bu duzlar, səmərəni artırmaq üçün istifadə edilən ənənəvi gübrələrin bəzilərinin (kalsium, maqnezium, kalium və b.) kiçik nümunələridir. Bu cür aërozollarda olan ağır metallar isə, bitkilərin inkişafında və istehsalında məhsuldarlıq artıran elementləri meydana gətirirlər.

Qısacası, yağış əhəmiyyətli bir gübrədir. Kasıb bir torpaq, yalnız yağış vasitəsilə gələn bu gübrələrlə belə, əsrlərlə bitkilər üçün lazım olan bütün elementləri qazana bilər. Meşələr də, yenə bu dəniz mənşəli aërozolların köməyiylə inkişaf edər və bəslənirlər. Bu yolla, hər il quru parçalarının səthi üzərinə 150 milyon ton gübrə düşür. Bu təbii gübrələmə sistemi olmasaydı, Dünya üzərində çox daha az bitki olacaq, həyat tarazlığı pozulacaqdı.

ÜSTDƏN DONMANIN FAYDASI

Suyun ən maraqlı və əhəmiyyətli xüsusiyyətlərindən biri, digər bütün maddələrin əksinə, bərk halının maye halından –yəni buzun sudan– daha yüngül olmasıdır. Bu səbəblə, dənizlərdə donma üst tərəfdən başlayar, çünki bəzən təbəqə, suyun digər maye təbəqəsindən daha yüngüldür. Bunun sayəsində, dənizin bütünlüklə donması və canlılığın yox olması təhlükəsi ortadan qalxar. Çünki donan və üstə çıxan təbəqə, dənizin altda qalan maye qismini çöldəki soyuq havadan təcrid edər.

Əgər buz, sudan ağır olsaydı (belə ki, normal olaraq gözləniləcək vəziyyət də budur) bu dəfə dənizlər də altdan donmağa başlayacaqdı. Bu vəziyyətdə, bəhsi keçən izolyasiya reallaşmadığı üçün dənizlər bütövlükdə asan şəkildə dona bilər və sudakı həyat yox ola bilərdi. Donan su, maye sudan daha çox yer tutduğu üçün, bəzən dənizlər

əvvəlkinə görə daha çox yeri əhatə edəcək və digər dənizlərin yüksəlib daşmasına səbəb olacaqdı.

Bununla yanaşı, suyun ən ağır halının, $+4^{\circ}\text{C}$ -dəki vəziyyəti də həyat üçün böyük əhəmiyyət daşıyır. Dənizlərdə $+4^{\circ}\text{C}$ istiliyə çatan su ən ağır mövqeyində olduğundan dibə çökər. Bu səbəblə, səthi buz dağları ilə örtülü dənizlərin dibi daim maye haldadır və canlıların yaşaya biləcəyi $+4^{\circ}\text{C}$ -lik istilikdədir. Eyni şəkildə qış aylarında buz təbəqəsi ilə örtülən göl və çayların da alt qisimləri həyat üçün əlverişlidir.

SUYUN GEC İSİNİB, GEC SOYUMA XÜSUSİYYƏTİ

Suyun digər bir xüsusiyyəti də buxarlanma və donma sürətinin çox yavaş olmasıdır. Yaz aylarında gündüz istisi ilə çox tez isinən qumun, gecə düşdükdə çox tez soyuduğu bilinər. Buna qarşı olaraq, dəniz suyu istiliyi gecə ilə gündüz arasında ancaq 2–3 dərəcə fərq edir. Bunun səbəbi, suyun ani istiləşmələrdə və ya soyumalarda sahib olduğu istiliyi bir ölçüdə qoruyaraq buxarlanma və donma hadisəsini gecikdirməsidir. Suyun bu təsirini yer üzünü üçün düşünəcəkdir, okeanlarda və atmosferdə maye və ya buxar halda olan suyun Dünyanın istiliyində ən əhəmiyyətli rolunu oynadığı görülür. Yer üzünü örtən sular, Dünyanın Günəş şüalarına məruz qalan qismində istiliyi əmələ gətirən çox isinməyi əngəlləyər. Eyni şəkildə Günəş şüası ala bilməyən qisimlərdə isə okeanlar və digər sular sahib olduqları istilik sayəsində qızdırıcı funksiyasını yerinə yetirərək istiliyin çox azalmasını qarşısını alırlar. Beləcə, gecə ilə gündüz arasındakı istilik fərqi daim insanların və digər canlıların dözübiləcəyi bir sərhəddə qalır. Dünya üzərindəki su miqdarının quruya nisbəti daha az olmuş olsaydı, gecə ilə gündüz istilikləri arasındakı fərq çox artacaq, Dünya səhraya dönəcək və həyat qeyri-mümkün olacaq, ya da ən azından çox çətinləşəcəkdi.

BULUDLARIN AĞIRLIĞI

Buludlar inanılmaz dərəcədə ağır ola bilər. Məsələn, "Cumulo-nimbus" növlü fırtına buludunda 300.000 ton ağırlığa çatan miqdarda su toplanır. Səmada 300.000 tonluq kütlənin dayana biləcəyi bir nizamın "qurulmuş" olması şübhəsiz heyranlıq vericidir. Bir Quran ayəsində buludların ağırlığına Allah bu şəkildə diqqət çəkir:

Küləkləri Öz mərhəməti önündə yağışdan qabaq müjdəçi olaraq göndərən Odur. Nəhayət, o küləklər ağır buludları daşıyarkən, Biz o buludları ölü bir diyara tərəf qovur,

onunla yağmur endirir və bunun vasitəsi ilə hər cür meyvə yetişdiririk. Biz ölümləri də belə dirildəcəyik. Bəlkə, düşünüb ibrət alasınız. (Əraf surəsi, 57)

KÜLƏKLƏR

...Və küləkləri istədiyi səmtə yönəltməsində düşüncəli insanlar üçün də dəlillər vardır. (Casiyə surəsi, 5)

Külək, fərqli istilik mərkəzləri arasında yaranan hava axınıdır. Atmosferdəki fərqli istiliklər, fərqli hava təzyiqləri meydana gətirdiyindən, hava daima yüksək təzyiqdən alçaq təzyiqə doğru axar. Təzyiq mərkəzləri, yəni atmosferdəki istiliklər arasındakı fərq əgər böyük olsa, hava axını, yəni külək şiddətli olar ki, böyük dağıntılara gətirib çıxaran qasırğaları belə meydana gətirər.

Maraqlı olan, ekvator və qütblər kimi aralarında çox böyük fərq olan istilik və təzyiq qurşaqlarına baxmayaraq, bəzi maneə və "nizamlama"lar sayəsində, Dünyamızın çox sərt küləklərə məruz qalmamasıdır. Əgər qütblər və ekvator arasında reallaşacaq nəhəng hava axını bir az sonra sayacağımız səbəblərlə yumşadılmış olmasaydı, Yer səthi həmişə şiddətli qasırğaların yaşandığı ölü planetə çevrilərdi.

Əvvəla, Dünyadakı yüksəklik fərqləri küləkləri yumşaldar. Böyük yüksəklik fərqi olan yerlər, isti və soyuq cəbhə sistemləri meydana gətirər. Dağ ətəklərində görülən bu sistemlər, yeni küləkləri doğurur. Beləcə, ekvator–qütb arasındakı iki mərkəzli sistem, yüksəkliklər sayəsində çox mərkəzli sistemə çevrilər və küləklər fərqli bucaqlara dağılaraq yumşalar. Yer qabığı üzərindəki sıra dağlar isə nəhəng hava koridorları xüsusiyyətindədir. Koridorlar sayəsində hava, küləklərlə Dünyaya bərabər olaraq yayılır.

Küləklərin yumşadılmasında Dünyanın meyilliyinin də böyük rolu vardır. Əgər, Dünya kosmosda dimdik dayansaydı, bir ucdan digərinə, şiddətli küləklərlə qovrulmuş bir planet olardı. Halbuki, planetimizin ekvatoru, bilindi ki kimi hərəkət müstəvisinə görə 23°27' meyillidir. Beləcə, iki qütb arasındakı bölgələrdə istilik hər zaman eyni qalmaz, mövsümlərə görə dəyişər. Bu, hava təzyiqinin tarazlanması və buna görə də küləyin şiddətinin qırılması deməkdir. Ekvatorla hər iki qütb arasındakı istilik fərqi azaldıqca küləklər mülayim əsər. İstilik fərqliliyini tarazlamaq üçün həmçinin planetin ətrafında iki qaz təbəqəsi yaradılmışdır. Ozon və karbon dioksid təbəqələri atmosferin istiliyini tarazlayar. Ozon təbəqəsi, "artıq olan" günəş şüalarını əmər. Karbon dioksid isə tərsinə bir təsir göstərər, qazanılan istiliyi qoruyaraq soyumağın qarşısını alır.

Bütün bu məlumatların bizə göstərdiyi, həyatımızın bir–birindən mürəkkəb alt–sistemlər ehtiva edən bir böyük sistemin sayəsində davam etdiyidir. Bütün yer üzünü, insan həyatını təmin etmək üçün yaradılmışdır.

V HİSSƏ: "SON ELMİ KƏŞFLƏR VƏ QURAN"

Quran ayələri və kainat

Allah İsrə surəsinin 88–ci ayəsində, Quranın ilahi xüsusiyyətinə diqqət çəkərkən belə buyurur:

De: "Əgər insanlar və cinlər bu Qurana bənzər bir şey gətirmək üçün bir yerə toplaşsın, bir–birinə kömək etsələr belə ona bənzərini gətirə bilməzlər". (İsrə surəsi, 88)

Quranı 14 əsr əvvəl Allah yer üzünə endirmişdir və XX əsr texnologiyasıyla kəşf edilən bəzi həqiqətləri bizə əsrlərlə əvvəl Quran ilə bildirmişdir.

Quranın Allah Qatından endirilmiş olduğunun və insanlar tərəfindən bir bənzərinin əsla gətirilə bilməyəcəyinin bir çox dəlili vardır. Bu dəlillərdən biri də, Qurandakı ayələrdə diqqət çəkilən mövzuların, içində olduğumuz kainatda hər təfərrüatı ilə var olmasıdır:

" Quranın haqq olduğu onlara aydın olana qədər, Biz dəlillərimizi onlara həm kainatda, həm də onların özlərində mütləq göstərəcəyik..." (Fussilət surəsi, 53) ayəsinin hökmünə uyğun olaraq, Quranda Allahın verdiyi bütün məlumatlar, xarici dünyada qarşılığını tapar. Çünki kainatdakı hər şeyi yaradan və buna görə onun bütün məlumatına sahib olan da, Quranı endirən də Allahdır. Bu səbəblə, Quranda verilən bütün məlumatlar, edilən bütün təhlillər, bəsirəti (ürək gözü) açıq, ağıllı və vicdanlı kəslər tərəfindən görülüb tanınacaq.

Allah Quranın endirilmə məqsədini ayələrdə belə bildirir:

"... Bu, insanları öz Rəbbinin izni ilə qaranlıqdan nura – Qüdrətli, Tərifəlayiq Allahın yoluna çıxartmaq üçün sənə nazil etdiyimiz bir Kitabdır." (İbrahim surəsi, 1)

"(Quran) Təmiz ağıl sahibləri üçün hidayət rəhbəri və zikrdir." (Mümin surəsi, 54)

Qısacası, Quran, möminlərə rəhbər olmaq üçün endirilmişdir. Onlara, Allaha necə qulluq edəcəklərini, Onun razılığını necə axtaracaqlarını açıqlayır.

Ancaq Quranda kainatın yaradılışı, insanın doğumu, atmosferin quruluşu, səmadakı və yer üzündəki tarazlıqlar kimi bəzi mövzular haqqında da əsas məlumatlar verilir. Bu mövzularda verilən məlumatların, müasir elmin son kəşfləriylə uyuşması isə, Quranın "Allah sözü" olduğunu bir daha ortaya qoyması baxımından əhəmiyyət daşıyır. Çünki **"Onlar hələ Qurani yaxşıca düşünmürlərmi? Əgər o, Allahdan başqasının Qatından olsaydı, şübhəsiz içində bir çox ziddliklər (ziddiyyətlər, ixtilaf) tapacaqdılar."** (Nisa surəsi, 82) ayəsi sirrinə görə, şübhəsiz Quranın xəbərləri ilə xarici dünya arasında tam bir uyğunlaşma vardır.

Sonrakı səhifələrdə Quran ayələrinin kainat haqqında verdiyi bəzi məlumatların elm ilə olan fəvqəladə paralelliyinə toxunacağıq.

GÖYLƏRİN YARADILIŞI

"Gecə səmaya bir baxış, insana güclü "dəyişməyən kainat" təəssüratı verir. Doğru; buludlar Ayın qarşısında gəzdirilirlər, göy qübbəsi qütb ulduzu ətrafında dönər; daha uzun zaman dilimində Ayın özü böyüyər və kiçilər; Ay və planetlər, ulduzların meydana gətirdiyi bir zəminə görə hərəkət edirlər. Lakin bilirik ki, bunlar tək Günəş sistemimizin içindəki hərəkətlərin səbəb olduğu yerli hadisələrdir. Planetlərin kənarında, ulduzlar hərəkətsiz kimidirlər..."

Yuxarıdakı sətirlər, *"İlk üç dəqiqə"* kitabının yazıçısı Steven Weinbergə aiddir. Həqiqətən də səmaya təbii gözlə baxış, hər şeyin çox stabil və sabit olduğu hissini oyandıra bilər. Halbuki vəziyyət fərqlidir. Səmada böyük bir hərəkətlilik vardır və açıq gözlə əsla fərq edilə bilməyən bu həqiqət, Quranda əsrlər əvvəl xəbər verilmişdir.

Quranda göy üzünü ilə əlaqədar istifadə edilən çox sayda ayəyə rast gəlmək mümkündür. Ərəbcə səmavat olaraq keçən "göylər" sözü həm Dünyanın atmosferini, həm də kosmos boşluğunu ifadə edir. Burada ilk olaraq üzərində dayanacağımız nöqtə, göylər ifadəsindəki çoxluq istifadədir. Bu çoxluqdan istifadə Quranın möcüzələrindən biridir. İndi bunu açıqlayaq.

Açıq havaya çıxaraq başınızı göyə çevirdiyinizi düşünün. Nə görürsünüz? Yaz ayındırsa, ya gömgöy bir səma və ya bəlkə küləklə hərəkət edən buludlar; qış ayındırsa da boz, dumanlı bir səma və hər yanı örtən buludlar vardır görünüşdə. Lakin hər nə görürsünüzsə görün, Dünyanı əhatə edən atmosferi görə bilməzsiniz. Üstəlik, bu atmosferin bir çox təbəqədən meydana gəldiyini heç bilə bilməzsiniz. Əlbəttə ki, açıq gözlə fərq edilə bilməyəcək bu təfərrüata Quran ayələrində işarə edilməsi Quranın Allahın sözü olduğunun böyük bir dəliliidir. Allah Quranda atmosferin təbəqələrinə belə diqqət çəkmişdir:

"Yeddi göyü təbəqələr şəklində quran Odur...." (Mülk surəsi, 3)

BİG BANG NƏZƏRİYYƏSİ VƏ ÖYRƏTDİKLƏRİ

İçində olduğumuz ucsuz–bucaqsız kainatın necə var olduğu, hara doğru getdiyi, içindəki nizam və tarazlığı təmin edən qanunların necə işlədikləri hər dövrdə insanların maraq mövzusu olmuşdur.

XX əsrin əvvəllərinə qədər hakim olan görüş, kainatın sonsuz ölçülərə sahib olduğu, sonsuzdan bəri var olduğu və sonsuza qədər də var olacağı şəkildə idi. "Statik kainat modeli" adı verilən bu anlayışa görə, kainat üçün hər hansı bir başlanğıc və ya son mümkün deyildi.

Materialist fəlsəfənin də əsasını meydana gətirən bu görüş, kainatı stabil, sabit və dəyişməz maddələr bütünü olaraq qəbul edərkən bir Yaradıcının varlığını da rədd edirdi. Halbuki, XX əsrdə inkişaf edən elm və texnologiya, materialistlərə zəmin təmin edən sabit kainat modeli kimi primitiv anlayışları kökündən yıxmışdır. XXI əsrin əvvəllərində olduğumuz bu dövrdə, kainatın bir başlanğıcı olduğu, yox ikən bir anda böyük bir partlayışla yaradıldığı müasir fizika tərəfindən bir çox təcrübə, müşahidə və hesabla isbat edilmiş vəziyyətdədir. Ayrıca, kainatın, materialistlərin iddia etdikləri kimi stabil və sabit olmadığı, tam tərsinə davamlı bir hərəkət və dəyişmə içində olduğu, genişləndiyi müəyyən olunmuşdur. Bu gün bu həqiqətlər bütün elm dünyası tərəfindən qəbul edilir. İndi də bu çox əhəmiyyətli həqiqətlərin elm dünyası tərəfindən necə ortaya çıxarıldığından bəhs edək:

KAINATIN GENİŞLƏNMƏSİ

1929–cu ildə Kaliforniya Mount Wilson müşahidə evində, Amerikalı astronom Edvin Habbl (Edwin Hubble) astronomiya tarixinin ən böyük kəşflərindən birini etdi. Habbl, istifadə etdiyi nəhəng teleskopla səmanı tədqiq edərkən, ulduzların, uzaqlıqlarına bağlı olaraq qızılı rəngə çalan bir işıq yaydıqlarını təyin etdi. Bu görüş elm dünyasında böyük bir əks–səda yaratdı. Çünki məlum olan fizika qanunlarına görə, müşahidənin edildiyi nöqtəyə doğru hərəkət edən işıqların spektri bənövşəyi rəngə, müşahidənin edildiyi nöqtədən uzaqlaşan işıqların spektri də qırmızı rəngə çalar. Habblın müşahidələri əsnasında isə ulduzların işıqlarının qırmızıya çalması fərq edilmişdi. Yəni ulduzlar bizdən daim uzaqlaşmaqda idilər.

Habbl, çox keçmədən çox əhəmiyyətli bir şeyi daha kəşf etdi: Ulduzlar və qalaktikalar yalnız bizdən deyil, bir–birlərindən də uzaqlaşır dılar. Hər şeyin bir–birindən

uzaqlaşdığı bir kainat qarşısında gəlinəcək tək nəticə, kainatın hər an "genişlənməkdə" olduğu idi.

Mövzunu daha yaxşı anlamaq üçün, kainatı şişirilən bir şarın səthi kimi düşünmək mümkündür. Şarın səthindəki nöqtələrin şar şişdikcə bir-birlərindən uzaqlaşdıqları kimi, kainatdakı cisimlər də kainat genişləndikcə bir-birlərindən uzaqlaşır. Əslində bu həqiqət daha əvvəldən də nəzəri olaraq kəşf edilmişdi. Əsrin ən böyük elm adamı sayılan Albert Eynşteyn, nəzəri fizika sahəsində etdiyi hesablamalarla kainatın sabit ola bilməyəcəyi nəticəsinə gəlmişdi. Lakin o dövrün ümumi olaraq qəbul edilən sabit kainat modeliylə tərs düşməmək üçün bu kəşfini bir kənara buraxmışdı. Eynşteyn bu davranışını daha sonra, "həyatının ən böyük səhvi" olaraq adlandıracaqdı.

Yaxşı, kainatın genişlənməsinin, kainatın yaranması mövzusundakı əhəmiyyəti nə idi? Kainat genişləndiyinə görə, zaman içində geriye doğru gedildiyində kainatın tək bir nöqtədən başladığı ortaya çıxırdı. Aparılan hesablamalar, kainatın bütün maddəsini içində saxlayan bu "tək nöqtə"nin, "sıfır həcmə" və "sonsuz sıxlığa" sahib olmasının zəruriliyini göstərdi. Kainat, sıfır həcmə sahib olan bu nöqtənin partlamasıyla ortaya çıxmışdı. Kainatın başlanğıcı olan bu böyük partlayışa, ingiliscə qarşılığı olan "Big Bang" adı verildi və bu nəzəriyyə də eyni adla xatırlanmağa başladı.

Əslində sıfır həcm bu mövzunun nəzəri bir ifadə formasıdır. Elm, insan aqlının qavrama sərhədlərini aşan "yoxluq" anlayışını ancaq "sıfır həcmdəki nöqtə" ifadəsi ilə tərif edə bilir. Həqiqətdə isə "sıfır həcmdəki bir nöqtə", "yoxluq" mənasını verir. Kainat da yoxluqdan var olmuşdur. Digər bir sözlə yaradılmışdır.

Müasir fizikanın ancaq bu əsrin sonlarına doğru çatdığı bu böyük həqiqəti Allah, Quranda bizə 14 əsr əvvəldən belə xəbər vermişdi:

"O Allah göyləri və yeri yoxdan var edəndir." (Ənam surəsi, 101)

Bilindiği kimi, Big Bang nəzəriyyəsi, başlanğıcda kainatdakı bütün cisimlərin bir yerdə olduqlarını və sonradan ayrıldıqlarını göstərmişdir. Allah Big Bang nəzəriyyəsinin ortaya qoyduğu bu həqiqəti də, zamanımızdan tam 14 əsr əvvəl insanların kainat haqqındakı məlumatlarının son dərəcə məhdud olduğu bir dövrdə yenə Quranda belə bildirirdi:

Məgər kafirlər göylərlə yer bir olduğu zaman Bizim onları bir-birindən araladığımızı, hər bir canlıyı sudan yaratdığımızı görmürlərmi? Yenədəmi inanmırlar? (Ənbiya surəsi, 30)

Yəni hər şey, hətta hələ yaradılmamış olan "göylər və yer" belə, tək bir nöqtədəyəkən böyük partlayış ilə yaradılmış və bir-birlərindən ayrılaraq kainatın bu günkü şəklini meydana gətirmişlər. Ayənin ifadələrini Big Bang nəzəriyyəsi ilə müqayisə etdiyimizdə tamamilə uyğun gəldiklərini görürük. Halbuki, Big Bangın elmi bir nəzəriyyə olaraq ortaya atılması ancaq XX əsrdə mümkün olmuşdur.

Kainatın genişlənməsi, Böyük Partlayış nəzəriyyəsinin, yəni kainatın yoxdan var edildiyinin ən əhəmiyyətli dəlillərindən biridir. Kainat yaradıldığından bəri davam edən bu həqiqət, müasir elm tərəfindən ancaq bu əsrdə kəşf edildiyi halda Allah bu həqiqəti yenə bundan 14 əsr əvvəl xəbər vermişdir:

Biz göyü qüdrətlə yaratdıq və Biz onu genişləndiririk. (Zəriyət surəsi, 47)

1948–ci ildə Corc Gamow, Big Bangla bağlı olaraq yeni bir iddia irəli sürdü. Buna görə kainatın Böyük Partlayış ilə meydana gəlməsi vəziyyətində, kainatda bu partlayışdan artıq qalan bir radiasiyanın da olması lazım idi. Üstəlik, bu radiasiya kainatın hər yanında bərabər olmalı idi.

"Olməsi zəruri olan" bu dəlil çox keçmədən tapıldı. 1965–ci ildə Arno Penzias və Robert Wilson adlı iki tədqiqatçı bu dalğaları təsadüfi olaraq kəşf etdilər. "Kosmik Fond Radiasiyası" adı verilən bu radiasiya, yerli mənşəli deyil, kainatın hər yerinə dağılmış radiasiya idi. Beləcə, uzun müddətdir kainatın hər yerindən bərabər ölçüdə qəbul edilən istilik dalğasının, Big Bangın ilk dövrlərindən qalma olduğu ortaya çıxdı. Penzias və Wilson, bu kəşflərindən ötrü Nobel Mükafatı qazandılar. 1989–cu ildə isə, Amerika Kosmos Tədqiqatları Dairəsi NASA, Kosmik Fond Radiasiyasını araşdırmaq üzrə kosmosa KOBƏ peykini göndərdi. Bu inkişaf etmiş peykə yerləşdirilən həssas skanerlərin, Penzias və Wilsonun hesablarını təsdiqləməsi yalnız səkkiz dəqiqə davam etdi. KOBƏ, kainatın başlanğıcındakı böyük partlayışın qalıqlarını tapmışdı.

Big Bangın digər bir əhəmiyyətli dəlili isə, kosmosdakı hidrogen və helium qazlarının miqdarı oldu. Günümüzdə aparılan hesablamalarla aydın oldu ki, kainatdakı hidrogen–helium qazlarının nisbəti, Big Bangdan artıq qalan hidrogen–helium nisbətinin nəzəri hesablamalarına uyğun gəlirdi. Əgər kainatın bir başlanğıcı olmasaydı və kainat sonsuzdan bəri var olsaydı, içindəki hidrogen tamamilə yanaraq heliuma çevrilmiş olardı. Bütün bu açıq dəlillər Big Bang nəzəriyyəsinin elm dünyasında qəti olaraq qəbul edilməsinə gətirib çıxardı. Big Bang modeli elmin, kainatın meydana gəlməsi və başlanğıcı haqqında çatdığı son nöqtə idi. Uzun illər sabit vəziyyət nəzəriyyəsinə müdafiə edən Dennis Sciama, ard–arda gələn və Big Bangı isbat edən bütün bu dəlillər qarşısında içində düşükləri vəziyyəti belə izah edir:

Sabit vəziyyət nəzəriyyəsinə müdafiə edənlərlə onu test edən və mənə onu çürütməyi ümid edən müşahidəçilər arasında, bir dövr çox sərt mübarizə vardı. Bu dövr içində mən də bir rol boynuma götürmüşdüm. Çünki həqiqətən inandığım üçün deyil,

həqiqət olmasını istədiyim üçün "sabit vəziyyət" nəzəriyyəsini müdafiə edirdim. Nəzəriyyənin etibarsızlığını müdafiə edən dəlillər ortaya çıxmağa başladığıca Fred Hoyle bu dəlilləri qarşılamaqda lider rolunu boynuna götürmüşdü. Mən də yanında iştirak etmiş, bu düşməncə dəlillərə necə cavab verilə biləcəyi mövzusunda fikir irəli sürürdüm. Amma dəlillər yığıldığıca artıq oyunun bitdiyi və sabit vəziyyət nəzəriyyəsinin bir kənara buraxılması həqiqət ortaya çıxırdı. (Stephen Hawking, Evreni Kucaklayan Karınca, Alkım Kitapçılık ve Yayıncılık, 1993, səh. 62–63)

Kaliforniya Universitetindən Prof. Corc Abell də *"bu günkü mövcud dəlillər, kainatın milyardlarla il əvvəl Big Bang ilə başladığını göstərir. Big Bang nəzəriyyəsini qəbul etməkdən başqa çarəmiz yoxdur"* deyir.

Big Bangın bu zəfəri ilə birlikdə, materialist fəlsəfənin təmali olan "əzəli maddə" anlayışı da tarixə çevrildi. Yaxşı, o zaman Big Bangdan əvvəl nə vardı və "yox" olan kainatı bu böyük partlayış ilə "var" hala gətirən güc nə idi? Əlbəttə ki, bu sual, Ə.S. Eddingtonun ifadəsiylə materialistlər üçün "fəlsəfi olaraq zidd" olan həqiqəti, yəni bir Yaradıcının varlığını göstərir. Məşhur filosof Antony Flew, bu mövzuda bunları söyləyir:

"Etiraf etməyin insan ruhuna yaxşı gəldiyini söyləyərlər. Mən də bir etiraf edəcəyəm: Big Bang modeli, bir ateist baxımından olduqca sıxıntı vericidir. Çünki elm, dini qaynaqlar tərəfindən müdafiə olunan bir iddianı isbat etmişdir: Kainatın bir başlanğıcı olduğu iddiasını. Sadəcə kainatın bir sonunun və başlanğıcının olmadığını qəbul etdiyimiz müddətcə, kainatın bu anki varlığının mütləq bir şərh olduğunu müdafiə edə bilərik. Mən hələ bu şərhə inanıram, amma bunu Big Bang qarşısında müdafiə etmənin çox asan və rahat bir vəziyyət olmadığını etiraf etməliyəm." (Henry Margenau, Roy Abraham Vargesse. Cosmos, Bios, Theos. La Salle IL: Open Court Publishing, 1992, səh. 241)

Özünü ateist olmaq üçün kor–koranə şərtləndirməyən bir çox elm adamı isə, kainatın yaradılışında sonsuz güc sahibi bir Yaradıcının varlığını qəbul etmiş vəziyyətdədir. Bu Yaradıcı, həm maddəni, həm də zamanı yaratmış olan, yəni hər ikisindən də müstəqil bir varlıqdır. Məşhur Amerikalı astrofizik Hugh Ross bu həqiqəti belə açıqlayar:

"Əgər zaman və maddə, partlayışla birlikdə ortaya çıxmışsa, o zaman kainatı meydana gətirən səbəbin, kainatdakı zaman və məkandan tamamilə müstəqil olması lazımdır. Bu bizə Yaradıcının kainatdakı bütün ölçülərin üzərində olduğunu göstərir. Eyni zamanda Yaradıcının, bəzilərinin müdafiə etdiyi kimi kainatın özü olmadığını və kainatı əhatə etdiyini, yalnız kainatın içindəki bir güc olmadığını sübut edər." (Hugh Ross, The Creator and the Cosmos: How Greatest Scientific Discoveries of The Century Reveal God, Colorado: NavPress, revised edition, 1995, səh. 76)

Maddə və zaman, bütün bu anlayışlardan müstəqil olan sonsuz güc sahibi olan Yaradıcı tərəfindən var edilmişdir. O Yaradıcı, göylərin və yerin Rəbbi olan Allahdır.

Allah bu həqiqətin elmi dəlillərini, 14 əsr əvvəl endirdiyi Kitabında bizlərə varlığının açıq-aşkar dəlilləri olaraq bildirmişdir.

KAINATDAKI QÜSURSUZLUQ

Yeddi göyü təbəqələr şəklində quran Odur. Sən Mərhəmətli Allahın yaratdığına qətiyyənlən bir uyuşmazlıq tapmazsan. Bir başını qaldırıb göyə diqqət yetir, heç onda bir çat görürsənmi? Sonra göz gəzdirib təkrar bax. Göz zəlil və yorğun halda özünə tərəf dönəcəkdir. (Mülk surəsi, 3–4)

Kainatdakı milyardlarla ulduz və qalaktika mükəmməl uyğunluqla özləri üçün təyin edilmiş orbitlərində hərəkət edirlər. Ulduzlar, planetlər və peyklər həm öz ətraflarında, həm də bağlı olduqları sistemlərlə birlikdə dönürlər. Hətta bəzən içində 200–300 milyard ulduz olan qalaktikalar bir-birinin içindən keçib gedirlər. Bu keçişdə, kainatdakı böyük nizamı pozacaq hər hansı toqquşma olmaz.

Kainatda sürət anlayışı dünya ölçüləriylə müqayisə edildiyində ağıllı dayandıracaq ölçülərdədir. Milyardlarla, trilyonlarca ton ağırlığındakı ulduzlar, planetlər və riyazi dəyərləri ancaq riyaziyyatçıların anlama biləcəyi böyüklükdəki qalaktikalar və qalaktika çoxluqları kosmos içində qorxunc bir sürətlə hərəkət edirlər.

Məsələn, Dünya saatda 1670 km. sürətlə öz oxu ətrafında dönür. Bu gün ən sürətli güllənin saatda orta hesabla, 1.800 km.-lik bir sürətə sahib olduğu düşünülə, Dünyanın nəhəng ölçülərinə baxmayaraq sürətinin nə cür böyük olduğu aydın olar.

Dünyanın Günəş ətrafındakı sürəti isə güllənin təxminən 60 qatıdır: saatda 108.000 km. (Belə böyük bir sürətlə hərəkət edə bilən bir vasitə hazırlana bilsəydi Dünyanın ətrafını 22 dəqiqədə gəzəcəkdə.)

Verdiyimiz bu rəqəmlər yalnız dünya üçündür. Günəş sistemi isə daha da maraqlıdır. Bu sistemin sürəti məntiq sərhədlərini aşacaq dərəcədədir. Kainatda sistemlər böyüdükcə sürət artır. Məhz Günəş sisteminin qalaktika mərkəzi ətrafındakı fırlanma sürəti: –Saatda tam 720.000 km., 200 milyard ulduzu bünyəsində saxlayan "Süd yolu qalaktikası"nın kosmos içindəki sürəti isə saatda 950.000 km. dir.

Bu heyvətəmiz sürət, əslində Dünya üzərindəki həyatımızın pambıq ipinə bağlı olduğunu göstərir. Belə mürəkkəb və sürətli sistem içində nəhəng qəzaların meydana gəlməsi olduqca mümkündür. Ancaq Allahın ayədə bildirdiyi kimi, bütün bu sistem içində heç bir "ziddiyyət və uyğunsuzluq" yoxdur. Çünki kainat da bir məqsəd üzrə yaradılmışdır və Allahın qoyduğu tarazlığa görə işləyir.

ORBİTLƏR VƏ DÖNƏN KAINAT

Kainatdakı böyük tarazlığın ən əhəmiyyətli səbəblərindən biri, şübhəsiz göy cisimlərinin müəyyən bir orbitlə hərəkət etməsidir. Bu orbitlərə, yaxın zamana qədər bilinmədiyi halda, Quranda da diqqət çəkilməmişdir. Allah ayədə belə buyurur:

Gecəni, gündüzü, günəşi və ayı da yaradan Odur. Onların hər biri öz orbitində üzür. (Ənbiya surəsi, 33)

Ulduzlar, planetlər və peyklər həm öz ətraflarında, həm də bağlı olduqları sistemlə birlikdə dönür, kainat eynilə bir fabrikin mexanizmləri kimi incə bir nizam içində işləyir.

Kainatdakı orbitlər yalnız bəzi göy cisimlərinin hərəkəti deyil. Günəş sistemimiz hətta digər qalaktikalar, başqa mərkəzlər ətrafında böyük bir hərəkətlilik göstərirlər. Dünya və onunla birlikdə Günəş sistemi hər il, bir əvvəlki yerindən 500 milyon kilometr uzaqda olar. Göy cisimlərinin orbitlərindən ən kiçik bir sapmanın belə sistemi alt-üst edəcək qədər əhəmiyyətli nəticələr doğura biləcəyi hesablanmışdır. Məsələn, Dünya orbitində, normadan çox və ya az 3 millimetrlik bir dəyişiklik baxın nələrə yol açardı:

"Dünya Günəş ətrafında dönərkən elə bir orbit çəkər ki, hər 18 mildə doğru bir xətdən ancaq 2.8 mm ayrılır. Dünyanın çəkdiyi bu orbit tük qədər sapmaz, çünki; orbitdən 3mm.-lik bir sapma belə böyük fəlakətlər doğurardı: sapma 2.8 yerinə 2.5 mm. olsaydı orbit çox geniş olardı və hamımız donardıq, sapma 3.1 mm. olsaydı hamımız qovrularaq ölərdik." (Bilim ve Teknik Dergisi, İyul 1983)

Göy cisimlərinin bir başqa xüsusiyyəti də, orbitlərindən əlavə bir də öz ətraflarında dönmələridir. "Dönüşlü olan göyə and olsun." (Tariq surəsi, 11) isə tam da bu həqiqətə işarə edər.

QARANLIĞIN YARADILMASI

Məgər onlar görmürlərmə ki, Biz gecəni onların həmin vaxt istirahət etməsi üçün yaratmış, gündüzü isə işıqlı etmişik? Şübhəsiz ki, bunda iman gətirən adamlar üçün dəlillər vardır. (Nəml surəsi, 86)

Diqqət yetirilsə, ayədə gecənin xüsusi olaraq yaradıldığı bildirilir. Bundan qısa bir müddət əvvələ qədər elm adamları kainatdakı ulduz sayını və buraxdıqları işıq hesabladığılarında kainatın əslində həmişə işıqlı olmasının zəruri olduğu nəticəsinə

varmışlar və qaranlığın səbəbini anlaya bilməmişlərdi. Bu mövzu ancaq qara dəliklərin kəşfiylə ortaya çıxdı. Çünki kainatın hər yerinə dağılmış olan qara dəliklər, sahib olduqları qorxunc cazibə sahələriylə ulduzların buraxdığı şüaları böyük ölçüdə udur və qaranlığa səbəb olurlar. Bir başqa sözlə, qaranlıq xüsusi olaraq edilir, yəni "yaradılır".

QARA DƏLİKLƏR

XX əsrdə kainatdakı göy cisimləri ilə əlaqədar bir çox yeni kəşflər edilmişdir. Müasir dövrdə hələ yeni tanınan bu cisimlərdən biri də qara dəliklərdir. Qara dəliklər, yanacağı tükənən bir ulduzun öz içinə doğru büzülməsi və ən sonunda, ulduz yerinə sərhədsiz sıxlıqda və sıfır həcmdə çox böyük bir cazibə sahəsinin ortaya çıxmasıyla meydana gəlir. Qara dəliyi, yerüstü cazibə qüvvəsi olduqca güclü olduğu və işıq içindən çıxma bilmədiyi üçün, ən böyük teleskoplarla belə görə bilmərik. Ancaq içinə çökən ulduz olduğu yerin ətrafına olan təsiriylə qəbul edilə bilər. Allah Vaqiə surəsində ulduzların yerləri üzərinə and içərək bu mövzuya belə diqqət çəkmişdir:

Ulduzların batdığı yerlərə and olsun! Kaş bunun, doğrudan da, böyük bir and olduğunu biləydiniz. (Vaqiə surəsi, 75–76)

"Qara dəlik" anlayışı ilk dəfə 1767–ci ildə İngilis elm adamı John Michell tərəfindən ortaya atılmış və "qara dəlik" ifadəsi isə ilk dəfə Amerika fiziki John Archibald Wheeler tərəfindən 1969–cu ildə istifadə edilmişdir. Əvvəllər, bütün ulduzları görə bildiyimizi fərz edərkən, sonrakı illərdə kosmosda işıqlarını görə bilmədiyimiz ulduzların da var olduqları aydın olmuşdur. Çünki enerjisi tükənən bu ulduzların işıqları da yox olur.

Qara dəlik, bir kütlənin, işığın artıq sıza bilməyəcəyi qədər kiçik bir sahədə toplanmasıdır. Şiddətli cazibə sahəsi, fotonları və ən sürətli parçacıqları da bu bölgəyə toplayar. Günəşin 3 qatı böyüklüyündəki kütləyə sahib tipik bir ulduzun yanması və partlaması nəticəsində yaranan qara dəliyin diametri yalnız 20 km qədərdir. Qara dəliklər "qara"dır, yəni birbaşa müşahidə etmək mümkün deyil. Özlərini bilvasitə olaraq, digər göy cisimlərinə tətbiq etdikləri yüksək cazibə qüvvələriylə müəyyən edirlər. Aşağıdakı ayədə də qiyamət günü təsvirləri ilə yanaşı, digər istiqamətiylə də qara dəliklərlə əlaqədar bu elmi kəşfə işarə edilə bilər:

Ulduzlar sönəcəyi zaman; (Mürsəlat surəsi, 8)

Ayrıca, büyük kütləyə sahib ulduzlar kosmosda bükülməyə səbəb olurlar. Lakin qara dəliklər yalnız kosmosda bükülməyə səbəb olmaz, eyni zamanda kosmosu yarıb keçərlər. Bu sönmüş ulduzların, qara dəliklər olaraq adlandırılmalarının səbəbi də budur. Tariq surəsinin üçüncü ayəsində isə "yaran ulduz"dan danışılır. Ayələrdə belə buyrulur:

And olsun səmaya və gecə yolçusuna! Sən nə bilirsən ki, gecə yolçusu nədir? Bu, qaranlıqları dəlib keçən ulduzdur. (Tariq surəsi 1–3)

Ayənin ərəbcəsində "dəlik" mənasını verən "sakb" kəlməsi kökündən, "dəlik açan, deşən və deşib keçən" mənalarını verən "essakibu" ifadəsindən istifadə edilir. Qara dəlikləri təsvir edən elmi nəşrlərdə isə "dəlik açmaq, deşmək" mənalarını verən "puncture" sözü istifadə edilir. Qara dəliklərin xüsusiyyətini ifadə etmək üçün Quranda istifadə edilən bu söz son dərəcə hikmətlidir. Ayədə ulduzlarla əlaqədar bu məlumata da diqqət çəkilmiş olması, Quranın Alahın sözü olduğunu isbat edən bir başqa əhəmiyyətli məlumatdır.

GERİ ÇEVİRƏN GÖY

Qurani Kərimdə, Tariq surəsinin 11-ci ayəsində səmanın "geri çevirici" xüsusiyyətindən belə bəhs edilir:

Dönüşlü olan göyə and olsun. (Tariq surəsi, 11)

Quran tərcümələrində "dönüşlü" olaraq tərcümə edilən "reci" sözü, "geri çevirən" ya da "geri döndürən" mənalarını verir.

Bilindiyi kimi, Dünyanı əhatə edən atmosfer bir çox qatdan meydana gəlir. Hər qatın, canlılığın faydası üçün əhəmiyyətli bir vəzifəsi vardır. Araşdırıldığı zaman hər təbəqənin özünə çatan maddə ya da şüaları kosmosa ya da yer üzünə geri çevirmə xüsusiyyətlərinin olduğu aydın olmuşdur. Burada atmosfer qatlarının geri çevirmə xüsusiyyətini bir neçə örnəklə araşdıraq.

Məsələn, 13 ilə 15 km yüksəklikdəki Troposfer təbəqəsi, yer üzündən yüksələn su buxarının sıxlaşıb yağmur olaraq yerə geri dönməsini təmin edir. 25 km yüksəklikdəki Stratosferin alt təbəqəsi olan Ozonosfer, kosmosdan gələn radiasiya və zərərli ultrabənövşəyi şüaları əks etdirərək, yer üzünə çatmadan kosmosa geri dönmələrini təmin edir. İonosfer təbəqəsi də yer üzündən yayılan radio dalğalarını bir peyk kimi yer

üzünün fərqli bölgələrinə geri əks etdirərək, naqilsiz söhbətlərin, radio və televiziya verilişlərinin uzaq məsafələrdən izlənilə bilməsini təmin edər. Maqnitosfer təbəqəsi isə, Günəşdən və digər ulduzlardan yayılan zərərli radioaktiv parçacıqları, yer üzünə çatmadan kosmosa geri çevirər.

Göy üzünün təbəqələrinin hələ yaxın bir keçmişdə kəşf edilən bu xüsusiyyətinin əsrlərlə əvvəldən Quranda ifadə edilməsi, Quranın Allahın sözü olduğunu bir dəfə daha təsdiq edir.

GÜNƏŞ

Dünyadan 150 milyon km. uzaqda olmasına baxmayaraq, Günəş bizim üçün lazım olan enerjini fasiləsiz olaraq çatdırır.

Bu nəhəng enerjili göy cisminə hidrogen atomları davamlı olaraq heliuma çevrilir. Hər saniyə 616 milyard ton hidrogen, 612 milyon ton heliuma çevrilir. Bu əsnada çölə verilən enerji 500 milyon hidrogen bombasının partlamasına bərabərdir.

Dünyada həyat Günəşdən gələn enerjiylə təmin edilir. Yer üzündəki tarazlığın davamı və canlılıq üçün lazım olan enerjinin 99%-i Günəşdən təmin edilər. Bəhsi keçən enerjinin yarısı gözlə görünər və işıq olaraq alınar. Geriyə qalan enerjinin böyük bir qismi gözlə görülməyən, amma istilik formasında ortaya çıxan infraqırmızı şüalardır.

Günəşin bir xüsusiyyəti də zəng kimi genləyib daralmasıdır. Bu hadisə hər beş dəqiqədən bir təkrarlanır, Günəşin səthi bu sırada saatda 1080 km. sürətlə, 3 km. qədər bizə doğru irəliləyib sonra geri dönür.

Günəş, Süd yolunu meydana gətirən 200 milyard ulduzdan biridir. Dünyadan 325.500 dəfə böyük olmasına baxmayaraq, kainatdakı kiçik ulduzlardan sayılır. Diametri 125 min işıq ili olan Süd yolunun mərkəzinə 30 min işıq ili uzaqlıqdadır. (1 işıq yılı= 9.460.800.000.000 km.)

GÜNƏŞİN GEDİŞ İSTİQAMƏTİ

Quranda Günəş və Aydan bəhs edilərkən hər birinin müəyyən bir orbiti olduğu vurğulanar:

Gecəni, gündüzü, günəşi və ayı da yaradan Odur. Onların hər biri öz orbitində üzür. (Ənbiya surəsi, 33)

Yuxarıdakı ayədə keçən "üzmə" sözü, ərəbcədə "səhərə" olaraq ifadə edilər və Günəşin kosmosdakı hərəkətini izah etmək üzrə istifadə edilir. Bu söz Günəşin kosmosda hərəkət edərkən idarəsiz olmadığı, oxu üzərində döndüyü və dönərkən bir yol izlədiyi mənasındadır. Günəşin sabit olmadığı müəyyən bir orbitdə yol aldığı, bir başqa ayədə də belə bildirilir:

Günəş də özünün qaldığı yerə axıb gedir. Bu, Qüdrətli, Bilən Allahın əzəli hökmüdür. (Yasin Surəsi, 38)

Quranda bildirilən bu həqiqətlər, ancaq dövrümüzdəki astronomik müşahidələrlə aydın olmuşdur. Astronomiya mütəxəssislərinin hesablarına görə Günəş, Solar Apex adı verilən bir orbit boyunca Veqa Ulduzu istiqamətində saatda 720.000 km.-lik böyük bir sürətlə hərəkət edir. Bu, təxmini hesabla, Günəşin gündə 17 milyon 280 min km. yol qət etdiyini göstərir. Günəşlə birlikdə onun cazibə sistemi içindəki bütün planetlər və onların peykləri də eyni məsafəni qət edirlər.

ATMOSFERİN TƏBƏQƏLƏRİ

Quran ayələrində kainat haqqında verilən məlumatlardan biri, səmanın yeddi qat olaraq təşkil edildiyidir:

Yer üzündə olanların hamısını sizə görə xəlq edən, sonra göyə tərəf yönəlib onu yeddi qat göy edən Odur. O, hər şeyi bilir. (Bəqərə surəsi, 29)

Sonra, tüstü halında olan göyə yönəldi... (Fussilət surəsi, 11)

O, iki gündə onları yeddi göy kimi yaratdı və hər göyə onun özünə məxsus vəzifə tapşırırdı... (Fussilət surəsi, 12)

Quranda bir çox ayədə istifadə edilən göy sözü bütün kainatı ifadə etmək üçün istifadə edildiyi kimi, Dünya göyünü ifadə etmək üçün də istifadə edilir. Sözün bu mənası

düşünüldüyündə, Dünya göyünün, bir başqa sözlə atmosferin, 7 təbəqədən meydana gəlmiş nəticəsi ortaya çıxır.

Necə ki, bu gün Yer atmosferinin üst-üstə düzülmiş fərqli qatlardan meydana gəlmiş bilinə bilər. (<http://royal.okanagan.bc.ca/mpidwirn/atmosphereandclimate/atmslayers.html>; Michael Pidwirny, Atmospheric Layers, 1996) Kimyəvi tərkibi və ya hava istiliyi ölçü alınaraq edilən təsvirlərdə, Dünyanın atmosferi 7 qat olaraq təyin olunmuşdur. (<http://www.tpub.com/weather3/4-27.htm>) Bu gün hələ də 48 saatlıq hava proqnozunda istifadə edilən və "Limited Fine Mesh Model" (LFMII) olaraq adlandırılan atmosfer modelinə görə də atmosfer 7 qatdır. Müasir geoloji təsvirlərə görə atmosferin 7 qatı bu şəkildə sıralanır:

- 1- Troposfer
- 2- Stratosfer
- 3- Mezosfer
- 4- Termosfer
- 5- Ekzosfer
- 6- İonosfer
- 7- Maqnitosfer

Bu mövzuyla əlaqədar bir başqa möcüzəvi tərəf isə Fussilət surəsinin 12-ci ayəsində keçən "**Hər bir göyə əmrini vəhy etdi**" ifadəsində yer alır. Yəni ayədə Allahın hər təbəqəni müəyyən bir vəzifə ilə vəzifələndirdiyi ifadə edilir. Sonrakı hissələrdə daha təfərrüatlı araşdıracağımız kimi, yuxarıda saydığımız təbəqələrin hər birinin insanların və yer üzündəki bütün canlıların faydası baxımından çox vacib vəzifələri vardır. Yağışların meydana gəlməsindən zərərli şüaların əngəllənməsinə, radio dalğalarının əks etdirilməsindən meteoritlərin zərərsiz hala gətirilməsinə qədər hər təbəqənin özünə xas funksiyası var.

Aşağıdakı ayələr isə bizə atmosferin 7 qatının görünüşü ilə əlaqədar məlumat verir:

Məgər Allahın yeddi göyü təbəqə-təbəqə necə yaratdığını görmürsünüz? (Nuh surəsi, 15)

Yeddi göyü təbəqələr şəklində quran Odur... (Mülk surəsi, 3)

Bu ayələrdə Azərbaycan dilinə "uyğunlaşma" olaraq çevrilən ərəbcə "tibakan" sözü, eyni zamanda "təbəqə, bir şeyin uyğun olan qapağı və örtüsü" mənalarına da gəlir ki, üst qatın alt qata uyğunluğunu vurğulayar. Söz çoxluq istifadəsində isə "təbəqə təbəqə"

mənası qazanır. Ayədə təsvir edilən təbəqə təbəqə halındakı göy, şübhəsiz atmosferi ən mükəmməl şəkildə ifadə edən şərhlərdir.

XX əsr texnologiyası olmadan təsbit edilməsi heç bir şəkildə mümkün olmayan bu məlumatların, 1400 il əvvəl endirilmiş olan Qurani Kərimdə açıq şəkildə bildirilməsi isə əlbəttə ki, çox böyük bir möcüzədir.

DÜNYANIN YUVARLAQLIĞI

O, göyləri və yeri bir həqiqət kimi yaratmışdır. O, gecəni gündüzə bürüyür, gündüzü də gecəyə bürüyür... (Zumər surəsi, 5)

Quranın kainatı tanıdan ayələrində istifadə edilən ifadələr olduqca diqqət çəkicidir. Yuxardakı ayədə "bürüyür" olaraq tərcümə edilən ərəbcə söz "yukevviru"dur. Bu sözün Azərbaycan dilində qarşılığı, "yumru bir şeyin üzərinə bir cisim sarmaq"dır. (Məsələn, ərəbcə lüğətlərdə "başa sarıq sarmaq" kimi yumru cisimləri ehtiva edən hərəkətlər üçün bu söz istifadə edilir). Ayədə, gecənin və gündüzün bir-birlərinin üzərlərini sarıb-örtmələri mövzusunda verilən məlumat, eyni zamanda Dünyanın forması mövzusunda qəti məlumat ehtiva edir. Ancaq və ancaq Dünyanın yumru olması vəziyyətində bu ayədə ifadə edilən hərəkət reallaşa bilər. Yəni VII əsrdə endirilən Quranda Dünyanın yumru olduğuna işarə edilmişdir.

Unutmamaq lazımdır ki, o dövrdəki astronomiya anlayışı Dünyanı daha fərqli qəbul edirdi. O dövrdə Dünyanın düz səth olduğu düşünülürdü və bütün elmi hesab və şərhlər də buna görə edilirdi. Quranda isə o zamanın səhv məlumatları ilə əlaqədar heç bir ifadəyə rast gəlmərik. Əksinə, Quran ayələri bizə hələ bu əsrdə öyrəndiyimiz məlumatları verir. Quran Allahın sözü olduğu üçün kainatı təsvir edərkən olduqca ən doğru sözlər istifadə edilmişdir.

DAĞLARIN ZƏLZƏLƏLƏRİ ƏNGƏLLƏMƏSİ

O, göyləri görə biləcəyiniz bir dirək olmadan yaradıb saxlamış, yer sizi silkələməsin deyə, orada möhkəm dağlar qurmuş və ora cürbəcür heyvanlar yaymışdır... (Loğman surəsi, 10)

Məgər Biz yeri yataq etmədikmi? Dağları da payalar?! (Nəbə surəsi, 6–7)

Geoloji kəşflər nəticəsində dağlar haqqında əldə edilən məlumatlar Quran ayələriylə tam bir uyğunluq təşkil edir. Dağların ən əhəmiyyətli xüsusiyyətlərindən biri bir–birinə yaxınlaşaraq sıxışan yer təbəqələrinin birləşmə nöqtələrində yüksəlmələri və bu təbəqələri sabitləşdirmələridir. Bu xüsusiyyətləriylə dağlar taxtaları bir yerdə tutan mismarlara bənzədilə bilər.

Bununla yanaşı dağların yer qabığına etdiyi təzyiq, Dünyanın mərkəzindəki maqma hərəkətlərinin təsirinin yer üzünə çataraq yer qabığını parçalamasına mane olar.

YARADILIŞDAKI CÜTLƏR

Yerin bitirdiklərindən, insanların özlərindən və bilmədiklərindən bütün cütləri yaradan Allah pakdır, müqəddəsdir. (Yasin surəsi, 36)

Erkəklik və dişilik, "cüt" anlayışının bir qarşılığı olmaqla yanaşı, ayədə bəhs edilən "bilmədikləri nə qədər şeylərdən" ifadəsi daha geniş mənə ehtiva edir. Necə ki, maddənin cütlər halında yaradıldığını ortaya qoyan İngilis elm adamı Paul Dirac, 1933–cü ildə Nobel Fizika Mükafatını qazandı. "Parite" adı verilən bu görüş, maddənin anti maddə deyilən bir cütü olduğunu ortaya qoymuşdur. Anti–maddə, maddənin tərsi olan xüsusiyyətlər daşıyır. Məsələn, maddənin tərsinə anti–maddənin elektronları müsbət, protonları da mənfi yüklüdür. Bu həqiqət elmi bir qaynaqda belə ifadə edilir:

*... Hər parçacığın zidd yüküdə bir antiparçacığı vardır. Qərarlılıq əlaqəsi bizə bu cütlərin yaranması və yox olmasının hər yerdə və hər vaxt eyni anda meydana gəldiyini göstərir. (<http://www.2think.org/nothingness.shtml>; *Nothingness: The Science of Empty Space*, Henning Genz, s. 205)*

Yaradılışdakı cütlərə bir başqa nümunə də bitkilərdir. Botaniklər bitkilərdə cinsiyyət ayrı–seçkiliyi olduğunu ancaq 100 il əvvəl kəşf edə bilməmişlər. Halbuki, bitkilərin cütlər halında yaradıldığı Quranda 1400 il əvvəl ayələrlə açıq şəkildə bildirilmişdir:

O, göyləri görə biləcəyiniz bir dirək olmadan yaradıb saxlamış, yer sizi silkələməsin deyə, orada möhkəm dağlar qurmuş və ora cürbəcür heyvanlar yaymışdır. Biz göydən yağmur yağdırıb orada cürbəcür gözəl bitkilər bitirdik. (Loğman surəsi, 10)

O, yer üzünü sizin üçün beşik etmiş, orada sizin üçün yollar salmış və göydən su endirmişdir. Biz onunla cürbəcür bitkilərdən cüt–cüt yetişdirdik. (Taha surəsi, 53)

Eyni şəkildə meyvələr də dişi və erkək olaraq fərqli strukturlara sahibdirlər. Quranda bu məlumat Rad surəsinin 3-cü ayəsində ifadə edilir:

Yeri döşəyən, orada möhkəm dağlar, çaylar yaradan və bütün meyvələrdən cüt-cüt yetişdirən də Odur. O, gündüzü gecə ilə örtüb bürüyür. Həqiqətən də, bunda dərin düşünən adamlar üçün dəlillər vardır. (Rad surəsi, 3)

Ayədə "cüt" olaraq tərcümə edilən "zevceyni" sözü, ərəbcədə "yoldaş" mənasında istifadə edilən "zevc" sözündən gəlir. Bilindiyi kimi, yetkinləşən bitkilərin məhsullarının son şəkli meyvələridir. Meyvədən əvvəlki mərhələ isə çiçəkdir. Çiçəklərin də erkəkciyə və dişicik orqanları var. Çiçəyə tozcuq daşınaraq döllənmə reallaşdığında –erkək və dişicik hüceyrələri birləşdiyində– meyvə verməyə başlayar. Zaman içərisində meyvə yetkinləşər və toxum tökməyə başlayar. Bu həqiqət –meyvələrdə fərqli cinsiyyətlərə aid xüsusiyyətlər olduğu– Quranda işarə edilən bir başqa elmi məlumatdır.

DƏNİZLƏRİN BİR-BİRİNƏ QARIŞMAMASI

O, qarşı-qarşıya gələn iki dənizi bir-birinə qovuşdurdu. Onların arasında maneə vardır, onu keçə bilməzlər. (Rəhman surəsi, 19–20)

Yuxarıdakı ayədə, bilinən iki su kütləsinin bir-birləriylə qarşılaşıb birləşdiyi, lakin bir maneə səbəbiylə qarışmadıqları vurğulanır. Bu necə ola bilər? Normal olaraq gözlənilən iki dənizin bir-birləriylə qarşılaşdığında sularının qarışaraq həm duzluluq nisbətlərinin, həm də istiliklərinin bərabərləşməyə doğru getməsidir. Halbuki, hadisə belə deyil. Məsələn, Aralıq dənizi və Atlantik okeanı, Qırmızı dəniz və Hind okeanı bir-birləriylə əyani olaraq birləşsələr də suları bir-birinə qarışmır. Bunun səbəbi aralarındakı bir maneədir. Bu maneə isə "səth gərginliyi" olaraq bilinən qüvvədir.

DƏMİRDƏKİ SİRR

Dəmir, Quranda diqqət çəkilən elementlərdən biridir. Quranın "Hədid", yəni "Dəmir" adlı surəsində belə buyrulur:

... Biz özündə çox böyük qüvvə və insanlar üçün mənfəətlər olan dəmiri də endirdik... (Hədid surəsi, 25)

Dəmir dünya üzərində üçüncü ən geniş yayılmış elementdir və yer qabığının 5 faizini meydana gətirər. Dəmir elementi, Dünyada bu qədər çox miqdarda olmasına baxmayaraq, dəmirin meydana gəlməsi Dünya xaricində reallaşmışdır. Müasir astronomik kəşflər, Dünyadakı dəmir mədəninin xarici kosmosdakı nəhəng ulduzlardan gəldiyini ortaya qoymuşdur.

Quranda bu elmi həqiqət möcüzəvi bir şəkildə bildirilir. Hədid surəsinin 25-ci ayəsində, dəmir üçün istifadə edilən "enzelna" yəni "endirmə" sözü, məcazi olaraq insanların xidmətinə verilmə mənasında düşünülə bilər. Lakin sözün, yağış və günəş şüaları üçün istifadə edilən "göydən fiziki olaraq endirmə" şəklindəki həqiqi mənası diqqətə alındığında, ayənin yuxarıda ifadə etdiyimiz bu əhəmiyyətli elmi həqiqətə işarə etdiyi görülür. Yalnız Dünyadakı deyil, bütün Günəş sistemindəki dəmir, xarici kosmosdan əldə edilmişdir. Çünki Günəşin istiliyi dəmir elementinin meydana gəlməsi üçün kafi deyil. Günəşin 6000°C-lik səth istiliyi və 20 milyon °C-lik nüvə istiliyi vardır. Dəmir ancaq Günəşdən çox daha böyük ulduzlarda, bir neçə yüz milyon dərəcəyə çatan istiliklərdə meydana gələ bilər. Nova və ya Supernova olaraq adlandırılan bu ulduzlardakı dəmir miqdarı müəyyən bir nisbəti keçincə, artıq ulduz bunu daşıya bilməz və partlayar. Dəmirin kosmosa dağılması məhz bu partlayışlar nəticəsində mümkün olar. (Dr. Mazhar, U. Kazi, 130 *Evident Miracles in the Qur'an*, Crescent Publishing House, New York, 1997, ss. 110–111; <http://www.wamy.co.uk/announcements3.html>)

Elmi bir qaynaqda bu mövzu ilə əlaqədar olaraq bu məlumatlar yer alır:

Daha yaşlı Supernova hadisələrini göstərən dəlillər də vardır: Dəniz dibində yığılan dəmir-60, təxminən 5 milyon il əvvəl Günəşdən 90 işıq ili uzaqlıqda meydana gələn bir Supernova partlayışının dəlili olaraq şərh olunmuşdur. Supernova partlayışında yaranan dəmir-60, 1.5 milyon il yarm ömrü olan radioaktiv bir izotopdur. Dünyanın yeraltı qatlarında olan dəmir-60 izotopu, yaxın kosmosda olan elementlərin nükleosintez keçirib, əvvəl Yerin atmosferinə, oradan da yeraltı qatlarına batması nəticəsində meydana gəlmişdir.

(<http://www.istanbul.edu.tr/fen/astronomy/populer/cevre/cevresi.htm>)

Bütün bunlardan aydın olacağı kimi, dəmir mədəni Dünyada meydana gəlməmiş, Supernovalardan daşınaraq, eyni ayədə bildirildiyi şəkildə "endirilmişdir". Bu məlumatın Quranın endirilmiş olduğu VII əsrdə elmi olaraq təsbit edilə bilməyəcəyi isə açıqdır. Ancaq bu həqiqət, hər şeyi sonsuz məlumatıyla əhatə edən Allahın sözü olan Quranda yer alır.

Müasir astronomiya məlumatları bizə digər elementlərin də Dünyanın xaricində meydana gəldiyini göstərir. Ayədəki "dəmiri də endirdik" ifadəsində keçən "də" vurğusu

bu həqiqətə diqqət çəkə bilər. Ancaq ayədə, dəmirə xüsusilə diqqət çəkilməsi isə, XX əsrin sonlarında əldə edilən məlumatlar diqqətə alındığında son dərəcə düşündürücüdür. Məşhur mikrobioloq Micheal Denton, Nature's Destiny (Təbiətin Qədəri) adlı kitabında dəmirin əhəmiyyətini bu sözlərlə vurğulamışdır:

Bütün metallar içində dəmirdən daha çox vacib əhəmiyyət daşıyanı yoxdur. Bir ulduzun nüvəsində dəmirin yığılması supernova partlayışını meydana gətirər və beləcə həyat üçün lazımlı olan atomların bütün kainata yayılmasına imkan verir. Dəmir atomlarının Dünyanın ilk mərhələlərində nüvədə meydana gətirdiyi cazibəylə çıxarılan istilik, Dünyanın başlanğıcdakı kimyəvi fərqliliklərə səbəb olmuş və atmosferin meydana gəlməsi ilə nəticədə hidrosferin meydana gəlməsini təmin etmişdir. Dünyanın mərkəzində olan ərimiş dəmir, nəhəng bir maqnit vəzifəsini yerinə yetirər və dünyanın maqnit sahəsini meydana gətirər. Bu sahə sayəsində Dünyanın səthini yüksək enerjili dağıcı kosmik radiasiyadan qoruyan Van Allen radiasiya qurşaqları meydana gələr və vacib əhəmiyyət daşıyan ozon təbəqəsini kosmik şüa dağıtmasından qoruyar..

Dəmir atomu olmadan kainatda karbona bağlı həyat olması mümkün olmazdı; supernovalar olmaz, Dünyanın ilk dövrlərində isinməsi reallaşmaz, atmosfer ya da hidrosfer olmazdı. Qoruyucu maqnit sahə olmaz, Van Allen radiasiya qurşaqları meydana gəlməz, ozon təbəqəsi olmaz, (insan qanında) hemoqlobini meydana gətirəcək heç bir metal olmaz, oksigenin reaktivliyini yatıracaq metal meydana gəlməz və oksidləşməyə əsaslanan maddələr mübadiləsi meydana gəlməzdi.

Həyat və dəmir ilə qanın qırmızı rəngiylə uzaqdakı bir ulduzun ölümü arasındakı bu sirli və yaxın əlaqə yalnız metalların bioloji baxımdan əhəmiyyətli olduğunu göstərməklə qalmaz, eyni zamanda kainatın bioloji istiqamətdən əhəmiyyətini vurğulayar. (Michael J. Denton, Nature's Destiny, The Free Press, 1998, s. 198)

Dəmir atomunun əhəmiyyəti, bu şərhərlə rahatlıqla aydın olur. Quranda xüsusilə dəmirə diqqət çəkilməsi də bu mədənin əhəmiyyətini vurğulayır. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) dövründə dəmirdən istifadə edilir və müxtəlif alətlər emal edilirdi; ancaq dəmirin insan həyatındakı əhəmiyyəti haqqındakı məlumatlar çox qeyri-kafi idi. Dünyanın nüvəsində dəmir olduğu, insanın qanında dəmir olduğu və dəmirin canlılıq üçün vacib əhəmiyyəti, XX əsrə qədər hələ bilinməyən həqiqətlər idi. Bütün bunlarla yanaşı Quranda dəmirin əhəmiyyətinə diqqət çəkən bir sirr daha vardır.

İçində dəmirdən bəhs edilən Hədid surəsinin 25-ci ayəsi iki riyazi şifrə ehtiva edir:

"Əl-Hədid", Quranın 57-ci surəsidir. "Əl-hədid" sözünün ərəbcədəki ədədi dəyəri, yəni əbcədi hesablandığında qarşımıza çıxan rəqəm də eynidir: "57". (Əbcəd hesabları ilə əlaqədar məlumat üçün baxın. Quranda Əbcəd Hesabı bölməsi)

Yalnız "hədid" sözünün ədədi dəyəri 26-dır. 26 sayı isə dəmirin atom nömrəsidir.

QURANDA SÖZ TƏKRARLARI

Quranın indiyə qədər araşdırdığımız möcüzəvi xüsusiyyətindən başqa bir də "riyazi möcüzə"si vardır. Bu möcüzəyə bir nümunə, Qurandakı söz təkrarlarının sayıdır. Bir-biriylə əlaqədar bəzi sözlər təəccüblü bir şəkildə eyni ədəddə təkrarlanar. Aşağıda bu cür sözlər və Quran içindəki təkrarlanan ədədlər verilmişdir.

"Yeddi Göy" təbiri 7 dəfə keçir. "Göylərin yaradılışı (xalqı səmavat)" ifadəsi də 7 dəfə təkrarlanar.

"Gün (yənm)" tək olaraq 365 dəfə keçərkən, çoxluq yəni "Günlər (eyyam və yevmeyn)" sözləri 30 dəfə təkrarlanar. Ay sözünün təkrar sayı isə 12-dir.

"Xəyanət" sözü 16 dəfə keçərkən, "xəbis" sözünün təkrar sayı da 16.

"Bitki" və "ağac" sözlərinin təkrar sayı eyni: 26.

"Cəza" sözü 117 dəfə yer alarkən, Quranın təməl prinsiplərdən olan "əfv etmək" ifadəsi bu ədədin tam 2 misli qədər yəni 234 dəfə təkrarlanar.

"De" sözlərini saydığımızda çıxan nəticə 332. "Dedilər" sözünü saydığımızda da eyni rəqəmi görürük.

"Dünya" sözü və "axirət" sözünün təkrarlanma sayları da eyni: 115.

"Şeytan" sözü 88 dəfə keçir. "Mələk" sözünün təkrar sayı da 88.

"İman" (tamamlanmadan) sözü Quran boyunca 25 dəfə təkrarlanar, "küfr" sözü də...

"Zəkat" sözü 32 dəfə təkrarlanarkən, "bərəkət" sözünün təkrarlanma sayı da 32.

"Rəhmət" sözü 79, "hidayət" sözü də 79 dəfə təkrarlanar.

"Yaxşılar (ebrar)" 6 dəfə, faciələr isə tam yarısı qədər yəni 3 dəfə keçər.

"Yaz- isti" sözləri ilə "Qış-soyuq" sözlərinin keçmə sayları da eyni: 5.

"Sizi (insanı) yaratdı" ifadəsi və "qulluq" sözünün keçmə sayları da eyni: 16.

"Şərab (hımr)" və "sərxoşluq (sekere)" sözləri də eyni ədəddə təkrarlanar: 6.

"Zənginlik" 26 və "kasıblıq" isə yarısı qədər, 13 dəfə keçər.

"İnsan" 65 dəfə keçər; insanın yaradılış mərhələlərinin sayının cəmi də eynidir:

Torpaq (turabun) 17

Sperma (nutfun) 12

Embrion (ələq)	06
Bir dişləmlik ət (meda a)	03
Sümük (ızamun)	15
ə̇t (lehmun)	12
<hr/>	
CƏMI	65

QURANDA 19-LAR

Quranın riyazi möcüzəsinin bir başqa nümunəsi isə 19 sayının ayələrin içinə şifrəvi bir şəkildə yerləşdirilmiş olmasıdır. Muddəssir surəsinin 30-cu ayəsində diqqət çəkilən bu ədəd, Quranın bəzi yerlərində şifrələnmişdir. Bunun nümunələrini belə saya bilərik:

Bəsmələ 19 hərfdir.

Quran 114 (19x6) surədən meydana gələr.

İlk vəhy edilən 96-cı surə sondan 19-cu surədir.

İlk vəhy olan, 96-cı surənin ilk 5 ayəsi, tam 19 sözdən meydana gələr.

Bu 19 söz 76 (19x4) hərfdir.

Vəhy edilən ilk surə 19 ayəyə sahibdir.

Son vəhy edilən surə olan Nəsr 19 sözdür. Ayrıca bu surənin

Allahın köməyindən danışan ilk ayəsi də 19 hərfdir.

Quranda 114 (19x6) bəsmələ olar.

Quranda başında əvvəlində olmayan tək surə 9 nömrəli Tövbə surəsidir. Bu surədən əvvəl yer alan 8-ci surədən 19 surə sonra gələn 27 nömrəli Nəml surəsinin həm əvvəlində, həm də 30-cu ayəsində bəsmələ vardır. Bəsmələləri 114-ə tamamlayan 27 surənin 30 ayəsidir. Surə və ayə nömrələrini yəni 27 və 30-u yığdığımızda 57 (19x3) sayını tapırıq.

Quranda keçən cəmi "Allah" sayı 2698 (19x142)dir.

Quranda keçən cəmi "rəhm" sayı 114 (19x6)dir.

Quranda keçən bütün ədədləri (təkrarları diqqət alınmadan) yığdığımızda

çıxan	ədəd	162.146	yəni	19x8534-dür.
(1+2+3+4+5+6+7+8+9+10+11+12+19+				
20+30+40+50+60+70+80+99+100+200+300+1000+2000+3000+5000+50000+10				
0000)				

Başlanğıc hərflil ilk surə ilə başlanğıc hərflil son surə arasında 38 (19x2) ədəd başlanğıc hərflisiz surə vardır.

29 surənin əvvəlində 14 hərfdən ibarət olan 14 dəyişik hərfl kombinizonu olar. $29+14+14=57$ (19x3)

Allahın adlarından dördünün ədədi əbcəd dəyəri 19-un tam qatıdır.

Vahid (tək) 19 (19x1)

Zulfadlil əzm (Böyük lütf sahibi) 2698 (19x142)

Məcid (Uca) 57 (19x3)

Məscid 114 (19x6)

Quranın əvvəlindən 19 ayəyə sahib ilk surəsi İnfitar surəsidir. Bu surənin digər bir xüsusiyyəti son sözünün Allah olmasıdır. Bu eyni zamanda Qurandakı son dan 19-cu Allah sözüdür.

Surə nömrələri 19-un qatı olan surələrin ayə ədədlərini (bəsmələ daxil) yığdığımızda:

Surə Nömrə	Ayə Sayı
------------	----------

19-cu surə	99
------------	----

38-ci surə	89
------------	----

57-ci surə	30
------------	----

76-cı surə	32
------------	----

95-ci surə	9
------------	---

114-cü surə	<u>7</u>
-------------	----------

CƏMI 266 (19x14)

Qaf hərflil ilə başlayan 50-ci surədə 57 (19x3) ədəd qaf hərflil vardır. Başında qaf hərflil olan 42-ci surədə yenə 57 (19x3) ədəd qaf hərflil var. 50-ci surənin 45 ayəsi vardır. Bunları toplasaq, nəticə 95 (19x5)-dir. 42-ci surənin 53 ayəsi vardır. Bunları toplasaq, $42+53$ yenə 95 (19x5)-dir.

Qaf surəsinin ilk ayəsində Quran üçün istifadə edilən Məcid sözünün əbcəd dəyəri 57(19x3)-dür. Eyni şəkildə surə içindəki qaf hərflilərinin cəmi də 57-dir.

Qaf surəsindəki qaf hərflilərinin keçdiyi ayələrin nömrəsini yığdığımızda

19-un 42 qatı olan 798 sayını əldə edərik. 42 sayı isə başlanğıc hərfliləri arasında qaf olan digər bir surənin nömrəsidir.

Nun hərflil yalnız 68-ci surənin başında var. Bu surədəki nun hərflilərinin cəmi sayı 133 (19x7)-dir.

Bütün Quranda;

Rəsul (elçi) sözü 513 (19x27) dəfə,

Etiu (itaət edin) sözü 19 dəfə,

Rəbb (tam olaraq istifadə edilməyənlər) sözü 152 (8x19) dəfə,

Abd (qul), Abid (qulluq edən adam) və ibadət sözləri isə cəmi 152 (8x19) dəfə keçir.

VI HİSSƏ: "TƏKAMÜL NƏZƏRİYYƏSİ"

Darvinizm, yəni təkamül nəzəriyyəsi yaradılış həqiqətini rədd etmək məqsədi ilə ortaya atılan, lakin müvəffəqiyyətli ola bilməyən və elmdən kənar qalan mənasız fikirdən başqa bir şey deyil. Canlının cansız maddələrdən təsadüfən meydana gəldiyini iddia edən bu nəzəriyyə kainatda və canlılarda çoxlu möcüzəvi bir nizam olduğunun elm tərəfindən isbat edilməsi ilə dəlilsiz hala gəlmişdir. Beləcə, Allahın bütün kainatı və canlıları yaratdığı həqiqəti elm tərəfindən də sübut edilmişdir. Bu gün təkamül nəzəriyyəsinə dəstək olmaq üçün dünya səviyyəsində aparılan təbliğat yalnız elmi həqiqətlərin təhrif edilməsinə, tərəfli şərh olunmasına, elm adı altında deyilən yalanlara və edilən saxtakarlıqlara dayanır.

Ancaq bu təbliğat həqiqəti gizləyə bilmir. Təkamül nəzəriyyəsinin elm tarixindəki ən böyük yanılma olduğu son 20–30 ildə elm dünyasında getdikcə daha yüksək səslə dilə gətirilir. Xüsusilə, 1980–ci illərdən sonra aparılan araşdırmalar darvinist iddiaların tamamilə səhv olduğunu ortaya qoymuş və bu gerçək bir çox alim tərəfindən də dilə gətirilmişdir. Xüsusilə, ABŞ–da biologiya, biokimya, paleontologiya kimi fərqli sahələrdən olan çox sayda tədqiqatçı alim darvinizmin etibarsızlığını görür, canlıların mənşəyini artıq "yaradılış həqiqəti ilə" açıqlayırlar.

Təkamül nəzəriyyəsinin süqutunu və yaradılışın dəlillərini digər bir çox əsərlərimizdə bütün elmi detalları ilə göstərdik və göstərməyə davam edirik. Ancaq mövzunu daşdığı böyük əhəmiyyət səbəbi ilə burada da yekunlaşdırmaqda fayda vardır.

Darvini yıxan çətinliklər

Təkamül nəzəriyyəsi tarixinin qədim yunanlara qədər gedib çıxan bir nəzəriyyə olmasına baxmayaraq, əhatəli olaraq 19–cu əsrdə ortaya atıldı. Nəzəriyyəni elm dünyasının gündəminə gətirən ən əhəmiyyətli yenilik Çarlz Darvinin 1859–cu ildə nəşr olunan "Növlərin mənşəyi" adlı kitabı idi. Darvin bu kitabda dünyadakı fərqli canlı növlərinin Allahın ayrı–ayrı yaratdığı həqiqətinə qarşı çıxırdı. Darvinə görə, bütün növlər ortaq bir atadan gəlirdilər və zamanla kiçik dəyişmələrlə fərqliləşiblər.

Darvinin nəzəriyyəsi heç bir konkret elmi tapıntıya dayanmırdı; özünün də qəbul etdiyi kimi yalnız bir "məntiq yürütmək" idi. Hətta Darvinin kitabındakı "Nəzəriyyənin çətinlikləri" başlıqlı uzun hissədə etiraf etdiyi kimi, nəzəriyyə bir çox əhəmiyyətli suala cavab verə bilmirdi.

Darvin nəzəriyyəsinin önündəki çətinliklərin inkişaf edən elm tərəfindən aşılacağını, yeni elmi tapıntıların nəzəriyyəsinə gücləndirəcəyini ümid edirdi. Bunu kitabında tez–tez ifadə etmişdi. Ancaq inkişaf edən elm Darvinin ümidlərinin tam əksinə, nəzəriyyənin təməl iddialarını bir–bir dayaqsız buraxmışdır.

Darvinizmin elm qarşısındakı uduzması üç təməl bařlıqda arařdırıla bilər:

- 1) Nəzəriyyə həyatın yer  z nd  ilk dəfə necə ortaya  ıxdıđını heç cür açıqlaya bilmir.
- 2) Nəzəriyyənin qarşıya qoyduđu "təkamül mexanizmləri"nin, həqiqətdə t kmill řdirici bir təsirə sahib olduđunu göstərən heç bir elmi tapıntı yoxdur.
- 3) Qalıq qeydləri təkamül nəzəriyyəsinin nəzərdə tutduqlarının tam əksinə bir cədvəl ortaya qoyur.

Bu hissədə bu  c təməl bařlıđını ana xətləri ilə arařdıracađıq.

Ke il  bilinməyən ilk pillə:

Həyatın m nř yi

Təkamül nəzəriyyəsi bütün canlı növlərinin bundan təxminən 3.8 milyard il əvvəl ibtidai dünyada ortaya çıxan tək bir canlı hüceyrədən gəldiklərini iddia edir. Tək bir hüceyrənin necə oldu ki, milyonlarla kompleks canlı n v n  meydana gətirdiyi v  əgər həqiqətən bu cür bir təkamül reallařmıřdırsa, niyə bunun izlərinin qalıq qeydlərində olmadıđı nəzəriyyənin açıqlaya bilmədiyi suallardandır. Ancaq bütün bunlardan əvvəl iddia edilən təkamül müddətinin ilk pilləsi üzərində dayanmaq lazımdır. Haqqında danıřılan o "ilk hüceyrə" necə ortaya  ıxmıřdır?

Təkamül nəzəriyyəsi yaradılıřı rədd etdiyi və heç bir f vq lt bii müdaxiləni qəbul etmədiyi  c n, o "ilk hüceyrə"nin heç bir məqsəd, plan və tənzimləmə olmadan, təbiət qanunları içində təsadüfi olaraq meydana gəldiyini iddia edir. Yəni nəzəriyyəyə görə, cansız maddə təsadüflər nəticəsində ortaya canlı bir hüceyrə çıxarmalıdır. Ancaq bu, bilinən  n fundamental biologiya qanunlarına zidd bir iddiadır.

"Həyat həyatdan gəlir"

Darvin kitabında həyatın m nř yi mövzusundan heç danıřmamıřdı.  nki onun dövründəki ibtidai elm anlayıřı canlıların çox sadə bir quruluřa sahib olduqlarını f rzedirdi. Orta əsrlərdən bəri insanların inandıđı " z- z n  törəyən nəsil" adlı nəzəriyyəyə görə, cansız maddələrin təsadüfən bir yerə gəlib canlı bir varlıq meydana gətirə biləcəklərinə inanırdılar. Bu dövrdə böcəklərin yemək artıqlarından, si anların da buđdadan meydana gəldiyi m řhur bir d ř nc  idi. Bunu isbat etmək  c n maraqlı təcrübələr aparılmıřdı.  irkli bir  skinin üzərinə bir az buđda qoyulmuř və bir az g zl dikd  bu qarıřıqdan si anların meydana gələcəyi zənn edilmiřdi.

 tl rin qurdlanması da həyatın cansız maddələrdən t r y  bildiyinə bir dəlil sayılırdı. Halbuki daha sonra aydın olacaqdı ki,  tl rin üzərindəki sürfələr  z-özlərinə meydana gəlmirlər, ađcaqanadların gətirdikləri gözlə görülməyən s rf l rd n çıxırdılar.

Darvinin “Növlərin mənşəyi” adlı kitabını yazdığı dövrdə isə bakteriyaların cansız maddədən meydana gələ bildikləri inancı elm dünyasında məşhur bir qəbul görürdü.

Halbuki Darvinin kitabının nəşr olunmasından beş il sonra məşhur fransız biolog Luis Pastor təkamülə əsas təşkil edən bu inancı qəti olaraq təkzib etdi. Pastor apardığı uzun təcrübələr nəticəsində aldığı nəticəni belə yekunlaşdırmışdı:

Cansız maddələrin həyat meydana gətirə biləcəyi iddiası artıq qəti olaraq tarixə basdırılmışdır (1).

Təkamül nəzəriyyəsinin müdafiəçiləri Pasturun tapıntılarına qarşı uzun müddət müqavimət göstərdilər. Ancaq inkişaf edən elm canlı hüceyrəsinin kompleks quruluşunu ortaya çıxardıqca həyatın öz-özünə meydana gələ biləcəyi iddiasının etibarsızlığı daha da açıq hala gəldi.

XX əsrdəki nəticəsiz səylər

XX əsrdə həyatın mənşəyi mövzusunun tədqiq edən ilk təkamülçü məşhur rus biolog Aleksandr Oparin oldu. Oparin 1930-cu illərdə ortaya atdığı bəzi tezislərlə canlı hüceyrəsinin təsadüfən meydana gələ biləcəyini isbat etməyə çalışdı. Ancaq bu işlər müvəffəqiyyətsizliklə nəticələnəcək və Oparin bu etirafı etmək məcburiyyətində qalacaqdı:

Təəssüf ki, hüceyrənin mənşəyi təkamül nəzəriyyəsinin tamamını əhatə edən ən qaranlıq nöqtəni meydana gətirir (2).

Oparinin yolunu izləyən təkamülçülər həyatın mənşəyi mövzusunun həll edəcək təcrübələr aparmağa çalışdılar. Bu təcrübələrin ən məşhuru amerikalı kimyaçı Stanley Miller tərəfindən 1953-cü ildə təşkil edildi. Miller ibtidai yer atmosferində olduğunu iddia etdiyi qazları bir təcrübə qurğusunda birləşdirib və bu qarışıqca enerji əlavə edib proteinlərin quruluşunda istifadə edilən bir neçə orqanik molekul (aminoasid) sintez etdi.

O illərdə təkamül adına əhəmiyyətli bir mərhələ kimi tanıtılan bu təcrübənin etibarlı olmadığı və təcrübədə istifadə edilən atmosferin gerçək dünya şərtlərindən çox fərqli olduğu növbəti illərdə ortaya çıxacaqdı (3).

Uzun sürən bir səssizlikdən sonra Millerin özü də istifadə etdiyi atmosfer mühitinin həqiqi olmadığını etiraf etdi (4).

Həyatın mənşəyi problemini açıqlamaq üçün 20-ci əsr boyunca aparılan bütün təkamülçü səylər davamlı müvəffəqiyyətsizliklə nəticələndi. “San Diego Scripps” institutundan məşhur geokimyaçı Jefrey Bada təkamülçü “Earth” jurnalında 1998-ci ildə nəşr olunan bir məqalədə bu həqiqəti belə qəbul edir:

Bu gün 20-ci əsri geridə qoyarkən hələ 20-ci əsrə girdiyimizdə sahib olduğumuz ən böyük həll edilməmiş problemlə qarşı-qarşıyıq: Həyat yer üzündə necə başladı (5).

Həyatın kompleks quruluşu

Təkamül nəzəriyyəsinin həyatın mənşəyi mövzusunda belə böyük çətinliyə düşməsinin başlıca səbəbi ən sadə zənn edilən canlı quruluşların belə inanılmaz dərəcədə kompleks quruluşlara sahib olmasıdır. Canlı hüceyrəsi insanların düzəltdiyi bütün texnoloji məhsullardan daha kompleksdir. Belə ki, bu gün dünyanın ən inkişaf etmiş laboratoriyalarında belə cansız maddələr bir yerə gətirilərək canlı bir hüceyrə çıxarıla bilmir.

Bir hüceyrənin meydana gəlməsi üçün lazım olan şərtlər əsla təsadüflərlə açıqlana bilməyəcək qədər çoxdur. Hüceyrənin ən fundamental quruluş maddəsi olan proteinlərin təsadüfi olaraq sintez edilmə ehtimalı; 500 aminoasidlik orta hesabla bir protein üçün $10950/1$ -dir. Ancaq riyaziyyatda $1050/1$ -dən kiçik ehtimallar praktik olaraq "qeyri-mümkün" sayılır. Hüceyrənin nüvəsində yerləşən və genetik məlumatı saxlayan DNT molekulu isə inanılmaz bir məlumat bankıdır. İnsan DNT-sinin ehtiva etdiyi məlumatın əgər kağıza köçürülsə, 500 səhifədən ibarət olan 900 cildlik bir kitabxana meydana gətirəcəyi hesablanmışdır.

Bu nöqtədə çox maraqlı bir dilemma əlavə var: DNT yalnız bəzi xüsusiləşmiş proteinlərin (fermentlərin) köməyi ilə cütləşə bilər. Amma bu fermentlərin sintezi də ancaq DNT-dəki məlumatlar yönündə reallaşır. Bir-birindən asılı olduqlarından cütləşmənin meydana gəlməsi üçün ikisi də eyni anda mövcud olmalıdırlar. Bu isə həyatın öz-özünə meydana gəldiyi ssenarisini çarəsiz duruma salır. "San Diego California" universitetindən məşhur təkamülçü professor Lesley Orqel, "Scientific American" jurnalının oktyabr 1994 tarixli sayında bu həqiqəti belə etiraf edir:

Son dərəcə kompleks quruluşlara sahib olan proteinlərin və nuklein turşularının (RNT və DNT) eyni yerdə və eyni zamanda təsadüfi olaraq meydana gəlmələri həddindən artıq ehtimaldan kənardır. Amma bunların biri olmadan digərini əldə etmək də mümkün deyil. Dolayısı ilə insan həyatın kimyəvi yollarla ortaya çıxmasının əsla mümkün olmadığı nəticəsinə gəlmək məcburiyyətində qalır (6).

Şübhəsiz, əgər həyatın təbii faktorlarla ortaya çıxması qeyri-mümkündürsə, bu vəziyyətdə həyatın fəvqəltəbii bir şəkildə "yaradıldığını" qəbul etmək lazımdır. Bu həqiqət əsas məqsədi yaradılışı rədd etmək olan təkamül nəzəriyyəsini açıq şəkildə keçərsiz edir.

Təkamülün xəyali mexanizmləri

Darvin nəzəriyyəsini keçərsiz duruma salan ikinci böyük nöqtə nəzəriyyənin "təkamül mexanizmləri" olaraq qarşıya qoyduğu iki anlayışın həqiqətdə heç bir təkmilləşdirici gücə sahib olmadığından aydınlaşmasıdır. Darvin ortaya atdığı təkamül iddiasını tamamilə "təbii seleksiya" mexanizminə bağlamışdı. Bu mexanizmə verdiyi əhəmiyyət kitabının adından da açıq şəkildə aydın olurdu: Növlərin mənşəyi, təbii seleksiya yolu ilə...

Təbii seleksiya təbii seçmə deməkdir. Təbiətdəki həyat mübarizəsində təbii şərtlərə uyğun və güclü canlıların həyatda qalacağı düşüncəsinə dayanır. Məsələn, yırtıcı heyvanlar tərəfindən təhdid edilən bir maral sürüsündə daha sürətli qaçan marallar həyatda qalır. Beləcə, maral sürüsü sürətli və güclülərdən meydana gəlir. Amma, əlbəttə, bu mexanizm maralları təkmilləşdirməz, onları başqa bir canlı növünə, məsələn, atlara çevirməz.

Bu səbəbdən təbii seleksiya mexanizmi heç bir təkmilləşdirici gücə sahib deyil. Darvin də bu həqiqətin fərqi varırdı və "Növlərin mənşəyi" adlı kitabında "Faydalı dəyişikliklər meydana gəlmədiyi müddətcə təbii seleksiya heç bir şey edə bilməz" demək məcburiyyətində qalmışdı (7).

Lamarkın təsiri

Bəs, bu "faydalı dəyişikliklər" necə meydana gələ bilər? Darvin öz dövrünün ibtidai elm anlayışı içində bu sualı Lamarka əsaslanıb cavablandırmağa çalışmışdı. Darvindən əvvəl yaşamış fransız bioloq Lamarka görə canlılar yaşayış dövrlərində keçirdikləri fiziki dəyişiklikləri sonrakı nəsillə köçürürlər və nəsildən nəsillə yığılan bu xüsusiyyətlər nəticəsində yeni növlər ortaya çıxırdı. Məsələn, Lamarka görə zürafələr ceyranlardan törəmişdir, yüksək ağacların yarpaqlarını yeməyə çalışarkən nəsildən nəsillə boyunları uzanmışdı.

Darvin də bənzəri nümunələr vermiş, məsələn, "Növlərin mənşəyi" adlı kitabında yemək tapmaq üçün suya girən bəzi ayıların zamanla balinalara çevrildiyini iddia etmişdi (8).

Amma Mendelin kəşf etdiyi və 20-ci əsrdə inkişaf edən genetika elmi ilə dəqiqləşən irsilik qanunları qazanılmış xüsusiyyətlərin sonrakı nəsillərə köçürülməsi əfsanəsini qəti olaraq rədd etdi. Beləcə, təbii seleksiya "öz başına" və dolayısı ilə tamamilə təsirsiz bir mexanizm olaraq qalmış olurdu.

Neodarvinizm və mutasiyalar

Darvinistlər isə bu vəziyyətə bir həll tapa bilmək üçün 1930-cu illərin sonlarında "Müasir sintetik nəzəriyyə"ni və ya daha məşhur adı ilə desək, neodarvinizmi ortaya atdılar. Neodarvinizm təbii seleksiyaya "faydalı dəyişiklik səbəbi" olaraq mutasiyaları, yəni canlıların genlərində radiasiya kimi xarici təsirlər və ya köçürtmə səhvləri nəticəsində yaranan pozulmaları əlavə etdi.

Bu gün də hələ dünyada təkamül adına keçərliliyini qoruyan model neodarvinizmdir. Nəzəriyyə yer üzündəki milyonlarla canlı növünün bu canlıların qulaq, göz, ağciyər, qanad kimi saysız kompleks orqanlarının "mutasiyalara" yəni genetik pozğunluqlara söykənən bir müddət nəticəsində meydana gəldiyini iddia edir. Amma

nəzəriyyəni çarəsiz duruma salan açıq bir elmi həqiqət vardır: Mutasiyalar canlıları inkişaf etdirməzlər, əksinə, həmişə canlılara zərər verərlər.

Bunun səbəbi çox sadədir: DNT çox kompleks bir quruluşa malikdir. Bu molekul üzərində yaranan hər hansı təsadüfi bir təsir ancaq zərər verər. Amerikalı genetik B. G. Ranganathan bunu belə açıqlayır:

Mutasiyalar kiçik, təsadüfi və zərərliyərlər. Çox nadir hallarda meydana gəlirlər və ən yaxşı halda təsirsizdirlər. Bu üç xüsusiyyət mutasiyaların təkamüllü bir inkişaf meydana gətirə bilməyəcəyini göstərir. Onsuz da yüksək dərəcədə xüsusiləşmiş bir orqanizmdə meydana gələ biləcək təsadüfi bir dəyişmə ya təsirsizdir, ya da zərərliyərlər. Bir qol saatında meydana gələn təsadüfi bir dəyişmə qol saatını inkişaf etdirməz. Ona böyük ehtimalla zərər verər və ya ən yaxşı halda təsirsiz olar. Bir zəlzələ bir şəhəri inkişaf etdirməz, onu dağıdar (9).

Necə ki, bu günə qədər heç bir faydalı, yəni genetik məlumatı inkişaf etdirən mutasiya nümunəsi müşahidə edilməmişdir. Bütün mutasiyaların zərərli olduğu görülmüşdür. Aydın olmuşdur ki, təkamül nəzəriyyəsinin "təkamül mexanizmi" olaraq göstərdiyi mutasiyalar həqiqətdə canlıları yalnız korlayan, şikəst edən genetik hadisələrdir. (İnsanlarda mutasiyanın ən çox görülən təsiri xərcəngdir.) Əlbəttə, korlayıcı bir mexanizm "təkamül mexanizmi" ola bilməz. Təbii seleksiya isə Darvinin də qəbul etdiyi kimi, "öz başına heç bir şey edə bilməz". Bu həqiqət bizlərə təbiətdə heç bir "təkamül mexanizmi"nin olmadığını göstərir. Təkamül mexanizmi olmadığına görə də təkamül deyilən xəyali müddət yaşanmış ola bilməz.

Fosil (qalıq) qeydləri:

Ara nümunələrin izi yoxdur

Təkamül nəzəriyyəsinin iddia etdiyi ssenarinin yaşanmadığının ən açıq göstəricisi isə fosil (qalıq) qeydləridir.

Təkamül nəzəriyyəsinə görə bütün canlılar bir-birlərindən törəmişlər. Əvvəldən var olan bir canlı növü zamanla bir başqasına çevrilmiş və bütün növlər bu şəkildə ortaya çıxmışlar. Nəzəriyyəyə görə, bu çevrilmə yüz milyonlarla il davam edən uzun bir zaman kəsiyini əhatə etmiş və addım-addım irəliləmişdir.

Bu vəziyyətdə iddia edilən uzun çevrilmə müddətində saysız "ara növlər" meydana gəlməli və yaşamalılardırlar.

Məsələn, keçmişdə balıq xüsusiyyətlərini daşımalarına baxmayaraq bir tərəfdən də bəzi sürünən xüsusiyyətləri qazanan yarı balıq, yarı sürünən canlılar yaşamalılardır. Yaxud sürünən xüsusiyyətlərini daşıyarkən bir tərəfdən də bəzi quş xüsusiyyətləri qazanan sürünən quşlar ortaya çıxmalılardır. Bunlar bir keçiş müddətində olduqları üçün şikəst və qüsurlu canlılar olmalılardır. Təkamülçülər keçmişdə yaşadıklarına inandıqları bu nəzəri varlıqlara "ara keçid nümunəsi" adını verirlər.

Əgər həqiqətən bu cür canlılar keçmişdə yaşamışdırsa, bunların saylı və növləri milyonlarla, hətta milyardlarla olmalıdır. Və bu əcaib canlıların fosillərinə, mütləq fosil qeydlərində rast gəlinməlidir. Darvin "Növlərin mənşəyi"ndə bunu belə açıqlamışdır:

"Əgər nəzəriyyəmə doğrudursa, növləri bir-birinə bağlayan saysız ara keçid növləri mütləq yaşamalır... Bunların yaşadıklarının dəlilləri də yalnız fosil qalıqları arasında ola bilər (10).

Darvinin puç olan ümidləri

Ancaq 19-cu əsrin ortalarından bu yana dünyanın dörd tərəfində çoxlu fosil araşdırmaları aparıldığı halda keçiş nümunələrinə rast gəlinməmişdir. Aparılan qazıntı işlərində və araşdırmalarda əldə edilən bütün tapıntılar təkamülçülərin gözlədiklərinin əksinə, canlıların yer üzündə birdən-birə qüsursuz və nöqsansız bir şəkildə ortaya çıxdıklarını göstərmişdir.

Məşhur ingilis paleontoloq (fosil alimi) Derek W. Ager bir təkamülçü olmasına baxmayaraq bu həqiqəti belə etiraf edir:

Problemimiz budur: Fosil qeydlərini detallı olaraq araşdırdığımızda istər növlər, istərsə də siniflər səviyyəsində olsun davamlı olaraq eyni həqiqətlə qarşılaşırıq; pilləli təkamüllə inkişaf edən deyil, birdən-birə yer üzündə yaranan qruplar görürük (11).

Yəni fosil qeydlərində bütün canlı növləri arasında heç bir keçiş nümunəsi olmadan qüsursuz şəkilləri ilə birdən-birə ortaya çıxırlar. Bu, Darvinin nəzərdə tutduğunun tam əksinədir. Əlavə də bu canlı növlərinin yaradıldıqlarını göstərən çox güclü bir dəlildir. Çünki bir canlı növünün öz-özünə təkmilləşən heç bir atası olmadan bir anda və qüsursuz olaraq ortaya çıxmasının tək izahı o növün yaradılmış olmasıdır. Bu həqiqət məşhur təkamülçü bioloq Douglas Futuyma tərəfindən də qəbul edilir:

Yaradılış və təkamül yaşayan canlıların mənşəyi haqqında verilə biləcək yeganə iki açıqlamadır. Canlılar dünyada ya tamamilə mükəmməl və qüsursuz bir şəkildə ortaya çıxmışlar, ya da belə olmamışdır. Əgər belə olmamışdırsa, bir dəyişmə müddəti sayəsində özlərindən əvvəl var olan bəzi canlı növlərindən təkmilləşərək meydana gəlməlidirlər. Amma əgər qüsursuz və mükəmməl bir şəkildə ortaya çıxmışlarsa, o halda sonsuz güc sahibi olan bir ağıl tərəfindən yaradılmış olmalıdırlar (12).

Fosillər isə canlıların yer üzündə qüsursuz və mükəmməl bir şəkildə ortaya çıxdıklarını göstərir. Yəni "növlərin mənşəyi" Darvinin zənn etdiyinin əksinə, təkamül deyil, yaradılışdır.

İnsanın təkamülü nağılı

Təkamül nəzəriyyəsini müdafiə edənlərin ən çox gündəmə gətirdikləri mövzu insanın mənşəyi mövzudur. Bu mövzudakı darvinist iddia bu gün yaşayan müasir

insanın meymunabənzər bəzi varlıqlardan gəldiyini fərz edir. 4–5 milyon il əvvəl başladığı fərz edilən bu müddətdə müasir insanla ataları arasında bəzi "ara nümunə"lərin yaşadığı iddia edilir. Həqiqətdə tamamilə xəyali olan bu ssenaridə dörd təməl "kateqoriya" sayılır:

- 1– Australopithecus
- 2– Homo habilis
- 3– Homo erectus
- 4– Homo sapiens

Təkamülçülər insanların sözdə ilk meymunabənzər atalarına "cənub meymunu" mənasını verən "Australopithecus" adını verirlər. Bu canlılar həqiqətdə soyu tükənmiş bir meymun növündən başqa bir şey deyil. Məşhur ingilis və amerikalı iki anatomiyaçı Lord Solly Zuckerman və prof. Charles Oxnardın "Australopithecus" nümunələri üzərində apardığı çox geniş əhatəli tədqiqat bu canlıların yalnız soyu tükənmiş bir meymun növünə aid olduğunu və insanlarla heç bir bənzərliklərinin olmadığını göstərmişdir (13).

Təkamülçülər insan təkamülünün bir sonrakı mərhələsini də "homo", yəni insan olaraq sinifləndirirlər. İddiaya görə "homo" ardıcılığındakı canlılar "Australopithecus"lardan daha çox inkişaf etmişlər. Təkamülçülər bu fərqli canlılara aid fosilləri ard–arda düzərək xəyali bir təkamül sxemi meydana gətirirlər. Bu sxem xəyalidir, çünki həqiqətdə bu fərqli siniflər arasında təkamüllü bir əlaqə olduğu qətiyyənlə isbat edilə bilməmişdir. Təkamül nəzəriyyəsinin 20–ci əsrdəki ən əhəmiyyətli müdafiəçilərindən biri olan Ernst Mayr "'Homo sapiens"ə uzanan zəncir həqiqətdə itmişdir" deyərək bunu qəbul edir (14).

Təkamülçülər "Australopithecus > Homo habilis > Homo erectus > Homo sapiens" sıralamasını yazarkən bu növlərin hər birinin bir sonrakının atası olduğu təəssüratını verirlər. Halbuki paleoantropoloqların son tapıntıları "Australopithecus", "Homo habilis" və "Homo erectus"un dünyanın fərqli bölgələrində eyni dövrlərdə yaşadıklarını göstərir (15).

Bundan başqa "Homo erectus" sinifləməsinə aid insanların bir hissəsi çox müasir zamanlara qədər yaşamış, "Homo sapiens" "Neandertalensis" və "Homo sapiens sapiens" (müasir insan) ilə eyni mühitdə yan–yana olmuşlar (16).

Bu isə, əlbəttə, bu siniflərin bir–birlərinin ataları olduqları iddiasının keçərsizliyini açıq şəkildə ortaya qoyur. Harvard Universitetinin paleontoloqlarından Stephen Jay Gould özünün də bir təkamülçü olmasına baxmayaraq darvinist nəzəriyyənin düşdüyü bu çıxılmaz vəziyyəti belə açıqlayır:

Əgər bir–biri ilə paralel bir şəkildə yaşayan üç fərqli hominid (insana xas) xətti varsa, o halda bizim soy ağacımıza nə oldu? Açıqdır ki, bunların biri digərindən gələ bilməz. Bundan başqa, biri digəri ilə müqayisə edildiyində təkamüllü bir inkişaf tərzi göstərmirlər (17). Qısa olaraq mediya və ya dərs kitablarında yer alan xəyali bəzi "yarı

meymun, yarı insan" canlıların şəkilləri ilə, yəni sırf təbliğat yolu ilə dəstəklənməyə çalışılan insanın təkamülü ssenarisi heç bir elmi təməli olmayan bir nağıldan ibarətdir.

Bu mövzunu uzun illər araşdıran, xüsusilə "Australopithecus" fosilləri üzərində 15 il tədqiqat aparan İngiltərənin ən məşhur və hörmətli alimlərindən Lord Solly Zuckerman bir təkamülçü olmasına baxmayaraq ortada meymunabənzər canlılardan insana uzanan həqiqi bir soy ağacı olmadığı nəticəsinə çatmışdır.

Zuckerman bir də maraqlı bir "elm şkalası" tərtib etmişdir. Elmi olaraq qəbul etdiyi bilik sahələrindən elmdən kənar qəbul etdiyi bilik sahələrinə qədər bir yelpik hazırlamışdır. Zuckermanın bu cədvəlinə görə ən "elmi", (yəni konkret məlumatlara dayanan) bilik sahələri kimya və fizikadır. Yelpikdə bunlardan sonra biologiya elmləri, sonra da ictimai elmlər gəlir. Yelpiyin ən aşağısında, yəni ən "elmdən kənar" sayılan hissəsində isə Zuckermana görə telepatiya, altıncı hiss kimi "duyğu sonrası qəbul etmə" anlayışları və bir də "insanın təkamülü" vardır! Zuckerman yelpiyin bu yerini belə açıqlayır:

Obyektiv həqiqətin sahəsindən çıxıb bioloji elm olaraq fərz edilən bu sahələrə (yəni duyğu sonrası qəbul etməyə və insanın fosil tarixinin şərh olunmasına) girdiyimizdə təkamül nəzəriyyəsinə inanan bir adam üçün hər şeyin mümkün olduğunu görürük. Belə ki, nəzəriyyələrinə qəti inanan bu adamların ziddiyyətli bəzi qərarların eyni anda qəbul etmələri belə mümkündür (18).

Budur, insanın təkamülü nağılı da nəzəriyyələrinə kor-koranə inanan bəzi insanların tapdıqları bəzi fosilləri birtərəfli şəkildə izah etmələrindən ibarətdir.

Darvin düsturu!

İndiyədək araşdırdığımız bütün texniki dəlillərlə yanaşı, istəyirsinizsə, təkamülçülərin necə axmaq bir inanca sahib olduqlarını bir də uşaqların anlaya biləcəyi qədər açıq bir nümunə ilə yekunlaşdıraq.

Təkamül nəzəriyyəsi həyatın təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Dolayısı ilə bu iddiaya görə cansız və şüursuz atomlar bir yerə gələrək əvvəlcə, hüceyrəni meydana gətirmişlər və sonra eyni atomlar bir şəkildə digər canlıları və insanı meydana gətirmişlər. İndi düşünək; həyatın elementi olan karbon, fosfor, azot, kalium kimi elementləri bir yerə gətirdiyimizdə bir topa meydana gəlir. Bu atom topası hansı əməliyyatdan keçirilsə də, tək bir canlı meydana gətirə bilməz. İstəyirsinizsə, bu mövzuda bir "təcrübə" hazırlayaq və təkamülçülərin əslində müdafiə etdikləri, amma yüksək səslə dilə gətirə bilmədikləri iddianı onlar adına "Darvin düsturu" adı ilə arşdıraq:

Təkamülçülər çox sayda böyük bir qabın içinə həyatın quruluşundakı fosfor, azot, karbon, oksigen, dəmir, maqnezium kimi elementlərdən bol miqdarda qoysunlar. Hətta normal şərtlərdə olan ancaq bu qarışıqın içində olmasını lazım gördükləri vəsaitləri də bu qablara əlavə etsinlər. Qarışıqların içinə istədikləri qədər amin turşusu, istədikləri qədər də (tək birinin belə təsadüfi meydana gəlmə ehtimalı 10–950 olan) zülal doldursunlar. Bu

qarışıqlara istədikləri nisbətdə istilik və nəmlik versinlər. Bunları istədikləri inkişaf etmiş cihazlarla qarışdırırlar. Qabların başına da dünyanın ən öndə gələn alimlərini qoysunlar. Bu mütəxəssislər atadan oğula, nəsildən nəsilə köçürərək növbəti milyardlarla, hətta trilyonlarla il davamlı qabların başında gözləsinlər. Bir canlının meydana gəlməsi üçün hansı şərtlərin var olması lazım olduğuna inanılırsa, hamısını istifadə etmək sərbəst olsun. Ancaq nə etsələr etsinlər, o qablardan qətiyyən bir canlı çıxara bilməzlər. Zürafələri, aslanları, arıları, bülbülləri, tutuquşuları, atları, delfinləri, gülləri, zanbaqları, qərənfilləri, bananları, portağalları, almaları, xurmalari, pomidorları, qovunları, qarpızları, əncirləri, zeytunları, üzümləri, şaftalıları, tovuz quşlarını, rəngarəng kəpənəkləri və bunun kimi milyonlarla canlı növündən heç birini meydana gətirə bilməzlər. Yalnız burada bir neçəsini saydığımız bu canlı varlıqları deyil, bunların tək bir hüceyrəsini belə əldə edə bilməzlər.

Qıyası, şüursuz atomlar bir yerə gələrək hüceyrəni meydana gətirə bilməzlər. Sonra yeni bir qərar verib, bir hüceyrəni ikiye bölüb, sonra ard-arda başqa qərarlar alıb elektron mikroskopunu tapan, sonra öz hüceyrə quruluşunu bu mikroskop altında izləyən professorları meydana gətirə bilməzlər. Maddə ancaq Allahın üstün yaratması ilə həyat tapar. Bunun əksini iddia edən təkamül nəzəriyyəsi isə ağıla tamamilə zidd bir mənasız sözdür. Təkamülçülərin ortaya atdığı iddialar üzərində bir az belə düşünmək üstdəki nümunədə olduğu kimi, bu həqiqəti açıq şəkildə göstərir.

Göz və qulaqdakı texnologiya

Təkamül nəzəriyyəsinin qətiyyən izah edə bilməyəcəyi bir başqa mövzu isə göz və qulaqdakı üstün qəbul etmə keyfiyyətidir.

Gözlə əlaqədar mövzuya keçməzdən əvvəl, “Necə görürük?” sualına qısa cavab verək. Bir cisimdən gələn şüalar gözdə retinaya tərs halda düşür. Bu şüalar buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnallarına çevrilir və beynin arxa hissəsindəki görmə mərkəzi deyilən kiçik bir nöqtəyə çatır. Bu elektrik siqnalları bir silsilə əməliyyatdan sonra beyindəki bu mərkəzdə görüntü kimi hiss olunur. Bu məlumatdan sonra indi düşünək:

Beyin işığa bağlıdır. Yəni beyinin içi tamamilə qaranlıqdır, işıq beyinin olduğu yerə girə bilməz. Görüntü mərkəzi deyilən yer qaranlıq, işığın əsla çatmadığı, bəlkə də heç qarşılaşmadığınız qədər qaranlıq bir yerdir. Ancaq siz bu zülmət qaranlıqda işıqlı, tərtəmiz bir dünyanı seyr edirsiniz.

Üstəlik bu o qədər dəqiq və keyfiyyətli bir görüntüdür ki, 21-ci əsr texnologiyası belə hər cür imkana baxmayaraq, bu dəqiqliyi təmin edə bilməmişdir. Məsələn, bu anda oxuduğunuz kitaba, kitabı tutan əllərinizə baxın, sonra başınızı qaldırın və ətrafınıza baxın. Bu anda gördüyünüz dəqiqlik və keyfiyyətdəki bu görüntünü başqa bir yerdə gördünüz mü? Bu qədər dəqiq bir görüntünü sizə dünyanın bir nömrəli televizor şirkətinin çıxardığı ən inkişaf etmiş televizor ekranı da verə bilməz. 100 ildir ki, minlərlə mühəndis bu dəqiqliyə çatmağa çalışırlar. Bunun üçün fabriklər, nəhəng təsisatlar qurulur, araşdırmalar aparılır, plan və dizaynlar inkişaf etdirilir. Yeni bir televizor ekranına baxın,

bir də bu anda əlinizdə tutduğunuz bu kitaba. Arada böyük bir dəqiqlik və keyfiyyət fərqlinin olduğunu görəcəksiniz. Üstəlik, televizor ekranı sizə iki ölçülü bir görüntü göstərir, halbuki siz üç ölçülü, dərin bir perspektivi izləyirsiniz.

Uzun illərdir ki, on minlərlə mühəndis üç ölçülü ekran düzəltməyə, gözün görmə keyfiyyətinə çatmağa çalışırlar. Bəli, üç ölçülü bir ekran sistemi düzəldə bildilər, amma onu da eynək taxmadan üç ölçülü görmək mümkün deyil, qaldı ki, bu süni bir üç ölçüdür. Arxa tərəf daha bulanıq, ön tərəf isə kağız dekorasiyası kimi durur. Heç bir zaman gözün gördüyü qədər dəqiq və keyfiyyətli bir görüntü meydana gəlməz. Kamerada da, televizorda da mütləq görüntü itkisi meydana gəlir.

Təkamülçülər bu keyfiyyətli və dəqiq görüntünü meydana gətirən mexanizmin təsadüfən meydana gəldiyini iddia edirlər. İndi biri sizə, otağınızda ki televizor təsadüflər nəticəsində meydana gəldi, atomlar bir yerə gəlib bu görüntünü meydana gətirən aləti meydana gətirdi desə, nə düşünərsiniz? Minlərlə adamın bir yerə gəlib edə bilmədiyini şüursuz atomlar necə etsin?

Gözün gördüyündən daha primitiv olan bir görüntünü meydana gətirən alət təsadüfən meydana gələ bilmirsə, gözün və gözün gördüyü görüntünün də təsadüfən meydana gələ bilməyəcəyi çox açıqdır. Eyni vəziyyət qulaq üçün də keçərlidir. Xarici qulaq, ətrafdakı səsləri qulaq çanağı vasitəsilə qəbul edib orta qulağa çatdırır; orta qulaq aldığı səs titrəyişlərini gücləndirib daxili qulağa ötürür; daxili qulaq da bu titrəyişləri beyindəki eşitmə mərkəzinə verir.

Gözdəki durum qulaq üçün də keçərlidir, yəni beyin, işıq kimi səsə də bağlıdır, səs keçirməz. Bu səbəbdən çölü nə qədər gurultulu olsa da, beyinin içi tamamilə səssizdir. Buna baxmayaraq, ən dəqiq səslər beyində qəbul edilir. Səs keçirməyən beyninizdə bir orkestrin simfoniyaclarını dinləyirsiniz, sıxlıq bir mühitin bütün səs-küyünü eşidirsiniz. Amma o anda həssas bir cihazla beyninizin içindəki səs səviyyəsi ölçülsə, burada iti bir səssizliyin hakim olduğu görülməkdir. Dəqiq bir görüntü əldə edə bilmək ümidi ilə texnologiya necə istifadə edilirsə, səs üçün də eyni səylər on illərdir davam etdirilir. Səs yazma cihazları, musiqi mərkəzləri, bir çox elektron alət, səs qəbul edən musiqi sistemləri bu işlərdən bəziləridir. Ancaq bütün texnologiyaya, bu texnologiyada çalışan minlərlə mühəndisə və mütəxəssisə baxmayaraq, qulağın meydana gətirdiyi dəqiqlik və keyfiyyətdə bir səs əldə edilməmişdir.

Ən böyük musiqi sistemi şirkətinin istehsal etdiyi ən keyfiyyətli musiqi mərkəzini düşünün. Səsi yazdıqda mütləq səsin bir qismi itir və ya az da olsa, mütləq əngəl meydana gəlir və ya musiqi mərkəzini açdığınızda hələ musiqi başlamadan bir xışıltı mütləq eşidərsiniz. Ancaq insan bədənindəki texnologiyanın məhsulu olan səslər son dərəcə dəqiq və qüsursuzdur. Bir insan qulağı heç vaxt musiqi setində olduğu kimi, xışıltı və ya əngəl qəbul etməz; səs necədirsə, tam və dəqiq bir şəkildə onu qəbul edir. Bu vəziyyət insan yaradıldığı gündən indiyədək belədir. İndiyə qədər insanların düzəltdiyi heç bir görüntü və səs cihazı, göz və qulaq qədər həssas və müvəffəqiyyətli bir qəbul

edici olmamışdır. Ancaq görmə və eşitmə hadisəsində bütün bunlardan başqa böyük bir həqiqət yenə vardır.

Beyinin içində görən və eşidən şüur kimə aiddir?

Beyinin içində rəngli dünyanı seyr edən, simfoniyaları, quşların civiltisini dinləyən, gülü iyləyən kimdir?

İnsanın gözlərindən, qulaqlarından, burnundan gələn xəbərdarlıqlar elektrik siqnalı olaraq beyinə gedir. Biologiya, fiziologiya və ya biokimya kitablarında bu görüntünün beyində necə meydana gəldiyinə dair bir çox məlumat oxuyubsunuz. Ancaq bu mövzu haqqındakı ən əhəmiyyətli həqiqətə heç bir yerdə rast gələ bilməzsiniz: Beyində bu elektrik siqnallarını görüntü, səs, qoxu və hiss hesab edən kimdir? Beyinin içində gözə, qulağa, buruna ehtiyac duymadan bütün bunları qəbul edən bir şüur var. Bu şüur kimə aiddir?

Əlbəttə, bu şüur beyini meydana gətirən sinirlər, yağ təbəqəsi və sinir hüceyrələrinə aid deyil. Buna görə, hər şeyin maddədən ibarət olduğunu zənn edən darvinist-materialistlər bu suallara cavab verə bilmirlər. Çünki bu şüur Allahın yaratdığı ruhdur. Ruh görüntünü seyr etmək üçün gözə, qulağa, buruna ehtiyac duymaz. Bunlardan əlavə düşünmək üçün beyinə ehtiyac duymaz.

Bu açıq və elmi həqiqəti oxuyan hər insanın beyinin içindəki bir neçə kub santimetirlik qaranlıq məkana bütün kainatı üç ölçülü, rəngli, kölgəli və işıqlı olaraq sığdıran uca Allahı düşünməli, Ondan qorxmalı, Ona sığınmalıdır.

Materialist bir inanc

Bura qədər araşdırdığımız təkamül nəzəriyyəsinin elmi tapıntılarla açıq şəkildə ziddiyyət təşkil edən bir iddia olduğunu göstərir. Nəzəriyyənin həyatın mənşəyi haqqındakı iddiası elmə ziddir, qarşıya qoyduğu təkamül mexanizmlərinin heç bir təkmilləşdirici təsiri yoxdur və fosillər nəzəriyyənin tələb etdiyi ara formaların yaşamadığını göstərir. Bu vəziyyətdə, əlbəttə, təkamül nəzəriyyəsinin elmə zidd bir düşüncə olaraq bir kənara atmaq lazımdır. Necə ki, tarix boyu dünya mərkəzli kainat modeli kimi bir çox düşüncə elmin gündəmindən çıxarılmışdır. Amma təkamül nəzəriyyəsi israrla elmin gündəmində tutulmaqdadır. Hətta bəzi insanlar nəzəriyyənin tənqid olunmasını “elmə hücum” kimi göstərməyə belə çalışırlar. Yaxşı, bəs niyə?...

Bu vəziyyətin səbəbi təkamül nəzəriyyəsinin bəzi çevrələr üçün özündən əsla imtina edilə bilməyəcək doğma bir inanc olmasıdır. Bu çevrələr materialist fəlsəfəyə kor-koranə bağlıdırlar və darvinizmi də təbiətə gətirilə biləcək yeganə materialist izah olduğu üçün mənimsəyirlər. Bəzən bunu açıq şəkildə etiraf da edirlər. Harvard Universitetindən məşhur bir genetik və eyni zamanda öndə gələn bir təkamülçü Richard Lewontin “əvvəl materialist, sonra alim” olduğunu belə etiraf edir:

Bizim materializmə bir inancımız var, “a priori” (əvvəldən qəbul edilmiş, doğru fərz edilmiş) bir inancdır bu. Bizi dünyaya materialist bir izah gətirməyə məcbur edən şey

elmin üsulları və qaydaları deyil. Əksinə, materializmə olan “a priori”yə bağlılığımız səbəbi ilə dünyaya materialist bir izah gətirən araşdırma üsullarını və anlayışları hazırlayırıq. Materializm mütləq doğru olduğuna görə də ilahi bir izahın səhnəyə girməsinə icazə verə bilmərik (19).

Bu sözlər darvinizmin materialist fəlsəfəyə bağlılıq uğruna yaşadılan bir doqma olduğunun açıq ifadələridir. Bu doqma maddədən başqa heç bir varlığın olmadığını fərz edir. Bu səbəblə də cansız, şüursuz maddənin həyatı yaratdığına inanır. Milyonlarla fərqli canlı növünün, məsələn, quşların, balıqların, zürafələrin, böcəklərin, ağacların, çiçəklərin, balinaların və insanların maddənin öz içindəki qarlılıqlı təsirlərlə, yəni yağan yağışla, çaxan şimşəklə, cansız maddənin içindən meydana gəldiyini qəbul edir. Həqiqətdə isə bu, həm ağıla, həm də elmə zidd bir qəbuldur. Amma darvinistlər öz deyimləri ilə “ilahi bir izahın səhnəyə girməməsi” üçün bu qəbulu müdafiə etməyə davam edirlər.

Canlıların mənşəyinə materialist zehniyyətlə baxmayan insanlar isə bu açıq həqiqəti görəcəklər: Bütün canlılar üstün bir güc, bilik və ağıla sahib olan bir Yaradıcının əsərləridir. Yaradıcı bütün kainatı yoxdan var edən, qüsursuz şəkildə təşkil edən və bütün canlıları yaradıb şəkilləndirən Allahdır.

Təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən təsirli cadusudur

Burada bunu da ifadə etmək lazımdır ki, zehniyyətsiz, heç bir ideologiyanın təsiri altında qalmadan, yalnız ağıl və məntiqindən isitifadə edən hər kəs elm və mədəniyyətdən uzaq cəmiyyətlərin xurafatlarını xatırladan təkamül nəzəriyyəsinin inanılması qeyri-mümkün bir iddia olduğunu asanlıqla anlayacaq.

Yuxarıda da ifadə edildiyi kimi, təkamül nəzəriyyəsinə inananlar böyük bir qabın içinə bir çox atomu, molekulu, cansız maddəni dolduran və bunların qarışığından zaman içində düşünən, bir çox tapıntının müəllifi olan professorların, universitet tələbələrinin, Eynşteyn, Habl kimi alimlərin, Frank Sinatra, Charlton Heston kimi sənətçilərin, bununla yanaşı ceyranların, limon ağaclarının, qərənfillərin çıxacağına inanırlar. Üstəlik, bu axmaq iddiaya inananlar alimlər, professorlar, mədəni və təhsilli insanlardır. Bu səbəblə, təkamül nəzəriyyəsi üçün “dünya tarixinin ən böyük və ən təsirli cadusu” ifadəsini işlətmək yerinə düşər. Çünki dünya tarixində insanların bu dərəcə aqlını başından alan, ağıl və məntiqlə düşünmələrinə imkan verməyən, gözlərinin önünə sanki bir pərdə çəkib çox açıq olan həqiqətləri görmələrinə mane olan bir başqa inanc və ya iddia yoxdur. Bu, qədim misirlilərin günəş tanrısı Relsə, afrikalı bəzi qəbilələrin totemlərə, Səba xalqının Günəş ibadət etməsindən, hz İbrahim qövmünün əlləri ilə düzəltdikləri bütələrə, hz Musa qövmünün qızıldan düzəltdikləri buzova ibadətlərindən daha dəhşətli və ağıla sığmaz bir korluqdur. Həqiqətdə bu vəziyyət Allahın Quranda işarə etdiyi bir ağılsızlıqdır. Allah bəzi insanların anlayışlarının bağlanacağını və həqiqətləri görməkdə aciz duruma düşəcəklərini bir çox ayəsində bildirir. Bu ayələrdən bəziləri belədir:

Həqiqətən, kafirləri əzabla qorxutsan da, qorxutmasan da, onlar üçün birdir, iman gətirməzlər. Allah onların ürəyinə və qulağına möhür vurmuşdur. Gözlərində də pərdə vardır. Onları böyük bir əzab gözləyir! (Bəqərə surəsi, 6–7)

... Onların qəbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla görməzlər. Onların qulaqları vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də, (ondan) daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olanlar da məhz onlardır! (Əraf surəsi, 179)

Allah “Hicr” surəsində isə bu insanların möcüzələr görsələr belə, inanmayacaq qədər ovsunlandıqlarını belə bildirir:

Əgər onlara göydən bir qapı açsaq və onunla durmadan yuxarı dırmaşsalar yenə də: “Gözümüz bağlanmış, biz sehrlənmişik”, – deyərlər. (Hicr surəsi, 14–15)

Bu qədər geniş bir kütlənin üzərində bu cadunun təsirli olması insanların həqiqətlərdən bu qədər uzaq tutulması və 150 il bu cadunun təsirini itirməməsi isə sözlə izah edilə bilməyəcək qədər heyrət verici bir vəziyyətdir. Çünki bir və ya bir neçə insanın qeyri-mümkün ssenarilərə, axmaqlıq və məntiqsizliklərlə dolu iddialara inanmaları başa düşülə bilər. Ancaq dünyanın dörd tərəfindəki insanların şüursuz və cansız atomların ani bir qərarla bir yerə gəlib fəvqəladə bir təşkilat, intizam, ağıl və şüur göstərən qüsursuz bir sistemlə işləyən kainatı, həyat üçün uyğun olan hər cür xüsusiyyətə sahib olan Yer planetini və saysız kompleks sistemlə təchiz edilmiş canlıları meydana gətirdiyinə inanmasının “cadu”dan başqa bir izahı yoxdur.

Necə ki, Allah Quranda inkarçı fəlsəfəni müdafiə edən bəzi adamların etdikləri sehrlərlə insanlara təsir etdiklərini Hz Musa və firon arasında keçən bir hadisə ilə bizlərə bildirir. Hz Musa firona haqq dini izah etdiyində firon Hz Musaya öz “bilikli sehrbazları” ilə insanların toplandığı bir yerdə qarşılaşmasını istəyir. Hz Musa sehrbazlara əvvəlcə onların bacarıqlarını göstərməyini deyir. Bu hadisənin açıqlandığı ayə belədir:

(Musa:) “Siz atın” – dedi. Onlar (əllərindəkiləri və əsaları yerə) atdıqda, adamların gözlərini bağlayıb (sehrləyib) onları qorxutdular və böyük bir sehr göstərdilər. (Əraf surəsi, 116)

Göründüyü kimi, fironun sehrbazları öz “hiylə”ləri ilə (Hz Musa və ona inananlar xaricində) insanların hamısını ovsunlaya bilmişlər. Ancaq onların atdıqlarına qarşı Hz Musanın ortaya qoyduğu dəlil onların bu sehrini, ayədəki ifadə ilə “uydurduqlarını udmuş”, yəni təsirsiz etmişdir:

Biz də Musaya: “Əsanı tulla!” – deyə vəhy etdik. Bir də (baxıb gördülər ki) əsa onların uydurub düzəlttikləri bütün şeyləri udur. Artıq haqq zahir, onların uydurub düzəlttikləri yalanlar isə batil oldu. (Sehrbazlar) orada məğlub edildilər və xar olaraq geri döndülər. (Əraf surəsi, 117–119)

Ayələrdə də bildirildiyi kimi, daha əvvəl insanları ovsunlayaraq təsir edən bu adamların etdiklərinin bir saxtakarlıq olduğu başa düşülmüşdür. İndiki dövrdə də bir sehr

təsiri ilə elm adı altında son dərəcə axmaq iddialara inanan və bunları müdafiə etmək üçün həyatını həsr edənlər əgər bu iddialardan imtina etməsələr, həqiqətlər tam mənası ilə ortaya çıxdığında və “sehr pozulduğunda” pis vəziyyətə düşəcəklər. Necə ki, təxminən 60 yaşına qədər təkamülü müdafiə edən və ateist bir fəlsəfəçi olan, ancaq daha sonra həqiqətləri görən Malcolm Muggeridge təkamül nəzəriyyəsinin yaxın gələcəkdə süqut edəcəyi vəziyyəti belə açıqlayır:

Mən özüm təkamül nəzəriyyəsinin xüsusilə tətbiq olunduğu sahələrdə gələcəyin tarix kitablarındakı ən böyük zarafat vəsaitlərindən biri olacağına inandım. Gələcək nəsil bu qədər səhv və naməlum bir fərziyyənin inanılmaz bir saflıqla qəbul edilməsini heyrlə qarşılayacaq (20).

Bu gələcək uzaqda deyil, əksinə, yaxın zamanlarda insanlar “təsadüflər”in ilah ola bilməyəcəklərini anlayacaqlar və təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən böyük yalanı və ən şiddətli sehri olaraq təyin olunacaq. Bu şiddətli sehr böyük sürətlə dünyanın dörd tərəfində insanların üzərindən qalxmağa başlamışdır. Təkamül yalanının sirrini öyrənən bir çox insan bu yalana necə aldandığını heyrlə düşünürlər.

“Sən paksan, müqəddəssən! Sənin bizə öyrətdiklərimdən başqa biz heç bir şey bilmirik. Bilən Sən, hikmət sahibi Sənsən”

(Bəqərə surəsi, 32)

QEYDLƏR :

1. Sidney Fox, Klaus Dose, Molecular Evolution and The Origin of Life, New York: Marcel Dekker, 1977, səh. 2
2. Alexander I. Oparin, Origin of Life, (1936) New York, Dover Publications, 1953, səh.196
3. “New Evidence on Evolution of Early Atmosphere and Life”, Bulletin of the American Meteorological Society, cild 63, Noyabr 1982, səh. 1328–1330
4. Stanley Miller, Molecular Evolution of Life: Current Status of the Prebiotic Synthesis of Small Molecules, 1986, səh. 7
5. Jeffrey Bada, Earth, Fevral 1998, səh. 40
6. Leslie E. Orgel, The Origin of Life on Earth, Scientific American, cild 271, Oktyabr 1994, səh. 78
7. Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 189
8. Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 184
9. B. G. Ranganathan, Origins?, Pennsylvania: The Banner Of Truth Trust, 1988
10. Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 179
11. Derek A. Ager, “The Nature of the Fossil Record”, Proceedings of the British Geological Association, cild 87, 1976, səh. 133
12. Douglas J. Futuyma, Science on Trial, New York: Pantheon Books, 1983. Səh. 197
13. Solly Zuckerman, Beyond The Ivory Tower, New York: Toplinger Publications, 1970, səh. 75–94; Charles E. Oxnard, “The Place of Australopithecines in Human Evolution: Grounds for Doubt”, Nature, cild 258, səh. 389
14. J. Rennie, “Darwin’s Current Bulldog: Ernst Mayr”, Scientific American, Dekabr 1992
15. Alan Walker, Science, cild 207, 1980, səh. 1103; A. J. Kelso, Physical Antropology, 1–ci nəşr, New York: J. B. Lipincott Co., 1970, sf. 221; M. D. Leakey, Olduvai Gorge, cild 3, Cambridge: Cambridge University Press, 1971, səh. 272
16. Time, Noyabr 1996
17. S. J. Gould, Natural History, cild 85, 1976, səh. 30

18. Solly Zuckerman, *Beyond The Ivory Tower*, New York: Toplinger Publications, 1970, сәh. 19
19. Richard Lewontin, “The Demon–Haunted World”, *The New York Review of Books*, 9 Yanvr 1997, сәh. 28
20. Malcolm Muggeridge, *The End of Christendom*, Grand Rapids: Eerdmans, 1980, сәh.43

VII HİSSƏ: "MADDƏ VƏ XARİCİ DÜNYA"

Maddənin ardındakı sirr

Ağıl və vicdanla ətrafını izləyən adam fərq edər ki, kainatdakı canlı–cansız hər şey yaradılmışdır. Yaxşı, bütün bunlar kim tərəfindən yaradılmışdır?

Açıqdır ki, kainatın hər nöqtəsində özünü müəyyən edən "yaradılmışlıq", kainatın özünün məhsulu ola bilməz. Məsələn, bir böcək öz–özünü var etməmişdir. Günəş sistemi, bitkilər, insanlar, bakteriyalar, qırmızı qan hüceyrələri, kəpənəklər öz–özlərini yaratmamışlar. Bütün bunların "təsadüfən" meydana gəlmələri kimi bir ehtimal da, kitabın əvvəlki səhifələrində araşdırdığımız kimi, mümkün deyil.

Buna görə də, bu nəticəyə gələ bilərik: Gözümüzlə gördüyümüz hər şey yaradılmışdır... Ancaq gözümüzlə gördüyümüz şeylərin heç biri "Yaradıcı" deyil. O halda, Yaradıcı, gözümüzlə gördüyümüz hər şeydən başqa və üstün bir varlıqdır. Özü görünməyən, lakin yaratdığı hər şeyin Özünün varlığını və xüsusiyyətlərini göstərdiyi üstün bir gücdür.

Məhz Allahın varlığını tanımayanların sapdığı nöqtə də buradadır. Bu kəslər, Allahı gözləriylə görmədikləri müddətcə, Onun varlığına iman etməməyə özlərinə şərt qoyublar. Ancaq bu vəziyyətdə, kainatın hər yerində açıq–aşkar görünən "yaradılmışlıq" həqiqətini gizləmək, kainatın və canlıların yaradılmamış olduğunu iddia etmək məcburiyyətində qalarlar. Bunu etmək üçün yalanlara müraciət edirlər. Təkamül nəzəriyyəsi, bu mövzuda müraciət edilən yalanların, nəticəsiz çırpınışların ən diqqətə çarpan nümunəsidir.

İnkar edənlərin əsas yanılması, əslində Allahın varlığını inkar etməyən, ancaq yanlış bir Allah inancına sahib olan bir çox adam tərəfindən də paylaşılır. Cəmiyyətin əksəriyyətini meydana gətirən bu kəslər, yaradılışı rədd etməzlər, ancaq Allahın "harada" olduğuna dair maraqlı batil inancları vardır: Çoxu, Allahın yalnız "göydə" olduğunu sanar. Şüuraltlarındakı batil düşüncəyə görə, Allah çox uzaqlardakı bir planetin arxasındadır və çox nadir olaraq "dünya işlərinə" müdaxilə edər. Ya da heç etməz; kainatı yaratmış və buraxmışdır, insanlar öz qədərlərini yazarlar...

Bəziləri də Quranın Allahın "hər yerdə" olduğuna dair xəbərini eşitmişdir, lakin bunun mənasını tam olaraq bilməzlər. Şüuraltlarındakı batil düşüncə, Allahın radio dalğaları ya da görünməz, hiss edilməz bir qaz kimi (Allahı tənzih edirik) maddələri əhatə etdiyi şəkildədir.

Halbuki, bu düşüncə və başdan bəri saydığımız, Allahın "harada" olduğunu heç cür həll edə bilməyən (bəlkə də buna görə Onu inkar edən) düşüncələr, ortaq bir səhvə

əsaslanırlar: Heç bir əsası olmayan bir ön mühakiməni mənimsəyir, ondan sonra da Allah ilə əlaqədar olaraq zənlərə qapılırlar.

Nədir bu ön mühakimə?..

Bu ön mühakimə maddənin varlığı və xüsusiyyəti ilə əlaqədardır. İnsanların böyük bir qismi gördüyümüz maddi kainatın, mövcud olan həqiqətin məhz özü olduğu mövzusunda şərtlənmişlər. Halbuki, müasir elm, bu ön mühakiməni də yıxaraq, çox əhəmiyyətli və təsiredici bir həqiqəti ortaya qoyur. Sonrakı səhifələrdə Quranda da işarə edilən bu böyük həqiqəti açıqlayacağıq.

Elektrik siqnallarından yaranan kainat

Yaşadığımız dünya ilə əlaqədar bütün məlumatlarımız bizə beş duyğumuz vasitəçiliyi ilə gəlir. Yəni biz gözümüzün gördüyü, əlimizin toxunduğu, burnumuzun iylədiyi, dilimizin daddığı, qulağımızın eşitdiyi bir dünyanı tanıyırıq. Doğulduğumuzdan etibarən bu duyğulara bağlı olduğumuz üçün "xarici dünya"nın, duyğularımızın bizə tanıtdığından fərqli ola biləcəyini heç düşünməmişik.

Halbuki, bu gün bir çox elm sahəsində edilən tədqiqatlar son dərəcə fərqli bir anlayışı özü ilə gətirmiş, hisslərimiz və qəbul etdiyimiz dünya ilə əlaqədar ciddi şübhələrin meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur.

Bu yeni anlayışın çıxış nöqtəsi isə budur: Bizim "xarici dünya" hesab etdiklərimiz, yalnız elektrik siqnallarının beyində meydana gətirdiyi təsirlərdir. Almanın qırmızılığı, taxtanın sərtliyi, hətta ananız, atanız, ailəniz, sahibi olduğunuz bütün mallar, eviniz, işiniz və bu kitabın sətirləri yalnız və yalnız beyninizdəki elektrik siqnallarından ibarətdir.

Frederick Vester elmin bu mövzuda çatdığı nöqtəni belə ifadə edər:

Bəzi mütəfəkkirlərin, "insan bir xəyaldır, əslində bütün yaşananlar keçici və aldadıcıdır, bu kainat bir kölgədir" şəklindəki sözləri bu gün elmi olaraq sübut edilmiş kimidir. (1)

Mövzunu tam olaraq açıqlamaq üçün əvvəlcə, xarici dünya haqqında bizə məlumat verən duyğularımızdan danışaq.

Necə görürük, eşidirik, dadırıq?

Görmə hadisəsi olduqca mərhələli bir şəkildə reallaşar. Görmə əsnasında, hər hansı bir cisimdən gələn işıq dəstələri (fotonlar), gözün önündəki linzanın içindən qırılaraq keçər və gözün arxa tərəfindəki retinaya tərs olaraq düşürlər. Buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnalına çevrilən görmə xəbərdarlıqları, sinirlər vasitəçiliyi ilə, beyinin arxa qismindəki görmə mərkəzi adı verilən kiçik bir bölgəyə çatırlar. Bu elektrik siqnalı bir sıra əməliyyatdan sonra beyindəki bu mərkəzdə görünüş olaraq qəbul edilir. Yəni

görmə hadisəsi, həqiqətdə beyinin arxasındakı kiçik, işığın heç bir şəkildə girə bilmədiyi, qarqaranlıq bir nöqtədə yaşanar.

İndi ümumiyyətlə, hər kəs tərəfindən bilinən bu məlumata bir dəfə daha diqqətlə baxaq: Biz, "görürəm" deyərkən, əslində gözüməzə gələn xəbərdarlıqların elektrik signalına çevrilərək beynimizdə meydana gətirdiyi "təsiri" görürük. Yəni "görürəm" deyərkən, əslində beynimizdəki elektrik signalını seyr edərük.

Həyatımız boyunca gördüyümüz hər görünüş bir neçə cm^3 -lik görmə mərkəzində meydana gəlir. Oxuduğunuz bu sətirlər də, üfüqə baxdığınızda gördüyünüz ucsuz–bucaqsız mənzərə də, bu kiçik yerdə meydana gəlir. Bu arada gözdən qaçırılmamalı olan bir nöqtə daha vardır. Az əvvəl ifadə etdiyimiz kimi, kəllə işığı içəri keçirməz, yəni beyinin içi qarqaranlıqdır. Bu səbəbdən beyinin işığın özüylə təmasda olması əsla mümkün deyil.

Buradakı maraqlı vəziyyəti bir örnəklə açıqlayaq. Qarşımızda bir şam olduğunu düşünək. Bu şamın qarşısına keçib onu uzun müddət izləyə bilərik. Amma bu müddət boyunca beynimiz, şama aid işığın əslilə heç bir zaman təmasda olmaz. Şamın işığını gördüyümüz anda belə başımızın və beynimizin içi qarqaranlıqdır. Qarqaranlıq beynimizin içində, işıqlıq, parlaq və rəngli bir dünyanı seyr edərük.

R. L. Gregory, bizim çox təbii qarşılıdığımız görmə hadisəsindəki möcüzəvi vəziyyəti belə ifadə edir:

Görmə hadisəsinə o qədər alışmışıq ki, həll edilməli olan suallar olduğunun fərqi nə varmaq böyük bir təxəyyül tələb edir. Lakin bunu diqqətə alın. Gözlərimizə kiçik kəlləmayallaq olmuş görünüşlər verilir və biz ətrafımızda bunları sağlam obyektlər olaraq görürük. Retinaların üzərindəki xəbərdarlıqların nəticəsində obyektlər dünyasını qəbul edirik və bu bir möcüzədən fərqsizdir əslində. (2)

Eyni vəziyyət digər qəbuledicilər üçün də keçərlidir. Səs, toxunma, dad və qoxu, bir elektrik signalı olaraq beyinə çatır və buradakı əlaqədar mərkəzlərdə qəbul edilirlər.

Eşitmə hadisəsi də belədir: Xarici qulaq, ətrafdakı səs dalğalarını qulaq çömçəsi vasitəsilə yığıb orta qulağa çatdırır; orta qulaq aldığı səs titrəmələrini gücləndirərək daxili qulağa ötürür; daxili qulaq da bu titrəmələri elektrik signalına çevirərək beyinə göndərir. Eynilə görmədə olduğu kimi eşitmə əməliyyatı da beyindəki eşitmə mərkəzində reallaşır. Kəllə işığı keçirmədiyi kimi səsi də keçirməz. Bu səbəbdən, çölü nə qədər gurultulu da olsa beyinin içi tamamilə səssizdir.

Buna baxmayaraq, ən dəqiq səslər beyində qəbul edilər. Elə bir dəqiqlikdir ki, bu; sağlam bir insan qulağı heç bir müdaxilə, heç bir xışıltı olmadan hər şeyi eşidər. Səs keçirməyən beyninizdə bir orkestrin simfonialarını dinlərsiniz, izdihamlı bir mühitin bütün səs–küyünü eşidərsiniz, bir yarpağın xışıltısından reaktiv təyyarələrinin səs–küyünə qədər geniş bir tezlik aralığındakı bütün səsləri qəbul edə bilərsiniz. Amma o anda həssas bir cihazla beyninizin içindəki səs səviyyəsi ölçülsə, burada dərin bir səssizliyin hakim olduğu görülcək.

Qoxu qəbulumuzun meydana gəlməsi də buna bənzərdir: Vanil qoxusu, gül qoxusu kimi uçucu molekullar, burunun epitelyum deyilən bölgəsindəki titrək tüklərdə olan alıcılara gəlir və bu alıcılarla qarşılıqlı təsirə girirlər. Bu qarşılıqlı təsir beynimizə elektrik signalı olaraq çatdırılır və qoxu hesab edilir. Nəticədə, bizim gözəl ya da çirkin deyə adlandırdığımız qoxuların hamısı uçucu molekulların qarlılıqlı təsirlərinin elektrik signalına çevrildikdən sonra, beyindəki qəbuletmə formasından başqa bir şey deyil. Bir ətiri, bir çiçəyi, sevdiyiniz bir yeməyi, dəniz qoxusunu, xoşunuza gələn ya da gəlməyən hər cür qoxunu beyninizdə qəbul edərsiniz. Lakin qoxu molekulları beyinə heç bir zaman çata bilməzlər. Səs və görünüşdə olduğu kimi qoxu qəbul etmədə də beyninizə çatan yalnız elektrik siqnallarıdır. Nəticə olaraq, doğulduğunuz andan etibarən çöldəki obyektlərə aid olaraq bildiyiniz qoxular duyğu orqanlarınız vasitəçiliyi ilə hiss etdiyiniz elektrik xəbərdarlıqlarıdır.

Bənzər şəkildə, insan dilinin ön tərəfində də dörd fərqli tip kimyəvi reseptor vardır. Bunlar duzlu, şirin, turş və acı dadlarına uyğun gəlir. Dad reseptorlarımız bir sıra kimyəvi əməliyyatdan sonra bu qəbulları elektrik siqnallarına çevirər və beyinə çatdırırlar. Bu siqnallar da beyin tərəfindən dad olaraq qəbul edilirlər. Bir şokoladı ya da sevdiyiniz bir meyvəni yediğinizdə aldığınız dad, elektrik siqnallarının beyin tərəfindən şərh olunmasıdır. Çöldəki obyektə isə əsla çata bilməzsiniz; şokoladın özünü görə bilməz, iyləyə bilməz və dada bilməzsiniz. Məsələn, beyninizə gedən dad alma sinirləri kəsilsə, o an yediğiniz hər hansı bir şeyin dadının beyninizə çatması mümkün olmaz; dad duyğunuzu tamamilə itirərsiniz.

Bu nöqtədə qarşımıza bir həqiqət daha çıxar: Bir yeməyi daddığımızda bir başqasının o yeməkdən aldığı dadın və ya bir səsi eşitdiyimizdə başqa birinin eşitdiyi səsin bizim qəbul etdiklərimiz ilə eyni olduğundan əmin olmağımız mümkün deyil. Bu həqiqətlə əlaqədar Lincoln Barnett belə deyir:

Heç kim özünün qırmızını ya da do notunu eşitməyin başqa bir insanınkı ilə eyni olub-olmadığını bilə bilməz. (3)

Toxunma duyğumuza gəlincə də, dəyişən bir şey olmadığını görürük. Bir cismə toxunduğumuzda xarici dünyanı və obyektləri tanımağımıza köməkçi olacaq məlumatlar, dəridəki duyğu sinirləri vasitəsilə beyinə çatdırırlar. Toxunma hissi beynimizdə meydana gəlir. Zənn edildiyi kimi toxunma hissini qəbul etdiyimiz yer barmaq uclarımız ya da dərimiz deyil, yenə beynimizdəki toxunma mərkəzidir. Bizlər obyektlərdən gələn elektrik xəbərdarlıqlarının beynimizdə qiymətləndirilməsi nəticəsində sərtlik ya da yumşaqıq, istilik ya da soyuqluq kimi, obyektləri təyin edən müxtəlif hissələr duyuruq. Hətta bir cismi tanımağa yarayan hər cür təfərrüatı bu xəbərdarlıqlar nəticəsində əldə edirik. Bu əhəmiyyətli həqiqətlə əlaqədar olaraq B. Russel və L. Wittgeinstein kimi məşhur filosofların düşüncələri belədir:

...Bir limonun həqiqətən var olub-olmadığı və nə cür müddətlə mövcud olduğu soruşula bilməz və araşdırıla bilməz. Limon, yalnız dillə aydın olan dad, burunla duyulan

qoxu, gözlə görülən rəng və formadan ibarətdir və tək bu xüsusiyyətləri elmi tədqiqatın və mühakimənin mövzusu ola bilər. Elm, obyektiv dünyanı əsla bilə bilməz. (4)

Yəni beynimizin xaricindəki maddi dünyaya çatmağımız qeyri-mümkündür. Təmasda olduğumuz bütün obyektlər, həqiqətdə görmə, eşitmə, toxunma kimi reseptorların cəmindən ibarətdir. Qəbul mərkəzlərindəki məlumatları qiymətləndirən beynimiz, həyatımız boyunca maddənin bizim xaricimizdəki "əsl" ilə deyil, beynimizdəki surətləri ilə təmasda olar. Biz isə bu surətləri xaricimizdəki həqiqi maddə zənn edərək yanırıq.

Beynimizin içində yaranan "xarici dünya"

Bura qədər izah etdiyimiz fiziki həqiqətlər bizi müzakirəsiz bir nəticəyə çatdırır: Bizim gördüyümüz, toxunduğumuz, eşitdiyimiz və adına "maddə", "dünya" ya da "kainat" dediyimiz anlayışlar, əslində beynimizdə şərh olunan elektrik siqnallarıdır. Biz heç bir zaman maddənin, beynimiz xaricindəki əslinə çata bilmərik. Ancaq, xarici dünyanın beynimizdə yaranan görünüşünü görür, eşidər və dadırıq.

Məsələn, meyvə yeyən biri, əslində meyvənin beynindəki qavrayışı ilə təmasdadır, əsliylə deyil. İnsanın "meyvə" deyərək xarakterizə etdiyi şey, meyvənin forması, dadı, qoxusu və sərtliyinə aid elektrik məlumatının beynində qəbul edilməsindən ibarətdir. Əgər beyinə gedən görmə sinirini kəssəniz, meyvə görünüşü də bir anda yox olar. Və ya burundakı reseptorlardan beyinə uzanan sinirdəki bir qopuqluq, qoxu qəbulunuzu tamamilə ortadan qaldırır. Çünki meyvə, bəzi elektrik siqnallarını beyinin şərh etməsindən başqa bir şey deyil.

Üzərində düşünülməli olan ayrı bir nöqtə də uzaqlıq hissidir. Uzaqlıq, məsələn, bu kitabla aranızdakı məsafə, yalnız beyninizdə meydana gələn bir boşluq hissidir. Bir insanın özündən çox uzaqda sandığı maddələr də əslində beyninin içindədir. Məsələn, insan göyə baxıb ulduzları seyr edər və bunların milyonlarla işıq ili uzaqda olduqlarını sanar. Halbuki, ulduzlar onun içində, beynindəki görünüş mərkəzindədirlər. Bu yazıları oxuyarkən içində oturduğunuz sandığınız otağın da əslində içində deyilsiniz; əksinə otaq sizin içinizdədir. Bədəninizi görməyiniz, sizi otağın içində olduğunuza inandırır. **Ancaq bunu unutmayın; bədəniniz də beyninizdə yaranan bir görünüşdür.**

Bütün digər hissləriniz üçün də eyni vəziyyət məqbuldur. Məsələn, siz yan otaqdakı televizorun səsinə eşitdiyinizi sanarkən, əslində beyninizin içindəki səslə təmasdasınız. Metrlərlə uzaqdan gəldiyini sandığınız səs də, hal-hazırda yanınızda adamın danışması da əslində beyninizdəki bir neçə kvadrat santimetrlik eşitmə mərkəzində qəbul edilir. Bu qəbul mərkəzinin xaricində sağ, sol, ön, arxa kimi bir anlayış yoxdur. Yəni səs sağdan, soldan və ya havadan sizə çatmaz; **səsin gəldiyi bir istiqamət yoxdur.**

Qəbul etdiyiniz qoxular da belədir; heç biri uzaq bir məsafədən sizə çatmaz. Qoxu duyma mərkəzinizdə yaranan təsirləri, çöldəki maddələrin qoxusu zənn edərsiniz. Halbuki, bir gülün görünüşü necə ki, görmə mərkəzinizin içindədirsə, o gülün qoxusu da eyni şəkildə qoxu duyma mərkəzinizin içindədir; çöldəki gülün və qoxusunun əslilə təmasda ola bilməzsiz.

Çünki bizim üçün "xarici dünya", eyni anda beynimizə çatan "elektrik siqnalları toplumu"ndan başqa bir şey deyil. Beynimiz həyatımız boyunca bu siqnalları qiymətləndirər. Biz də bunları maddənin "çöldəki" əslilə sanaraq yanıldığımızın fərqiində olmadan bir ömür yaşayırıq. Yanılarıq, çünki hisslərimizlə maddənin özünə əslilə çata bilmərik.

"Xarici dünya" sandığımız siqnalları şərh edib mənalı hala gətirən də, yenə bizim beynimizdir. Məsələn, eşitmə qəbulunu nəzərdən keçirək. Qulağımızın içinə gələn səs dalğalarının şərhini edərək onu bir simfoniyağa çevirən əslində beynimizdir. Yəni musiqi, beynimizin meydana gətirdiyi bir qəbuldur. Rəngləri görərkən də əslində gözüməzə çatan yalnız işığın fərqli dalğa boylarıdır. Bu fərqli dalğa boylarını rənglərə çevirən yenə beynimizdir. **"Xarici dünyada" rəng yoxdur.** Nə alma qırmızı, nə səma mavi, nə də ağaclar yaşıldır. Onlar, yalnız elə qəbul etdiyimiz üçün elədirlər.

Necə ki, gözdəki retinada yaranan kiçik bir pozuculuq rəng korluğuna səbəb olar. Bəzi insanlar mavini yaşıl, bəziləri qırmızını mavi, bəziləri də rəngləri bozun müxtəlif tonları şəklində qəbul edərlər. Bu nöqtədən sonra çöldəki obyektin rəngli olub-olmaması əhəmiyyətli deyil.

Məşhur mütəfəkkir Berkeley də bu həqiqətə bu sözlərlə diqqət çəkir:

İlkin rənglərin, qoxuların, v. b. "həqiqətən var olduğu" sanıldı; amma daha sonra, bu növ görüşlər rədd edildi və görüldü ki, bunlar duyğularımız sayəsində vardır. (5)

Nəticə olaraq; biz obyektləri onlar rəngli olduğundan ya da çöldə maddi bir varlığa sahib olduqlarından rəngli görmərik. **Çünki, varlıqlara aid etdiyimiz bütün xüsusiyyətlər, "xarici dünyada" deyil, içimizdədir.**

Yaxşı o zaman "xarici dünya"nı tam olaraq bildiyimizi necə iddia edə bilərik?

İnsanın məhdud məlumatı

Bura qədər izah etdiyimiz həqiqətin ortaya qoyduğu ən əhəmiyyətli nəticələrdən biri, insanın xarici dünya haqqındaki məlumatının əslində son dərəcə məhdud olmasıdır.

Xarici dünya haqqındaki məlumatlarımız həm beş duyğu ilə məhduddur, həm də bu duyğuların bizə qəbul etdirdiyi dünyanın "əsil dünya" ilə tamamilə uyğun olduğunu göstərəcək heç bir dəlil yoxdur.

Buna görə, əsil dünya, bizim qəbul etdiyimizdən çox daha fərqli ola bilər. Orada bizim qəbul edə bilmədiyimiz bir çox varlıq və varlıq aləmi ola bilər. Bizim məlumatımız, kainatın ən uzaq nöqtələrinə getsək belə, əskik olaraq qalmağa davam edəcək.

Bütün varlıqları əskiksiz və qüsursuz bir şəkildə bilən isə, hamısını yaratmış olan Uca Allahdır. Allahın yaratdığı varlıqlar, ancaq Onun icazə verdiyi qədər məlumat sahibi ola bilərlər. Bu həqiqət, Quranda belə xəbər verilir:

Allah, Ondan başqa ibadətə layiq olan məbud yoxdur, əbədi Yaşayandır, bütün yaratdıqlarının Qəyyumudur. Onu nə mürgü, nə də yuxu tutar. Göylərdə və yerdə nə varsa, Ona məxsusdur. Onun izni olmadan Onun yanında kim havadarlıq edə bilər? O, məxluqatın gələcəyini və keçmişini bilir. Onlar Onun elmindən, Onun istədiyindən başqa heç bir şey qavraya bilməzlər. Onun Kürsüsü göyləri və yeri əhatə edir. Bunları qoruyub saxlamaq Ona ağır gəlir. O, Ucadır, Uludur. (Bəqərə surəsi, 255)

Süni olaraq yaradılan "Xarici dünya"

Tanıdığımız tək dünya, zehnimizin içində olan, orada çəkilən, səsləndirilən və rəngləndirilən, qısacası zehnimizdə meydana gələn bir dünyadır.

Beynimizdə seyr etdiyimiz bu reseptorlar bəzən "süni" bir qaynaqdan da gələ bilərlər.

Bunu belə bir örnəklə zehnimizdə canlandırma bilərik:

Əvvəl, beyninizi bədəninizin xaricinə çıxarıb, şüşə bir kubun içində süni olaraq yaşatdığımızı düşünək. Bir də bunun yanına, hər cür elektrik siqnalının çıxarıla bildiyi kompyuter yerləşdirək. Sonra, hər hansı bir mühitə aid görünüş, səs, qoxu kimi məlumatların elektrik siqnallarını süni olaraq bu kompyuterdə çıxaraq və yazaq. Bu kompyuteri elektrik naqilləriylə beyninizdəki qəbul mərkəzlərinə bağlayaq və burada qeydli olan siqnalları beyninizə göndərək. Bu siqnalları qəbul etdikcə beyniniz (bir başqa sözlə "siz"), bunların qarşılığı olan mühiti görəcek və yaşayacaq.

Bu kompyuterdən beyninizə, öz görünüşünüzdə aid elektrik siqnalları da göndərə bilərik. Məsələn, bir masada oturarkən qəbul etdiyiniz bütün görmə, eşitmə, toxunma kimi duyğuların elektrik qarşılıqlarını beyninizə göndərdiyimizdə, beyniniz özünü bürosunda oturan iş adamı sanacaq. Kompyuterdən gələn xəbərdarlıqlar davam etdikcə də bu xəyali dünya davam edəcək. Yalnız bir beyindən ibarət olduğunu isə heç bir şəkildə anlaya bilməyəcək. Çünki beyinin içində bir dünya meydana gəlməsi üçün beyindəki əlaqədar mərkəzlərə lazımlı xəbərdarlıqların çatması kifayətdir. Bu xəbərdarlıqlar süni bir qaynaqdan, məsələn, bir qeyd cihazından ya da daha fərqli bir qəbul qaynağından gəlmiş ola bilər.

Məşhur elmi filosof Bertrand Russell bu mövzuda bunları söyləyər:

...Barmaqlarımızla masaya basdığımız zamanki toxunma duyğusuna gəlincə, bu barmaq uclarındaki elektron və protonlar üzərində elektrik təsiridir. Müasir fizikaya görə, masadakı elektron və protonların yaxınlığından meydana gəlmişdir. Əgər barmaq uclarımızdakı eyni təsir, bir başqa yolla ortaya çıxmış olsaydı, heç masa olmamasına baxmayaraq eyni şeyi hiss edəcəkdik. (6)

Maddi qarşılıqları olmayan qəbulları həqiqi sanaraq aldanmağımız çox asandır. Necə ki, bu həqiqəti yuxularımızda tez-tez yaşayırıq. Yuxuda tamamilə həqiqət kimi görünən hadisələr yaşayar, insanlar, obyektlər, mühitlər görərik. Amma hamısı qəbuldan başqa bir şey deyil. Yuxu ilə "həqiqi dünya" arasında isə əsas fərq yoxdur; hər ikisi də zehində yaşanar.

Hiss edən kimdir?

Bura qədər aydın olacağı kimi, içində yaşadığımızı sandığımız və "xarici dünya" adını verdiyimiz maddi dünyanın əslində beynimizdə meydana gəldiyinə şübhə yoxdur. Amma əsil əhəmiyyətli sual burada ortaya çıxar: Bildiyimiz bütün maddi varlıqlar həqiqətdə bir qəbul isə, o halda beynimiz nədir? Beynimiz də qolumuz, ayağımız ya da başqa hər hansı bir obyekt kimi maddi dünyanın bir parçası olduğuna görə, o da digər maddələr kimi bir qəbul olmalıdır.

Yuxu ilə əlaqədar bir nümunə mövzunu daha yaxşı açıqlayacağıq. İndiyə qədər olan izahatımıza uyğun olaraq beynimizin içində bir yuxu seyr etdiyimizi düşünək. Yuxuda xəyali bir bədənimiz olacaq. Xəyali bir qolumuz, xəyali bir bədənimiz, xəyali bir gözümüz və xəyali bir beynimiz. Yuxu əsnasında bizə "harada görürsən?" kimi bir sual gəlsə verəcəyimiz cavab "beynimdə görürəm" olacaq. Amma ortada həqiqi bir beyin yoxdur. Yalnız xəyali bir bədən, xəyali bir kəllə və xəyali bir beyin vardır. Yuxunuzdakı görünüşü görən iradə isə, yuxudakı xəyali beyin deyil, ondan daha "kənardə" olan bir varlıqdır.

Yuxudakı mühitlə həqiqi həyat dediyimiz mühit arasında hər hansı bir fiziki fərq olmadığını bilirik. Elə isə, bizə həqiqi həyat dediyimiz mühitdə, "harada görürsən?" sualı soruşulduğunda da üstdəki nümunədəki kimi "beynimdə" cavabını vermənin bir mənası yoxdur. Hər iki vəziyyətdə də görən və qəbul edən iradə, bir ət parçası xüsusiyyətindəki beyin deyil.

Bura qədər həmişə xarici dünyanın bir surətini beynimizdə izlədiyimizdən danışdıq. Bunun əhəmiyyətli bir nəticəsi, xarici dünyanın əslini heç bir zaman tam olaraq bilməyəcəyimizdir.

Ən az bu qədər əhəmiyyətli olan ikinci bir həqiqət isə, beynimizdə izlədiyimiz bu dünyanı izləyən "iradə"nin, beyinin özü ola bilməyəcəyidir. Beyin, özünə gələn məlumatları işləyən və görünüşə çevirən bir kompyuter–monitor sistemi kimidir; amma

diqqət yetirilsə, kompyuterlər öz-özlərini izləməzlər. Varlıqlarının şüurunda da deyildirlər.

Bu şüuru axtarmaq üçün beyini analiz etdiyimizdə qarşımıza, digər canlı orqanlarda da olan zülal və yağ molekulları kimi molekullardan daha fərqli bir şey çıxmaz. Yəni beyin dediyimiz ət parçasında, görünüşləri seyr edərək şərh edəcək, şüuru meydana gətirəcək, qısacası "mən" dediyimiz şeyi yarada biləcək bir şey yoxdur.

R. L. Gregory beyinin içində görünüşün qəbul edilməsi ilə əlaqədar insanların düşükləri yanılmanı belə dilə gətirir:

Gözlərin beyində şəkillər meydana gətirdiyini söyləməyə istiqamətli meyillik söz mövzudur, lakin bundan çəkinmək lazımdır. Beyində bir şəkil meydana gəldiyi deyilsə, bunu görməsi üçün içdə bir göz daha olmalıdır –lakin bu gözün şəklini görə bilmək üçün bir gözə daha ehtiyac olacaq,... və bu da sonsuz bir göz və şəkil olması mənasını verir. Bu mümkün ola bilməz. (7)

Maddədən başqa bir varlığı qəbul etməyən materialistlərin içindən çıxıb bilmədikləri problemlərdən biri budur: Görən, gördüyünü qəbul edən və reaksiya verən "içdəki göz" kimə aiddir?

Karl Pribram da elm və fəlsəfə dünyasında, qəbulu hiss edən kim olduğu ilə əlaqədar bu əhəmiyyətli axtarışa diqqət çəkmişdir:

Yunanlılardan bəri, filosoflar "maşının içindəki qarabasma", "kiçik insanın içindəki kiçik insan", və s. üzərinə düşünüb dayanmışlardı. Mən" –beyini istifadə edən varlıq-haradadır? Əsil bilməyi reallaşdıran kimdir? Assisili Əziz Francisin də söyləmiş olduğu kimi: "Axtardığımız şey baxanın nə olduğudur." (8)

İndi bunu düşünün: Əlinizdəki kitab, içində oturduğunuz otaq, qısaca önünüzdəki bütün görünüşlər beyninizin içində görülür. Yaxşı bu görünüşləri atomlar görür? Həm də kor, kar, şüursuz atomlar... Niyə atomların bir qismi bu xüsusiyyətləri qazanmış da, digərləri qazana bilməmiş?... Düşünməmiş, qavramamış, xatırlamamış, sevinməmiş, kədərlənməmiş, bütün bunlar bu atomların arasındakı kimyəvi reaksiyalardan ibarətdir?

Bu sualları diqqətlə düşündüyümüzdə, atomlarda iradə axtarışının bir mənası olmadığını görürük. Açıqdır ki, görən, eşidən və hiss edən varlıq, maddə kənarında bir varlıqdır. Bu varlıq "canlı"dır və nə maddə, nə də görünüşdür. Bu varlıq bədən görünüşümüzü istifadə edərək önündəki reseptorlarla təmasda olar.

Məhz bu varlıq "Ruh"dur.

Bu sətirləri yazan və oxuyan ağıllı varlıqlar, bir atom və molekul yığını –və bunların arasındakı kimyəvi reaksiyalar– deyil, bir "ruh"dur.

Həqiqi mütləq varlıq

Bütün bu həqiqətlər, bizi çox əhəmiyyətli bir sualla daha qarşı-qarşıya gətirər: Madam bizim təmasda olduğumuz dünya, həqiqətdə ruhumuzun gördüyü hisslərdir, o halda bu hisslərin qaynağı nədir?...

Bu suala cavab verərkən diqqət yetirilməli olan həqiqət budur; biz maddəni yalnız xəyalımızda görürük, çöldəki əsli ilə heç bir zaman təmasda ola bilmərik. Maddə bizim üçün bir qəbul olduğuna görə, "süni" bir şeydir. Yəni bu qəbulun bir başqa güc tərəfindən edilməsi, daha açıq bir ifadəylə yaradılması lazımdır. Həm də davamlı olaraq. Əgər davamlı bir yaratma olmazsa, bu qəbullar da yox olar gedər. Bu, bir televizor ekranında görünüşün davam edə bilməsi üçün, yayımın da davamlı davam etməsi kimidir.

Yaxşı, kim bizim ruhumuza ulduzları, dünyanı, bitkiləri, insanları, bədənimizi və gördüyümüz digər hər şeyi davamlı olaraq seyr etdirir?

Çox açıqdır ki, içində yaşadığımız bütün maddi kainatı yaradan və davamlı yaratmağa davam edən üstün bir Yaradıcı vardır. Bu Yaradıcı, bu cür görkəmli bir yaradılış sərgilədiyinə görə də, sonsuz bir güc və məlumat sahibidir.

Necə ki, o Yaradıcı, bizə endirdiyi kitab yoluyla Özünü, kainatı və bizim niyə var olduğumuzu izah edər.

O Yaradıcı Allah, kitabının adı isə Qurandır.

Göylərin və yerin, yəni kainatın sabit və qərarlı olmadığı, yalnız Allahın yaratmasıyla varlıq olduqları və Allah yaratdığı dayandırdığında yox olacaqları bir ayədə belə ifadə edilər:

Həqiqətən, Allah göyləri və yeri tərpənməsinlər deyər, tutub saxlayır. Əgər tərpənsələr, Ondan başqa onları heç kəs tutub saxlaya bilməz. Həqiqətən də, O, Həlimdir, Bağışlayandır. (Fatir surəsi, 41)

Əlbəttə, bu ayədə maddi kainatın Allahın qüdrəti altında tutulması izah edilir. Allah kainatı, dünyanı, dağları, canlı-cansız bütün varlıqları yaratmışdır və onları hər an qüdrəti altında tutur. Allahın Xaliq sifəti bu maddi kainatda təcəlli edir. Allah Xaliqdir, yəni hər şeyi yaradan, yoxdan var edəndir. Bu da bizə göstərir ki, beynimizin xaricində, Allahın yaratdığı varlıqlardan ibarət olan maddi bir kainat vardır. Ancaq, Allah bir möcüzə və yaradışındakı üstünlüyün və sonsuz elminin bir təcəllisi olaraq, bu maddi kainatı bizə bir "xəyal", "kölgə" və ya "görünüş" kimi izlətdirər. Allahın yaradışındakı mükəməlliyin bir nəticəsi olaraq, insan beyninin xaricindəki dünyaya əsla çata bilməz. Bu həqiqi maddi kainatı bilən sadəcə Allahdır.

Fatir surəsindəki bu ayənin bir başqa şərhə də, insanların görməkdə olduqları maddi kainat görünüşlərini də Allahın hər an tutmasıdır. (Doğrusunu Allah bilir) Allah zehnimizə dünya görünüşünü göstərməməyi diləsə, bütün kainat bizim üçün yox olar və bir daha əsla ona çata bilmərik.

Bizim maddi kainatın özünə əsla çata bilmədiyimiz həqiqəti, insanların bir çoxunun ağılını məşğul edən "Allah harada" sualının da cavabını ortaya çıxarar.

Girişdə də ifadə etdiyimiz kimi, insanların çoxu, Allahın gücünü qavraya bilmədiklərindən, Onu göylərdə bir yerlərdə olan və dünya işlərinə müdaxilə etməyən bir varlıq olaraq düşünlər. (Allahı tənzih edərək) Bu məntiqin əsası, kainatın bir maddələr toplusu olduğu, Allahın isə bu maddələrin "xaricində" bir yerlərdə olduğu şəkliyədir.

Halbuki, indiyə qədər araşdırdığımız kimi, maddi kainata heç bir zaman çata bilmədiyimiz kimi, onun mahiyyətini də tam olaraq bilmərik. Tək bildiyimiz, bütün bunları yaradan Yaradıcının, yəni Allahın varlığıdır. İmam Rəbbani kimi böyük İslam alimləri, bu həqiqəti ifadə etmək üçün **"var olan tək mütləq varlıq yalnız Allahdır, Ondan başqa hər şey kölgə varlıqlardır"** demişlər.

Çünki gördüyümüz dünya zehnimizdədir və bunun xarici dünyadakı qarşılığına çatmağımız qəti olaraq qeyri-mümkündür.

Belə olunca da, Allahın, heç bir zaman çata bilmədiyimiz bir maddi kainatın "xaricində" olduğunu düşünmək səhv olar.

Allah həqiqətdə "hər yerdə"dir və hər yeri əhatə edir. Bu həqiqət Quranda belə açıqlanar:

... Onun Kürsüsü göyləri və yeri əhatə edir. Bunları qoruyub saxlamaq Ona ağır gəlir. O, Ucadır, Uludur. (Bəqərə surəsi, 255)

Doğrudan da, onlar öz Rəbbi ilə qarşılaşacaqlarına şübhə edirlər. Həqiqətən, O, hər şeyi əhatə edir. (Fussilət surəsi, 54)

Allahın məkandan münəzzəh olduğu və hər yeri ətraflı əhatə etdiyi həqiqəti bir başqa ayədə də belə ifadə edilir:

Məşriq də, məğrib də Allahındır! Hansı səmtə yönəlsəniz, Allahın Üzü orada olar. Həqiqətən, Allah hər şeyi əhatə edəndir, Biləndir. (Bəqərə surəsi, 115)

Maddi varlıqlar Allahı görə bilməzlər, amma Allah, öz yaratdığı maddəni hər şəkliylə görər. Quranda **"gözlər Onu idrak edə bilməz; O isə bütün gözləri idrak edər"** (Ənam surəsi, 103) deyilərək bu həqiqət xəbər verilir.

Yəni biz Allahın varlığını gözlərimizlə qəbul edə bilmərik, amma Allah bizim içimizi, xaricimizi, baxışlarımızı, düşüncələrimizi tam olaraq əhatə etmişdir. Onun məlumatı xaricində biz tək bir söz söyləyə bilmərik, hətta tək bir nəfəs də ala bilmərik.

"Xarici dünya" sandığımız hissləri seyr edərkən, yəni həyatımızı yaşayarkən də, bizə ən yaxın olan varlıq, Allahın Özüdür. Quranda yer alan **"And olsun, insanı Biz yaratdıq və nəfsinin ona nə vəsvəsələr verməkdə olduğunu bilirik. Biz ona şah damarından daha yaxınıq"** (Qaf surəsi, 16) ayəsinin sirri də bu həqiqətdə gizlidir. Bir insan öz bədəninin "maddə"dən meydana gəldiyini zənn etdiyində bu əhəmiyyətli həqiqəti qavraya bilməz. Çünki məsələn, "özü" zənn etdiyi yer beynidirsə, çölü olaraq qəbul etdiyi yer özünə 20–30 sm. kimi müəyyən bir uzaqlıqda olar. Amma maddə deyə bildiyi hər şeyin zehmindəki hisslər olduğunu qavradığında, artıq çölü, içərisi, uzaq, yaxın kimi anlayışlar mənasızlaşar. Allah onu hər tərəfdən əhatə etmişdir və ona "sonsuz yaxın"dır.

Allah insanlara "sonsuz yaxın" olduğunu, **"qullarım Məni sənə soruşacaq olsa, şübhəsiz ki Mən (onlara) çox yaxınam..."** (Bəqərə surəsi, 186) ayəsi ilə də bildirər. Bir başqa ayədə keçən, **"şübhəsiz Rəbbin insanları hər tərəfdən əhatə etmişdir"** (İsra surəsi, 60) ifadəsi də yenə eyni həqiqəti xəbər verir.

İnsan özünə ən yaxın olan varlığın yenə özü olduğunu sanaraq yanılar. Halbuki Allah bizə, özümüzdən belə daha yaxındır. **"Can boğaza yetişdiyi zaman – həmin an siz can verən adama baxırsınız. Biz ona sizdən daha yaxın oluruq, siz isə bunu görmürsünüz."** (Vaqiə surəsi, 83–85) ayələriylə də bu həqiqətə diqqət çəkmişdir. Ancaq ayələrdə də bildirildiyi kimi insanlar gözləriylə görmədikləri üçün bu fəvqəladə həqiqətən xəbərsiz yaşayırlar.

Digər yandan, İmam Rəbbaninin ifadəsiylə kölgə varlıqdan başqa bir şey olmayan insanın, Allahdan müstəqil bir gücə sahib olması da mümkün deyil. Necə ki, "Sizi də, etməkdə olduqlarınızı da Allah yaratmışdır" (Saffat surəsi, 96) ayəsi yaşadığımız bütün hadisələrin Allahın idarəsi altında reallaşdığını göstərir. Quranda bu həqiqət bildirilir və **"... atdığı zaman sən atmadın, amma Allah atdı..."** (Ənfal surəsi, 17) ayəsiylə, heç bir hərəkətin Allahdan müstəqil olmadığı vurğulanır. İnsan kölgə varlıq olduğu üçün atma hərəkətini edən özü ola bilməz. Ancaq Allah bu kölgə varlığa özünün atdığı hissini verir. Həqiqətdə isə bütün hərəkətləri reallaşdıran Allahdır.

Həqiqət budur. Bir insan bunu qəbul etmək istəməyə bilər, özünü Allahdan müstəqil bir varlıq sanmağa davam edə bilər, amma bu heç bir şeyi dəyişdirməz.

Sahib olduğumuz hər şey əslində xəyaldır...

Açıq şəkildə görüldüyü kimi, bizim "xarici dünya" ilə birbaşa təmasda olmadığımız, Allahın davamlı ruhumuza göstərdiyi bir surəti ilə təmasda olduğumuz elmi və məntiqi bir həqiqətdir. Nə var ki, insanlar bunu çox düşünmək istəməzlər.

Bu mövzuda bir az səmimi və cəsur düşünsəniz, evinizin, içindəki əşyalarınızın və ya antikvarlarınızın, yaylığınızın, yeni aldığınız avtomobilinizin, ofisinizin, ləl-cəvahiratlarınızın, bankdakı hesabınızın, qardrobunuzun, həyat yoldaşınızın, uşaqlarınızın, iş yoldaşlarınızın və sahib olduğunuz digər şeylərin də, əslində zehninizdə

olduğu həqiqətini fərq edərsiniz. Ətrafınızda gördüyünüz, eşitdiyiniz, qoxuladığınız qısacası, beş duyğunuzla qəbul etdiyiniz hər şey bu "surət olan dünya"ya aiddir; ən sevdiyiniz sənətçinin səsi, oturduğunuz stulun sərtliyi, qoxusu xoşunuza gələn bir ətir, sizi isidən günəş, rəngləriylə göz oxşayan bir çiçək, pəncərənin kənarında uçan bir quş, dənizin üzərində sürətlə irəliləyən sürət mühərriki, bol məhsul verən bağçanız, işinizdə istifadə etdiyiniz kompyuter ya da dünyadakı ən keyfiyyətli texnologiyaya sahib musiqi setiniz...

Həqiqət budur, çünki dünya yalnız insanı sınamaq üçün yaradılan bir aləmdir. İnsanlar qısa həyatları boyunca əsla həqiqətinə çata bilməyəcəkləri hisslərlə sınınanlar. Bu qəbul hisslər isə, xüsusilə bəzəkli və cazibədar göstərilər. Bu həqiqət, Quranda belə xəbər verilir:

Qadınların, uşaqların, yığın-yığın qızıl-gümüşün, yaxşı cins atların, mal-qaranın və əkin yerlərinin verdiyi zövqlərə olan istək insanların gözünə gözəl göstərilmişdir. Bunlar, dünya həyatının keçici zövqüdür, gözəl qayıdış yeri isə Allah yanındadır. (Ali İmran surəsi, 14)

İnsanların çoxu sahib olduqları ya da olmağa çalışdıqları malların, pulların, yığdıqları qızılların, gümüşlərin, dollarların, ləl-cəvahiratların, daşdıqları pul qablarının, kredit kartlarının, istifadə etdikləri şkaflarla dolu paltarların, son model avtomobillərin, qısacası hər cür zənginliyin cadusuyla dinlərini bir kənara buraxar, axirəti unudar və yalnız dünyaya yönəlirlər. "İşim var", "ideallarım var", "məsuliyyətlərim var", "vaxtım məhdud", "yetişdirməm lazım olan işlər var", "irəlidə edəcəyəm" deyərək, dünyanın "bəzəkli və cazibədar" üzünə aldanaraq namaz qılmaz, mallarını kasıblara verməz, axirətdə qazanc təmin edəcəkləri ibadətlərə yönəlməzlər. Əksinə yalnız dünyada qazanc təmin etməyə çalışaraq ömürlərini sərf edirlər. **"Onlar dünya həyatının görünən tərəfini bilir, axirətdən isə büsbütün qafildirlər."** (Rum surəsi, 7) ayəsində məhz bu yanılma təsvir edilir.

Kitabın bu hissəsində izah etdiyimiz həqiqət isə, bütün bu ehtirasları və bağlılıqları mənasızlaşdırması baxımından çox əhəmiyyətlidir. Çünki bu həqiqətin başa düşülməsi, insanların sahib olduqları və olmağa çalışdıqları hər şeyin, ehtirasla sahib olduqları mülklərinin, varlıqlarıyla öyündükləri uşaqlarının, özlərinə ən yaxın sandıqları həyat yoldaşlarının, ən sevdikləri yoldaşlarının, bədənlərinin, bir üstünlük olaraq gördükləri mövqelərinin, oxuduqları məktəblərin, keçirdikləri tətillərin bir kölgə varlıqdan ibarət olduğunu göstərir. Bu vəziyyətdə bunlar üçün edilən ehtiraslar, keçirilən zamanlar, xərclənən səylər də boşunadır.

O halda bəzi insanlar sahib olduqları mal və mülkləriylə, yaxtaqlarıyla, vertolyotlarıyla, fabrikləriylə, holdinqləriylə, köşkləriylə, əraziləriylə sanki bunların əsli ilə təmasda olmuş kimi öyündükləri zaman alçalırlar. Yaxtaqlarında "sıxılaraq" gəzən

zənginlər, yoldaşlarına avtomobillərini nümayiş edənlər, zənginliklərini hər fürsətdə dilə gətirənlər, mövqelərinin özlərini hər kəsdən üstün etdiyini zənn edənlər, bunlarla nümayiş etdiklərini sananlar, əslində zəhinlərindəki görünüşlər ilə nümayiş etdiklərini anladıklarında nə vəziyyətə düşəcəklərini bilməlidirlər.

Bunların bənzərlərini yuxularında da tez-tez görürlər. Yuxularında da evləri, çox sürətli avtomobilləri, son dərəcə qiymətli ləl-cəvahiratları, yığın-yığın dollarları, yığın-yığın qızıl və gümüşləri vardır. Yuxularında da yüksək bir mövqedə olurlar, minlərlə adamın işlədiyi bir fabrikləri olar, bir çox insana hökm edə biləcək bir gücləri olar, hər kəsin heyran qaldığı paltarlar geyirlər... Ancaq necə yuxuda sahib olduqları ilə öyünmək onları komik vəziyyətə salırsa, eyni şəkildə bu dünyada təmasda olduqları görünüşlə öyünmək də buna bərabərdir. Yuxularında gördükləri də, bu dünyada təmasda olduqları da nəticədə zəhinlərindəki bir görünüşdən ibarətdir.

Bunun kimi dünyada yaşadıkları hadisələrə göstərdikləri reaksiyalar da, həqiqəti anladıklarında, bu insanları utandıracaq. Özünü itirmiş şəkildə döyüşənlər, qışqıraraq çığıraraq, fırladaçılıq edənlər, rüşvət alanlar, saxtakarlıq təşkil edənlər, yalan danışanlar, xəsislik edənlər, insanların canını yaxanlar, onları döyüb söyənlər, gözü dönmüş təcavüzkarlar, içləri vəzifə mövqə ehtirası ilə dolu olanlar, həsəd edənlər, nümayiş etməyə çalışanlar, özlərini ucaltmaq üçün məşğul olanlar və digərləri, bir xəyal içində bunları etdiklərini fərq etdiklərində rəzil olacaqlar.

Bilinməlidir ki, bütün kainatı yaradan və hər insana ayrı-ayrı göstərən Allah olduğuna görə, bu dünyadakı bütün malın həqiqi sahibi də yalnız Allahdır. Necə ki, bu həqiqət Quranda belə xəbər verilir:

Göylərdə və yerdə nə varsa, Allaha məxsusdur. Allah hər şeyi əhatə edir. (Nisa surəsi, 126)

Əsli ilə təmasda olunmayan ehtiraslar uğruna dini bir kənara buraxmaq və bunun nəticəsində sonsuz həyatı itirmək isə, çox böyük bir ağılsızlıqdır. Hətta insana sonsuz itki gətirər.

Bu mövzuda bu nöqtə çox yaxşı başa düşülməlidir: Qarşı-qarşıya olduğumuz həqiqət, "bütün bu sahib olduğunuz və ehtiras etdiyiniz mallar, zənginliklər, uşaqlar, həyat yoldaşları, yoldaşlar, vəzifə-mövqə irəlində yox olacaq, ona görə bir mənası yoxdur" demir. "Bu sahib olduğunuzun heç birinin əsli ilə indi onsuz da təmasda deyilsiniz, hamısı yalnız beyninizdə izlədiyiniz bir qəbuldan ibarət, Allahın sizi sınamaq üçün göstərdiyi bir görünüş" deyir. Diqqət yetirsəniz, ikisi arasında çox böyük bir fərq vardır.

İnsan bu həqiqəti indi qəbul etmək istəməsə və bütün sahib olduqlarını mövcud qəbul edərək özünü aldatsa belə, nəticədə ölümünün ardından yenidən dirildiyində, yəni axirətdə hər şey çox dəqiq ortaya çıxacaq. O gün insan "**çox yaxşı görəcək**" (Qaf surəsi,

22) və hər şeyi çox daha açıq fərq edəcək. Amma əgər dünyadakı həyatını xəyali məqsədlər arxasında qaçaraq sərf etmişsə, orada heç yaşamamış olmağı diləyəcək, **"Kaş ilk ölümüm həmişəlik olaydı! Var-dövlətim məni əzabdan qurtarmadı."** (Haqqə surəsi, 27-29) deyərək həlak olacaq.

Ağıllı bir insana düşən isə, bütün kainatın bu ən böyük həqiqətini zaman varkən burada qavramağa çalışmaqdır. Əks halda bütün ömrünü xəyallar arxasında qaçmağa sərf edib sonunda böyük bir uçuruma düşər. Allah, dünyada xəyallar (ya da "ilğımlar") arxasınca qaçıb Yaradıcımız olan Allahu unudan bu insanların son vəziyyətlərini belə bildirir:

Kafirlərin əməlləri səhradakı ilğıma bənzəyir ki, susamış kimsə onu su hesab edər. Ona yaxınlaşdıqda isə onun heç nə olduğunu görər. O öz yanında Allahu tapar. O da onun cəzasını verər. Allah tez haqq-hesab çəkəndir. (Nur surəsi, 39)

Materialistlərin məntiq problemləri

Bu hissənin əvvəlcədən etibarən maddənin, materialistlərin iddia etdikləri kimi mütləq bir varlıq olmadığı, əksinə Allahın yoxdan yaratdığı və bizim də əslinə çata bilmədiyimiz bir kölgə varlıq olduğu elmi olaraq ortaya qoyuldu. Materialistlər isə, bütün fəlsəfələrini yox edən bu açıq həqiqətə qarşı son dərəcə doqmatik olaraq müqavimət göstərirlər və etibarsız olan zidd məntiqlər gətirirlər.

Məsələn, materialist fəlsəfənin XX əsrdəki ən böyük müdafiəçilərindən biri olan qatı Marksist Corc Politzer, maddənin əslinə çata bildiyinin "böyük dəlili" olaraq "avtobus nümunəsi"ni vermişdir. Politzerə görə, idealist mütəfəkkirlər də şosedə avtobus gördükləri zaman əzilməmək üçün qaçırlar və bu maddənin əslilə təmasda olduqlarının isbatıdır. (9)

Bir başqa məşhur materialist Johnson isə özünə maddənin əslinə çata bilmədiyi izah edildiyində, daşlara təpik ataraq onların əslilə təmasda olduğunu "sübut etməyə" çalışmışdır. (10)

Bənzər bir nümunə, Politzerin elm müəllimi və dialektika materializmin Marksla birlikdə qurucusu olan Friedrich Engels tərəfindən verilmiş, Engels, **"əgər yediyimiz tortlar bir qəbul olsaydı, aclığımızı keçirməzdilər"** deyə yazmışdır. (11)

Marks, Engels, Lenin kimi materialistlərin kitablarında həmişə bu cür nümunələr və "maddənin varlığını yumruq yeyincə anlarsınız" kimi əsəb dolu cümlələr yer alır.

Materialistlərin bütün bu nümunələri vermələrinə səbəb olan qavrayış pozuqluğu isə, "maddənin əslinə çata bilmərik" şərhini, yalnız görmə duyğusu ilə əlaqədar bir şərh kimi anlamalarıdır. Qəbul anlayışının yalnız görməklə məhdud olduğunu, toxunma kimi

hisslərin isə bizi birbaşa maddənin əslinə çatdırdığını sanırlar. Avtobusun insanı vurması üzərinə də, "baxın vurur, demək ki, əslilə təmasdayıq" deyirlər. Anlamaqda çətinlik çəkdiqləri nöqtə, avtobus vurması əsnasında yaşanan sərtlik, zərbə və ağrı kimi bütün hissələrin də əslində zehində meydana gəldikləridir.

Yuxu nümunəsi

Halbuki, beş duyğunun hansı ilə yola çıxarsaq çıxacaq, xarici dünyanın çöldə var olan əslinə heç bir zaman çata bilmərik. Bunu bizə göstərən əhəmiyyətli bir həqiqət, ortada "xarici dünya" yox ikən belə onu var olaraq zənn etməyimizdir. Bu, yuxularda olar. İnsan, yuxusunda çox həqiqi hadisələr yaşaya bilər. Nərdivandan diyirlənib ayağını qıra bilər, ciddi bir yol qəzası keçirə bilər, bir avtobusun altında qala bilər, acdığında bir tort yeyib doya bilər. Gündəlik həyatda rast gəlinən hadisələrin bənzərləri yuxuda da eyni inandırıcılıqla, eyni hissələrlə yaşanır.

Yuxusunda özünü avtobus vurduğunu görən adam yenə yuxusunda, qəza etdikdən sonra gözünü xəstəxanada açar; şikəst qaldığını anlayar, amma əslində bu bir yuxudur. Yenə yuxusunda; bir yol qəzasının ardından öldüyünü, ölüm mələklərinin canını aldığı, axirət həyatının başladığını görə bilər.

Yuxusunda yaşadığı bütün bu hadisələrin görünüşlərini, səslərini, sərtlik hissini, ağrını, işığı, rəngləri, hər cür hissi çox aydın bir şəkildə duyur. Yuxuda təmasda olduğu hissələrin toplusu həqiqi həyatdakı qədər təbiidir. Yuxusunda yediyi bir tort hissələrdən ibarət olmasına baxmayaraq qarnını doyurur. Çünki doymaq da bir qəbuldur. Halbuki, həqiqətdə o anda adam yataqda uzanmış vəziyyətdədir. Ortada nə nərdivan, nə maşın yolu, nə avtobus, nə tort var. Yuxudakı adam, xarici dünyada qarşılıqları olmayan qəbul və hissələri yaşayır və görür. Yuxuda, "xarici dünya"da heç bir maddi qarşılığı olmayan hadisələrin yaşanması, görülməsi, hiss edilməsi, "xarici dünya"nın bizim heç bir zaman mahiyyətini tam olaraq bilməyəcəyimiz bir aləm olduğunu sübut edir. Bu aləmin əsil mahiyyətini ancaq, onu yaratmış olan Uca Allahın vəhyindən öyrənə bilərik.

Materialist fəlsəfəni mənimsəyənlər, xüsusilə də marksistlər, özlərinə bu həqiqət izah edildiyində qəzəblənirlər. Marksın, Engelsin, Leninin bu mövzudakı səthi və cahilcə məntiqlərindən nümunələr verir, atəşli şərhələr edirlər.

Halbuki, bu kəslər eyni şərhələri yuxularında da edə bildiklərini düşünməlidirlər: Yuxularında da "Das Kapital"ı oxuyur, mitinqlərə qatılır, başlarına daş düşür və hətta bu yaranın sızılısını hiss edirlər. Yuxularında özlərinə soruşulduğunda, o an gördükləri şeyləri də "mütləq maddə" sanırlar. Eynilə ayıqkən gördükləri şeyləri də "mütləq maddə" sandıqları kimi. Amma, istər yuxuda olsun, istər gündəlik həyatda olsun, gördüklərinin, yaşadıklarının, hiss etdiklərinin bir qəbul olduğunu və bunların qaynağına heç bir zaman çata bilməyəcəklərini bilməlidirlər.

Sinirləri paralel bağlama nümunəsi

Politzerin yol qəzası nümunəsinə toxunaq: Bu qəzada, avtobusun altında əzilən insanın beş duyğu orqanından beyninə gedən sinirlər, bir başqa insanın, məsələn, Corc Politzerin beyninə paralel bir əlaqəylə bağlansa, qəzadakı adama avtobus vurduğu anda, o sırada evində oturan Politzeri də avtobus vuracaq. Daha doğrusu, qəzaya düşən adamın yaşadığı hisslərin hamısını, bir musiqi maqnitofonuna bağlanan iki ayrı kolonkadan eyni mahnının dinlənilməsinə bənzər şəkildə, Politzer də yaşamağa başlayacaq. Politzer də evində oturduğu halda avtobusun əyləc səsini, avtobusun bədəninə dəyməsini, qırıq qol və axan qan görünüşlərini, qırıq ağırlarını, əməliyyata alınmasının görünüşlərini, gipsin sərtliyini, qolunun gücsüzlüyünü hiss edəcək, görəcək və yaşayacaq.

Qəzadakı adamın sinirləri neçə adama bağlansa bunların hamısı, eynilə Politzer kimi, qəzanı əvvəldən sonuna qədər yaşayacaq. Qəzadakı adam komaya girsə, hamısı komaya girəcək. Hətta, bəhsi keçən yol qəzasına aid hisslərin hamısı bir alətə yazılsa və bu hisslər davamlı başa alınaraq bir başqa adama verilsə, bu adamı da dəfələrlə avtobus vuracaq.

Yaxşı, o halda hansını vuran avtobus həqiqətdir? Materialist fəlsəfənin bu suala verə biləcəyi ziddiyyətsiz bir cavab yoxdur. Doğru cavab, yol qəzasını hamısının öz zehinlərində bütün təfərrüatlarıyla yaşadığıdır.

Tort və daşa təpik atma nümunələri üçün də vəziyyət eynidir. Tort yeyincə qarnında tortun şişliyini və toxluğunu hiss edən Engelsin duyğu orqanlarına aid sinirlər paralel olaraq ikinci bir adamın beyninə bağlansa, Engels tort yediyi və doyduğu anda o adam da tort yeyəcək və doyacaq. Daşa təpik atınca ayağı ağrıyan materialist Johnsonun sinirləri paralel olaraq bir başqa adama bağlansa, bu adam da daşa vuracaq və canı ağrıyacaq.

Yaxşı, hansı tort və hansı daş həqiqətdir? Materialist fəlsəfə, buna da ziddiyyətsiz bir cavab verə bilməz. Doğru və ziddiyyətsiz cavab budur: Həm Engels, həm digər adam tortu öz zehinlərində yeyib doymuşlar. Həm Johnson, həm ikinci adam, daşa təpik atma anını öz zehinlərində bütün təfərrüatlarıyla yaşamışlar.

Yuxarıda Politzerlə əlaqədar olaraq verdiyimiz nümunədə belə bir dəyişiklik edək; evində oturan Politzerin sinirlərini avtobusun vurduğu adamın beyninə, avtobusun vurduğu adamın sinirlərini də Politzerin beyninə bağlayaq. Bu vəziyyətdə isə, Politzer əslində evində oturduğu halda özünü avtobus vurduğunu zənn edəcək, avtobusun vurduğu adam isə qəzanın bütün şiddətinə baxmayaraq, bunu əsla fərq edə bilməyəcək, çünki özünün evdə oturduğunu düşünəcək. Bu məntiq tort və daşa təpik atma nümunələri üçün də düşünülə bilər.

Bütün bunlar, materializmin nə qədər böyük bir fanatizm olduğunu ortaya çıxarır. Bu fəlsəfə, maddənin tək varlıq olduğu fərziyyəsi üzərində quruludur. Halbuki, insan maddənin özü ilə heç bir zaman təmasda deyil ki, hər şeyin maddədən ibarət olduğunu

iddia edə bilsin. Təmasda olduğumuz kainat, həqiqətdə zehnimizdə gördüyümüz hisslər kainatıdır. İngilis filosofu David Hume bu həqiqət üzərindəki düşüncələrini belə ifadə etmişdir:

Çox səmimi olaraq, özüm dediyim şeyə daxil olduğum zaman mən isti ya da soyuğa, işıq ya da kölgəyə, eşq ya da nifrətə, ağrı ya da ləzzətə dair xüsusi bir qəbula ya da başqa bir şeyə daim rast gələrəm. Mən bir qəbul olmadan hər hansı bir zamanda özümü əsla tuta bilmərəm və əsla qəbuldan başqa bir şeyi müşahidə edə bilmərəm. (12)

Bu hissləri aşib maddənin əslini heç bir zaman qavraya bilməyəcəyimizə görə, çata bilməyəcəyimiz "maddə" haqqında fəlsəfə çıxarmaq, daha doğrusu "maddə"ni təmasda olduğumuz mütləq bir varlıq olaraq qəbul etmək tamamilə axmaqdır... Bu səbəblə, materializm ən başdan çökmüş bir nəzəriyyədir.

Hisslərin beyində meydana gəldiyi fəlsəfə deyil,

elmi həqiqətdir

Materialistlər, burada izah etdiklərimizin fəlsəfi bir görüş olduğunu iddia edirlər. Halbuki, "çöldəki" maddi dünyanı deyil, zehnimizdəki dünyanı gördüyümüz həqiqəti, bir fəlsəfə deyil, elmi bir həqiqətdir. Görünüşün və hisslərin beyində necə meydana gəldiyi, bütün tibb fakültələrində təfərrüatlı şəkildə oxudulur. Başda müasir fizika olmaqla XX əsr elminin ortaya qoyduğu həqiqətlər, maddənin əslinə heç bir zaman çata bilmədiyimizi, hər kəsin bir mənada "beyindəki ekran"ı izlədiyini açıqca göstərir.

Bunu, istər ateist olsun, istər buddist olsun, istər başqa bir görüşə ya da düşüncəyə sahib olsun, elmə inanan hər kəs qəbul etmək məcburiyyətindədir. Bir materialist özünə görə Allahın varlığını inkar edə bilər, amma bu elmi həqiqəti inkar edə bilməz.

Yaşadıqları dövrün elm anlayışı və elmi imkanları qeyri-kafi də olsa, Karl Marks, Friedrich Engels, Corc Politzer və digərlərinin bu qədər asan və açıq bir həqiqəti qavraya bilməmələri, yenə də təəccüblüdür. Amma müasir dövrdə elmin və texnologiyanın imkanları son dərəcə inkişaf etmişdir və bu imkanlar onsuz da çox açıq olan bu həqiqətin qavranmasını daha da asanlaşdırır. Materialistlər isə, həm qismən də olsa bu mövzunu qavramanın, həm də bu mövzunun öz fəlsəfələrini nə qədər qəti bir şəkildə çökdürdüyünü bilmənin verdiyi böyük bir qorxu içindədirlər.

Materialistlərin böyük qorxusu

Türkiyədəki materialist çevrələrdən, əlinizdəki kitabda izah edilən bu mövzuya, yəni maddənin zehində qəbul edildiyi həqiqətinə bir müddət diqqətə çarpan bir reaksiya gəlmədi. Bu isə, bizdə, bu mövzunun kifayət qədər açıqlanmadığı və daha təfərrüatlı bir izahata keçilməli olduğu istiqamətində bir təəssürat doğurmuşdu. Ancaq qısa bir müddət sonra materialistlərin həqiqətdə bu mövzunun gündəmə gətirilməsindən çox böyük bir

narahatlıq duyduqları, hətta bundan böyük bir qorxuya qapıldıqları açıq bir şəkildə ortaya çıxdı.

Materialistlər yaşadıkları bu qorxu və çaxnaşmanı, bir müddət sonra öz nəşr orqanlarında, konfranslarında yüksək səslə ifadə etməyə başladılar. İstifadə etdikləri rahat və ümitsiz üsluba baxıldığında, ciddi bir fikri böhran içində girdikləri aydın olurdu. Fəlsəfələrinin saxta təməli olan təkamül nəzəriyyəsinin elmi istiqamətdən çökdürülməsiylə onsuz da ciddi bir şok yaşamağa başlamışlardı. Ancaq, indi darvinizmdən çox daha əhəmiyyətli bir dayaqlarını, şəxsən maddənin mütləqliyi inancını itirməyə başladıklarını anladılar və çox daha böyük şok içinə girdilər. Bu mövzunun, özləri baxımından "ən böyük təhlükə" olduğundan, öz "mədəni toxumalarını tamamilə yıxdığından" danışmağa başladılar.

Türkiyədəki materialist çevrələrin yaşadıkları bu narahatlıq və çaxnaşmanı ən açıq şəkildə ifadə edənlərdən biri, materializmi müdafiə etməyi vəzifə etmiş olan Elm və Utopiya jurnalının yazıçısı və eyni zamanda bir müəllim olan Rennan Pekünlü oldu. Pekünlü, istər bəhsi keçən jurnalda yazdığı yazılarda, istərsə söz aldığı bəzi konfranslarda, "Təkamül Yalanı" kitabını bir nömrəli "təhlükə" olaraq göstərdi. Pekünlünü ən çox rahat edən mövzu isə, kitabın darvinizmi etibarsız edən hissələrindən də əlavə, əslində hal-hazırda oxuduğunuz qisim idi. Oxucularına və (olduqca az saydakı) dinləyicilərinə "əsla özünüzü idealizmin bu təlqinlərinə qapdırmayın, materializmə olan sədaqətinizi qoruyun" mesajları verən Pekünlü, özünə dayaq olaraq Rusiyadakı qanlı kommunist inqilabının lideri Vladimir I. Lenini tapmışdı. Leninin bir əsr əvvəl yazdığı materializm və empiriokritisizm adlı kitabı oxumağı hər kəsə nəsihət edən Pekünlünün etdiyi tək şey isə, yenə Leninə aid olan "əsla bu mövzunu düşünməyin, yoxsa materializmi itirərsiniz və özünüzü dinə qapdırarsınız" şəklindəki xəbərdarlıqları təkrarlamaq oldu. Pekünlü, bəhsi keçən materialist nəşr orqanında yazdığı bir məqalədə, Lenindən bu sətirləri ötürürdü:

Duyğularımızla qəbul etdiyimiz obyektiv həqiqəti bir dəfə yadırgadınmı, şübhəçiliyə (aqnostisizm) və subyektivizmə yön alacağından, fideizmə (dini inanca) qarşı istifadə edəcəyiniz bütün silahları itirərsən; bu da fideizmin istədiyi şeydir. Barmağını qapdırdınmı, əvvəl qolun sonra bütün mənliyin gedər. Duyğuları obyektiv dünyanın bir görünüşü olaraq deyil, xüsusi bir element olaraq qəbul etdiyində, digər bir sözlə materializmdən güzəştə getdiyində, mənliyini fideizmə qapdırarsan. Sonra duyğular heç kimin duyğuları olar, ağıl heç kimin ağılı, ruh heç kimin ruhu, istək heç kimin istəyi olar. (13)

Bu sətirlər, Leninin böyük bir qorxuyla fərq etdiyi və həm öz başından, həm də "yoldaş"larının başlarından silmək istədiyi həqiqətin, günümüzün materialistlərini də eyni şəkildə rahat etdiyini göstərir. Amma Pekünlü və digər materialistlər Lenindən daha da böyük bir narahatlıq içindədirlər; çünki bu həqiqətin bundan 100 il əvvəlkinə nisbətən çox daha açıq, qəti və güclü bir şəkildə ortaya qoyulduğunun fərqindədirlər. Bu mövzu, bütün dünya tarixində ilk dəfə bu qədər qarşısı alınmaz bir şəkildə izah edilir.

Amma yenə də bir çox materialist elm adamının "maddənin əslinə çata bilmədiyimiz" həqiqətini son dərəcə səthi bir dünya görüşüylə qiymətləndirdiyi fərq edilir. Çünki burada izah edilən mövzu bir insanın həyatında qarşılaşa biləcəyi ən əhəmiyyətli, ən həyəcan verici mövzulardan biridir. Bu dərəcə təəccüblü bir mövzu ilə daha əvvəl üz-üzə gəlmiş olmaları mümkün deyil. Buna baxmayaraq, bəhsi keçən elm adamlarının göstərdikləri reaksiyalar, ya da danışığ və yazılarındakı üslub, son dərəcə dayaz və səthi bir qavrayışa sahib olduqlarını ələ verir.

Belə ki, bəzi materialistlərin burada izah edilənlərə göstərdikləri reaksiyalar, materializmə olan kor-koranə bağlılıqlarının onlarda bir növ məntiqi təxribat meydana gətirdiyini və bu səbəblə, mövzunu anlamaqdan çox uzaq olduqlarını göstərmişdir. Məsələn, yenə bir Elm və Utopiya yazıçısı və müəllim olan Alaeddin Şenel, eyni Rennan Pekünlü kimi "Darvinizmin çökdürülməsi bir tərəfə, əsl təhlükə bu mövzu" mesajları vermiş, öz fəlsəfəsinin bir dayağı olmadığını hiss etdiyi üçün də, "elə isə siz izah etdiklərinizi isbat edin" mənasını verən istəklərdə olmuşdur. Ancaq əsil maraqlı nöqtə, bəhsi keçən yazarın, təhlükə olaraq gördüyü həqiqəti heç cür qavraya bilmədiyini göstərən sətirlər yazmış olmasıdır.

Məsələn, Şenel, tamamilə bu mövzunu ələ aldığı bir məqaləsində, xarici dünyanın beyinin içində görünüş hesab edildiyini qəbul etmişdir. Amma görünüşlərin maddi qarşılığı olan və olmayan görünüşlər olaraq ikiye ayrıldığını söyləyərək, xarici dünya ilə əlaqədar görünüşlərin maddi qarşılığına çatıla biləcəyini qarşıya qoymuşdur. Bu iddiasını dəstəkləmək üçün də bir "telefon nümunəsi" vermişdir. Qısaca, "beynimdəki görünüşlərin xarici dünyada qarşılığı olub-olmadığını bilmirəm, amma eyni şey telefonla danışdığım da məqbuldur; telefonla danışarkən qarşımdakı adamı görə bilmərəm, lakin sonradan üz-üzə danışarkən bu danışığı doğrulda bilərəm" deyə yazmışdır. (14)

Bəhsi keçən yazar, bu bənzətməklə bunu nəzərdə tutur: "Əgər hisslərimizdən şübhələnsək, maddənin əslinə baxıb həqiqəti idarə edə bilərik." Halbuki, bu çox açıq bir yanılımadır, çünki bizim maddənin əslinə çatmağımız qətiyyənlə mümkün deyil. **Heç bir zaman zehnimizin xaricinə çıxıb "çöldə" olan bir şeyə çata bilmərik.** Telefondakı səs qarşılığı olub-olmadığı telefondakı adamla doğruldula bilər. Amma bu doğrulatma da tamamilə zehində yaşanır.

Necə ki, bu kəslər eyni hadisələri yuxularında da yaşayırlar. Məsələn, Şenel yuxusunda da telefonla danışdığını, ardından bunu danışdığı adama isbat etdirdiyini görə bilər. Və ya Pekünlü yuxusunda da "böyük bir təhlükə"ylə qarşı-qarşıya olduğunu hiss edib, qarşısındakı insanlara Leninin əsrlik əsərlərini tövsiyə edə bilər. Amma, bəhsi keçən materialistlər nə edirlərsə etsinlər yaşadıkları hadisələrin, danışdıqları kəslərin özləri üçün bir qəbuldan ibarət olduğu həqiqətini inkar edə bilməzlər.

O halda beyindəki görünüşlərin qarşılığı kimlə doğruldulacaq? Yenə beyində izlənilən kölgə varlıqlara mı? Şübhəsiz, materialistlərin beyinin xaricinə aid məlumat təmin edə biləcək, təsdiqləmə edə biləcək bir məlumat qaynağı tapması mümkün deyil.

Hər cür qəbulun beyində meydana gəldiyini qəbul etmək, amma istəniləndə bunun "xaricinə" çıxılıb hissələrin həqiqi xarici dünyaya çıxma biləcəyini sanmaq isə, əslində bir insanın anlayış səviyyəsinin məhdud olduğunu, pozucu bir məntiq anlayışı içində düşündüyünü göstərir.

Halbuki, burada izah edilən həqiqət, normal anlayış səviyyəsinə və normal məntiqə sahib bir insan tərəfindən dərhal rahatlıqla aydın ola biləcək bir mövzudur. Ön mühakiməsiz hər insan, bu izah edilənlər istiqamətində, xarici dünyanın əslinə duyğu orqanları vasitəsilə çata bilməyəcəyini anlayar. Ancaq görüldüyü qədəriylə materializmə olan kor-koranə bağlılıq, insanların ağıldan istifadə qabiliyyətlərini pozur. Buna görə günümüzdəki materialistlər də, maddənin əslinə çatdıqlarını daşlara təpik ataraq ya da tort yeyərək "isbat etməyə" çalışan ağıl müəllimləri kimi, ciddi məntiq pozucuqları göstərilir.

Bunun, əslində təəccüblü bir vəziyyət olmadığını da ifadə etmək lazımdır. Çünki ağılla düşünmə bilməmək, yəni dünyanı və hadisələri düzgün məntiq anlayışı içində şərh edə bilməmək, inkarçıların ortaq xüsusiyyətidir. Allah, Quranda inkarçıların "ağılsız bir birlik" (Maidə surəsi, 58) olduqlarını xüsusilə ifadə edir.

Materialistlər tarixin ən böyük tələsinə düşmüşlər

Türkiyədəki materialist çevrələrdə baş verən və burada yalnız bir neçə əlamətinə toxunduğumuz çaxnaşma atmosferi, əslində materialistlərin tarix boyunca qarşılaşmadıqları qədər böyük bir məğlubiyətlə üz-üzə olduqlarını göstərir. Maddənin əslinə çata bilmədiyimiz həqiqəti, müasir elm tərəfindən isbat edilmişdir və hətta çox açıq, qəti və güclü bir şəkildə ortaya qoyulur. Materialistlər bütün fəlsəfələrini əsaslandırdıqları maddi dünyanın, əslində heç bir zaman aşma bilməyəcəkləri bir qəbul sərhədinin kənarında olduğunu görür və buna qarşı heç bir şey edə bilmirlər.

İnsanlığ tarixi boyunca materialist düşüncə həmişə mövcud oldu və bu kəslər özlərindən və müdafiə etdikləri fəlsəfədən çox əmin bir şəkildə, özlərini yaratmış olan Allaha baş qaldırdılar. Ortaya atdıqları ssenariyə görə maddə əzəli və əbədi idi və bütün bunların bir Yaradıcısı ola bilməzdi. Yalnız qürurlarından ötrü, Allahı rədd edərkən təmasda olduqlarını zənn etdikləri maddənin ardına sığındılar. Bu fəlsəfədən elə əmin idilər ki, heç bir zaman bunun əksini isbat edəcək bir şərh gətirilə bilməyəcəyini düşünürdülər.

Məhz buna görə, maddənin əsli ilə əlaqədar olaraq bu kitabda izah edilən həqiqətlər bu kəsləri böyük bir qarışıqlığa salmışdır. Çünki burada izah edilənlər fəlsəfələrini təməldən yıxıb atmış, üzərində müzakirəyə də ehtiyac buraxmamışdır. Bütün düşüncələrini, həyatlarını, qürurlarını və inkarlarını üzərinə bina etdikləri maddə,

əllərindən bir anda uçub getmişdir. Heç bir insan maddənin əslini görməmişdir ki, buna əsaslanan bir fəlsəfə ola bilsin.

Allahın bir sifəti, inkarçılara tələ qurmasıdır. **"... Onlar hiylə işlətdilər, Allah da hiylə işlətdi. Allah hiylə işlədənlərin ən yaxşısıdır."** (Ənfal surəsi, 30) ayəsiylə bu həqiqət bildirilər.

Məhz Allah, maddəni mütləq bir varlıq zənn etdirərək materialistləri tələyə salmış və tarixdə bənzəri görülməmiş şəkildə alçaltmışdır. Mallarını, mülklərini, mövqelərini, ünvanlarını, içində olduqları cəmiyyəti, bütün dünyanı mütləq varlıq sanmışlar, üstəlik bunlara güvənərək Allaha qarşı təkəbbür göstərmişlər. Lovğalanaraq Allaha üsyan etmiş və inkarda irəli getmişlər. Bunları edərkən də güc aldıkları tək şey maddənin mütləqliyi inancı olmuşdur. Amma elə bir anlayış əskikliyi içinə düşmüşlər ki, Allahın özlərini hər tərəfdən sarıb əhatə etdiyini heç düşünməmişlər. Allah inkarçıların anlayışsızlıqları nəticəsində düşəcəkləri vəziyyəti Quranda belə xəbər vermişdir:

Yoxsa bir hiylə qurmaq istəyirlər? Amma kafirlər özləri o hiylənin qurbanı olacaqlar.(Tur surəsi, 42)

Bu, bəlkə də tarixin gördüyü ən böyük məğlubiyyətdir. Materialistlər özlərinə görə təkəbbürlənərkən, əslində böyük bir oyuna gəlmişlər, Allaha qarşı çirkin bir cəsarət göstərərək açdıqları döyüşdə qəti olaraq məğlub olmuşlar. **"Beləliklə hər bir ölkədə oranın günahkarlarını başçılar təyin etdik ki, onlar orada mümkün qədər yaramaz işlər görsünlər. Halbuki onlar o yaramaz işləri yalnız özlərinə qarşı edirlər və bunu da hiss etmirlər."** (Ənam surəsi, 123) ayəsi Yaradıcımız olan Allaha baş qaldıran bu kimi inkarçıların necə bir şüursuzluq içində olduqlarını və necə bir sonla qarşılaşacaqlarını ən açıq şəkildə xəbər verər.

Bir başqa ayədə isə bu həqiqət belə vurğulanar:

Onlar Allahı və iman gətirənləri aldatmağa çalışırlar. Halbuki yalnız özlərini aldadır və bunu anlamırlar. (Bəqərə surəsi, 9)

Inkarçılar özlərinə görə tələ qurmağa cəhd edənlərkən ayədəki "şüuruna varmazlar" ifadəsiylə açıqlandığı kimi, çox əhəmiyyətli bir həqiqəti fərq edə bilməmişlər: Yaşadıqları bütün hadisələrin əslində zehinlərində reallaşdığını və işlədikləri hər hərəkət kimi, qurduqları tələlərin də zehinlərində olduğu həqiqətini... Bu düşüncəsizlikləri səbəbiylə də, Allah ilə tək olduqlarını unudaraq öz-özlərini saxta bir sistemə salmışlar.

Hər dövrdə olduğu kimi bu dövrdə də Allah inkarçıların bütün saxta sistemlərini təmələndən yıxacaq bir həqiqətlə onları üz-üzə gətirmişdir. Allah **"...Şübhəsiz ki, şeytanın**

hiyləsi zəifdir" (Nisa surəsi, 76) ayəsiylə, bu sistemlərin daha ilk qurulduqları anda nəticələrinin məhv olacağını da xəbər vermişdir. Və möminləri də **"...onların qurduğu hiylə sizi ziyana sala bilməz"** (Ali İmran surəsi, 120) ayəsiylə müjdələmişdir.

Allah bir başqa ayəsində, **"Kafirlərin əməlləri səhradakı ilğıma bənzəyir ki, susamış kimsə onu su hesab edər."** (Nur surəsi, 39) deyə xəbər verir. Materializm də bu ayədə işarə edildiyi kimi, üsyan edənlər üçün bir "ilğım" meydana gətirər; ona güvənərək əllərini uzatdıqlarında, bu fəlsəfənin saxtılığını anıyalarlar. Allah onları belə bir ilğımla aldatmış, maddəni mütləq varlıq kimi göstərmişdir. "Böyük" insanlar, professorlar, astronomlar, bioloqlar, fiziklər, ünvanları, mövqeləri hər nə olursa olsun maddəni özlərinə ilah etmələri səbəbiylə bu oyuna gəlmişlər, bir uşaq kimi aldanmış və alçalmışlar. Heç bir zaman əslinə çata bilmədikləri maddəni mütləq sanaraq onun üzərinə fəlsəfələrini, ideologiyalarını qurmuşlar, haqqında ciddi mübahisələrə girmişlər, saxta "intellektual" izahatlardan istifadə etmişlər. Bütün bunlardan ötrü də özlərini çox ağıllı saymışlar, kainatın həqiqəti haqqında fikir irəli sürəcəklərini düşünmüşlər və ən əhəmiyyətli öz məhdud ağıllarıyla Allahı şərh edə biləcəklərini sanmışlar. Allah, onların içinə düşdükləri bu vəziyyəti bir ayəsində belə bildirər:

Onlar hiylə qurdular, Allah da hiylə qurdu. Allah hiylə quranların ən yaxşısıdır. (Ali İmran surəsi 54)

Dünyada bəzi tələlərdən xilas olmaq mümkün ola bilər; ancaq Allahın inkar edənlərə qurduğu bu tələ elə möhkəmdir ki, əsla qurtuluş imkanları qalmamışdır. Nə edirsələr etsinlər, kimə müraciət edirlərsə etsinlər, onları qurtaracaq, Allahdan başqa köməkçi tapmaları da mümkün deyil. Allahın Quranda xəbər verdiyi kimi, **"...Onlar Allahdan başqa özlərinə nə bir himayədar, nə də bir yardımçı tapacaqlar."** (Nisa surəsi, 173)

Materialistlər belə bir tələyə düşəcəklərini heç gözləmədilər. XXI əsrin bütün imkanları əllərindəyəkən rahat şəkildə inkarda qərar tuta biləcəklərini və insanları da inkara apara biləcəklərini sanırdılar. Allah inkarçıların tarix boyunca daşdıqları bu zehniyyəti və uğradıqları sonu Quranda belə xəbər vermişdir:

Onlar hiylə qurdular, Biz də hiylə qurduq. Lakin onlar bunu hiss etmədilər. Bax gör onların hiylələrinin aqibəti necə oldu. Biz onları bütün tayfalarıyla birlikdə yerlə–yeksan etdik. (Nəml surəsi, 50–51)

Ayələrdə izah edilən həqiqətin bir mənası da budur: Materialistlərə sahib olduqları hər şeyin əslində zəhinlərində olduğu açıqlanmış, yəni əllərindəki hər şey toplu olaraq yox edilmişdir. Və onlar, mütləq varlıq zənn etdikləri mallarının, fabriklərinin, qızillərinin,

dollarlarının, uşaqlarının, həyat yoldaşlarının, dostlarının, mövqe və vəzifələrinin, hətta öz bədənlərinin əllərinin arasından çıxıb getdiyinə şahidlik edərkən, bir mənada "yox olmuşlar". Maddənin deyil, Allahın mütləq varlıq olduğu həqiqətiylə üz-üzə gəlmişlər.

Şübhəsiz, bu həqiqətin fərqinə varmaq materialistlər üçün ola biləcək ən dəhşətli hadisədir. Çünki çox güvəndikləri maddənin özlərindən aşılmaz bir sərhəd ilə ayrılmış olması, öz ifadələri ilə onlar üçün hələ dünyadaykən, "ölmədən bir ölüm" hökmündədir.

Bu həqiqətlə birlikdə, bir Allah, bir də özləri qalmışdır. Necə ki, Allah, "**Məni yaratdığım kimsə ilə tək burax**" (Müddəssir surəsi, 11) ayəsiylə, hər insanın Öz qatında əslində tək tənha olduğu həqiqətinə diqqət çəkmişdir. Bu fəvqəladə həqiqət daha bir çox ayədə xəbər verilmişdir:

Hüzurumuza ilk dəfə sizi xəlf etdiyimiz kimi tək-tənha, həm də sizə verdiyimiz nemətləri arxanızda qoyub gəldiniz... (Ənam surəsi, 94)

Onların hər biri Qiyamət günü Onun hüzuruna tək-tənha gələcək. (Məryəm surəsi, 95)

Bu ayələrdə izah edilən həqiqətin bir mənası da budur: Maddəni ilah edənlər, Allahdan gəlmiş və yenə Ona dönmüşlər. İstəsələr də, istəməsələr də Allaha təslim olmuşlar. İndi hesab gününü gözləyirlər və o gün hamısı tək-tək sorğuya çəkiləcəklər. Hər nə qədər anlamaq istəməsələr də...

Mövzunun əhəmiyyəti

Bu hissədə izah etdiyimiz maddənin ardındakı sirr mövzusunu doğru qavramaq son dərəcə əhəmiyyətlidir. **Gördüyümüz bütün varlıqlar, dağlar, düzənliklər, çiçəklər, insanlar, dənizlər, qısacası gördüyümüz hər şey, Allahın Quranda var olduğunu, yoxdan var etdiyini ifadə etdiyi hər varlıq, yaradılmışdır və vardır.** Ancaq, insanlar bu varlıqların əsillərini duyğu orqanları vasitəsiylə görə bilməz və ya hiss edə bilməz və yaxud da eşidə bilməzlər. Gördükləri və hiss etdikləri, bu varlıqların beyinlərindəki surətləridir. Bu elmi bir həqiqətdir və bu gün başda tibb fakültələri olmaq üzrə bütün məktəblərdə öyrədilən elmi bir mövzudur. Məsələn, indi bu yazını oxuyan bir insan, bu yazının əslini görə bilməz, bu yazının əslinə toxuna bilməz. Bu yazının əslindən gələn işıq, insanın gözündəki bəzi hüceyrələr tərəfindən elektrik signalına çevrilir. Bu elektrik signalı, beyinin arxasındakı görmə mərkəzinə gedərək, bu mərkəzi xəbərdar edir. Və insanın beyininin arxasında bu yazının görünüşü meydana gəlir. Yəni siz indi gözünüzlə, gözünüzün önündəki bir yazını oxumursunuz. Bu yazı sizin beyininizin arxasındakı görmə

mərkəzində meydana gəlir. Sizin oxuduğunuz yazı, beyninizin arxasındakı "surət olan yazı"dır. Bu yazının əslini isə Allah görər.

Ancaq unudulmamalıdır ki, maddənin beynimizdə yaranan bir xəyal olması onu "yox" hala gətirməz. Bizə, insanın təmasda olduğu maddənin mahiyyəti haqqında məlumat verər ki, bu da maddənin əslilə heç bir insanın təmasda ola bilmədiyi həqiqətidir. Qaldı ki, çöldə maddənin varlığını, bizdən başqa görən varlıqlar da vardır. Allahın mələkləri, yazıçı olaraq təyin etdiyi elçiləri də bu dünyaya şahidlik edirlər:

Sağında və solunda iki mələk oturub onun əməllərini qeydə alır. Dediği elə bir söz yoxdur ki, onu yazmaq üçün yanında hazır durmuş gözətçi olmasın. (Qaf surəsi, 17–18)

Hər şeydən əhəmiyyətli, ən başda Allah hər şeyi görür. Bu dünyanı hər cür incəliyi ilə Allah yaratmışdır və Allah hər halıyla görür. Quran ayələrində belə xəbər verilir:

... Allahdan qorxun və bilin ki, Allah sizin nə etdiklərinizi görür. (Bəqərə surəsi, 233)

De: "Mənimlə sizin aranızda Allahın şahid olması yetər. Həqiqətən, O, qullarından Xəbərdardır, nə etdiklərini Görəndir". (İsra surəsi, 96)

Ayrıca, unutmamaq lazımdır ki, Allah bütün hadisələri "Lövhi Məhfuz" adlı kitabda qeydli tutur. Biz görməsək də bunların hamısı Lövhi Məhfuzda vardır. Hər şeyin, Allahın Qatında, Lövhi Məhfuz olaraq adlandırılan "Ana Kitab"da saxlandığı belə bildirilir:

Şübhəsiz ki, o, yanımızdakı Ana Kitabdandır. O, ucadır, hikmətlə doludur. (Zuxruf surəsi, 4)

... Bizdə hər şeyi qoruyan bir Kitab (Lövhi-məhfuz) vardır. (Qaf surəsi, 4)

Göydə və yerdə elə bir gizli şey yoxdur ki, açıq-aydın Yazıda (Lövhi-məhfuzda) olmasın. (Nəml surəsi, 75)

Nəticə

Bura qədər izah etdiyimiz mövzu, həyatınız boyunca sizə izah edilmiş ən böyük həqiqətlərdən biridir. Çünki gördüyümüz və maddi dünya dediyimiz hər şeyin əslində zehinimizdə olduğunu, maddi dünyanın çöldə var olan əslinə isə heç bir zaman birbaşa çata bilmədiyimizi isbat edən bu mövzu, Allahın varlığının və yaradışının qavranmasının, Onun yeganə mütləq varlıq olduğunun başa düşülməsinin əhəmiyyətli bir açarıdır.

Bu mövzunu anlayan insan, dünyanın, insanların çoxunun sandığı kimi bir yer olmadığını fərq edər. Dünya, prospektlərdə məqsədsiz olaraq gəzənlərin, meyxanalarda döyüşənlərin, lüks kafələrdə bir-birlərinə göstəriş edənlərin, mallarıyla öyünənlərin, həyatlarını boş məqsədlərə həsr edənlərin sandığı kimi həqiqətdə var olan, mütləq bir yer deyil. Zehnimizdə seyr etdiyimiz və əslinə çata bilmədiyimiz bir görünüşdür. Saydığımız insanların hamısı da, bu hissləri zehinlərinin içində seyr edirlər, amma bunun şüurunda deyildirlər.

Bu mövzu çox əhəmiyyətlidir və Allahı inkar edən materialist fəlsəfəni ən təmələndən çökdürür. Marks, Engels, Lenin kimi materialistlərin bu mövzunu eşitdiklərində çaxnaşmaya qapılmaları, hirsələnmələri, tərəfdaşlarını "əsla düşünməyin" deyərək xəbərdar etmələri buna görədir. Əslində bu kəslər, hisslərin beyində meydana gələn həqiqəti belə qavraya bilməyəcək qədər böyük bir ağıl əskikliyi içindədirlər. Beyinlərinin içində seyr etdikləri dünyanı "xarici dünya" sanır, bunun əksini göstərən açıq-aşkar dəlilləri isə heç cür anlaya bilmirlər.

Bu qəflət, Allahın inkarçılara vermiş olduğu ağıl əskikliyinə bir nəticəsidir. Çünki Quranda bildirildiyinə görə, inkarçıların **"qəlbləri var, onunla anlamazlar; gözləri var, onunla görməzlər; qulaqları var, onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, hətta daha çox azğınlıqdadırlar. Qafil olanlar da məhz onlardır."** (Əraf surəsi, 179)

Bu nöqtənin ucunu, öz səmimi düşüncənizi istifadə edərək də tapa bilərsiniz. Bunun üçün, diqqətinizi cəmləyərək fikrinizi toplamanız, ətrafınızdakı cisimləri necə gördüyünüz və onlara necə toxunduğunuz haqqında düşünməyiniz lazımdır. Əgər diqqətli şəkildə düşünsəniz, görən, eşidən, toxunan, düşünən və indi bu kitabı oxuyan ağıllı varlığın, yalnız bir ruh olduğunu və sanki bir növ pərdə üzərində "maddə" deyilən hissləri seyr etdiyini hiss edə bilərsiniz. Bunu qavrayan insan, insanlığın böyük hissəsini aldadan maddi dünya aləmindən uzaqlaşmış, həqiqi varlıq aləminə girmiş olar.

Bəhs etdiyimiz həqiqət, tarix boyunca bəzi dindarlar ya da filosoflar tərəfindən aydın olmuşdur. Bu həqiqəti səhv anlayan və bütün məxluqatın varlığını rədd edən "Vəhdəti Vücut" fikri səhv yola sapmış olsa da, böyük mücəddid İmam Rəbbani, bu mövzudakı doğru ölçünü qoymuşdur. İmam Rəbbaniyə görə bütün varlıqlar, Allaha görə "kölgə varlıq"dır. İmam Rəbbani, Muhyiddin Ərəbi, Mövlana Cami kimi İslam alimləri bu həqiqəti Quranın işarələriylə və ağılla tapmışlar. George Berkeley kimi bəzi Qərb filosofları da eyni həqiqəti ağıl yoluyla qavramışlar. İmam Rəbbani, bütün maddi kainatın

"xəyal və vəhm (qəbul)" olduğunu və tək mütləq varlığın da Allah olduğunu "Məktubat"ında belə izah etmişdir:

Allah... yaratdığı varlıqların bədənlərini yoxluqdan başqa bir şey etmədi... Bütün bunları, hiss və vəhm (qəbul) dərəcəsinə yaratdı... Aləmin varlığı hiss və vəhm dərəcəsinə olub, maddi dərəcədə deyil... Həqiqi mənada çöldə (xarici dünyada) Uca Zatdan (Allahdan) başqası yoxdur. (İfadələr tərcümə edilərək yazılmışdır)(14)

İslam təsəvvüfü mövzusunda bir mütəxəssis olan Əbdülhakim Bilgə, "Mütləq Varlıq, Kölgə Varlıq və Yoxluq" başlıqlı məqaləsində, İmam Rəbbaninin bu mövzuda ortaya qoyduğu doğru ölçünü belə yekunlaşdırır:

İmamı Rəbbaninin nəzərində, aləm, "yoxluq" mərtəbələrindən ibarətdir ki, İlahi adlar və sifətlər, elm dairəsindən o yoxluq mərtəbələrinə əks etmiş və xarici planda Allahın var etməsiylə, o axış və yoxluq mərtəbələrindən "kölgə varlıq"lar halında mövcud olmuşlar.

Bu şəkildə aydın olur ki, aləm, xaricdə əsli və hətta şəxsi bir bədənə mövcuddur və lakin bu "xaric" də bədən və sifətlər kimi o xaricin kölgəsidir. Aləm üçün, "Allahın eynisidir" demək mümkün deyil. Çünki, aralarında xarici bir ayrılıq və ziddiyyət vardır. Eynilə, bir kimsənin kölgəsi, məcazi olaraq, o kimsənin eynisi və özüdür demək doğru olmadığı kimi...

İmamı Rəbbani... O, kölgənin, xarici varlığı olduğunu, yəni kölgə varlığın, xarici varlıq aləmində mövcud olduğunu qəbul edər və qətiyyənlə kölgəni, əslinə birləşdirməz. (15)

Ancaq bu həqiqəti qavrayanların sayı tarix boyunca həmişə məhdud qalmışdır. İmam Rəbbani kimi böyük alimlər, bu həqiqətin kütlələrə izah edilməsinin təhlükəli ola biləcəyini, çox insanın bunu anlaya bilməyəcəyini yazmışlar.

Yaşadığımız dövrdə isə, bəhs edilən həqiqət, elmin ortaya qoyduğu dəlillərlə açıqlanmış kimidir. Maddənin mütləq varlıq olmadığı və bizim onun haqqındakı məlumatımızın çox məhdud olduğu həqiqəti, dünya tarixində ilk dəfə bu cür konkret, açıq və aydın şəkildə izah edilir.

Bu səbəblə, XXI əsr, insanların geniş şəkildə İlahi həqiqətləri qavrayacaqları və tək mütləq varlıq olan Allaha dəstə-dəstə yönələcəkləri tarixi dönüş nöqtəsi olacaq. XXI əsrdə, XIX əsrin materialist inancları tarixin zibilliyinə atılacaq, Allahın varlığı və yaradışı qavranacaq, məkansızlıq, zamansızlıq kimi həqiqətlər aydın olacaq, insanlıq əsrlərdir gözünün önünə çəkilən pərdələrdən, yalanlardan və batil inanclardan xilas olacaq.

Bu zəruri gedişin heç bir kölgə varlıq tərəfindən dayandırılması da mümkün deyil...

Zamanın dəyişənliyi və qədər həqiqəti

Bu nöqtəyə qədər izah etdiklərimizlə yanaşı, həqiqətdə "üçölçülü bir məkan"ın əslilə təmasda olmadığı, bütün həyatımızı zehnimizdəki bir məkan içində davam etdirdiyimiz qətilik qazanır. Bunun əksini iddia etmək, ağıl və elmdən uzaq batil inanc olacaq. Çünki xaricimizdəki dünyanın əslilə təmasda olmağımız mümkün deyil.

Bu vəziyyət, təkamül nəzəriyyəsinin də təməlini meydana gətirən materialist fəlsəfənin birinci fərziyyəsini çürüdür. Bu fərziyyə, maddənin mütləq və sonsuz olduğu fərziyyəsidir. Materialist fəlsəfənin ikinci fərziyyəsi isə, zamanın mütləq və sonsuz olduğu fərziyyəsidir ki, bu da digəri qədər batil bir inandır.

Zaman qəbulu

Zaman dediyimiz qəbul, əslində bir anı bir başqa anla müqayisə etmə üsuludur. Bunu bir örnəklə açıqlaya bilərik. Bir cismə vurduğumuzda bundan müəyyən bir səs çıxar. Eyni cismə beş dəqiqə sonra vurduğumuzda yenə bir səs çıxar. İnsan, birinci səs ilə ikinci səs arasında bir müddət olduğunu düşünər və bu müddətə "zaman" deyər. Halbuki, ikinci səsi eşitdiyi anda, birinci səs yalnız zehmindəki bir xəyaldan ibarətdir. Yalnız yaddaşında var olan bir məlumatdır. **İnsan, yaddaşında olanı, yaşamaqda olduğu anla müqayisə edərək zaman qəbulunu əldə edər. Əgər bu müqayisə olmasa, zaman qəbulu da olmayacaq.**

Eyni şəkildə insan, bir otağa qapısından girib sonra da otağının ortasındakı bir kresloya oturan bir insanı gördüyündə, müqayisə edər. Gördüyü insan kresloya oturduğu anda, onun qapını açması, otağının ortasına doğru getməsi ilə əlaqədar görünüşlər, yalnız beyində yer alan bir məlumatdır. Zaman qəbulu, kresloya oturmaqda olan insan ilə bu məlumatlar arasında müqayisə edilərək ortaya çıxar.

Qısacası zaman, beyində saxlanan bəzi məlumatlar arasında müqayisə edilməsiylə var olur. Əgər bir insanın yaddaşı olmasa, beyni bu cür şərhlər etməz və buna görə zaman qəbulu da meydana gəlməz. Bir insanın "mən otuz yaşdayam" deməsinin səbəbi, beyində otuz ilə aid bəzi məlumatların yığılmış olmasıdır. Əgər yaddaşı olmasa, ardında belə bir zaman hissəsi olduğunu düşünməyəcək, yalnız yaşadığı tək bir "an" ilə təmasda olacaq.

Zamansızlığın elmi izahı

Bu mövzuda fikir irəli sürən mütəfəkkir və elm adamlarından nümunələr verərək mövzunu daha yaxşı şərh edək. Nobel mükafatlı məşhur genetika professoru və

mütəfəkkir François Jacob, "Mümkünlərin Oyunu" adlı kitabında zamanın geriyyə axışı ilə əlaqədar bunları izah edər:

Tərsindən göstərilən filmlər, zamanın tərsinə doğru axacağı bir dünyanın nəyə bənzəyəcəyini hazırlamağımıza imkan verir. Südün fincandakı qəhvədən ayrılacağı və süd qabına çatmaq üçün havaya atılacağı bir dünya; işıq dəstələrinin bir qaynaqdan fısqıracaq yerdə bir tələnin (cazibə qüvvəsinin) içində toplanmaq üzrə divarlardan çıxacağı bir dünya; saysız damlacıqların heyrət verici əməkdaşlığıyla suyun xaricinə doğru atılan bir daşın bir insanın ovucuna qoyulmaq üçün meyilli xətt boyunca tullanacağı bir dünya. Amma zamanın tərsinə çevrildiyi belə bir dünyada, beynimizin müddətləri və yaddaşımızın meydana gəlməsi də eyni şəkildə tərsinə çevrilmiş olacaq. Keçmiş və gələcək üçün də eyni şey olacaq və dünya bütünlüklə bizə göründüyü kimi görünəcək. (1)

Beynimiz müəyyən bir sıralama üsuluna alışdığı üçün hal-hazırda dünya yuxarıda izah edildiyi kimi işləmir və zamanın həmişə irəli axdığını düşünürük. Halbuki bu, beynimizin içində verilən bir qərardır və buna görə də tamamilə nisbidir. Həqiqətdə zamanın necə axdığını, ya da axıb-axmadığını əsla bilmərik. **Bu da zamanın mütləq bir həqiqət olmadığını, yalnız bir qəbul forması olduğunu göstərir.**

Zamanın bir qəbul olduğu, XX əsrin ən böyük fiziki sayılan Eynşteynin ortaya qoyduğu Ümumi nisbilik nəzəriyyəsi ilə də təsdiqlənmişdir. Lincoln Barnett, Kainat və Eynşteyn adlı kitabında bu mövzuda bunları yazar:

Sadəcə kosmosla birlikdə Eynşteyn, sonsuz keçmişdən sonsuz gələcəyə axan səhv etməz və dəyişməz universal zaman anlayışını da bir tərəfə buraxdı. Nisbilik nəzəriyyəsinə əhatə edən anlaşılmazlığın böyük hissəsi, insanların zaman duyğusunun da rəng duyğusu kimi bir qəbul forması olduğunu qəbul etmək istəyindən doğulur... Necə kosmos maddi varlıqların mümkün olan sırası isə, zaman da hadisələrin mümkün olan sırasıdır. Zamanın subyektivliyini ən yaxşı Eynşteynin sözləri açıqlayır: "Fərdin həyatları bizə hadisələr silsiləsi içində təşkil edilmiş görünür. Bu silsilədən xatırladığımız hadisələr "daha əvvəl" və "daha sonra" ölçüsünə görə sıralanmış kimidir. Bu səbəblə, fərd üçün bir mən-zamanı, ya da subyektiv zaman vardır. Bu zaman öz içində ölçülə bilməz. Hadisələrlə saylar arasında elə bir əlaqə qura bilərəm ki, böyük bir ədəd əvvəlki bir hadisəylə deyil, sonrakı bir hadisəylə əlaqədar olar. (2)

Eynşteyn, Barnettin ifadələriylə, "kosmos və zamanın da hiss formaları olduğunu, rəng, forma və böyüklük anlayışları kimi bunların da şüurdan ayrılma bilməyəcəyini göstərmiş"dir. Ümumi nisbilik nəzəriyyəsinə görə "zamanın da, onu ölçdüyümüz hadisələr silsiləsindən ayrı, müstəqil bir varlığı yoxdur." (3)

Zaman bir qəbuldan ibarət olduğuna görə də, tamamilə qəbul edənə bağlı, yəni nisbi bir anlayışdır.

Zamanın axış sürəti, onu ölçərkən istifadə etdiyimiz istinadlara görə dəyişər. Çünki insanın bədənində zamanın axış sürətini mütləq bir dəqiqliklə göstərəcək təbii bir saat yoxdur. Lincoln Barnettin ifadə etdiyi kimi "rəngi ayırd edəcək bir göz yoxsa, rəng deyər

bir şey olmayacağı kimi, zamanı göstərəcək bir hadisə olmadıqca bir an, bir saat ya da bir gün heç bir şey deyil." (4)

Zamanın nisbiliyi, yuxuda çox açıq bir şəkildə yaşanar. Yuxuda gördüklərimizi saatlar sürmüş kimi hiss etsək də, həqiqətdə hər şey bir neçə dəqiqə hətta bir neçə saniyə davam etmişdir.

Mövzunu bir az daha açıqlamaq üçün bir nümunə üzərində düşünək. Xüsusi olaraq dizayn edilmiş tək pəncərəli bir otaqda qalıb, burada müəyyən bir müddət keçirdiyimizi düşünək. Otaqda keçən zamanı görə biləcəyimiz bir saat olsun. Eyni zamanda otağının pəncərəsindən günəşin müəyyən aralıqlarla doğulub–batdığını görək. Aradan bir neçə gün keçdikdən sonra, o otaqda nə qədər qaldığımız soruşulduğunda verəcəyimiz cavab; həm zaman–zaman saata baxaraq əldə etdiyimiz məlumat, həm də günəşin neçə dəfə doğulub–batdığına bağlı olaraq etdiyimiz hesabdır. Məsələn, otaqda üç gün qaldığımızı hesablayırıq. Amma əgər bizi bu otağa qoyan adam bizə gəlib də, "əslində sən bu otaqda iki gün qaldın" desə və pəncərədə gördüyümüz günəşin əslində süni olaraq yaradıldığını, otaqdakı saatin da xüsusilə sürətli işlədildiyini söyləsə, bu vəziyyətdə etdiyimiz hesabın heç bir mənası qalmaz.

Bu nümunə də göstərir ki, zamanın axış sürətiylə əlaqədar məlumatımız, yalnız qəbul edənə görə dəyişən istinaqlara əsaslanır.

Zamanın nisbiliyi, elmi üsulla da ortaya qoyulmuş konkret bir həqiqətdir. Eynşteynin Ümumi nisbilik nəzəriyyəsi ortaya qoyur ki, zamanın sürəti, bir cismin sürətinə və cazibə qüvvəsindən uzaqlığına görə dəyişir. Sürət artdıqca zaman qısalmır, sıxışır; daha ağır, daha yavaş işləyərək sanki "dayanma" nöqtəsinə yaxınlaşır.

Bunu Eynşteynin bir nümunəsi ilə açıqlayaq. Bu nümunəyə görə eyni yaşdakı əkilərdən biri Dünyada qalarkən, digəri işıq sürətinə yaxın bir sürətdə kosmos səyahətinə çıxar. Kosmosa çıxan adam, geri döndüyündə əkiz qardaşını özündən çox daha yaşlı görəcək. Bunun səbəbi, kosmosda səyahət edən qardaş üçün zamanın daha yavaş axmasıdır. Eyni nümunə bir ata və oğul üçün də düşünülə bilər; "əgər atanın yaşı 27, oğulunun yaşı 3 olsa, 30 dünya ili sonra ata dünyaya döndüyündə oğul 33 yaşında, ata isə 30 yaşında olacaq." (5)

Zamanın nisbi olması, saatların yavaşlaması və ya sürətlənməsindən deyil; bütün maddi sistemin atom altı səviyyəsindəki parçacıqlara qədər fərqli sürətlərdə işləməsindən irəli gəlir. Zamanın qısalması belə bir mühitdə insan bədənindəki ürək döyüntüləri, hüceyrə bölünməsi, beyin fəaliyyətləri kimi əməliyyatlar daha ağır işləyir. İnsan zamanın yavaşlamasını heç fərq etmədən gündəlik həyatını davam etdirir.

Quranda nisbilik

Müasir elmin bu kəşflərinin bizə göstərdiyi nəticə, zamanın materialistlərin sandığı kimi mütləq bir həqiqət deyil, nisbi bir qəbul olmasıdır. İşin maraqlı yanı isə, XX əsrə qədər elmin fərqiində olmadığı bu həqiqətin, bundan 14 əsr əvvəl endirilmiş olan Quranda bildirilməsidir. Quran ayələrində, zamanın nisbi bir anlayış olduğunu göstərən şərhələr var.

Müasir elm tərəfindən təsdiqlənən, zamanın psixoloji bir qəbul olduğu, yaşanan hadisəyə, məkana və şərtlərə görə fərqli qəbul edilə bildiyi həqiqətini bir çox Quran ayəsində görmək mümkündür. Məsələn, bir insanın bütün həyatı, Quranda bildirildiyinə görə çox qısa bir müddətdir:

O gün Allah sizi çağıracaq. Siz də Ona həmd edərək çağırışına cavab verəcək və dünyada çox az qaldığınızı güman edəcəksiniz. (İsra surəsi, 52)

Allah onları bir yerə toplayacağı gün, sanki dünyada və yaxud qəbirdə gündüzün ancaq bir saatını qalmışlar kimi, bir-birlərini tanıyacaqlar... (Yunis surəsi, 45)

Bəzi ayələrdə, insanların zaman hissələrinin fərqli olduğuna, insanın həqiqətdə çox qısa olan bir müddəti çox uzunmuş kimi qəbul edə bildiyinə işarə edilir. İnsanların axirətdəki sorğuları əsnasında keçən aşağıdakı danışmalar bunun bir nümunəsidir:

Allah kafirlərdən: “Yer üzündə neçə il qaldınız?” – deyə soruşacaq. Onlar: “Bir gün yaxud bir gündən də az qaldıq. Sən günləri sayanlardan soruş” – deyəcəklər. Allah deyəcək: “Siz orada çox az qaldınız. Kaş bunu biləydiniz! (Muminun surəsi, 112–114)

Başqa bəzi ayələrdə də, zamanın fərqli mühitlərdə fərqli bir axış sürətiylə keçdiyini bildirilər:

... Həqiqətən, Rəbbinin yanında olan bir gün sizin saydığınızın min ili kimidir! (Həcc surəsi, 47)

Mələklər və Ruh (Cəbrayıl) Ona doğru sayı əlli min ilə bərabər bir gün ərzində qalxırlar. (Məaric surəsi, 4)

O, göydən yerə qədər olan bütün işləri idarə edir. Sonra da bu işlər sizin saydığınız illərdən min ilə bərabər olan bir gündə Ona doğru yüksəlir. (Səcdə surəsi, 5)

Bu ayələr, zamanın nisbiliyinin çox açıq bir ifadəsidir. Elmin XX əsrdə gəldiyi bu nəticənin bundan 1400 il əvvəl Quranda bildirilmiş olması isə, əlbəttə, Quranı, zamanı və məkanı tamamilə sarıb əhatə edən Allahın endirdiyinin bir dəlilidir.

Quranın daha bir çox ayəsində istifadə edilən üslub açıq şəkildə zamanın bir qəbul olduğunu ortaya qoyur. Xüsusilə də hekayələrdə bu izahatı görmək mümkündür. Məsələn, Allah Quranda bəhs edilən mömin birlik olan Kəhf əhlini üç əsrə aşan bir müddətdə dərin bir yuxu halında saxlamışdır. Daha sonra oyandırdığında isə bu kəslər zaman olaraq çox az bir müddət qaldıklarını düşünmüşlər, nə qədər yatdıqlarını təxmin edə bilməmişlər:

Biz mağarada onların qulaqlarını illərlə qapalı saxladığımız (onları yuxuya verdik). Sonra iki dəstədən hansının onların mağarada qaldıqları müddəti daha düzgün hesabladıklarını bilmək üçün onları oyatdıq. (Kəhf surəsi, 11–12)

Beləcə onları oyatdıq ki, nə baş verdiyini bir-birindən soruşub öyrənsinlər. Onlardan biri: “Burada nə qədər qaldınız?” – dedi. Bəziləri: “Bir gün yaxud günün bir hissəsi qədər qaldıq” – dedilər. Digərləri də dedilər: “Qaldığınız müddəti Rəbbiniz daha yaxşı bilir... (Kəhf surəsi, 19)

Aşağıdakı ayədə izah edilən vəziyyət də zamanın əslində psixoloji bir qəbul olduğunun əhəmiyyətli bir dəlilidir.

Və ya damları uçulub xarabalığa çevrilmiş bir kəndin yanından keçən kimsənin hekayətini bilmirsənmi? O demişdi: “Allah bu kəndi ölümündən sonra necə dirildəcək?” Allah onu öldürüb yüz il saxladı, sonra da dirildib dedi: “Nə qədər qaldın?” O dedi: “Bir gün yaxud bir gündən də az qaldım!” Allah dedi: “Əksinə, sən yüz il qaldın. Öz yeməyinə və içdiyini suya bax, hələ də xarab olmayıb. Uzunqulağına da bax! Biz səni insanlar üçün bir dəlil etdik. Sümüklərə bax, gör Biz onları necə bir-birinə birləşdirir, sonra da onların üstünü ətlə örtürük”. Ona həqiqət bəlli olduqda: “Mən artıq bilirəm ki, Allah hər şeyə qadirdir!” – dedi. (Bəqərə surəsi, 259)

Görüldüyü kimi bu ayə zamanı yaradan Allahın zamandan münəzzəh olduğunu açıqca vurğulayır. İnsan isə Allahın özü üçün təqdir etdiyi zamandan asılıdır. Ayədə görüldüyü kimi, insan nə qədər yuxuda qaldığını belə bilməkdən acizdir. Belə bir

vəziyyətdə (materialistlərin yanlış məntiqində olduğu kimi) zamanın mütləq olduğunu iddia etmək, son dərəcə ağıldankənar olacaq.

Qədər

Zamanın nisbi olması, bizə çox əhəmiyyətli bir həqiqəti göstərir: Bu nisbilik o qədər dəyişəndir ki, bizim üçün milyardlarla il davam edən bir zaman hissəsi, bir başqa ölçüdə yalnız tək bir saniyə belə ola bilər. Hətta, kainatın əvvəlindən axırına qədər keçən çox böyük bir zaman hissəsi, bir başqa ölçüdə, bir saniyə belə deyil, ancaq bir "an" davam etmiş ola bilər.

Məhz çox insanın tam olaraq anlaya bilmədiyi, materialistlərin isə anlaya bilməyərək bütünlüklə rədd etdikləri qədər həqiqətinin özü buradadır. Qədər, Allahın keçmiş və gələcək bütün hadisələri bilməsidir. İnsanların əhəmiyyətli bir hissəsi isə, Allahın hələ yaşanmamış hadisələri əvvəldən necə bildiyini soruşurlar və qədərini həqiqətini anlaya bilməzlər. Halbuki, "yaşanmamış hadisələr", bizim üçün yaşanmamış hadisələrdir. Allah isə zamana və məkana bağlı deyil, onsuz da bunları yaradan Özüdür. **Bu səbəblə Allah üçün keçmiş, gələcək və indi hamısı birdir və hamısı olub, bitmişdir.**

Lincoln Barnett, Ümumi nisbilik nəzəriyyəsinin bu həqiqətə necə işarə etdiyindən, "Kainat və Eynşteyn" adlı kitabında bəhs edir. Barnettə görə, hər mənasında varlıqları ancaq "bütün ucalığıyla kosmik bir zehin" qavraya bilər. (6) Barnettin "kosmik zehin" dediyi İradə, bütün kainata hakim olan Allahın elmi və ağıldır. Bizim bir xətkəşin əvvəlini, ortasını, sonunu və aralarındakı bütün vahidləri tam olaraq tək bir anda asanca görə bildiyimiz kimi, Allah da bizim bağlı olduğumuz zamanı əvvəlindən sonuna qədər tək bir an olaraq bilər. İnsanlar isə yalnız zamanı gəlincə bu hadisələri yaşayıb, Allahın onlar üçün yaratdığı qədərə şahid olurlar.

Həmçinin, cəmiyyətdə geniş yayılmış qədər anlayışının yanlışlığına da diqqət yetirmək lazımdır. Bu yanlış anlayışda, Allahın insanlara "alın yazısı" təyin etdiyi, amma onların bəzən bunu dəyişdirdikləri kimi batil bir inanc vardır. Məsələn, ölümdən dönən bir xəstə üçün "qədərini məğlub etdi" kimi cahil olan ifadələr istifadə edilir. Halbuki, kimsə qədərini dəyişdirə bilməz. Ölümdən dönən adam, qədərində ölümdən dönməsi yazılı olduğu üçün ölməmişdir. "Qədərini məğlub etdim" deyərək özlərini aldadanların bu cümləni söyləmələri və o psixologiyaya girmələri də, yenə qədərlərindədir.

Çünki qədər Allahın elmidir və bütün zamanı eyni anda bilən və bütün zamana və məkana hakim olan Allah üçün, hər şey qədərdə yazılmış və bitmişdir.

Allah üçün zamanın tək olduğunu Quranda istifadə edilən üslubdan da anlayırıq; bizim üçün gələcək zamanda olacaq bəzi hadisələr, Quranda çoxdan olub bitmiş bir hadisə kimi izah edilir. Məsələn, axirətdə insanların Allaha verəcəkləri hesabın ifadə edildiyi ayələr, bunu çoxdan olub bitmiş bir hadisə kimi izah edir:

Sur üfürüləcək və Allahın istədiyi kimsələrdən başqa göylərdə və yerdə kim varsa, hamısı öləcəkdir. Sonra bir daha ona üfürülən kimi onlar qalxıb baxacaqlar. Yer öz Rəbbinin nuru ilə işıqlanacaq, əməllər yazılmış kitab hər kəsin qarşısına qoyulacaq, peyğəmbərlər və şahidlər gətiriləcəkdir. Onların arasında ədalətlə hökm veriləcək və onlara haqsızlıq edilməyəcəkdir... Kafirlər dəstə-dəstə Cəhənnəmə sürüklənəcəklər... Rəbbindən qorxanlar da dəstə-dəstə Cənnətə gətiriləcəklər... (Zumər surəsi, 68-73)

Bu mövzudakı digər nümunələr isə belədir:

Hər kəs onu qova-qova məhşərə gətirənlə və bir də əməllərinə şahidlik edənlə birlikdə gələcəkdir. (Qaf surəsi, 21)

Göy yarılacaq və həmin gün o, süst olacaqdır. (Haqqə surəsi, 16)

Onlara səbir etdiklərinə görə Cənnəti bəxş edər və orada geyəcəkləri ipəklə mükafatlandırır. Onlar orada taxtlar üzərində mütəkkəllərə dirsəklənəcək və orada nə günəş, nə də şaxta görməyəcəklər. (İnsan surəsi, 12-13)

Cəhənnəm isə hər görmə qabiliyyətliyə göstəriləcəkdir. (Naziat surəsi, 36)

Bu gün məhz iman gətirənlər kafirlərə güləcəklər. (Mutaffifin surəsi, 34)

Günahkarlar atəşi görən kimi oraya düşəcəklərini yəqin edəcək və oradan qaçmağa bir yer tapa bilməyəcəklər. (Kəhf surəsi, 53)

Görüldüyü kimi, bizim üçün ölümümüzdən sonra yaşanacaq olan bu hadisələr, Quranda yaşanmış və bitmiş hadisələr olaraq izah edilir. Çünki Allah, bizim bağlı olduğumuz nisbi zaman ölçüsünə bağlı deyil. Allah bütün hadisələri zamansızlıqda diləmiş, insanlar bunları etmiş və bütün bu hadisələr yaşanmış və nəticələnmişdir. Kiçik-böyük hər cür hadisənin, Allahın məlumatı daxilində reallaşdığı və bir kitabda qeydli olduğu həqiqəti isə aşağıdakı ayədə xəbər verilir:

Sən hansı bir işdə olsan, Qurandan nə oxusan, siz nə iş görsəniz, başınız ona qarışarkən Biz sizə şahid olarıq. Nə yerdə, nə də göydə zərrə qədər bir şey Rəbbindən

gizli qalmaz. Bundan daha kiçiyi və daha böyüyü yoxdur ki, açıq-aydın Yazıda (Lövhə-Məhfuzda) olmasın. (Yunis surəsi, 61)

Materialistlərin narahatlığı

Maddənin həqiqəti ilə zamansızlıq və məkansızlıq mövzularına toxunduğumuz bu hissədə izah edilənlər, əslində son dərəcə açıq həqiqətlərdir. Daha əvvəl də ifadə edildiyi kimi, bunlar qətiyyənlər bir fəlsəfə ya da bir düşüncə forması deyil, rədd edilməsi mümkün olmayan elmi nəticələrdir. Texniki bir həqiqət olmasından əlavə, ağıla əsaslanan və məntiqi dəlillər də bu mövzuda başqa alternativə imkan vermir: Bir insan üçün kainat, onu meydana gətirən maddələr və içindəki insanlarla və zamanla birlikdə görünüş varlığıdır. Yəni əslilə təmasda ola bilmədiyini, zehində yaşadığı hisslər toplusudur.

Materialistlər bu həqiqəti anlamaqda çətinlik çəkirlər. Məsələn, təkrar olaraq materialist Politzerin avtobus nümunəsinə qayıtsaq; Politzer hisslərinin xaricinə çıxma bilməyəcəyi həqiqətini texniki olaraq bildiyi halda, bunu yalnız müəyyən hadisələr üçün qəbul edə bilmişdir. Yəni Politzer üçün avtobus vurana qədər hadisələr beyninin içində meydana gəlir, amma avtobus vurduğu anda hadisələr birdən beyninin xaricinə çıxaraq maddi həqiqət qazanır. Buradakı məntiqsizlik açıq şəkildə ortadadır; Politzer də "daşa vururam, ayağım ağrıyır, demək ki, var" deyən materialist Johnsonun səhvini düşmüş, avtobus vurmasındakı hiss edilən şiddətin də əslində bir qəbuldan ibarət olduğunu qavraya bilməmişdir.

Materialistlərin bu mövzunu anlama bilməmələrinin şüuraltındakı əsil səbəbi isə, anladıklarında qarşı-qarşıya qalacaqları həqiqətdən böyük bir qorxu duymalarıdır. Lincoln Barnett, bu mövzunun yalnız "sezilməsinin" belə materialist elm adamlarını qorxu və narahatlığa apardığını belə ifadə edir:

Filosoflar bütün obyektiv həqiqətləri hisslərin kölgə dünyası halına gətirərkən, elm adamları insan duyğularının sərhədlərini qorxu və narahatlıq ilə sezdilər. (7)

Maddənin əslilə təmasda ola bilmədiyini və zamanın bir qəbul olduğu həqiqəti izah edildiyində bir materialist böyük qorxuya qapılır. Çünki maddə və zaman mütləq varlıq olaraq bağlandığı yeganə iki anlayışdır. Bunlar sanki səcdə etdiyi bir bütdür; çünki özünün maddə və zaman tərəfindən (təkamül yoluyla) yaradıldığına inanır.

İçində yaşadığı kainatın, dünyanın, öz bədəninin, digər insanların, fikirlərindən təsirləndiyi materialist filosofların, qısacası heç bir şeyin əsilləri ilə qarşılaşma bilmədiyini hiss etdiyində isə bütün mənliliyini bir dəhşət duyğusu bürüyər. Güvəndiyi, inandığı, mədət umduğu hər şey bir anda özündən uzaqlaşır itər. Əslini məhşər günü yaşayacağı və "O gün müşriklər Allahla təslim olduqlarını bildirəcək və uydurduqları bütənlər onlardan uzaqlaşır qeyb olacaqlar." (Nəhl surəsi, 87) ayəsində təsvir edilən çarəsizliyi hiss edər.

Bu andan etibarən materialist özünü maddənin çöldəki əsli ilə təmasda olduğuna inandırmağa çalışar, bunun üçün özünə görə "dəlil"lər meydana gətirər; yumruğunu divara vurur, daşları təpikləyər, qışqırar, çığırar, amma əsla həqiqətdən xilas ola bilməz.

Materialistlər, bu həqiqəti öz başlarından atmaq istədikləri kimi, digər insanların da zehmindən uzaqlaşdırmaq istəyərlər. Çünki maddənin həqiqi mahiyyəti insanlar tərəfindən bilindiği təqdirdə, fəlsəfələrinin səthiliyinin və cahil dünyagörüşlərinin ortaya çıxacağıının, fikirlərini izah edəcək bir zəmin qalmayacağıının fərqiindəirlər. Məhz burada izah edilən həqiqətdən bu cür narahat olmalarının səbəbi, yaşadıkları bu qorxulardır.

Allah inkarçılarının bu qorxularının axirətdə daha da şiddətlənəcəyini bildirmişdir. Hesab günü Allah onlara belə səslənəcək:

O gün onların hamısını bir yerə toplayacaq, sonra isə şərik qoşanlara deyəcəyik: "İddia etdiyiniz şərikləriniz haradadır?" (Ənam surəsi, 22)

Bunun ardından inkarçılar, dünyada əslinə çatdıqlarını zənn edərək Allaha şirk qoşduqları mallarının, övladlarının, ətraflarının özlərindən uzaqlaşdığına və tamamilə yox olduqlarına şahid olacaqlar. Allah bu həqiqəti də, **"Bax gör onlar özlərinə qarşı necə yalan söyləyirlər. Uydurduqları bütələr isə onlardan uzaqlaşib yox olacaqlar."** (Ənam surəsi, 24) ayəsiylə xəbər vermişdir.

İnananların qazancı

Maddənin mütləq olmadığı və zamanın bir qəbul olduğu həqiqəti, materialistləri qorxudarkən, inananlar üçün tam əksinə reallaşar. Allaha iman edən insanlar maddənin ardındakı sirri qavradıqlarında böyük bir sevinc duyurlar. Çünki bu həqiqət hər cür mövzunun açarındır. Bu kilid açıldığı anda bütün sirlər ortaya çıxar. İnsan bəlkə anlamaqda çətinlik çəkdiyi bir çox mövzunu bunun sayəsində rahatlıqla anlaya bilər.

Daha əvvəl də ifadə edildiyi kimi ölüm, cənnət, cəhənnəm, axirət, aləm dəyişdirmə kimi mövzular aydın olmuş və "Allah harada", "Allahdan əvvəl nə vardı", "Allahı kim yaratdı", "qəbir həyatı nə qədər sürəcək", "cənnət və cəhənnəm harada", "cənnət və cəhənnəm indi varmı" və bunlar kimi əhəmiyyətli suallar beləcə asanca cavablanmış olar. Və Allahın bütün bir kainatı necə bir sistemlə yoxdan var etdiyi qavranar. Hətta belə ki, bu sirr sayəsində **"nə vaxt" və "harada" kimi suallar da mənasız olar.** Çünki ortada nə zaman, nə də məkan qalmaz. Məkansızlıq qavrandığı təqdirdə cənnət, cəhənnəm, dünya hamısının əslində eyni yerdə olduğu da aydın olar. Zamansızlıq qavrandığı təqdirdə isə hər şeyin tək bir anda olduğu fərq edilir; heç bir şey üçün gözlənilməz, zaman keçməz, hər şey onsuz da olub, bitmişdir.

Bu sirrin qavranmasıyla yanaşı, dünya inanan insan üçün cənnətə bənzəməyə başlayar. İnsanı sıxan hər növ maddi narahatlıq, sıxıntı və qorxu itər. İnsan, bütün kainatın tək bir Hakimi olduğunu, Onun bütün maddi dünyanı dilədiyi kimi yaratdığını və etməli olduğu tək şeyin Ona yönəlmək olduğunu qavrayar. Artıq o, **"hər cür asılılıqdan azadlığa qovuşmuş olaraq"** (Ali İmran surəsi, 35) Allaha təslim olmuşdur.

Bu sirri qavramaq, dünyanın ən böyük qazancıdır.

Bu sirlə birlikdə yenə Quranda bəhs edilən çox əhəmiyyətli bir həqiqət daha aydın olar: Daha əvvəl də bəhs etdiyimiz, Allahın insana **"şah damarından daha yaxın"** (Qaf surəsi, 16) olduğu həqiqəti... Bilindiyi kimi, şah damarı insanın içindədir. İnsana öz içindən daha yaxın bir məsafə ola bilməz. Bu vəziyyət insanın zehninin xaricinə çıxıb bilmədiyi həqiqəti ilə asan şəkildə açıqlana bilər. Görüldüyü kimi, bu ayə də, bu sirlə birlikdə çox daha yaxşı aydın olur.

Məhz həqiqət budur. Bilinməlidir ki, heç bir insan üçün Allahdan başqa dost və köməkçi yoxdur. **Allahdan başqa heç bir şey mütləq deyil;** özünə sığınılacaq, kömək istənəcək, qarşılıq gözləniləcək tək mütləq varlıq Odur...

Və hər hara dönsək, Allahın üzü oradadır...

1 François Jacob, *Mümkünlerin Oyunu*, Kesit nəşrləri, 1996, səh. 111.

2 Lincoln Barnett, *Evren ve Einstein*, Varlık nəşrləri, 1980, səh. 52–53.

3 Lincoln Barnett, *Evren ve Einstein*, səh. 17.

4 Lincoln Barnett, *Evren ve Einstein*, səh. 58.

5 Paul Strathern, *Einstein ve Görelilik Kuramı*, Gendaş nəşrləri, 1997, səh. 57.

6 Lincoln Barnett, *Evren ve Einstein*, səh. 84.

7 Lincoln Barnett, *Evren ve Einstein*, səh.17–18.

SON SÖZ

Kitabın əvvəlindən bu yana araşdırdığımız bütün canlılar, bütün sistemlər bizə açıq olaraq bunu göstərdi: Bütün kainat və içindəki bütün varlıqları Allah yaratmışdır. İnsan da daxil olmaq üzrə, hər canlı həyatını Allaha borcludur. Canlılara həyat verən də, onları müəyyən bir vaxta qədər canlı saxlayan da Odur. Həyatda olduqları müddətcə onları bəsləyən, qoruyan, onlara şəfa verən də yenə Allahdır.

Allahın yaratmasının dəlilləri –ki, bunların ancaq çox az bir qismini kitab boyunca araşdırmağa çalışdıq– o qədər açıqdır ki, bir az ağıla və vicdana sahib hər hansı bir insan yuxarıda saydığımız həqiqətləri asanlıqla görüb qəbul edə bilər. Ancaq insanın bu nöqtəyə qədər gəlməsi, yəni ətrafının Allahın yaradışını göstərən dəlillərlə dolu olduğunu qəbul etməsi kafi deyil. Quranda, Allahın varlığını qəbul edən, ancaq yenə də doğru yolda olmayan kəslərdən belə danışılır:

De: "Sizə göydən və yerdən ruzi verən kimdir? Qulaqlara və gözlərə hakim olan kimdir? Ölüdən diri çıxaran, diridən də ölü çıxaran kimdir? İşləri yoluna qoyan kimdir?" Onlar deyəcəklər: "Allah!" De: "Bəs belə olduğu halda Allahdan qorxmursunuz?" O sizin Haqq Rəbbiniz olan Allahdır. Haqdan sonra zəlalətdən başqa nə ola bilər? Siz necə də haqdan döndərilirsiniz! (Yunis surəsi, 31–32)

Ayədə izah edilən insan modeli çox əhəmiyyətlidir: Bəhsi keçən kəslər, özlərinə Allahın varlığı və sifətləri ilə əlaqədar olaraq soruşulan bütün suallara doğru cavab verir, hər şeyi Allahın yaratdığını qəbul edirlər. Ancaq buna baxmayaraq yenə də özlərinə "Bəs belə olduğu halda Allahdan qorxmursunuz?" ya da "Siz necə də haqdan döndərilirsiniz!" kimi xəbərdarlıqlar edilir.

Bu bizə bunu göstərir: Allahın varlığını qəbul etmək, "azgınlıq"dan xilas olmaq mənasını vermir. (Şeytan da Allahın varlığını rədd etməz, ancaq Ona üsyan edər). Bir insan Allahın varlığını, yalnız bəzi ənənəvi inancların təsiriylə, mənasını qavramadan da təsdiq edə bilər. Necə ki, yuxarıdakı ayədə təsvir edilən insan modeli bu şəkildədir. Bu kəslər, Allahın varlığını yalnız sözdə qəbul edir, ancaq bu böyük həqiqət üzərində düşünmür, bu böyük həqiqətin mənasını qavraya bilmirlər. Quranda bu vəziyyət **"Onlar Allahı lazımınca qiymətləndirmədilər. Şübhəsiz ki, Allah Qüvvətlidir, Qüdrətlidir!" (Həcc surəsi, 74)** ayəsiylə açıqlanar.

Buna qarşı, Allahın qədrini haqqıyla təqdir etməyə başlayan bir insan yuxarıdakı modeldən çox fərqlidir. Çünki o insan artıq görür ki, bütün kainat bir məqsədə görə yaradılmışdır. Öz yaradılışının məqsədi isə, kainatın hər küncündə yer alan yaradılış həqiqətini (Allahın ayələrini) görmək, və bunun Sahibini tərifləyib, Ona təslim olmaq, Ona qulluq etməkdir. Allah, bu həqiqəti **"Mən, cinləri və insanları yalnız mənə qulluq etsinlər**

deyə yaratdım" (Zəriyə surəsi, 56) ayəsi ilə xəbər verir. Kainatdakı bütün ayələr də insana Allaha qul olma vəzifəsini xatırlatmaq üçündür. Bunu xəbər verən bir ayədə Allah belə buyurur:

Budur sizin Rəbbiniz olan Allah. Ondan başqa ibadətə layiq olan məbud yoxdur. Hər şeyin Yaradıcısı Allahdır! Elə isə Ona ibadət edin! O, hər şeyi Qoruyandır." (Ənam surəsi, 102)

Madam insanı bir damla sudan yaradan, onu böyüdən, bəsləyən, ona eşidən və görən yaradan, xəstələndiyində sağlamlığına qovuşduran (bədənin inanılmaz müdafiəetmə sistemini də, dərmanları da, tibbə aid məlumatları da, həkimləri də Allahın yaratmış olduğunu unutmayın) Allahdır; bu səbəbdən insan əlbəttə yalnız Ona qul olmalı, Ona ibadət etməli və Ona itaət etməlidir.

Bir insanın Allaha qulluq etdiyinin ən açıq göstəricisi isə, Ondan qorxub-çəkinməsidir. (Allahı yalnız sözdə tanıyanlar isə, yuxarıda verdiyimiz kimi Yunis surəsinin 32-ci ayəsinə görə, Ondan qorxub-çəkinməyənlərdir). Bəli, Allaha həqiqətən inanan (iman edən) bir insan Ondan qorxar və Ona qarşı gəlməkdən çəkinər. Çünki Allahın kainatın dörd bir tərəfindəki ayələrini görür, Onun böyük gücünü, böyük ehtişamını da hiss etmiş olur.

Ayrıca, Allaha iman edən bir insan, Onun kitabından bir başqa həqiqəti daha öyrənər: Bu kainat və bu dünya yalnız keçici bir müddət üçün yaradılmışdır. İnsan burada qısa bir müddət qalacaq. Daha sonra da, **"Ey insan! Sən, həqiqətən də, səy göstərib Rəbbinə tərəf can atırsan. Sən Onunla qarşılaşacaqsan!" (İnşiqaq surəsi, 6)** hökmü gərəyi, Allaha dönəcək. Onun özünə verəcəyi yeni bir bədənlə əbədi axirət həyatına başlayacaq. Bu həyatının sonsuz gözəlliklərlə dolu olan cənnətdə, yoxsa böyük bir əzabın yaşandığı cəhənnəmdə keçəcəyi isə, dünyada etdiklərinə bağlıdır. Əgər dünyada Allaha itaət edər, Ona qul olar və Onun yolunu izlərsə, Allahın razılığı (məmnuniyyəti) və cənnətlə mükafatlandırılacaq. Allaha üsyan etdiyi təqdirdə isə axirətdə onun üçün yalnız alçaldılma və cəhənnəmin yandırıcı əzabı vardır.

Məhz dünyanın ən böyük həqiqəti budur və insan üçün də bundan daha əhəmiyyətli bir şey ola bilməz...

Ancaq ilk başda da ifadə etdiyimiz kimi, bəzi insanlar bu həqiqətə gözlərini bağlamağa, Allahın varlığını tanımamağa ya da yalnız sözdə tanımağa və axirəti unutmağa son dərəcə meyillidirlər. Bu vəziyyət Quranda Hz. Yusifin dilindən belə izah edilir: **"...Hökm yalnız Allahındır. O əmr etmişdir ki, yalnız Ona ibadət edəsiniz. Doğru din budur, lakin insanların çoxu bunu bilmir." (Yusif surəsi, 40)**. Başqa ayələrdə isə **"... insanların əksəriyyəti bunu bilmir. Onlar dünya həyatının görünən tərəfini bilir, axirətdən isə büsbütün qafildirlər." (Rum surəsi, 6-7)** deyilər. Bu kəslər, ayələrdə bildirildiyi kimi dünyanın yalnız "xaricdə olan" qismini bilirlər. Məsələn, valyuta kurslarını ya da modanı

çox yaxşı bilə bilərlər. Ancaq hər yerdə var olan Allahın ayələrini görə bilməz, Allahın qüdrətini fərq edə bilməzlər. Allahın varlığını bəlkə sözdə qəbul edirlər, ancaq bu tamamilə yanlış inançdır: Bir ayənin ifadəsiylə, **"Siz Onu saymayıb unutdunuz.."** (Hud surəsi, 92)

Və ayələrdə də vurğulandığı kimi, bu cür insanlar, insanların əksəriyyətini meydana gətirərlər. Yaşadığımız cəmiyyətin əksəriyyəti də şübhəsiz bu qaydaya uyğun olaraq Allahın və axirətin həqiqi mənadə fərqundə deyil. Bu səbəblə, mənim sədikləri ictimai quruluş da, Allahı tanımamağa, Onun varlığını gözardı etməyə əsaslanan bir sistemdir. Allahdan qafil olan bu kəslər nə qədər "mədəni" kimi görünsələr də, qatı cahildirlər və buna görə də bu cür kəslərin meydana gətirdiyi cəmiyyətə Quranda "cahil cəmiyyət" adı verilir.

Bu cəmiyyətdəki insanlar tək başlarına Allahın dərk edə bilməzlər. Bu səbəblə də Allah, insanlara **"yol göstərici"** (**Bəqərə surəsi, 2**) olaraq Quranı endirmişdir. Quran insanlara bilmədikləri həqiqətləri bildirər və onları Allahı tanıyıb Ona qul olmağa dəvət edər. Quranın insanlar arasında yayılması isə, Allahın qanununa görə, Qurana iman edənlər, yəni möminlər vasitəsilə olacaq. Möminlər, Allahın, dinin izah edilməsi mövzusunda verdiyi saysız əmrə görə, Quranı digər insanlara da çatdırmaq, onları da Allahın doğru yoluna çağırmaqda məsuldurlar.

Biz də bu kitabda Quranda Allahın diqqət çəkdiyi bəzi mövzuları əlimizdən gələn qədər açıqlamağa çalışdıq. Allahın yer üzündəki sonsuz ayələrindən kiçik bir qisminə diqqət çəkməyə, onları daha görülən hala gətirməyə cəhd göstərdik. Allahı unutmuş olan cahil cəmiyyətin görə bilmədiyi böyük həqiqətləri bir az olsun izah etməyi sınađıq. İndi bu kitabı, ya da yenə Quranın yoluna dəvət etmək məqsədiylə yazılmış başqa hər hansı bir kitabı oxuyan adamın qarşısında iki variant vardır:

Birincisi, Allahın yoluna yönəlməkdir. Bəli, madam bizi yaradan Odur, biz də Ona qulluq etməklə məsulüq. Bir insan həyatının hər hansı bir dövründə, hər hansı bir günündə oturub bu həqiqəti düşünə bilər və Allahı tanımadan keçmiş köhnə həyatından imtina edə bilər. Allahdan bağışlanma diləyər və Onun göstərdiyi şəkildə yeni bir həyata başlayar.

İkinci variant isə, insanın oxuduğu kitabı bağlayıb, heç bir şey olmamışcasına yoluna davam etməsidir. Bu vəziyyətdə bəhsi keçən kəs, Allahın fərqundə olmayan "insanların çoxu" kimi yaşamağa davam edəcək, içində olduğu cahil cəmiyyətin sisteminə uymağı davam etdirəcək.

Birinci variant, insanı sonsuz xoşbəxtlik və qurtuluşa aparacaq olan yoldur. İkincisinin sonunda isə yalnız acı, hüsrən, xəyal qırılığı və əzab vardır.

Seçim insana aiddir...

... Sən pak və müqəddəsən! Sənin bizə öyrətdiklərimdən başqa bizdə heç bir bilik yoxdur! Həqiqətən, Sən Bilənsən, Müdriksən! (Bəqərə surəsi, 32)

**Quranın göndərilmə məqsədlərindən birinin düşünməyə dəvət etmək olduğu
Bəqərə surəsinin 164-cü ayəsində belə bildirilir:**

"Həqiqətən də, göylərin və yerin yaradılmasında, gecə ilə gündüzün bir-birilə əvəz olunmasında, insanlara fayda verən şeylərlə yüklənmiş halda dənizdə üzən gəmilərdə, Allahın göydən endirdiyi, onunla da ölmüş torpağı diriltiyi suda, Onun bütün heyvanatı yer üzünə yaymasında, küləklərin istiqamətinin dəyişdirilməsində və göylə yer arasında ram edilmiş buludlarda, başa düşən insanlar üçün dəlillər vardır."

**Quranın buna bənzər yüzlərlə ayəsi insanları yaradılmışlar üzərində düşünməyə
çağırır.**

**İnsan, yalnız öz bədənini, ya da təbiətdəki hər hansı bir şeyi araşdırdığında böyük
bir ölçü, sənət, plan və ağıl tapacaq.**

**Bu kitab, Allahın saysız ayələrindən bir qismini görə bilmə və göstərə bilmə
məqsədiylə hazırlanmışdır.**